శ్రీ

గీతాసారము

(మధ్వ సిద్ధాంతానుసారము)

సంకలనకర్త :

ల పురుషోత్తమరావు

7/410-3, గొడుగుపేట

మచిలీపట్నం - 521 001

THIS BOOK IS

PUBLISHED WITH THE FINANCIAL ASSISTANCE OF

TIRUMALA TIRUPATI DEVASTHANAMS

UNDER THEIR SCHEME

"AID TO PUBLISH RELIGIOUS BOOKS".

శ్రీ

గీతాసారము

(మధ్వ సిద్ధాంతానుసారము)

సంకలనకర్త:

చేరాల పురుషోత్తమరావు

7/410-8 గొడుగుపేట, మచిలీపట్నం
521 001

(సర్వ స్వామ్య సంకలనము)

ప్రథమము

అక్టోబరు 1980.

మారుతి భక్త శేఖరుడు మాన్యుడు మధ్వమతావలం
చార గుణాబ్ధిసోము డుపచారము జేయుచెరుంగ డెప్ప
వ్వారికి రామశేష బుధవర్యుడు జేరెను నాకలోకః
ధీరుని పేరిటన్ వెలికిదెచ్చితి పాత్రము భక్తినారా

కీ॥ శే॥ శ్రీ మణుగూరి రామశేషాచార్యు
జ్ఞాపకార్థముగ భక్తజనుల కందించడమైన

తొలి పలుకు

ప్రస్థాన త్రయమం దొకటియై సర్వోపనిషత్సారమగు శ్రీమద్భగవద్గీతయొక్క ప్రాశస్త్యము భారతీయులేగాక పాశ్చాత్య తత్వవేత్తలుగూడ గుర్తించియున్నారు. ఇట్టి పవిత్ర గ్రంథముయొక్క భాష్యమును, తాత్పర్య నిర్ణయమును జగద్గురువులగు శ్రీ మధ్వాచార్యులవారు సంస్కృతమున గావించి మన కొసంగియున్నారు. నేడవి యలభ్యములగుట వలనను, పెక్కుమంది ఆంధ్రులకు సంస్కృత భాషా పరిచయము లేకుండుటవలనను శ్రీ మధ్వ సిద్ధాంతానుసారమగు గీతార్థమును పొందజాలకున్నారు. కొంతకాలము క్రిందట శ్రీమత్సత్యధ్యానతీర్థ శ్రీపాదులవారు అన్ని భాషలయందును గీతను ప్రచురించుచు ఆంధ్ర మాధ్వ ప్రజానీకమును గూడ కరుణించి దీనిని మధ్వ సిద్ధాంతానుసారముగ ప్రతి పదార్థ విశేష వ్యాఖ్యలతో తెలుగు భాషయందుగూడ ప్రచురించి మనకు ప్రసాదించిరి. కాని నేడు అదియూ అరుదుగనే లభ్యమగుచున్నది. ఈ స్థితియందు ఆంధ్ర మాధ్వ సోదరులకు మధ్వ సిద్ధాంతానుసారమగు గీతా విషయమును నా పరిమిత జ్ఞానముతో చేతనైనంతవరకు అందించవలెనను తలంపుతో శ్రీపాదు లొసంగిన తెలుగు గీతను సహాయకారిగ నుంచుకొని వారి యడుగుజాడలందే నడచుచు యీ గీతాసారమను చిన్ని పొత్తమును నా సోదరుల కందించుచున్నాను. ఇచ్చట నా ఆసక్తిని మాత్రమే గ్రహించి తప్పులను క్షమింపవలెనని పెద్దలను ప్రార్థించుచున్నాను.

భవదీయుడు,

చేరాల పురుషోత్తమరావు

కృతజ్ఞత

నేను కోరిన వెంటనే శ్రమయని దలంపక నా లిఖిత ప్రతిని పరిశీలించి, పరిష్కరించి, పీఠికను వ్రాసియిచ్చిన శ్రీ విద్వాన్ ఘూళి కృష్ణమూర్తి ఆచార్య, బళ్లారివారికి నా భక్తిపూర్వక వందనములు. ముద్రణకు కావలసిన ద్రవ్య సహాయకులందు ముఖ్యులైన శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల Executive Officer వారికిని, క్రింద నుదహరించిన యితర దాతలకును నాయొక్క కృతజ్ఞతా పూర్వక వందనములు. సకాలములో చక్కగ ముద్రించి యిచ్చిన శ్రీ భారతీ ప్రెస్, మచిలీపట్నం వారికి నా హృదయపూర్వక వందనములు.

1. శ్రీ J. M. రామచంద్రన్ గారు
   Rtd. State Bank Officer, కర్నూలు
2. శ్రీ న్యాపతి రామారావుగారు
   Proprietor, Rama Krishna Homeo Stores
   హైదరాబాద్
3. శ్రీ చట్టి వేంకట లక్ష్మీనరసింహారావుగారు
   నెల్లూరు
4. శ్రీ S. S. కృష్ణాజీగారు
   మచిలీపట్నం

ఇట్లు

చేరాల పురుషోత్తమరావు

పీఠిక

బ్రహ్మశ్రీ విద్వాన్ ఘూళి కృష్ణమూర్తి ఆచార్యః
ఎడిటర్ "తత్త్వవాద" హైద్రాబాద్

శ్రీ చేరాల పురుషోత్తమరావుగారి శ్రీ గీతాసారమును తిలకించితిని, ఆ మూలాగ్రము పఠించి మిక్కిలి సంతసించితిని. శ్రీ చేరాలవారు బహు గ్రంథకర్తలు. మధ్వసిద్ధాంత ప్రమేయములందు నిగాఢమగు అభినివేశము గలవారు. వీరు వ్రాయు శైలి సరళము, సుసంగతము మరియు పండిత పామర జన మనోహరము

విషయము గీత-గీత లెన్ని యో యున్నవి గాని గీత అనగా శ్రీ భగవద్గీత యనియే స్ఫురించును. భగవంతు డన్నంతనే శ్రీకృష్ణుడే స్ఫురించును. శ్రీ గీత సాక్షాత్తు భగవంతుడే అర్జునునకు ఉపదేశించుచుండగా సంజయుడు విని దానిని ధృతరాష్ట్రునికి చెప్పియున్నాడు. "వ్యాస ప్రసాదాత్ శ్రుతవాన్ ఏతద్గుహ్యం అహంపరం" శ్రీ వ్యాస భగవానుని పరమానుగ్రహముచే దూర శ్రవణ దూర దర్శన శక్తులను బడసి సంజయుడు గీతను వినినాడు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునికి అప్పటి ప్రాకృత భావలో వచించిన దానిని శ్రీకృష్ణుడే శ్రీ వ్యాస రూపమున భారతమున భీష్మ పర్వమందు పద్య రూపమున నిబంధించి యున్నాడు.

గీతయందు 701 శ్లోకములు గలవు. అందు ధృతరాష్ట్రునిది ఒకటే; శ్రీకృష్ణునివి 574; అర్జునునివి 85; సంజ

యుడు జెప్పినవి 41. ప్రాయః ఇవి అనుష్టుప్ ఛందమున నున్నవి. మార్గశిర శుద్ధ ఏకాదశినాడు యుద్ధ సిద్ధతలు జరుగుచుండగా (ప్రవృత్తే శస్త్ర సంపాతే) శస్త్రముల పాతమును కొలిచి-ఎవరెచట ఎట్లు నిలచి యుద్ధమాడుటలు నిశ్చయింపబడుచుండగా గీతోపదేశము జరిగినది. త్రయోదశి (ఉపరి చతుర్దశి) నాడు మృగశిర రెండవ పాదమున వృషభరాశ్యధిపుడగు శుక్రుని శిష్యులగు దుర్యోధనాది దైత్యులు యుద్ధము నారంభించిరి. మృగశిర మూడవపాదమున అనగా మిధునరాశి కధిపుడగు బుధునివలె దేవతలగు పాండవులు-బంధు జనులు తమ్ము హింసించిన తరువాత నే-తాము యుద్ధమాడతొడగిరి.

భీష్ముడు పదిరోజులు (కృష్ణాష్టమి) ద్రోణుడు 5 దినములు (త్రయోదశి) కర్ణుడు రెండు దినములు (చతుర్దశి-అమవస) శల్యుడు అర్ధ దినము (రెండవ అమావాస్య) తరువాత దుర్యోధనుడే సేనాపతియై యుండగ భారత యుద్ధము పదునెనిమిది రోజులు జరిగినది. ధర్మరూపి శ్రీకృష్ణుడు ధర్మ యుద్ధమును జరిపించి, ధర్మరాజుకు జయమిచ్చి కాపాడెను.

శ్రీ భీమసేనునికి భగవద్ద్వేషులగు దుర్యోధనాదులను నిగ్రహించు విషయమున సందేహమే లేదు. భగవత్సేవ యను నిశ్చయ జ్ఞానముగల జీవోత్తమునికి వేరుగా యుద్ధమే ధర్మమని ఉపదేశించు నవసరమే లేదు. ఇక బంధుప్రేమతో, అభిమాన కళంకిత హృదయుడై, సంశయ గ్రస్తుడైన అర్జునుడు శ్రీహరికి ఉపదేశ పాత్రమైనాడు. ఇంద్రావతారుడు, నరావేశ యుక్తుడు, భక్తుడగు పార్థుడు గీతోపదేశ స్వీకార భాగ్యమునకు నోచి పుట్టినాడు.

శాస్త్ర సారమే భారతము - భారత సారమే గీత: శ్రీ భారత పారిజాత మధుభూత యని మంత్రాలయ ప్రభువుల వాణి. ఇట్లు వక్తృశ్రోతృ ప్రసంగానుకూల్యములు గలిగి ఉపనిషద్గోదుగ్ధమై, గోపాలకృష్ణ వచనామృత స్యందమై అందమైన గీత సకల భూలోకాది సర్వలోక తత్త్వశాస్త్రము లకు కిరీటమణియై వెలయుచున్నదనుట సహజమేగదా!

వివిధ సాంసారిక దుఃఖదర్శనము లేక విరక్తి గలుగదు. విరక్తి లేనివానికి పచ్చి కుండలో నీరు నిలువని యట్లు జ్ఞానము సిద్ధించదు. జ్ఞానముచేత భక్తి గలిగి, భక్తిచే భగవత్ప్రసాద మును పొందవలసియున్నది. కావనే గీత విషాదయోగముతో ప్రారంభమగుచున్నది. శృంగి శాప తక్షక దంశన భీతులు పరీక్షిత్తునకు, సర్పయాగ హత్యా-దోషరోగ ప్రాప్తులు జనమే జయునికి, క్రౌంచవధ - నిషాదశాపములు వాల్మీకికి విషాద - పశ్చాత్తాప - వైరాగ్య హేతువు లగుచు భాగవత, భారత, రామాయణములు విషాదముతోనే ప్రారంభింపబడినవి. తుదకు జ్ఞాన భక్తి జనకములై ముక్తి భాగ్య ప్రాప్తితో సంపూర్ణ ములై సకల సుజనలోక శిరోధార్య గ్రంథ రత్నములై విరా జిల్లుచున్నవి.

శ్రీ భగవద్గీతలో జీవ నిత్యత్వము - జీవుడు పరబ్రహ్మ ప్రతిబింబము గాన నిత్యుడు. కాని శ్రీహరి భిన్నుడు, అస్వ తంత్రుడు - శ్రీహరిసేవ శ్రీశ భక్తులే అతని మోక్ష కార ణము లనుట నిరూపింపబడినది. శ్రీహరి సర్వోత్తముడు, స్వతంత్రుడు, సమానాధిక రహితుడు, లక్ష్మీ భర్త, ముఖ్య ప్రాణవల్లభుడు. సృష్టి స్థితి లయ నియమనకర్త. జ్ఞానాజ్ఞాన

బంధ మోక్షదాత. స్వప్రయోజన రహితుడై యుండియు జీవుల స్వయోగ్య సాధన గతి ప్రాప్తికై ప్రయత్నించు కరుణామయుడు. స్వగత భేద వివర్జితుడు. వేదాది సకల సచ్ఛాస్త్ర మాత్ర వేద్యుడు. సకల దోషరహితుడు - గురువుద్వారా ప్రసాదకర్త - ఈ మొదలగు తత్వములను 700 శ్లోకములలో ఏడు లోకముల నిమిడ్చి శ్రీ గీత ఉపదేశించుచున్నది. ఇందు ఒక్క శ్లోకమైనను "జీవుడే బ్రహ్మ" యను మాయా వాదమును బోధించదు. బ్రహ్మాది జీవులు శ్రీహరికి ఎల్లప్పుడును దాసులే, తదధీనులే యను సత్యము గీతయందు ఎల్లచోట్ల స్పష్టప్రకాశితమై యున్నది గీతకు గీతయే సాటి - శ్రీకృష్ణునికి శ్రీశుడే సాటి.

ఇట్టిగీతాశాస్త్రము కేవల పండితైక గమ్యమైయున్నది. శ్రీ జయతీర్థ, శ్రీ రాఘవేంద్రతీర్థ మొదలగు మహానుభావులు శ్రీ శ్రీ మధ్వులు రచించిన గీతా భాష్య, గీతా తాత్పర్య నిర్ణయములను గ్రహించి వ్యాఖ్యానించి జనసులభమొనర్చియున్నారు. అవియూ సంస్కృతమున రాజిల్లుచున్నవని, మందమతులకు గూడ తత్వజ్ఞాన, విహిత కర్మకరణ, శ్రీహరిభక్తులుగలిగి, వారుకూడ మోక్షయోగ్యులై యుండునెడల ముక్తినంది సుఖించవలెనని శ్రీ ప్రాతః స్మరణీయులు శ్రీ శ్రీ సత్యధ్యానతీర్థులు గీతకు పలుభాషలందు వ్యాఖ్యానముల వ్రాసి పరమోపకార మొనర్చియున్నారు. శ్రీహరి యదుగుజాడలను విడువక అనుసరించి, శ్రీహరి-గురుపాదారవిందరజస్సును శిరమునందుంచుకొని, శ్రీ గురు వచనామృతమును మనస్సున నింపికొని, సొంపగు వచన రచన మొనరించి

గీతాగ్రంథమును ఆంధ్రమున అనువదించి సుజనుల కందించి యున్న "గీతాసార" కృతికర్తలగు శ్రీ చేరాల పురుషోత్తమ రావుగారు ధన్యులు. యోగ్యులను ప్రశంసింపకుండుట అయోగ్యులను నిందింపకుండుటకంటె పాపము. దుష్ట శిక్ష కలిగినచో శిష్ట రక్ష తనంతకు తానే సిద్ధించును. ఒక్క పులిని చంపుటచే నూరుగోవులు సురక్షితము లగును - ఇదేగదా శ్రీకృష్ణ గీతామర్మము.

శ్రీ చేరాలవారు గీతను మథించి సారామృతమును మనకందించి నిజముగ మన కృతజ్ఞతకు పాత్రులైయున్నారు. వీరిని నేను ఇంతవరకు ముఖాముఖిగ నెఱుంగను గాని గ్రంథ ముఖ దర్పణమందు వీరి సౌమ్య, సద్భక్తి, వినయ, పాండిత్య, శ్రీ మధ్వమత దీక్షలను సరళ సుందర రేఖా సౌందర్యమును వీక్షించి ముగ్ధుడనై, శ్రీహరే! శ్రీరమే! శ్రీ ముఖ్య ప్రాణ భారతీ రమణ! పార్వతీ పరమేశ్వర! శ్రీ గణనాథ! శ్రీ గురు రాజులు వీరిని అనుగ్రహించుగాత అని వేడుచున్నాను.

ప్రశంసామాత్రము గాక వీరి గీతాసారమునందలి ము త్తెములను కొన్నింటిని ప్రదర్శించుచున్నాను.

పేజీ 6. కేవలము కలియేయగు దుర్యోధనునికి కురుక్షేత్రమైన నేమి? ఎట్టి పవిత్రస్థలమైననేమి? వాని చెడుబుద్ధి మారదు. ఎందుకట్టె విరుగునుగాని వంగదు - వేము తీపుగాదు.

పేజీ 10. విషాదము యుక్తిదూరమనుట చక్కగ నిరూపింప బడి నది. అశాస్త్రీయమగు కృప, జ్ఞానహీనమైన వైరాగ్యము, ధర్మసూక్ష్మత యొక్క జ్ఞానాభావము,

పేజీ 17. వైద్యుడు రోగకారణము నెఱింగి తగినచికిత్స జేయ గలడు. శ్రీకృష్ణుడు వైద్యుడు. సంసార కారణ దురభిమాన రోగకారణము నెరింగి దానిని నివారించి కాపాడగల సర్వజ్ఞుడు.

పేజీ 21. ఇది నాది. నాకు కావలెనను మమత్వభ్రాంతిచే ఆ యా పదార్థ సంయోగ వియోగములు గలిగినప్పుడు సుఖ దుఃఖములు తప్పక గలుగుచుండును. ఈ భ్రాంతి లేనివానికి మమత్వము నశించి సర్వము శ్రీహరి వశమను జ్ఞానప్రకాశము గలిగి శాశ్వతాంతరిక స్వరూప సుఖము గలుగును.

పేజీ 22. చోరులు హరించిన ధనము పూర్వము తనది. ఇప్పుడు ఇతరునికి అప్పుగా నీయబడి అతనిది-నాదికాదు అన్నప్పుడు దుఃఖములేదు

పేజీ 23. పరిగ్రహీత ఇచ్చిన దాన వస్తు ద్రవ్యములను ఎట్లు వినియోగించినను దానిని గుఱించి మనము చింతించుటలేదు. "మమ" ఇదియే దుఃఖకారణము "నమమ" ఇదియే సుఖకారణము. సుఖ దుఃఖములు బాహ్యపదార్థములుగావు.

పేజీ 27. పాత్రధారియైన చైతన్యునికి పాత్ర నిర్వహణలో చాతుర్యముచే కీర్తిగాని, ఆయా వేషములకు గాదు. జీవునికి ఏదేహమందు ఆ యా ధర్మనిర్వహణయే శ్రీహరి ప్రసాద జనకము.

పేజీ 28. యుద్ధముజేయు వీరునికప్పుడు శరీరమునందు మమకారాదు లుండవుగాన మరణభయములేక ఉత్తమగతియే యగునను విశ్వాసము గలదు.

పేజీ 34. ఇట్టిప్రజ్ఞ ఎవనియందు స్థితమైయున్నదో వాడే స్థిత ప్రజ్ఞుడు.

పేజీ 43. అన్నచక్రవర్ణనము మిక్కిలి చక్కగ నున్నది.

పేజీ 49. కామము పురుషార్థములందు గూడ జెప్పబడినది. ఇచ్చట కామము శత్రువని జెప్పబడుట ఎట్లనగా రజోగుణ సముద్భవ

మను విశేషముచే వివేకించవచ్చును. ప్రవృత్తికర్మ చెడ్డది-బంధకము. శ్రీహరి ప్రీతిమాత్ర ప్రయోజకము మోదకము.

పేజీ 55. శ్రీహరి త్రియుగవహూతి - కలియుగమందు అతడు అవతరించడు.

పేజీ 60. ఉత్తమ జీవులకు పరమోపకారిగ సర్వోత్తముడను నిర్మల జ్ఞానమును, మధ్యములకు విషయ సుఖములనుమాత్ర మీయగల దేవతయను జ్ఞానమును అధములకు దేవుడు తమకు ప్రబల విరోధియను విపరీతజ్ఞానము గలుగుటకు వారి వారి స్వరూప యోగ్యతలే కారణముగాని ఇందు శ్రీశుని కెట్టి పక్షపాతమునూ లేదు.

పేజీ 63. అసురీ సంపద గలవారు బ్రహ్మరుద్రేంద్రాదులే సర్వోత్తములని భ్రమించి ఘోరతప మాచరించి దుర్లభములగు వరముల బడసిరి - కాని తుదకు వారేమైరి. వారు బడసిన వరములకు అబద్ధము లనుట రాకుండ ఆ దైత్యులను విచిత్ర రూపములతో సంహరించి వారి ఉపద్రవమునుండి లోకములను శ్రీహరియే కాపాడినది.

పేజీ 65. ఒక వర్ణమువారికే మోక్షార్హత, వేరు వర్ణములవారికి లేదని ఎచ్చటను శ్రీకృష్ణుడు జెప్పియుండలేదు.

పేజీ 67. జనకాదులు కర్మలను జేసుకొనుచు ముక్తిని జ్ఞానముచే బడసిరి.

పేజీ 76. అసలు కర్మఫలమునందు ఆసక్తియే లేనప్పుడు దుష్కర్మల ప్రసక్తి యేల? దుష్కర్మలను జేయరాదనియే తాత్పర్యము.

పేజీ 90. సుఖకారణములగు దారాపుత్ర ధనాదులే వియోగము గలిగినప్పుడు దుఃఖకారణము లగుచున్నవి.

పేజీ 105. ఆర్తభక్తి, కామ్యభక్తి. ఇవి నిర్హేతుక సద్భక్తిగా మారుట కవకాశము గలదు.

పేజీ 123. విభూతిరూపము - పదార్థ శ్రేష్ఠత్వము నిచ్చుచు అంతఃనియామకమైయుండు తన్నామక భగవద్రూపము,

పేజీ 141, 142 విశ్వరూపముయొక్క వివరములు ఎవరు ఎంత చూచి తెలిసిరియనుట సొగసుగ వర్ణింపబడినది.

పేజీ 185. స్వాంశలు-మత్స్యకూర్మాదులు, భిన్నాంశలు-బ్రహ్మాది జీవులు అనుట ప్రమేయసమ్మతముగా జెప్పబడినది.

పేజీ 190. శ్రీకృష్ణుడే శ్రీవ్యాసుడు-వేదాంత శాస్త్రకర్త.

ఇట్లు జూపుచుబోయిన అనంత గుణములు శ్రీహరియందు గలవను నిజాంశము గోచరించును. "జ్ఞాన యజ్ఞేనతే నాహం ఇష్టఃస్యాం ఇతిమే మతిః" అను భగవద్వచనానుసారము శ్రీ చేరాల పురుషోత్తమరావుగారు శ్రీహరిని గీతాసార గ్రంథగత వచన సుమములతో పూజించి గొప్ప జ్ఞానయజ్ఞము నొనర్చినారు. అంతేగాక ఆ శ్రీహరి ప్రసాదమును సుజనుల కందరికి నందజేసి సకల భగవద్భక్తుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులై యున్నారు.

శ్రీహరి - గురువుల కృపచే శ్రీ చేరాలవారు చిరాయువులై, ధృఢగాత్రులై ఇట్టి సత్కృతులను పెక్కులనురచించి శ్రీహరి గురుచరణార విందసన్నిధికి సమర్పించి ధన్యులగుదురుగాక!

బళ్లారి
ది 8-7-80 } భగవద్భక్తవశవర్తి
(Sd.) పుహాళి కృష్ణమూర్తి ఆచార్యః

శ్రీ

లక్ష్మీ వేంకటేశాయనమః

శ్రీ

గీతాసారము

ఇది

శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారి
ఆర్థిక సహాయముతో ముద్రింపబడినది.

శ్లో॥ నమోఽస్త్వనంతాయ సహస్ర మూర్తయే
సహస్ర పాదాక్షి శిరోరు బాహవే।
సహస్ర నామ్నే పురుషాయ శాశ్వతే
సహస్ర కోటి యుగధారిణేనమః॥

శ్లో॥ హనూమంతంచ భీమంచ పవనంచ పునః పునః।
నతోఽస్మ్యహం పునర్మధ్వం మధ్వోమాంపాతుసర్వధా॥

శ్లో॥ అగమ్య మహిమాలోకే రాఘవేంద్రో మహాయశాః।
శ్రీమధ్వమత దుగ్ధాబ్ధి చంద్రోఽవతు సదానఘః॥

శ్లో॥ దత్వాబుధత్వం శిష్యాణాం పాలయంతం సామాశ్రయే।
పక్షపాతవిహీనం తం సత్యధ్యాన సుధాకరమ్॥

శ్రీ మత్పరమహంస, పరివ్రాజకాచార్య,
శ్రీ మదుత్తరాది మఠాధీశ, జగద్గురు
శ్రీ 1008 శ్రీ సత్యప్రమోద తీర్థ శ్రీపాద
గురుభ్యోనమః

ఓం

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

1. అర్జున విషాద యోగము

మహాభారత యుద్ధమునకు కారణము అసూయాపరు లైన దుర్యోధనాదులకు ధర్మపరులైన ధర్మరాజాదులయెడ ప్రబలిన దాయాద ద్వేషము. ఇది బాహ్య కారణ మగు చుండగ దైవ సంకల్పము దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణ, ధర్మ సంస్థాపన. భీష్మ, ద్రోణ, కృపాశ్వత్థామ, కర్ణ సైంధవాది యోధులతో గూడి పదకొండక్షౌహిణుల సంఖ్యా బలముతో గూడిన దుర్యోధనుని సైన్య మొకప్రక్కన, ద్రుపద విరాట ధృష్టద్యుమ్న కుంతిభోజాది వీరులతో గూడి యేడక్షౌహి ణుల సంఖ్యాబలముగల ధర్మజుని సైన్య మొకప్రక్కన ధర్మ క్షేత్రమగు కురుక్షేత్రమందు సమరోత్సాహులై నిలచి యుండిరి. ఇందు కృష్ణపరమాత్మ ఉభయపక్షహితుడై యే పక్షమును జేరక అర్జునుని కోరిక ననుసరించి కేవల మాతని రథ సారధ్యమునకు మాత్రమంగీకరించెను. కౌరవ పక్షమున సేనాధిపతిగ నియమితుడైన భీష్ముడు శ్రీకృష్ణభక్తుడును దైవ జ్ఞానము గలవాడై యుండియు కారణాంతరముల వలన దుష్టు డగు దుర్యోధనుని పక్షము వహింపవలసి వచ్చినను, ధర్మ హీనులకు దైవబలముండదను సత్యము నెరింగినవాడై దైవత్వములేని మానుష వ్యూహమును రచించి సమర

సన్నద్ధుడై యుండెను. దైవబలము గల పాండవ సైన్యమున కధిపతియగు ధృష్టద్యుమ్నుడు దైవసంబంధమగు నచల వ్యూహమును నిర్మించి యుద్ధోన్ముఖుడై యుండెను. ఇట్టి సమయమున నిరుదెగలయందు గల యోధులను సమీక్షింప దలంచిన పార్థుడు పార్థసారథియగు శ్రీకృష్ణుని తన రథమును ఉభయసేనా మధ్యమందు నిలుపగోరెను. అచ్చట నొకరి నొకరు జంపుకొన నుత్సహించి సమావేశమైయున్న బంధుజనులను గాంచిన మహావీరుడగు నర్జునుడు కృపయును మనోదౌర్బల్యమునకు గురియై నిర్వీర్యుడై చలింపదొడంగెను. అజ్ఞానమువలన అర్జునునికి గలిగిన విషాదమును నశింపజేసి వివిధ తత్వములను గురించిన యథార్థ జ్ఞానమును బోధించి అతనిని పరమాత్మ కార్యోన్ముఖుని గావించెను.

1. ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతా యుయుత్సవః।
మామకాః పాండవాశ్చైవ కిమ కుర్వత సంజయ॥.

సుదూరమున జరుగుచుండు సంభాషణలను స్పష్టముగా వినగల, అట్లే జరుగుచున్న కార్యములను జూడగల, మరియు యుద్ధభూమిని ప్రవేశించినను మొట్టి ఆపదకును లోనుగాకుండ బయల్పడగల కొన్ని సిద్ధులను శ్రీ వ్యాసభగవానుని కృప వలన బడసి అంధరాజునకు యుద్ధవిశేషముల నెఱింగింప నియమితుడైన సంజయుని ధృతరాష్ట్రు డిట్లు ప్రశ్నించుచున్నాడు. ఓ సంజయా! ధర్మభూమియైన కురుక్షేత్రమందు యుద్ధేచ్ఛ గలవారై సమకూడిన నావారును పాండుపుత్రు

లను యేమిజేసిరి! ఇచ్చట శ్రీ వ్యాసభగవానులు కురుక్షేత్రమునకు ధర్మక్షేత్రమను విశేషణమును గూర్చి ధృతరాష్ట్రుని ముఖతః ప్రథమపదముగ బలికించుటయందలి విశిష్టతను గుర్తింపవలెను. అచ్చట పూర్వపు రాజులెందరో యజ్ఞయాగాది క్రతువు లనేకము లొనర్చియుండుటచేసి ఆ స్థలమును ధర్మక్షేత్రమనుట సముంజసమే గావచ్చును. అది అట్లుండ ప్రస్తుతము జరుగబోవుచున్న ధర్మయుద్ధమను యీ మహాయజ్ఞముద్వారా శ్రీకృష్ణావతార కార్యమగు ధర్మప్రతిష్ఠాపన పూర్తియగుచున్నది. అది మానవ వినాశముతో గూడిన మహా మారణకాండయే యైనను పరమాత్మ యవతార ధ్యేయమును పూర్తిగావించు ధర్మయజ్ఞము జరుగబోవుచున్న స్థలముగావున నది ధర్మక్షేత్రము.

ఇచ్చట యుద్ధమునందిష్టములేని ధృతరాష్ట్రునకు దుష్టులగు తన కుమారులకు ధర్మభూమియగు కురుక్షేత్రమును ప్రవేశించినంతనే ఆ స్థల ప్రభావమువలన వారిమనస్సు లేమైన యుద్ధ నివారణ కనుకూలముగ మార్పుజెంది యుండుననను ఆశచే అతను "ధర్మక్షేత్ర" మని బలికినట్లు కొందరు వ్యాఖ్యాతలు జెప్పుట సమయోచితముగ లేదు. కురు వృద్ధుల సముక్షమున ధృతరాష్ట్రుడు కేవలము నిష్పాక్షపత్యమును నటించినాడేగాని, యుద్ధమును నివారింపవలెనను సద్బుద్ధి అతనికిలేదు. పుత్ర వాత్సల్యముచే మొదటినుండి వారి కనుకూలముగనే ప్రవర్తించియున్నాడు. అంతర్యమునందు తనవారికి విజయము తథ్యముగా లభించునను ఆశగూడగలదు.

ఇచ్చట తనవారిని "మామకాః" యను ఆప్యాయతతోను, ధర్మరాజాదులను "పాండవాః" యను అన్యభావముతోను, జెప్పుట అతని మనోగత భావమును బయలుపరుచు చున్నది. కేవలము కలిహేయగు దుర్యోధనునికిని, కలిపరివారమేయగు అతని సోదరులకును స్థలపరిభావమువలన బుద్ధులే మారిన నిక కావలసినదేమున్నది?

10. అపర్యాప్తం తదస్మాకం బలం భీష్మాభిరక్షితం।
పర్యాప్తం త్విదమేతేషాం బలం భీమాభిరక్షితం॥

దుర్యోధనుడు ద్రోణాచార్యులవారిని సమీపించి యిట్లు బలుకుచున్నాడు. "మహాశయా! అపర్యాప్తమై భీష్ములవారిచే రక్షింపబడుచున్న మన బలము జయింపశక్యముగానిది. పర్యాప్తమై భీమునిచే రక్షింపబడుచున్న వారియొక్క బలము జయింప శక్యమైనది." ఇచ్చట దుర్యోధనుని పై వాక్యములందుగల ద్వంద్వార్థము గ్రహింపవలసిన విషయము. మానవుని మనోవాక్కాయ కర్మలు భగవదధీనములు గావున మనమే భావనతో నేమి మాట్లాడినను అందు భగవదిచ్ఛగూడ గోచరించుచుండును గాని దానిని అజ్ఞానమువలన మనము దెలియజాలము. ఇచట "అపర్యాప్తం" "పర్యాప్తం" అను పదముల యర్థమును క్రమమగు జ్ఞానముతో గ్రహింపవలెను. అజ్ఞానియగు దుర్యోధనుని దృష్టియందు "అపర్యాప్త" మనగా మిక్కిలి సంఖ్యాబలముతో గూడినదై తమబలము శత్రువులచే జయింప శక్యముగానిదనియు, "పర్యాప్త"

మనగా పరిమిత సంఖ్యతో నుండి పాండవబలము మనచే జయింపశక్యమైనదనియు. ఈ సందర్భమున వ్యాఖ్యాతలందరును దుర్యోధనుని భావమునే యథాతథముగ గ్రహించి వ్యాఖ్యానించియున్నారు. కాని యీపదప్రయోగవిషయమున శ్రీ వ్యాస హృదయమును సంపూర్ణముగ నెఱింగిన శ్రీమధ్వులందించిన యర్థము వేఱుగనున్నది. "యతో ధర్మస్తతో జయః" అని యుద్ధ ఫలితమును ముందుగనే శ్రీ వ్యాస భగవానునిచే జెప్పబడి యుండుటంజేసి పై పదములకు మందబుద్ధి యగు దుర్యోధనుని భావముగాక దానికి వ్యతిరేకమైన భావమునే గ్రహించుట సమంజసము. అనగా "అపర్యాప్త" మనగా శత్రువును జయింప శక్యముగానిదనియు "పర్యాప్త" మనగా శత్రువును జయింప శక్యమైనదనియు గ్రహింపవలెను. ఈవిధముగ దుర్యోధనుని నోటివెంట గలుగబోవుచున్న అశుభమును గురించిన వాక్కును పరమాత్మ ముందుగనే బలికించినాడు.

ఇక మరియొక విశేషము పాండవ సైన్యమునకు ధృష్టద్యుమ్నుడు అధిపతిగ నియమితుడై యుండ "భీమాభిరక్షితం" (భీమునిచే రక్షింపబడుచున్న) అని జెప్పుట. ఈ యుద్ధమందు కలియువాని పరివారమైన దుర్యోధనుడును వాని సోదరులందరును వాయుదేవుని ద్వితీయావతారులగు భీమసేనుల వారిచే వధింపబడుట. జీవులలో కలిని నిర్జింపగల శక్తి సంపన్నులు జీవోత్తములగు వాయుదేవులేగదా! కావున పాండవ సైన్యమునకు పరమాత్మచే తగినశక్తి నొసంగబడియున్న ప్రత్యక్ష రక్షకులు భీమసేనులవారే నను సూచన

యొసంగబడినది. దుర్యోధనునికిగూడ మొదటినుండి తనను నశింపజేయువాడు భీముడే యను భయమున్నది. ఆయన గావింపబోవుచున్న కార్యమును గురించిగూడ దుర్యోధనుని నోటివెంట వచ్చిన వాక్యమును గమనింపుడు. "పౌండ్రం దధ్మౌ మహాశంఖం భీమకర్మా వృకోదరః" అనుచు భీముల వారు గావింపబోవుచున్న భయంకర కార్యము సూచింప బడినది.

21. హృషీకేశం తదావాక్య మిదమాహ మహీపతే।
సేనయో రుభయోర్మధ్యే రథం స్థాపయ మేచ్యుత॥

దుష్ట బుద్ధియగు దుర్యోధనునికి సహాయ మొనరింప నేతెంచిన యోధులను చూడగోరిన కపిధ్వజుడగు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునుద్దేశించి " ఓ కృష్ణా! ఉభయ సేనలమధ్యమందు నా రథమును నిలువు " మని కోరెను. సమస్త ఇంద్రియము లకును ప్రేరకుడైన ఆ కృష్ణ పరమాత్మ రథికుని కోరిక ననుసరించి భీష్మద్రోణాది సమస్త సన్నిహిత వర్గమున కభిముఖముగ ఉభయ సేనల మధ్యప్రదేశమున రథమును నిలిపెను.

ఇచ్చట కృష్ణపరమాత్మను సర్వేంద్రియ ప్రేరకు డనియు (హృషీకేశః) " అచ్యుత " (నాశములేనివాడు) అనియు జెప్పుటలోని విశేషము గ్రహింపదగినది. సమరో త్సాహులైయున్న భీష్మద్రోణుల కభిముఖముగరథమును నిలు పుట "ఓ అర్జునా! వీరులైన భీష్మ ద్రోణులెట్లున్నారో బాగుగ

జూడుము. ఇట్టి వీరిని నీవు జయింపగలవా?" అని ప్రశ్నించుచున్నట్లున్నది. అనగా యీ దృశ్యము అర్జునుని యందెట్టి పేరణలను గలుగజేయుగలదో సర్వజ్ఞుడైన హృషీకేశునకు ముందుగనే విదితమని గ్రహింపవలెను. అట్టి పేరణలకు గురియై విషాదముజెందిన అర్జునుని అచ్యుతుడు (తాను నాశముగానివాడు తన భక్తులను నాశముగాకుండ గాపాడువాడు) తన దివ్యజ్ఞాన బోధద్వారా చ్యుతుడుగాకుండ రక్షించుటయే ముందు జరుగనున్న కార్యము. ఆకృష్ణపరమాత్మయే యగు శ్రీ వ్యాసులు అచ్చట జీవుడగు అర్జునునికి యొసంగిన జ్ఞానబోధామృతమునే భారతేతిహాసమునందు పొందుబరచుట ద్వారా సర్వ సజ్జీవుల కందించియున్నారు.

27. తాం సమీక్ష్య స కౌంతేయః సర్వాన్బంధూనవస్థితాన్।
కృపయా పరయావిష్టో విషీదన్నిద మబ్రవీత్॥

అచ్చట యుద్ధసన్నద్ధులైయున్న సమస్త బంధువర్గమును జూచిన అర్జునుడు మిక్కిలి దయతో గూడినవాడై కృష్ణపరమాత్మ నుద్దేశించి యిట్లుపలికెను. ఇచ్చట "కృపయా పరయావిష్టో" (మిక్కిలి దయతో గూడినవాడై) అని జెప్పబడుట గమనార్హము. ప్రతి మానవుడును భూతదయ గలవాడై యుండుట హర్షింపదగిన విషయమేగాని, అది శాస్త్రసమ్మతమును, ధర్మవిరుద్ధము గానిదై యుండవలెను. మరియు సమయా సమయములను, పాత్రా పాత్రతలను గూడ గమనింప

వలెను. లేనియెడల యీ కృపదోషభూయిష్టమై దుష్ఫలము లకే కారణమగునను విషయమునే మునుముందు పరమాత్మ అర్జునునికి బోధింపబోవుచున్నాడు. ఇచ్చట మహావీరుడగు అర్జునుడు అట్టి దోషము తోగూడిన కృపకు లోనగుటంజేసియే నిర్వీర్యుడై, దేహమునందు గలిగిన కంపమువలన మనో వికారము జెంది అసమర్థుడై స్వజనమును జంపి పొందగల శ్రేయస్సులేదను నిర్ణయమునకు వచ్చి కృష్ణభగవానునితో నిట్లు జెప్పుచున్నాడు.

32. నకాంక్షే విజయం కృష్ణ నచరాజ్యం సుఖానిచ।
కింనో రాజ్యేన గోవింద కింభోగైర్జీవితేనవా॥

ఓ కృష్ణ! ఈ యుద్ధమందు జయమునుగాని, తద్వారా లభించు రాజ్యమునుగాని నేను కోరుటలేదు. ఈ రాజ్య భోగానుభవమువలన గలుగు ప్రయోజనమేమి? ఇచ్చట అర్జునునికి భౌతిక సుఖముల విషయమున గలిగిన విరాగము గూడ మిక్కిలి హర్షింపదగినదేదిగాని, యీవిరాగ కారణమునుగూడ మెంతవరకు ధర్మసమ్మతిమైనదో గ్రహింపవలసి యున్నది మొదటి దోషము అశాస్త్రీయమైన కృపవలన గలిగిన దైన్యము. దాని ఫలితముగ గలిగిన రెండవదోషము జ్ఞానహీనమైన వైరాగ్యము. దీని ఫలితముగ గలిగిన మూడవ దోషము ధర్మహాత్మ్యత నెఱుంగని ధర్మనిర్ణయాభావము, ఇట్లు బంధువర్గముపైగల ప్రీతిచే పై మూడు దోషములకును లోనైన అర్జునుడు యిప్పుడు యుద్ధమువలన గలుగు అరిష్టము

లను గురించి శ్రీకృష్ణునియందు ధర్మోపన్యాసము జేయబోవు చున్నాడు.

39. కథం న జ్ఞేయ మస్మాభిః పాపాదస్మాన్నివర్తితుం।
కులక్షయ కృతందోషం ప్రపశ్యద్భిర్జనార్దన॥

శ్రీకృష్ణ! ఈ రాజ్య సుఖము నాశించి జేయు యుద్ధమువలన జననాశనము జరుగుచున్నది. ఇట్లు కులనాశ మొనర్చుట మహాదోషముతో గూడిన పాపము. ఇట్టి పాపమును గురించి యెట్లో దింపకుండ నుండగలను. అనగా యుద్ధము మిక్కిలి హింసతో గూడిన కర్మయను ప్రత్యక్ష విషయము నెఱింగియు యీ యుద్ధమును జేయుట ధర్మము గాదు గావున చేయకూడదు

40. కులక్షయే ప్రణశ్యంతి కులధర్మా స్సనాతనాః।
ధర్మే నష్టే కులంకృత్స్నమ ధర్మోభి భవత్యుత॥

ఈవిధముగా కులక్షయమును గావించిన సనాతనము లగు వర్ణధర్మములు నశించుచున్నవి అనగా యుద్ధమునందు పురుషులు మరణించిన కారణముగ స్త్రీలు భర్తృవిహీనలై దుష్ప్రవర్తనకలోనై వర్ణ సంకరము గావింతురు. ఇట్లు కులము నందు వ్యాపించిన అధర్మమువలన తండ్రులకు వారి పుత్రులు గావించు తిలోదక పిండ ప్రదానాది కర్మలు జరుగక వారందరును నరకమున బడిపోవుదురు. ఈవిధముగా జాతినే యిహ

పరములకు దూరముజేయు యీ యుద్ధమును స్వార్థపరుడనై రాజ్యలోభముచే జేయజాలను. ఇట్లుపన్యసించుచు కన్నీళ్లతో గూడి దయా స్వభావుడై మిక్కిలి దుఃఖించుచు అర్జునుడు తన గాంఢీవమును విడిచి రథమధ్యమున గూర్చుండెను. బాహ్యదృష్టికి అర్జునుని ధర్మనిర్ణయముగూడ హర్షింపదగినదే గాని. సర్వజ్ఞుడైన కృష్ణపరమాత్మ అర్జునునియందు గలిగిన విషాదముయొక్క నిజస్వరూప మెఱింగినవాడు గావున అతని కృపను, వైరాగ్యమును, ధర్మనిర్ణయా భావమును దోష భూయిష్టములని ఖండించుచు శాస్త్ర సమ్మతములగు కృప, వైరాగ్య, ధర్మములను గురించి అర్జునునికి బోధింప ప్రారంభించు చున్నాడు.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

2. సాంఖ్య యోగము

పూర్వాధ్యాయమునందు జెప్పబడిన అర్జునునివాదమును శాస్త్రసమ్మతమైనది గాదని శ్రీకృష్ణుడు మెచ్చియుండలేదు. వివిధ సంసార దుఃఖ దర్శనము విరక్తికి కారణమగుట సత్యమే గావున విషాదమే మానవుని దృష్టిని పరము వైపునకు మళ్ళింపగలదు. కాని యిట్టిమార్పు శాస్త్రసమ్మతమైన జ్ఞానముతో గూడినదై స్వధర్మాచరణ కాటంకము గానిదై యుండవలెను. ఇచ్చట అర్జునుడు మరణించిన తన బంధువుల మృత దేహములతో నిండిన యుద్ధభూమియొక్క భయంకర దృశ్యమును ఊహించి మనస్సుద్వారా జూచి, మమకారముతో గూడిన కృపకులోనై, దైన్యమునొంది స్వీయధర్మమును విస్మరించుచున్నాడు. ఇట్లు తాను చంపువాడననియు, మరణించువారు తనవారనియు అహంకార మమకారములను దోషముతో గూడిన కృపకులోనై విరక్తిని ప్రదర్శించుచున్నాడుగాని, యిచ్చట అర్జునునియందు గలిగిన విరాగముగూడ నిత్యానిత్య వస్తు వివేకముతో గూడిన స్థిరమగు వైరాగ్యముగాక, స్మశాన ప్రసూతి వైరాగ్యములవలె తాత్కాలికావేశ మగుచున్నది గావున నదియు దోషయుక్తమే. ఇట్టి ఆవేశముతో జేయు ధర్మనిర్ణయములు గూడసంపూర్ణ శాస్త్రజ్ఞానరహితములుగ నుండునుగాన నవియు గర్హింపదగినవే యగుచున్నవి. ఇట్టి దోషయుక్తమైన

అర్జునుని వాదమును పరమాత్మ తిరస్కరించియున్నాడు. స్వరూపతః ఉత్తమజీవుడును, శ్రీకృష్ణ భక్తుడును యగు అర్జునుడు తన విద్యుక్తధర్మ మెట్టిదో బోధింపుమని పరమాత్మను ప్రార్థించుచు ఆయన శరణుజొచ్చెను నిజభక్తుని కరుణించిన పరమాత్మ మానవుడు శాస్త్రజ్ఞానముతో, అహంకార మమకార రహితుడై స్వీయ ధర్మమును నిర్వహించుట మిక్కిలి శ్రేష్ఠమగు కార్యమని యీ అధ్యాయమునందు బోధించుచున్నాడు. ఇట్టి విషాదములు గలిగినప్పుడే సజ్జీవులు స్వరూపోద్ధారకులగు సద్గురువుల బోధామృతము వలన విషాదముల నధిగమించి యథార్థమగు తత్వజ్ఞానము నొంది తరింపగలరు. స్వధర్మ నిర్వహణ విషయమున నిశ్చిత జ్ఞానము గలవారు గావుననే తాము యుద్ధభూమియందు గావింపబోవుచున్న భీమ కర్మను గురించి భీమసేనులవారెట్టి విషాదమును బొందలేదు. వారి దృష్టియందు యీ యుద్ధమువలన ప్రాప్తించునది విజయమే గావచ్చును లేక వీరస్వర్గమే గావచ్చును గాని, వారి కర్తవ్యము మాత్రము విష్ణుపూజారూపకముగ భగవద్ద్వేషులను సంహరించుటయేనను స్థిరనిశ్చయమే గా[illegible] మరెట్టి సంశయములును లేవు. ధర్మజ నకుల సహదేవులక[illegible] గూడ యిట్టి విషాదము గలుగలేదుగదాయను ప్రశ్న గల[illegible] వచ్చును. ధర్మజునకు అంతర్యమున రాజ్యకాంక్ష గలదు అట్టికాంక్ష ఆయనదరికి విషాదమును జేరనీయలేదు. కా[illegible] యుద్ధానంతరము తనమూలముననే యింత బంధు వినాశమ[illegible] జరిగినదను విషాదమునకు లోనైన ధర్మజుడు రాజ్యత్యాగమ[illegible] గావింప నుద్యుక్తుడుగాగ, కృష్ణపరమాత్మ ఆయనకు శరతల్[illegible]

గతుడై యున్న భీష్ములవారి చేత ధర్మబోధ జేయించెను. ఇక నకుల సహదేవులు అన్నల నిర్ణయముల ననుసరింపగలవారే గాని స్వతంనిర్ణయాధికారములు లేనివారగుటంజేసి వారి విషయమున యీ విషాద, ధర్మ సమస్యలే లేవు.

2. కుతస్త్వా కశ్మలమిదం విషమే సముపస్థితం।
అనార్య జుష్టమస్వర్గ్యమ కీర్తికర మర్జున॥

ఓ అర్జునా! క్షత్రియ శ్రేష్ఠుడవైన నీకు శోకింపదగని యీ యుద్ధసమయమందు మూర్ఖులు అనుసరించునదియు, క్షత్రియులు పొందదగిన వీరస్వర్గమునకు సాధనము గానిదియు, మిక్కిలి అపకీర్తిని గలిగించునదియు నగు యీ యుద్ధ పరాన్ముఖత్వమెట్లు గలిగినది? ఇట్లు ప్రశ్నించి, ఇది కేవలము తుచ్ఛమగు నీ హృదయ దౌర్బల్యము వలన గలిగినదని కారణముగూడ తానే జెప్పుచు, పూర్వము అర్జునుడు గావించిన హేతువాదమునంతయు అశాస్త్రీయమని శ్రీకృష్ణపరమాత్మ బహు హేయముగ తిరస్కరించినాడు. ఇచ్చట ప్రయోగించిన తీవ్ర పదములు అర్జునుని జ్ఞానమునందుగల దోషమును తీవ్రముగ ఖండించుచున్నవి.

6. కార్పణ్య దోషోప హత స్వభావః
పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసం మూఢచేతాః।
యచ్ఛ్రేయస్స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహితన్మే
శిష్యస్తేహం శాధిమాం త్వాం ప్రసన్నం॥

అట్లు పరమాత్మచే తీవ్రముగ తిరస్కరింపబడిన
అర్జునుడు, తనయొక్క సహజగుణములైన శౌర్య ధైర్యా
దులు తనయందు గల్గిన కార్పణ్యదోషముచే నశింపబడినట్ల
తన దోషమును గ్రహింపగలిగినాడు గాని, పూజనీయులై
భీష్మ ద్రోణాదులవంటి పెద్దలను యుద్ధమందు సంహరించు
యెంతవరకు ధర్మమను విషయమునను, యిందు యేపక్షమ
జయించినను ఆత్మీయుల నందరను బోగొట్టుకొనునట్టిపరాజయమే
యగుచున్నదను నిస్పృహతోను రెట్టి నిశ్చయమునకు
రాజాలని సంధిగ్ధావస్థయందుబడి తుదకొక నిర్ణయమునుగావిం
కొనెను. అర్జునుడు ఉత్తముడగుటం జేసి శ్రీకృష్ణ
మాత్మకు శరణాగతుడై ఆయనయొక్క గురుత్వము
గోరుచు, యీస్థితియందు తనకు నిశ్చయముగ నేది శ్రే
స్కరమో అట్టి మార్గమును జూపగలందులకు ప్రార్థించె
ఇచ్చట అర్జుని నిర్ణయమందుగల విశిష్టత గమనార్హమ
విషాదములు గలిగినప్పుడు చిత్తశుద్ధితో పరమాత్మను శర
జొచ్చుట ఉత్తమజీవుల లక్షణము. అప్పుడు ఆయన కరుణ
వారికి సత్ప్రేరణలు గలిగించి విషాదముల నధిగమింప
మార్గములను జూపును. లేక పరమాత్మను విస్మరించి
విషాదములను స్వశక్తిచే తామే యధిగమింపగలమను అ
కారముతో జ్ఞానహీనులై దుష్టమార్గముల ననుసరించి
మగు విషాదముల కు లోనగుట దుర్జన లక్షణము. సీతాన్వే
సందర్భమున హనుమంతులవారు లంకానగరమంతయు శోధి
కృతకృత్యులు గాలేక తము కార్యము చెడుటవలన రఘు
ముకులను వానరజాతికిని గలుగబోవు మహాపద్రవ

నూహించి విషాదము జెందిరి. కాని వారు మహాజ్ఞానులగుటం జేసి మరుక్షణమే తమకర్తవ్యము స్ఫురణకురాగా "నమోస్తు రామాయసలక్ష్మణాయ" అనుచు తన ప్రభువును, సర్వదేవతలను ప్రార్థించి అంతవరకు తమదృష్టి నాకర్షింపని అశోకవనమును గుర్తించి అచట సీతామాతను గనుగొని సఫలీకృతులైరి.

శరణాగతవత్సలుడైన పరమాత్మ అర్జునుని కరుణించి ఆతనియందు గలిగిన అజ్ఞాన దోషము లెట్టివో, దానికి కారణము లెట్టివో, సంపూర్ణముగ నెఱింగినవాడు గావున శిష్యునికి తత్వజ్ఞానబోధ ప్రారంభింపబోవుచున్నాడు. వైద్యుడు రోగనిర్ణయము గావించుటయే గాక, రోగకారణములనుగూడ గుర్తించినప్పుడు తగిన చికిత్స గావించి త్వరలో జాడ్యమును బాపగలడుగదా!

11. అశోచ్యా నన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చభాషసే।
గతాసూ నగతాసూంశ్చనానుశోచంతి పండితాః॥

ఓ అర్జున! ఇంతవరకు నీవు శాస్త్రసమ్మతములుగాని మాటలను ధర్మములే యనుకొనుచు నీబుద్ధికి తోచినవిధముగ మాట్లాడియున్నావు. ఏ భీష్మ ద్రోణాదుల మరణములు శోకింప నసర్హములో వానిని గురించి దుఃఖంచుచున్నావు. పండితుడైనవాడు జీవించుచుండు మనుజులనుగురించి యెట్లు దుఃఖించుటలేదో మరణించినవారిని గురించిగూడ దుఃఖింపడు.

అనగా పండితునికి మరణమును గురించిన జ్ఞానమున్నది. మరణ మనగా నేమి? మానవుడు జీవించియున్న సమయమున వాని దేహమునకు శీతోష్ణాది బాధలు గలిగినప్పుడు, ఆ దేహమందున్న ఒక అవ్యక్త పదార్థ మా బాధలను యనుభవించుచున్న సూచనలు గోచరించును. అదే మానవుడు మరణించిన పిదప నా దేహము నెట్టి బాధలకు గురిగావించినను, అచ్చట యెవరుగాని యెట్టి బాధ ననుభవించు సూచనలుండవు. అనగా యీ దేహము వేరనియు, దానియందుండి దానిద్వారా సుఖ దుఃఖాది యనుభూతుల నొందుచుండువాడు వేరనియు గ్రాహ్యమగుచున్నది. ఈ యనుభూతులను గ్రహించువాడే జీవుడు. వాడు యీ దేహమును విసర్జించుటయే మరణము. ఈ విధముగ జీవుడును శరీరమును విభిన్న పదార్థములుగ నుండి విభిన్న ధర్మములు గలిగియున్నవను సత్యమును గ్రహించిన వాడే పండితుడు. జీవుడెప్పుడును నశించువాడు గాదనియు, శరీర మెప్పుడును శాశ్వతమైనదిగాదను వాని సహజ ధర్మములను గ్రహింపుము. మరణమనగా మన కంటికి కనుపించని నిత్యుడగు జీవుడు యీ కనిపించుచుండు అనిత్యమగు శరీరము నుండి వేరగుటయే.

ఇచ్చట గమనింపవలసిన ముఖ్య విషయము శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ అర్జునునిగురించి "ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే" యని చెప్పుట. ఇచ్చట అర్జునుడు అశాస్త్రీయమగు విషయములనే శాస్త్రీయములని భావించి సర్వమును దెలిసినవానివలె మాట్లాడుట. దీనికి కారణము ఆతని మనస్సు నావహించియున్న అహంకార మమకార రూపములగు అజ్ఞానము. ఇట్టి అజ్ఞానము

గలిగియుండియు (అనగా అనిత్యపదార్థములగు భీష్మ ద్రోణా దుల శరీరములను గురించి మమకారము గలవాడై యుండియు) మహాజ్ఞానముగల విరాగివలె "నకాంక్షే విజయం" అనుచు తన వైరాగ్యమును వెల్లడించియున్నాడు. తన శరీరమునకు సుఖము నొసంగు రాజ్య సుఖముల విషయమున అంత వైరాగ్యము జూపినవాడు అనిత్యములగు భీష్మ ద్రోణాదుల శరీరములను గురించి యిట్టి మమత్వ భ్రాంతికి లోనగుట హాస్యాస్పదముగదా! ఈవిధముగ పరమాత్మ అర్జునుని బ్రేలుతోనే అతని కన్నును జూడచిన విధముగ అతని దోషమును జూపుచు వ్యంగ్యముగ "పండితునివలె మాట్లాడుచున్నావు" అని బలికియున్నాడు.

12. నత్వేవాహం జాతునాసం నత్వం నేమే జనాధిపాః।
నచైవ నభవిష్యామః సర్వేవయమతః పరం॥

ఇచ్చట పరమాత్మ అర్జునునికి జీవుని ధర్మములను గురించి జెప్పుచున్నాడు. పరమాత్మనగు నేను, జీవుడవగు నీవు (అనగా వి సుశము అర్జునుడను వ్యవహారికనామముతో బిలువబడుచున్న యీ శరీరమందున్న జీవుడు) మరియు నట్లే యీ రాజుల శరీరములందున్న జీవులును ఒక కాలమందున్న వారనియు, వేరొక కాలమందు లేనివారనియు లేదు. అనగా జీవులును పరమాత్మయు అనాది నిత్యులని అర్థము. ఇచ్చట "నేను" "నీవు" అనుచు జీవులతోబాటు తనయొక్క- అనాది నిత్యత్వమునుగూడ జెప్పుట గమనార్హము. పరమాత్మ వి

కాలమునుండి ఉంటున్నాడో, జీవులుగూడ ఆకాలమునుండి ఉంటున్నవారే సనియు, యికముందుగూడ నుండగలరని జెప్పుట, పరమాత్మకెట్లు స్వరూప నాశము లేదో, అట్లే జీవులకుగూడ నెట్టిస్థితి యందును విచ్ఛిన్నమగుటద్వారాగాని, లేక మరియొక పదార్థమం దైక్యమగుటద్వారాగాని స్వరూప నాశము లేదని విదితమగుచున్నది. ఈవిధముగా జీవేశ్వరు లకుగాని, పరస్పరముగ జీవులకుగాని భేదము నిర్ణయమగు చున్నది. ఈజీవులు మాత్రము అనేక కాలములందు అనేక దేహములను ధరించుచు విసర్జించుచుండుట వారి సహజ ధర్మము. కావున యీ దేహములతో భీష్మ ద్రోణులుగ వ్యవహరింపబడుచున్న వారి దేహములు నష్టమైన గావచ్చును గాని, ఆ దేహములందున్న జీవులు నశింపరు గాన దుఃఖింప కుము. జరిగిపోయిన కాలమున ఇదే జీవులు ఎన్నిమార్లు యెట్టి దేహములను ధరించి, యేయే నామములతో బిలువబడి యేయే కార్యములను గావించియున్నారో నీవెరుంగుదువా?

14. మాత్రాస్పర్శాస్తు కౌంతేయ శీతోష్ణ సుఖ దుఃఖదాః।
ఆగమాపాయినోఽ నిత్యాస్తాం స్తితిక్షస్వ భారత॥

కేవలము శరీరములపై గలిగిన మమత్వ భ్రాంతిచే అర్జునుడు కార్పణ్య దోషమునకు గురియై యుండుటంజేసి, అట్టి మమత్వ భ్రాంతిని గుఱించి శ్రీకృష్ణభగవానుడు అర్జునునికి జెప్పుచున్నాడు. ఓ భరతవంశ కులోద్భవ! ఈ శరీర ధర్మములను, అట్టి శరీరములతో జీవులకు గలుగుచుండు సంబం

ధముయొక్క ఫలములను గుఱించి జెప్పెదను వినుము. ఈ శరీరమునకు శ్రోత్ర, త్వక్, చక్షు, జిహ్వా, ఘ్రాణములను పంచ జ్ఞానేంద్రియము లున్నవి. దీనియందు జీవుడు నివశించు చుండు కాలమున యీ ఇంద్రియములకు విషయములగు శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధములను ఇంద్రియములు జీవుని కందించుచు వానికి సుఖ దుఃఖానుభూతి నిచ్చుచున్నవి. కాని యీఅనుభూతి యెల్లప్పుడును ఉండునదిగాక అనిత్యమైనదై యున్నది. చెవులు శబ్దములను, చర్మము స్పర్శను, కన్నులు రూపములను, నాలుక రుచులను, ముక్కు వాసనలను జీవుని కందించుచుండును. అంతమాత్రముచేత జీవునికి సుఖ దుఃఖములు గలుగుటలేదు. కాని యీవిషయములనుగురించి "ఇది నాది" "ఇది నాకు గావలెను" అను భావము జీవునియందు గలిగినప్పుడే వానియందభిమాన మేర్పడి వానితో గలుగు చుండు సంయోగ వియోగముల వలన సుఖ దుఃఖములు గలుగుచున్నవి. ఇదియే మమత్వభ్రాంతి. దీనిని విడిచిన వానికి విషయేంద్రియ సంబంధమగు సుఖ దుఃఖములు లేవు. ఇచ్చట నీ చర్మ చక్షువులకు గోచరించుచున్నవి భీష్మ ద్రోణాదులుగ వ్యవహరింపబడుచున్న జీవులు ధరించిన శరీరములే గాని, వారి జీవస్వరూపములు గావుగదా! అట్టి యీ శరీరములనే జూచి మీ తాతయని, గురువని, బంధువులని అభిమాన బడుచున్నావు. ఈ అభిమానమే ... దోషమునకు గుఱిగావించి, నిర్వీర్యుని జేసి ... చరణ కాటంకమైనది. అదే కన్నుల ... స్వరూపము నుగూడ జూచుచున్నప్పటి ...

"నావారు" అను అభిమానము లేనుగావున అట్టివారి కెట్టి ఆపదలు సంభవించినను దుఃఖించని నీవు భీష్మాదుల శరీరములు యుద్ధమందు భిన్నమగునని దుఃఖించుచున్నావు.

ఇట్లు మానవులకు గలుగుచుండు సుఖ దుఃఖములకు ముఖ్య కారణము మమత్వాభిమానముగాని కేవలము యింద్రియము లందించు విషయములుగావు. ఈ మమకారము లేని యెడల ఇంద్రియ విషయములు బాధింపవు. మన పెట్టెయందు గల ధనమును చోరులు హరించిన బాధ గలుగుచున్నది. దీనికి కారణము ఆ ధనముపై "నాది" యను మమకారము. అదే ధనమును మనకుగల ఒక ఋణమును దీర్ప మరియొకరి కిచ్చితిమి. అప్పుడా ధనమును వానినుండి చోరు లపహరించిన మనకు దుఃఖము లేదుగదా! ధనము అదే యైనప్పటికిని యిప్పుడా ధనము "నాది" యను అభిమానము లేదుగదా! కావున బాల్యము, యౌవ్వనము, వృద్ధాప్యము మొదలగు ననేక వికారములకు లోనగుచు నశించు స్వభావముగల దేహముపై మమకారముతో దేహనాశమును గురించి దుఃఖించుట విద్వాంసుని లక్షణముగాదు. జీవుడు నిర్వికారియును ఎప్పుడును నశించువాడుగాదు. కాని దేహమే నేనను మమత్వభ్రాంతికి లోనైన జీవుడు దేహమునందు గలుగుచుండు బాల్య యౌవ్వన, వృద్ధాప్యాది వికారములు తనకు గలుగుచున్నట్లే భావించుకొని సుఖ దుఃఖాదులకు లోనగుచుండును.

16. నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః।
ఉభయోరపి దృష్టోఽన్తస్త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః॥

అట్లు జీవ స్వరూపమును, దేహధర్మముల నెరింగిన మోక్షార్థ తగల తత్త్వజ్ఞానుల లక్షణములను వారు గావించు కర్మ విధానములు జెప్పబడినవి. ఓ అర్జున! వివిధముగా దుష్టకర్మలవలన సుఖములేదో ఆవిధముగనే శాస్త్రవిహిత సత్కర్మలవలన దుఃఖమునులేదు. అనగా కొంత కష్టముతో గూడినవైనను వర్ణాశ్రమోచిత కర్మలు యెట్లు పాపకారణ ములుగావో, అట్లే వానికి వ్యతిరేకములైనవి సులభములును, సుఖదాయకములగను గోచరించినను పాపకారణములే నని తత్త్వజ్ఞానులచే శాస్త్రసాంప్రదాయము ననుసరించి నిర్ణయమై యున్నది. కావున నీ కులధర్మమైన యుద్ధమును—అహంకార మమకార రూపమగు అభిమానమును త్యజించి, ఇంద్రియ విషయముల వలన గలుగుచుండు వికారములను జెందక, భగవత్పూజారూపముగ జేసి, ఫలవిషయమును పరమాత్మకు వదలివేయుము. అట్టి కర్మవలన గలుగు జ్ఞానము ద్వారా శాశ్వత సుఖరూపమగు మోక్షమునొంద సర్వత్ర గలవాడ వగుచున్నావు. ఇచ్చట భగవదర్పణ యనగా విశ ఆకార్యము యొక్క ఫలమునందెట్టి మమకార వికారములు లేకుండుట. మనదియని మనస్ఫూర్తిగ దలంచుచున్న ధనమును మరి యొకరికి దానముజేయుచున్నాము. ఇక అపరిగ్రహీత దానిని పోగొట్టుకొనినను, ఎట్లు వినియోగించినను దానిని గురించి మనము చింతించుట లేదుగదా! కారణ మా ధనమందు మనకు "నాది" యను స్నేహభావము నశించినది. అట్లే మన వర్ణోచిత కర్మలను గావించుచు వాని ఫలమును భగవ దర్పణ జేసినప్పుడు ఆ కర్మఫలమందు మనకు స్నేహము లేదు

గావున మనకెట్టి బాధయు గలుగదు. ఈవిధముగ యుద్ధ ఫలమును గురించి అర్జునుడు గావించిన వర్ణసాంకర్య, కుల ధర్మ వినాశాదులను గురించిన ఉపన్యాసమును పరమాత్మ నిరాకరించుచు కులధర్మముగు యుద్ధము జేయుటయే శాస్త్ర సమ్మతమును ప్రయోజనకరమని నిరూపించెను.

20. నజాయతే మ్రియతేవా కదాచిన్
నాయం భూత్వా భవితావా నభూయః।
అజోనిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో
నహన్యతే హన్యమానే శరీరే॥

ఇచ్చట పరమాత్మ అర్జునునికి జీవస్వరూపము నుగుతించి వివరించుచున్నాడు, జీవుడు స్వరూపతః ఉత్పత్తి నాశములు లేని అనాది నిత్యుడు. అనగా జీవుడు పుట్టుట జచ్చుట యను విషయము లెప్పడును లేనివాడు. కాని శరీరధారణ విసర్జనల వంటి వ్యాపారము మాత్రము గలదు. వికాశము లందును మెట్టి మార్పులను జెందనిది జీవస్వరూపము, సంసార దశ యందు అజ్ఞానాది దోషములచే ఆచ్ఛాదింపబడి పూర్ణాభివ్యక్తి లేనిదైయున్నను, ఒకదశయందీ ఆచ్ఛాదన తొలగిపోవును. ఈవిధముగ నేపదార్థమునుండి యుద్భవింపక, ఏపదార్థము నందైక్యమగుట యనునట్టి ఏవిధముగాను నశింపని జీవస్వరూపము శాశ్వతమైనది మరియు వికార రహితమైనది. దేహములు పుట్టుచున్నవి గనుక అవి నష్టమైనను జీవుడు నశింపడు. జీవుడు చనిపోవును, జీవుని చంపుచున్నారు అని దలంచువారు మిక్కిలి అజ్ఞానులు.

18. నైనంఛిందంతి శస్త్రాణి నైనందహతి పావకః।
నచైనం క్లేదయంత్యాపో నశోషయతి మారుతః॥

ఎట్టి శస్త్రములుగాని, అగ్నిగాని, జలముగాని, వాయువుగాని యీ జీవుని స్వరూపమున కెట్టి ఆపదను గలిగింప జాలవు. జీవస్వరూప మిట్టి ధర్మములుగలదై యుండగ నిందు చంపువారెవరు? చంపబడు వారెవరు? కావున జీవ స్వరూపము నశించునని దలంచుట కేవలము అజ్ఞానమని యెఱుంగుము.

22. వాసాంసి జీర్ణాని యథావిహాయ
నవాని గృహ్ణాతి నరోపరాణి।
తథా శరీరాణి విహాయజీర్ణా
న్యన్యాని సంయాతి నవానిదేహీ॥

27. జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుర్ధ్రువం జన్మమృతస్యచ।
తస్మాదపరిహార్యేఽర్థే నత్వం శోచితుమర్హసి॥

పై శ్లోకములందు శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునికి జీవుల యొక్క, వారు ధరించుచుండు దేహములయొక్క సహజ ధర్మములను వానికిగల పరస్పర సంబంధమును జెప్పు చున్నాడు. మనుష్యునికి ప్రాత వస్త్రమును విసర్జించి నూతన వస్త్రమును ధరించుట ఎంత సహజమో, జీవునికిగూడ జీర్ణ

మైన శరీరమును విడిచి నూతన శరీరమును బొందుటయు అంతయే సహజము. జీర్ణమగుటంజేసి ఇచ్చట విడువబడునది శరీరమేగాని, జీవస్వరూపమున కెట్టి ప్రమాదమును లేదు. సంపూర్ణ తత్త్వజ్ఞానము నొంది, దేహాభిమానము నశించి, యిట్లు నశించు స్వభావముగల శరీరధారణాదులను విషయములు లేని ఉత్తమోత్తమ తత్త్వమైన నారాయణ జ్ఞానము నొందిన జీవులకుదప్ప మిగిలిన జీవుల విషయమున యీ శరీర ధారణ విసర్జనలను క్రమము సహజమే. ఏలనన పుట్టిన ప్రతివానికిని మరణము తథ్యము. అట్లే మరణించిన ప్రతివారును మరల పుట్టుటగూడ తథ్యమే. అనగా జీవులు ధరించుటకై యీశరీరములు ఉత్పత్తి యగుచున్నవి. అట్లుద్భవించిన శరీరములు ఉద్భవించినవిగావున నశించును. అట్లే నశించుచున్నవి గావున మరల ఉత్పత్తియగుచుండును. కావున నేడుగాకున్న నా కొకరోజునైనను యీ భీష్మ ద్రోణాదు లననేమి సర్వుల దేహములును నశించుట తప్పదు. ఇట్లు పుట్టిన ప్రతివానికిని మరణముగూడ సహజమే. ఇట్టి సహజ విషయమైన మరణమును గురించి దుఃఖించుట కర్హుడవుగాక నీ విద్యుక్త కర్మాచరణ కుద్యుక్తుడవగుము. అనిత్యమగు శరీరములను గురించి భ్రాంతుడవై సత్యపదార్థమగు జీవునికి గలుగు ప్రయోజనమును విస్మరింపకుము.

8. స్వధర్మమపి చావేక్ష్య న వికంపితు మర్హసి।
ధర్మ్యాద్ధి యుద్ధాచ్ఛ్రేయోఽన్యత్క్షత్రియస్య న విద్యతే॥

భా: అర్జునా! క్షత్రియుడైనవానికి స్వధర్మ నిర్వహణయగు యుద్ధమును గురించి కంపము జెందుట అర్హమైన విషయము గాదు. ధర్మ సాధనకు కారణమైన (భగవత్పూజారూపమైన) యీ యుద్ధముకన్న క్షత్రియునకు శ్రేష్ఠమగు యితర సాధనము లేదు. కావున యిట్టి స్వీయ ధర్మమును నిర్వహింపజాలనివాడు మహాపాపమును అపకీర్తిని బొందువాడగును. ఇచ్చట గమనింపదగిన విషయము ఒక్క క్షత్రియ వర్ణమునకు జెందిన అర్జునుడేగాక వివిధ వర్ణములకు జెందిన యితరులుగూడ వారి స్వీయవర్ణ ధర్మములను గుర్తించి బాధ్యతాయుతులై వానిని భగవత్పూజా రూపములని గ్రహించి పరమాత్మ ప్రీతికొరకు ఆచరింపవలసి యున్నది. చైత్రుడను నొక పాత్రధారుడు యెప్పుడేపాత్రను ధరించి రంగస్థల ప్రవేశము జేసినను, తన బాధ్యతను గుర్తించి, తాను ధరించిన పాత్ర ధర్మముల నెఱింగి, వానిని చక్కగ పోషించి, ఆపాత్రకు న్యాయము గూర్చుచుండును. ఇది అతని కత్యంత కీర్తి ప్రతిష్ఠలకు కారణమైనది. ఇచ్చట ప్రజా బాహుళ్యమునందు కీర్తి ప్రతిష్ఠలు బొందుట యను సత్ఫలమును, గుర్తింపును బొందినవాడు చైత్రుడేగాని అతడు ధరించిన పాత్రలు గావు. ఇట్లు తన విధిని బాధ్యతతో సక్రమముగ నిర్వహింపజాలని అసమర్థుడైన అతడొక అనామధేయుడై యుండెడివాడే గాని యిట్టి గుర్తింపులభించగల వాడెట్లు గాగలడు! అట్లే శరీరధారులై యీ మానవలోకమను రంగస్థలమును ప్రవేశించిన జీవులందరును తమతమ ధర్మములను గుర్తించి బాధ్యతాయుతులై వానిని శాస్త్రపద్ధతి ననుసరించి క్రమముగ నిర్వ

హించుటవలన శరీరధారులై యిహమందున్న సమయమున కీర్తి ప్రతిష్ఠలు గలవారగుటయే గాక శరీర విసర్జనానంతరము గూడ (పాత్ర విసర్జనానంతరముగూడ) పరలోక సౌఖ్యములు గలవారగును.

37. హతోవా ప్రాప్స్యసే స్వర్గం జిత్వావా భోక్ష్యసే మహీమ్।
తస్మాదుత్తిష్ఠ కౌంతేయ యుద్ధాయ కృతనిశ్చయః॥

ఇచ్చట స్వీయ వర్ణోచిత కర్మాచరణ ఫలశూన్యము గానిదనియు, అట్టి ధర్మాచరణ గావించుచు జీవించినను లేక మరణించినను దానికి తగిన ఫలముండునని విదితమగుచున్నది. కావున ఒకవేళ జయాపజయములను గురించి అర్జునునకు శంక యున్నచో దానినిదీర్ప కృష్ణపరమాత్మ ఇట్లు జెప్పుచున్నాడు. ఓ అర్జున ! క్షత్రియులకు యుద్ధమొనర్చుట కుల ధర్మము గావున అదినీకు నీయొక్క వర్ణ ధర్మ నిర్వాహణమే యగుచు సత్ఫలము నొసంగునదియే యగుచున్నది. క్షత్రియుడైనవాడు శస్త్రధారియై శత్రువుగ నెదుట నిలచినవానితో యుద్ధముజేయుచు వానిని తన ఆయుధముచే నొప్పించుటగాని, సంహరించుటగాని వర్ణోచిత ధర్మమే యగుచున్నది గాని పాప కారణమగు నిషిద్ధకర్మగాదు గావున యుద్ధమునకు వెనుకంజ వేయరాదు. యుద్ధముజేయు వీరునికి ఆసమయమున శరీర మమకారాదులుండవు గావున ఆసమయమున మరణించినను ఉత్తమగతియగు స్వర్గమే లభించును. జయించినచో వీర భోజ్యమగు రాజ్యప్రాప్తి గలిగి సుఖము లభించును. ఇట్లు

మరణించినను, జయించినను సత్ఫలమే కలుగును గాన యుద్ధము జేయ కృతనిశ్చయుడవుగమ్ము.

38. సుఖదుఃఖే సమేకృత్వాలాభాలాభౌ జయాజయౌ।
తతో యుద్ధాయ యుజ్యస్వనైవం పాపమవాప్స్యసి॥

మరియు అర్జున! యుద్ధమునందు యెదుట నిలచిన యోధుని జంపుట పాపమని దలంచుచున్నావేమో। సుఖదుఃఖ లాభాలాభ జయాపజయములందు సమబుద్ధి గలవాడవై అనగా నేను ప్రత్యేకముగ నిట్టి ఫలము నాకు గావలెనను తలంపుతో నీ కార్యమును జేయుచున్నానని భావింపక పరమాత్మ ప్రీతికొరకు నా వర్ణధర్మమును నేను నిర్వహించుచున్నానని భావించి మరెట్టి యితర ఉద్దేశ్యములును లేక జేయునట్టి కర్మవలన పాపములేదని యెఱుంగుము. ఈ విషయమున మిగిలిన వర్ణములవారందరుగూడ వారి వారి వర్ణోచిత కర్మలను శాస్త్రయుక్తముగ నితర కోరిక లేమియులేక పరమాత్మ తమకు నిర్ణయించిన విధిగా భావించి ఆయన ప్రీతికొరకు జేయుటవలన పరమాత్మను గురించిన జ్ఞానము గలవారగుచున్నారేగాని పాపకర్మ బంధమున బడుటలేదు. కోరికతో జేయు కర్మ మాత్రము బంధకారణమగుచున్నది. కాని యిచ్చట మానవునికి కోరికయే లేకున్న నొక కార్యము జేయు నుత్సాహమే గలుగదు గాన కోరిక లేకుండ కార్యము లెట్లు జేయుట సంభవించు ననుశంక గలుగవచ్చును. కోరిక విషయమున మానవుని కెంతవర కధికారమున్నదను విషయమునే తరువాత శ్లోకమునందు పరమాత్మ జెప్పుచున్నాడు.

47. కర్మణ్యేవాధికారస్తే మాఫలేషు కదాచన।
మా కర్మఫలహేతుర్భూః మా తే సంగోఽస్త్వకర్మణి॥

48. యోగస్థః కురు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ।
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే॥

ఓ అర్జున ! మానవులకు కర్మజేయుటయందు మాత్రమే అధికారముగలదు గాని, వారు గావించిన కర్మల కిట్టి ఫలములు గలుగవలెనని కోరుటయం దధికారములేదు. కావున కోరిన ఫలము సిద్ధించుటకే కర్మజేయువాడవు గాకుము. అట్లని కర్మజేయుట మానరాదు. శాస్త్రోచిత కర్మలను ఫలాపేక్షా రహితుడవై అవశ్యముగ జేయవలసియున్నది. లోకమునందు ప్రతి మానవుడును యేదో ఫలము నాశించియే కార్యములను జేయుచుందురు గాని ప్రతి కార్యమునందును అన్ని వేళలను వా రాశించిన ఫలములను బొందుచున్నారా? కావున ఫలప్రాప్తి విషయమున మానవు డస్వతంత్రుడనియు పరమాత్మమాత్రమే స్వతంత్రుడనియు గ్రహింపుము.

పరమాత్మ ప్రతి జీవునికిని కర్మకు సాధనమగు దేహము నొసంగి ఆయా వర్ణములకు సంబంధించిన కర్మలను జేయుడని ఆయా వర్ణములందు జన్మింపజేసినాడు. జీవునికి స్వరూపమందు ఇచ్ఛ (కోరిక) యున్నది. ప్రతి వర్ణమునను జెందిన మానవునికిని విహిత కర్మ యెట్టిదో శాస్త్రములు నిర్ణయించియే యున్నవి. కావున ప్రతి మానవుడును తనయొక్క విహిత

కర్మ యెట్టిదో శాస్త్ర పరిచయముతో నెఱింగి దానిని సక్రమముగ నిర్వర్తించినప్పుడు పరమాత్మ ధ్యేయము ననుసరించి యాయనను తన కర్మద్వారా పూజించి సంప్రీతుని గావించిన వాడగుచున్నాడు. ఈ విధముగ మానవునికి కర్మజేయుటయం దధికారమున్నది. ఇక తనయందుగల కోరిక తన యధికారమును సంపూర్ణముగ కార్యరూపమునందుంచుచు సద్వినియోగముజేయుట వరకే పరిమితమై యుండవలెనుగాని "నాకు దీనినిమ్ము" యను ప్రాపంచిక విషయముల వైపునకు మళ్ళినపుడు వాని యధికారమును దుర్వినియోగ మొనర్చుకొనుటయే యగుచున్నది. ఏలనన మనము కోరినంతమాత్రమున గల్గు ప్రయోజనమేమి? మనము గావించు కర్మకు సంప్రీతుడై ఫలమొసంగువాడు పరమాత్మ గావున మనకు ప్రాప్తించునవన్నియు నాయన యనుగ్రహము ననుసరించియుండును. వానిని మనము ఆయన ప్రసాదములుగ స్వీకరించి తృప్తులమగుచుండవలసినవారమేగాని మనము కోరిన ఫలమొసంగుమని ఆయన నాదేశింపగలవారము గాముగదా! కావున కోరిక పరమాత్మను విద్యుక్త కర్మద్వారా పూజించి సంప్రీతుని జేసుకొనుట వరకేగాని యిచ్ఛానుసారము నశ్వరములగు ఫలముల నాశించుటకుగాదని గుర్తింపుము. ఇక కర్మయే జేయనియెడల పరమాత్మ మనకొసంగిన యధికారమును వ్యర్థమొనరించుకొనినవారమగుచు ఆయన యనుగ్రహమునకే దూరమగుదుము. మరియు దేహధారియైన జీవునకు కర్మజేయకుండుట సాధ్యముగు పనికూడగాదు. సంపూర్ణముగ దేహాభిమానము నశిం

చిన స్థితికి జేరినప్పుడు కర్మను విడువవచ్చును గాని యంత వరకు కర్మ జేయుచుండవలసినదే.

మనము గావించుచుండు కర్మలు నాలుగు విధములుగ నున్నవి. కోరికతో జేయు సత్కర్మలు లేక దుష్కర్మలు. అట్లే కోరికలేక జేయు సత్కర్మలు లేక దుష్కర్మలు. ఇందు ఫలాపేక్షతో జేయు సత్కర్మలు కొన్ని సమయములందు ఫలించినను అవి తాత్కాలిక సుఖమునకు మాత్రమే కారణ మగుచున్నవి. ఇక దుష్కర్మ లెప్పుడును దుష్ఫలితములనే యొసగును గదా! కోరికలేక జేయు సత్కర్మలు మాత్రము మోక్షకారణమగు భగవద్జ్ఞానము నొసంగును. కోరికలేక జేయు దుష్కర్మ లరుదుగ నుండును. మనము నడుచుచుండగ చూడక నొక చీమను త్రొక్కుదుము. అది మరణించినందున మనకు పాపములేదు. అది మనము కోరకయే జరిగిన విష యము. కావున ఫలప్రాప్తి, విషయమున సమభావముగలిగి (అనగా ఫలమునందు స్నేహములేక) జ్ఞానమునకు సాధనమైన భగవదారాధనాది సత్కర్మలను జేయుచుండుటయే యోగ మని జెప్పబడుచున్నది. ఈ యోగసిద్ధిని బొందినవాడే స్థిత ప్రజ్ఞుడు. వీని లక్షణములను ముందు శ్లోకమునందు పరమాత్మ జెప్పియున్నాడు. ఇట్టి సిద్ధికొరకు సాధనజేయుచు సిద్ధికి పూర్వమే మరణించినను నష్టములేదు. మరుజన్మ యందు దంత వరకు సాధించిన జ్ఞానముతోనే జన్మించి మరల సాధన జేయు గలడు. ఈ యోగమునకు ఆరంభ నాశములు లేవు.

౫౬. దుఃఖే ష్వనుద్విగ్న మనాస్సుఖేషు విగతస్పృహః।
వీతరాగ భయక్రోధః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే॥

ఎవడు దుఃఖము గలిగినప్పుడు చలింపని మనస్సుగల వాడో, ఎవడు విషయ సుఖములందుగల కోరికలను సంపూర్ణముగ విడిచియున్నాడో, రాగము, భయము, క్రోధము మొదలగు చిత్తచాంచల్యమును గలిగించువానిని పోగొట్టుకొనియున్నాడో, సర్వదా ఏకాగ్రచిత్తముతో పరమాత్మను ధ్యానింపగలుగుచున్నాడో అతడు స్థితప్రజ్ఞుడని జెప్పబడుచున్నాడు. ఏమియు తెలియక తెలిసినవానివలె మాట్లాడిన అర్జునుని "ప్రజ్ఞావాదాంశ్చభాషసే"యని లోగడ హెచ్చరించి, నిజముగు ప్రజ్ఞావంతునిగురించి పరమాత్మ జెప్పుచున్నాడు. ఇతరులకు పగటి సమయముగ నున్నది యిట్టి జ్ఞానికి రాత్రివేళ యగుచున్నది. అనగా నితరులు ప్రత్యక్షము లగు భౌతిక విషయములం దాసక్తితో జాగ్రత్త వహించుచుండగ జ్ఞాని వానిని విస్మరించి పరోక్షముగనున్న పరమాత్మయం దాసక్తిగలవాడై ఆయన విషయమున జాగ్రత్త వహించుచుండును. సాధారణముగ మానవులు శ్రోత్రాది ఇంద్రియములు జాగ్రదావస్థయందుండి శబ్దాది విషయముల నందించుచుండ ఆ యింద్రియములనే అంటిపెట్టుకొని జాగ్రత్తగ విషయములను గ్రహించుచుందురు. జ్ఞాని అట్లుగాక ఇంద్రియము లందించుచుండు విషయములను గురించి ఉదాసీనత వహించుచు నిద్రించుచున్నవానివలె నుండును. ఇంద్రి

యములు తమ వ్యాపారమును విరమించుకొని నిద్రించు సమయమున తాను జాగ్రదావస్థయం దున్నవాడై పరమాత్మ విషయమున ప్రవర్తించుచుండును. ఇట్లు జ్ఞాని యింద్రియ స్వాధీనతగలవాడై విషయాసక్తుడుగాక చిత్తైకాగ్రతతో పరమాత్మ ధ్యానమునందుండును.

ప్రజ్ఞ యనగా నొక కార్యమును సాధింపగలశక్తి. అట్టి శక్తిగలవానిని మనము సాధారణముగ ప్రజ్ఞావంతుడనుచుందుము. తాను సాధింపవలసిన గమ్యమును గురించిన జ్ఞానములో, గమ్యమును జేరుటకు గావలసిన ఉపకరణములను గూర్చుకొని, సక్రమమగు మార్గమున పయనించి గమ్యమును సాధింపగలవాడే ప్రజ్ఞావంతుడు. ఇట్టి ప్రజ్ఞ యెవనియందు సంపూర్ణముగ స్థితమైయున్నదో వాడే స్థితప్రజ్ఞుడు. సుఖదుఃఖములవలన మనో చాంచల్యమునకు లోనగువానికిని, విషయ వాంఛలవలన రాగము, భయము, క్రోధమునకు గుఱియగు వానికిని చిత్తైకాగ్రత యెంతమాత్రమును కుదురదు గావున అట్టివాడు గమ్యమును సాధింపజాలని ప్రజ్ఞావిహీనుడగును. జనన మరణ జరారోగములును, బంధు ధన ధాన్య గృహ వియోగాది దుఃఖములతోను గూడియున్న సంసారమును తరించి శాశ్వతానంద స్థితి రూపమగు మోక్షమును గోరు వాడు స్థితప్రజ్ఞుడు గావలసియున్నది. దీనికి ఆటంకములగుచున్న సుఖ దుఃఖ రాగ భయ క్రోధాదుల ఉత్పత్తికి కారణము జెప్పుచున్నాడు.

62. ధ్యాయతో విషయాన్ పుంసస్సంగ స్తే షూపజాయతే।
సంగాత్సం జాయతే కామః కామాత్క్రోధో௨భిజాయతే।

౬౩. క్రోధాద్భవతి సంమోహ స్సంమోహాత్స్మృతి విభ్రమః।
స్మృతి భ్రంశాద్బుద్ధి నాశో బుద్ధి నాశాత్ప్రణశ్యతి॥

మనుజుడు యెల్లప్పుడును నశ్వరములగు ప్రాపంచిక విషయములను గురించి ఆలోచించుటవలన వానియందు స్నేహము ప్రబలి "అవి నాకు కావలెను" అని కోరిక బుట్టుచున్నది. అట్టి కోరిక సిద్ధించినయెడల ప్రాప్తించిన విషయములందు "ఇది నాది" అను మమకారము గలిగి వానితో వియోగము గలిగినప్పుడు దుఃఖము గలుగుచున్నది. ఇట్టి కోర్కెలు సిద్ధింపక పోయినను, సిద్ధించి ప్రాప్తించిన విషయములతో వియోగము గలిగినను, దీనికి మరియొకరు కారణమైనట్లు భావించి వారియందు క్రోధము బుట్టుచున్నది. ఇట్టి క్రోధము ధర్మాధర్మ విచక్షణ జ్ఞానమును నశింపజేసి పాపకార్యములందు ప్రవృత్తుని గావించి, తుదకు పతితుని జేయును. కావున యిట్టి ప్రమాదకరమైన విషయ ధ్యానమును విడిచి పరమాత్మ యొక్క మాహాత్మ్యమును గురించి ధ్యానించుచుండుట శ్రేయోదాయకము. కాని విషయాసక్తియే లేకున్న దేహ ధర్మము ననుసరించి ఆవశ్యకములగు అన్నాదులే ప్రాప్తింపక పోయిన జీవనమే కష్టముగునుగదా యను శంక గలుగ వచ్చును. ఆశంకను క్రింది శ్లోకము దీర్పగలదు.

70. ఆపూర్యమాణ మచల ప్రతిష్ఠం
సముద్రమాపః ప్రవిశన్తి యద్వత్।
తద్వత్కామా యం ప్రవిశన్తి సర్వే
సశాన్తి మాప్నోతి న కామ కామీ॥

మనము జాగ్రత్తగ మన యనుభవములను గమనించుచున్నచో ప్రతి మానవునికిని జీవిత మొక పాఠమును నేర్పుచున్నది. మనము అనేక విషయములను కోరుచు వాని ప్రాప్తికి ప్రయత్నించుచుందుము. కాని కొన్ని ప్రయత్నములు మాత్రమే సునాయాసముగ ఫలించుచు కొన్ని యెంత తీవ్రముగ జేసినను ఫలింపకుండుట మనకు యనుభవము నందున్న విషయము. ఎందువలన? ఫలించు కార్యముల విషయమున నేదో యొక అదృశ్యశక్తియొక్క సహాయమున్నట్లు మన ప్రయత్నములు నిరాటంకముగ సాగిపోవుచుండును. అట్లే ఫలింపని కార్యములందు ఆ అదృశ్యశక్తి ప్రభావమాయున్నట్లు ప్రతి క్షణమందును విఘ్నము లెదురగుచుండును. ఇట్లు మన ప్రయత్నము వెనుకనొక అదృశ్యశక్తియొక్క హస్తముండుట సత్యము. మన ప్రయత్నములు నిమిత్త కారణములును ఫలప్రాప్తికి ఆశక్తి మూలకారణ మగుచున్నది. కొన్ని కష్టసుఖము లప్రయత్నముగ మన పైబడుచుండును. దీనికి ఆశక్తియే ముఖ్యకారణమగుచున్నది. ఈ పరమ సత్యమును గుర్తించిన మోక్షార్థుడగు జ్ఞాని ఆశక్తియందు (పరమాత్మయందు) ధృఢవిశ్వాసము గలవాడై శాంతచిత్తుడై అనాయాసముగ ప్రాప్తించుచుండు విషయములను "నేను" "నాది" అను అభిమాన రహితుడై యనుభవించుచు తృప్తుడగుచుండును. "నాకు యిట్టి విషయములు గావలె" నను తృష్ణతో నిర్విరామముగ ప్రయత్నించువాడు సిద్ధించినపుడు గర్వించుచు లేనియెడల దుఃఖించుచు తనయొక్క శాశ్వత ఫలప్రాప్తికి జేయవలసిన ప్రయత్నమును విస్మరించి కాల

మును వృథా జేయుచుండును. సముద్రమునం దనేక నదుల జలము జేరుచున్నది. ఇట్లు వివిధ నదుల జలము జేరుట వలననే సముద్రుఁడు వృద్ధిజెందుట లేకున్న క్షీణించుట యును సమస్యలేదు గావున యీ నదీజల సంయోగ విషయమున సముద్రుఁడు ప్రయత్నములేని ఉదాసీనుడు. కాని జేరవలసిన నీరు జేరుచునేయున్నది. అట్లే జ్ఞానియైనవాడు విషయ ప్రాప్తిని గురించి ఉదాసీనుడై శాంతచిత్తముతో పరమాత్మ ధ్యానము గలవాడై యుండును.

72. ఏషా బ్రాహ్మీస్థితిః పార్థ నైనాం ప్రాప్య విముహ్యతి।
స్థిత్వాస్యామన్తకాలేఽపి బ్రహ్మనిర్వాణ మృచ్ఛతి॥

ఓ అర్జున! ఈ బ్రహ్మముయొక్క జ్ఞానమునకు కారణమైన బ్రహ్మజ్ఞాన స్థితిని బొందినవాడు సంసార దుఃఖముల ననుభవింపనివాడై మరణకాలమందుగూడ బ్రహ్మయందే యుండువాడై ప్రాకృత శరీరమును విడిచి బ్రహ్మమునే బొందుచున్నాడు. ఇచ్చట పొందువాడు, పొందబడు పదార్థములు వేరువేరను విషయము విస్మరింపరాదు. కావున బ్రహ్మమేయగుచున్నాడను కొందరి తాత్పర్యము సమంజసముగాదు. బ్రహ్మయొక్క సాయుజ్యమును బొందుచున్నాడని గ్రహింపవలెను.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

3. కర్మ యోగము

రెండవ అధ్యాయమునందు కృష్ణపరమాత్మ బోధించిన విషయములను వినిన అర్జునున కొకశంక గలిగెను. జీవుని పూర్ణత్వముకొరకు (ముక్తికి) భగవద్జ్ఞానమే ముఖ్యమని చెప్పుచు అట్టిజ్ఞానమునకు కారణమైన వర్ణోచిత కర్మను ఫలాపేక్షా రాహిత్యముతో, ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో గావింపుమని చెప్పియున్నాడు. అందుమూలమున భగవద్జ్ఞానము ముఖ్యమనియు కర్మ అట్టి జ్ఞానార్జన కుపకరణమనియు గ్రాహ్యమగుచున్నది. అట్లగుచో నీ భగవద్జ్ఞానమును అనేక కష్టనష్టములతో గూడిన యీ వర్ణోచిత కర్మానుష్ఠానమువలననే పొందవలెనా? లేక పరమాత్మ మహాత్మ్యజ్ఞానమును బోధించు శ్రుతిస్మృతుల యందలి విషయములను సద్గురువులమూలమున శ్రవణపఠనాదులను గావించి, వానిని మననము జేసికొనుట ద్వారాగూడ బొందవచ్చునుగదా! అట్టితరి యీ భయంకర యుద్ధకర్మకు పురికొల్ప నేల? ఇట్టిసందేహము గలవాడై యీ వర్ణోచితకర్మ ముఖ్యమైనదా లేక భగవద్జ్ఞానము ముఖ్యమైనదా వివరింపవలసినదిగ ప్రార్థించుచున్నాడు. అందుకు పరమాత్మ యిట్లు చెప్పుచున్నాడు.

3. లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధానిష్ఠా పురాప్రోక్తామయానఘ।
జ్ఞానయోగే 'సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్॥

వేదములందు వైద్యశాస్త్రమును బోధించు ఆయుర్వేద మొకభాగము. అందు రోగికి చికిత్సజేయు వైద్యుడు లక్షణములను గ్రహించి రోగనిర్ణయము జేయుట, రోగకారణములను గ్రహించుటయే గాక, రోగియొక్క శరీర తత్వమును గూడ గ్రహించి తగిన ఔషధము నొసంగవలసినట్లు జెప్పబడి యున్నది. ఒక శరీర తత్వమునకు ప్రయోజనము గలుగజేయగల యౌషధము మరియొక తత్వమునకు సరిపడదు. ఇచ్చట వైద్యుని స్థానమందుండి పరమాత్మ అర్జునునియందు గలిగిన అజ్ఞానమను వ్యాధిని దొలగింప ఔషధము నిచ్చుచున్నాడు. గావున అర్జునుని తత్వమునుగూడ నెరింగి మందీయవలెనుగదా!

పాపరహితుడవైన ఓ అర్జున! మోక్షార్హతగల జీవులు జ్ఞానయోగులనియు, కర్మయోగులనియు రెండు విధములుగ నున్నారు. వీరియందుగల భేదము నెరుంగుము. జ్ఞానయోగులు అల్పముగు కర్మతో గూడిన అధిక జ్ఞానమువలన మోక్షము నొందువారు. కర్మయోగులు అల్పముగు జ్ఞానముతో గూడిన అధిక కర్మవలన మోక్షము నొందువారు. ఈ రెండువిధములగు నిష్ఠలను నీకు పూర్వాధ్యాయమునందు జెప్పియున్నాను. కాని నీవు సనకాదులవలె జ్ఞానయోగివిగాక జనకాదులవలె కర్మయోగివై యున్నావు గావున నీకుదగియున్న మార్గము కర్మయోగమే, కావున నీవు దానినే అనుసరింపుమని మరల జెప్పుచున్నాను. ఇచ్చట గల రహస్య మొక్కటి నీవు గుర్తింప వలసియున్నది. ఎంతటి జ్ఞానయోగియైనను భగవద్ ధ్యానాదులవంటి కొంత కర్మయైనను నియతముగ జేయవలసి యున్నది. అట్లే యెట్టి నిష్కామ కర్మయోగియైనను సర్వ

స్వతంత్రుడగు పరమాత్మయే తనచే నీకర్మలను జేయించుచున్నాడను పరమాత్మను గురించిన జ్ఞానము గలిగియుండవలెను. ఇట్టి జ్ఞానముతో విష్ణుపూజా రూపముగ కర్మలనాచరించినప్పుడే ప్రయోజనము గలదు. ఈ విధముగా కర్మజ్ఞానములకుగల పరస్పర సంబంధమును గ్రహింపుము.

౫. నహి కశ్చిత్క్షణ మపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్।
కార్యతే హ్యవశః కర్మ సర్వః ప్రకృతి జైర్గుణైః॥

ఏమనుష్యుడును ఎప్పుడును కర్మ జేయకుండ జాలడు. అట్లని కర్మవిషయమున మానవునికిస్వతంత్రతయూ లేదు. భగవద్వశుడై తనయొక్క ప్రాకృత దేహసంబంధమైన సత్వ రజస్తమోగుణప్రేరితుడై ఒకప్పుడు తాను యిచ్ఛించిన కార్యములను జేయగలుగుటయు, మరొకప్పుడు జేయజాలక బోవుటయు మనము జూచుచున్నాము. చౌర్యమునం దిష్టములేకున్నను ధనలోభమునకు వశుడై దొంగలించును. అట్లే యిష్టపూర్తిగ నితరుల ధన మపహరింపవలెనని యిక్కిలి ప్రయత్నించియు విఫలుడగును. ఈ స్థితి మానవునియందు గలుగుటకు కారణము ఒకవైపు త్రిగుణాత్మకమగు వా! మనస్సునందు గుణ ప్రభావము ననుసరించి గలుగుచుండ ప్రేరణలు, మరియొకవైపు కర్తృత్వ విషయమున అస్వతంత్రత. ఇట్టి మనస్సును నియమించుకొనజాలక బాహ్యమునకు మాత్రము ఎట్టి కర్మయు జేయనివానివలె ఇంద్రియములను బిగించుకొని కూర్చొని, మనస్సునందు మాత్రము గుణముల

ప్రేరేపించు విషయములనే ధ్యానించుచుండువాడు కేవలము దాంభికుడు లేక వంచకు డగుచున్నాడు. మానవుడిట్టి స్థితి యందుండుటకన్న మనస్సును నియమించుకొని చిత్తశుద్ధితో కర్మకు సాధనములైన యింద్రియములను వర్ణోచిత సత్కర్మ లందు ప్రవృత్తము గావించుట ఉత్తమము.

9. యజ్ఞార్థాత్కర్మణోఽన్యత్ర లోకోఽయం కర్మబంధనః।
తదర్థం కర్మ కౌంతేయ ముక్తసంగస్సమాచర॥

ఓ అర్జున! యజ్ఞరూపకమైన కర్మజేయుము అనగా పరమాత్మయందు మనస్సుంచుకొని ఆయన ప్రీతికొరకు ఫలేచ్ఛారహితుడవై నీ కులధర్మమగు కర్మను జేయుము. అది యజ్ఞమగుచు అనగా త్యాగముతో గూడిన లోక కల్యాణార్థము గావించిన కార్యమగుచు నీకు మోక్షకారణమగు జ్ఞానరూప సత్ఫల మొసంగును. కేవలము నీకు భౌతిక సంబంధమగు కోరికలు ఫలింపవలెనను ఉద్దేశ్యముతో జేయు కర్మ ఫలము జీవునియందు వాసనారూపమున ప్రవేశించి స్వరూప జ్ఞానమును మలినమొనర్చి మరల మరల జన్మలు గలుగ జేయును.

11. దేవాన్భావయతానేన తే దేవా భావయంతువః।
పరస్పరం భావయంత శ్రేయః పరమవాప్స్యథ॥

ఈ యజ్ఞాది కర్మలద్వారా మానవులు దేవతలను తృప్తులను జేయుచుండిన వారు సంతోషించి మానవులకు యిష్ట ఫలములగు వర్షధాన్యాదుల నిచ్చి సంతోషబరచుచుందురు. ఇట్లు పరస్పరముగ నొకరి నొకరు తృప్తిబరచుకొనుట మూలమున లోకకల్యాణ రూపమగు శ్రేయస్సును బొందుచుందురు. ఈ చతుర్వింశతి తత్వములతోఁ గూడిన జగత్తును పరమాత్మచే నియమితులై, ఆయనచే శక్తి నొసంగబడిన దేవతలు కార్యవంతము జేయుచు మానవులకు వివిధ ఫలముల నొసంగుచున్నారు. అట్టి దేవతలను విష్ణుపూజా రూపములగు కర్మల (యజ్ఞముల) ద్వారా వారొసంగినవి వారి కర్పణ జేయక యనుభవించువాడు విశ్వాసహీనుడగు దొంగ. కావున దేవతాప్రీతికొరకు యజ్ఞము లవశ్య కర్తవ్యములు. యజ్ఞములవలన మానవులందు త్యాగబుద్ధి పెంపొందగలదు.

14. అన్నాద్భవన్తి భూతాని పర్జన్యాదన్న సంభవః।
యజ్ఞాద్భవతి పర్జన్యో యజ్ఞః కర్మసముద్భవః॥

15. కర్మ బ్రహ్మోద్భవం విద్ధి బ్రహ్మాక్షర సముద్భవం।
తస్మాత్సర్వగతం బ్రహ్మ నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్॥

16. ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం నానువర్తయతీహయః।
అఘాయు రింద్రియా రామో మోఘం పార్థ సజీవతి॥

అన్నమువలననే ప్రాణులకు భూత శరీరములు బుట్టుచున్నవి. అట్టి అన్నము వర్షాధి దేవతయగు పర్జన్యుని వలన గలుగుచున్నది. అట్టి పర్జన్యుని ప్రీతి యజ్ఞములు జేయుట వలననే యగుచున్నది. అట్టి యజ్ఞము వేదోక్త కర్మాచరణ వలననే సంభవించుచున్నది. అట్టి కర్మలను గురించిన జ్ఞానము వేదములవలన గలుగును. అట్టి వేదోచ్చారణ భూత శరీరములు గల ప్రాణులచేతనే గలుగుచున్నది. ఇట్లు సర్వగతుడైన బ్రహ్మాయజ్ఞము వలననే అభివ్యక్తుడగుచు నిరంతరము యజ్ఞమునందే స్థిరమైయుండును. ఇట్లు ప్రవర్తించుచుండు జగచ్చక్రమును మానవుడు యజ్ఞవిరమణద్వారా నిలుపరాదు. అట్లు గావించినవాడు మిక్కిలి పాపియగు వ్యర్థజీవి. ఏదేశమందు ప్రజలు ప్రభుభక్తిపరాయణులై వారి బాధ్యతలను గుర్తించి క్రమశిక్షణతో వారి కర్తవ్యములను నిర్వహించుచుందురో, ఆదేశము సుభిక్షముగ సుఖశాంతులతో నుండగలదు. అట్లే మానవులందరును సర్వకర్తయగు పరమాత్మను మనస్సునందుంచుకొని ఆయన ప్రీతికొరకు తమ తమ విద్యుక్త కర్మలను ఈశ్వరార్పణముగ గావించుచున్నంత కాలము లోక కల్యాణము జరుగుచుండును. అట్టి క్రమము భంగమైనపుడే ప్రమాదములు సంభవించుచుండును. దీనికి నేటి ప్రపంచమే నిదర్శనము.

18. నైవతస్య కృతే నార్థో నాకృతే నేహకశ్చన।
నచాస్య సర్వ భూతేషు కశ్చిదర్థ వ్యపాశ్రయః॥

ఈ వర్ణోచిత కర్మలను ఎట్టి స్థితిని సాధకుడు పొందు వరకు నియతముగ జేయవలసి యున్నదో వివరించు చున్నాడు. మానవునికి జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి, మూర్ఛ, తురీయావస్థలను పంచావస్థలు గలవు. ఇందు యేవిధమగు ప్రకృతి సంబంధమును లేక స్వస్వరూపావిర్భూత దుఃఖరహిత శాశ్వతానందానుభూతి గల ఉత్తమావస్థ తురీయావస్థలేక మోక్షస్థితి. ఇక జాగ్రదాది నాలుగు అవస్థలకన్న ఉత్తమ మైనది, తురీయముకన్న అధమమైనది యగు అసంప్రజ్ఞాత సమాధి స్థితియను నొక స్థితిగలదు. ఈ స్థితియందు జీవుడు ప్రాకృత శరీరముతో కొంత సంబంధము గలిగియుండును గావున తురీయముకన్న అధమమనియు జాగ్రత్స్వప్న మూర్ఛా వస్థలయందుండు శరీర సంబంధమువలన గలుగు దుఃఖములేక, సుషుప్తికన్న విలక్షణత్వమును జ్ఞానమును గల సుఖస్థితి గావున జాగ్రదాదులకన్న ఉత్తమమైనదనియు జెప్పబడినది. ఈ స్థితి యందు జీవుడు బాహ్యజ్ఞానము లేనివాడై కేవలము ధ్యాన విషయుడగు ప్రాజ్ఞనామక పరమాత్మను మనస్సుచే జూచుచు ఆనందించుచుండును. ఇట్టి సమాధి స్థితివలన గలిగిన ఆత్మ జ్ఞాన మొసంగు సుఖముకన్న గొప్పదగు సుఖము వేరొకటి లేదు. ఇట్టి భగవదపరోక్షము సిద్ధించినవానికి మాత్రమే కర్మలను విసర్జించినను దోషములేదు. వీనికి గురువులు మొద లగువారితో కావలసిన ప్రయోజన మెట్టిదిగూడ లేదు. కాని అట్టి స్థితిని బొందువరకును కర్మలను విసర్జింపరాదు.

20. కర్మణైవహి సంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః।
లోక సంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్ కర్తుమర్హసి॥

ఈ సమాధి స్థితిని బొందగలిగిన సాధకుడు గూడ లోక సంగ్రహణార్థము కర్మలను జేయుచుండుటయే ఉత్తమమని కృష్ణపరమాత్మ జెప్పుచున్నాడు. జనకాది కర్మయోగులైన మహారాజులందరును కర్మలను జేయుచునే గలిగిన జ్ఞానము చేతనే మోక్షకారణమైన యథార్థ భగవత్ జ్ఞానమును బొంది యున్నారు గావున నీ వర్ణోచిత కర్మను జేయుటకు సమర్థుడ వగుదువు. ఈవిధముగ కర్మకు జ్ఞానమును బుట్టించుశక్తి గలదు. మరియొకవిశేష మేమన లోకమునందు శ్రేష్ఠుడైన పురుషుని ఆదర్శముగ నుంచుకొని మిగిలిన జనులు వాని అడుగుజాడల యందు నడుచుచుందురుగాన అట్టిజనులు కర్మవిసర్జన గావింప కుండుట యను లోక సంగ్రహణార్థమైనను నీవంటి శ్రేష్ఠ పురుషుడు నియతముగ కర్మలను జేయవలసి యున్నది.

22. నమేపార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషులోకేషు కించన।
నానవాప్త మవాప్తవ్యం వర్త ఏవచ కర్మణి॥

ఓ అర్జున! మూడులోకములందును నేను పొందజాల నిది, నేను పొంద నాశింపదగినదియు లేదు. కావున నేను జేసినిగాని కోరి కర్మలను జేయవలసిన యవసరము లేదు. అట్లుండియు కేవలము లోకసంగ్రహార్థము నేనును కర్మల జేయుచున్నాను. సర్వస్వతంత్రుడై, సర్వవ్యాపుడై, సర్వ మును నియమించువాడై, అజ్ఞానాది దోష సంబంధరహితుడై, పూర్ణకాముడై యుండియు పరమాత్మ శ్రీకృష్ణునిగ యవత రించి సాధారణ మానవునివలె వర్తించుచున్నాడు గావున, అట్టి

మానవునివలెనే తానుగూడ కర్మలను జేయుచున్నాడు. ఇది కేవలము లోకసంగ్రహార్థము,

28. తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మ విభాగయోః।
గుణాగుణేషు వర్తంతయితి మత్వాన సజ్జతే॥

30. మయిసర్వాణి కర్మాణి సంన్యస్యాధ్యాత్మ చేతసా।
నిరాశీర్నిర్మమోభూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః॥

కర్మలను బంధ కారణములుగాక జ్ఞాన కారణములగు నట్లాచరించు విధానమును శ్రీకృష్ణుడు జెప్పుచున్నాడు. ఓ అర్జున! జీవులందు భగవద్జ్ఞానము కొరకు ప్రయత్నించు వారు కొందరు, లేనివారు కొందరు. జీవులు స్వరూపతః సాత్విక, రాజస, తామసములను మూడు గణములకు జెంది యున్నారు. ఇందు సాత్వికులకు మాత్రము భగవద్ జ్ఞానార్జన యందాసక్తి యుండును. రాజసతామసుల కుండదు. పరమాత్మాధీనులగు యీ వివిధజీవుల గుణకర్మలను, అట్లే ప్రకృతి గుణములగు సత్వ రజ స్తమోగుణముల స్వభావమును అవి జీవులను బంధించి వారిచే జేయించుచుండు కర్మ తత్వ మును, అట్లే ప్రకృతి గుణాతీతుడగు పరమాత్మయొక్క గుణ కర్మలను యెరింగినవాడవైనపుడు, జీవుని వాని యోగ్యతాను సారమగు కర్మలందు ప్రేరేపించుచున్నది, వాని స్వభావాది గుణములేనని గ్రహింపగలవు. అట్లు గ్రహించినచో "నేనే జేయుచున్నా" నను భావమును విడిచివైతువు. అట్లు

స్వామిత్వాభిమానమును విడిచి పరమాత్మయందు మనస్సుంచి, ఫలమునుగురించి చింతింపక నీ విహిత కర్మలను విష్ణుపూజగ భావించి ఆయన కర్పణ గావించిన దుఃఖములేనివాడవగుదువు.

౩౫. శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్।
స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః॥

మానవుడు కొన్ని లోపములతో గూడినదైనను తన వర్ణోచిత ధర్మమునే జేయుట యుచితముగాని లోపరహితముగ జేయుట కవకాశమున్నను పరధర్మమును జేపట్టుట శ్రేయస్కరము గాదు, కావున జయించుటకు శక్తుడవు గాకున్నను క్షత్రియధర్మమగు యుద్ధమును జేయుటయే శ్రేష్ఠముగాని పరధర్మములైన భిక్షాటనాదులను జేయుట నీకు శ్రేష్ఠము గాదు. ప్రతిమానవునిగూడ తన ధర్మమును నిర్వహింపగల గుణముతోనే పరమాత్మ పుట్టించుచున్నాడు. కాని సహవాస సంపర్కాది దోషములవలనను, శ్రద్ధారాహిత్యమువలనను ఒక్కొక్క సమయమున ఆగుణము లోపభూయిష్టమగుచు తాత్కాలికముగ మరుగుబడుచుండును. అస్థితియందు మానవుడు స్వీయధర్మమును సక్రమముగ నిర్వహింపజాలనివాడే యగుచుండును. అంతమాత్రముచే స్వీయధర్మమును వదలి మనః స్థిమితమును గోల్పోయి తాత్కాలికావేశమునకు లోనగుచు అజ్ఞానముతో పరధర్మమును స్వీకరింపరాదు. అట్లు జేయుటవలన పరధర్మమును నిర్వహించుటకు గావలసిన గుణమే లేక, స్వీయధర్మమును సంపూర్ణముగ వదలినవాడై రెంటికిని

చెడ్డ రేవడగును అట్లుగాక తనధర్మమునే అంటిపెట్టుకొని యున్న కొంతకాలమునకైనను గుణదోషము నశించి స్వీయ ధర్మ నిర్వహణశక్తి గలుగును.

36. అథ కేనప్రయుక్తోఽయం పాపంచరతి పూరుషః।
అనిచ్ఛన్నపి వార్ష్ణేయ బలాదివ నియోజితః॥

అర్జునుడు కృష్ణపరమాత్మ నిట్లు ప్రశ్నించుచున్నాడు. వృష్ణికులోద్భవుడవైన హే కృష్ణ! మానవుడు దేనిచే ప్రకోపింపబడి తనకిష్టమున్నను లేకున్నను బలవంతముగ పాపకార్యములందు నియుక్తుడగుచున్నాడు? ఇచ్చట అర్జునుని భావము కారణమెరింగి తానట్టి పాపకార్యములను విడువవలెనని కోరుచున్నాడు. అనగా జీవుని అస్వాతంత్ర్యమును గుర్తించి తాను యిచ్ఛింపకున్నను మానవుడు ఏదోశక్తికి లోబడుచున్నాడనియు, అట్టిశక్తి యెట్టిదో తెలియజెప్పవలసినదిగ కోరుచున్నాడు.

37. కామఏష క్రోధఏష రజోగుణ సముద్భవః।
మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేన మిహవైరిణమ్॥

ఓ అర్జున! రజోగుణసముద్భవమైన కామమే మానవుని దుష్టకార్యములందు ప్రవర్తింపజేయుచున్నది. కోరిక యున్నంతమాత్రమున పాపము జేయునా యని సందేహింపవలదు. పాపకార్యములకు కారణమగు క్రోధము యీ

కామము వలననే బుట్టుచున్నది. ఈ కామము పురుషార్థ సాధనకు ప్రతిబంధకమైనదానిగ గుర్తింపుము. మానవునికి తనకోరిక నెరవేరని సమయమున దానికి యితరులెవరో ప్రతిబంధకమైనట్లు దలంచి క్రోధము గలుగుచున్నది. కాని యీ కామము పురుషార్థములందుగూడ జెప్పబడినది. కావున యెట్టి కామము పురుషార్థము, యెట్టిది దానికి ప్రతిబంధకమైనదో గ్రహింపవలెను. ఇచ్చట 'రజోగుణసముద్భవః" అని జెప్పుట గమనార్హము. సత్వగుణము గూడ కామమును బుట్టింపగలదే. "ఇది నాకు గావలెను" అను జ్ఞానమునకు కారణమైనది కామము. సత్వగుణ ప్రధానుడై సదిచ్ఛతో సత్కార్యములను గావించుచు మోక్షాది ఫలములను గోరుట సత్కామ మగుచు పురుషార్థముగ జెప్పబడినది. రజోగుణ ప్రధానమై దైవసంబంధముగాని, కేవలము నశ్వరములగు భౌతిక భోగ విషయములందు ప్రవర్తింపజేయునది పాపహేతువగు దుష్టకామము. ఈ విధముగ కామము ఉత్తమ (సాత్విక) మధ్యమ (రాజస) అధమ (తామస) జీవులకు వారి వారి స్వరూపములనుబట్టి యుండును. లోగడ అర్జునుడు ''ఇష్టము లేకపోయినను" అని అడిగి యున్నాడు. స్వరూపతః ఉత్తమజీవునికి ఏ పాపకార్యమునందు కోరిక యుండదు. కాని అట్టి సాత్విక జీవుకుగూడ పాపకార్యములను జేయుటకు యీ రజోగుణ మెచ్చటిది? అను సందేహము గలుగ వచ్చును. జీవుడు నివశించుచున్న దేహము, దాని యింద్రియములు, వాని విషయములను స్వీకరించు మనస్సు త్రిగుణాత్మ

కములగు ప్రకృతి సంబంధములైనవి. ఆ త్రిగుణములలోని రజోగుణము జీవుని పూర్వకర్మ ననుసరించి ప్రకోపించి కార్యములను జేయించుచుండును.

38. ధూమేనా వ్రియతే వహ్నిర్యథా దర్శో మలేనచ।
యథోల్బే నావృతో గర్భ స్తథా తే నేదమావృతం॥

అగ్ని పొగచేత కప్పబడినట్లు ఉత్తమ జీవులను, అద్దము దుమ్ముచేత గప్పబడినట్లు మధ్యమ జీవులను, గర్భము మావిచేత గప్పబడినట్లు అధమజీవులను యీ మాయ (ప్రకృతి బంధము) ఆచ్ఛాదితమై జ్ఞానమును బుట్టింపక ఆటంకి బరచుచున్నది.

42 ఇంద్రియాణి పరాణ్యాహు రింద్రియేభ్యః పరంమనః।
మనసస్తు పరాబుద్ధిర్యో బుద్ధేః పరతస్తుసః॥

43. ఏవం బుద్ధేః పరంబుద్ధ్వా సంస్తభ్యాత్మాన మాత్మనా।
జహి శత్రుం మహాబాహో కామరూపం దురాసదం॥

పరమాత్మ సర్వోత్తముడు (మోక్షము నిచ్చువాడు) యితరులందరును ఆయన అధీనులను జ్ఞానమే పదార్థ విషయ సంబంధమగు కామమును నాశము జేయగలదుఅను విషయమే యిచ్చట జెప్పబడినది. పొందదగిన పరమార్థము మోక్షమనియు, దాని నొసంగగలవాడు సర్వోత్తముడైన పరమాత్మ

యను జ్ఞానము స్థిరమైనపుడు యీ విషయవాంఛ నాశన మగును. ఇంద్రియాభిమాన దేవత లొసంగగల ఫలము లన్నియు తాత్కాలికములగు భౌతిక ఫలములే. కేవలము పంచభూతాత్మక మైనదియు, కర్మేంద్రియములతో గూడి స్థూలరూపము గలదై భౌతిక విషయానుభవమునకు కారణ మగు యీ శరీరమును కార్యవంతముజేయు శరీరాభిమాన కర్మేంద్రియ దేవతలగు వహ్ని, దక్ష, జయంత, మిత్ర, మను, దేవతలు దేవతా తారతమ్యమందు తక్కువవారు. వారి కంటె పంచ జ్ఞానేంద్రియములద్వారా విషయములను మన స్సున కందించుచుండు అహంకారిక ప్రాణ, సూర్య దిగ్దేవతా, వరుణ, అశ్వనీద్వయ ఇంద్రియాభిమాన దేవతలు శ్రేష్ఠులు. వారికన్న విషయములను గ్రహించి సంకల్ప వికల్పములను గల్గించి సంశయజ్ఞానమును బుట్టించు గరుడ, శేష రుద్ర, మనోభిమాన దేవతలు శ్రేష్ఠులు. వారికన్న నిశ్చిత జ్ఞాన మును బుట్టించు భారతీ సరస్వతులను బుద్ధ్యభిమాన దేవతలు శ్రేష్ఠులు, అట్టి బుద్ధ్యభిమాన దేవతలకన్న పరుడై, ఉత్త ముడై, జీవునకు దుఃఖరహిత శాశ్వతానందమునకు కారణ మైన యథార్థ తత్వజ్ఞానము నొసంగువాడు పరమపురుషుడైన శ్రీహరి. ఈ తారతమ్య రహస్యము నెరింగి పరమాత్మను బుద్ధియందుంచుకొని, దానిచే మనస్సును నియమించుకొని, పాపకారణమగు కామమును నశింపజేసుకొనుము. ఈ అధ్యా యమునందు కృష్ణపరమాత్మ కర్మనుగురించి యింత విశేష ముగ ముచ్చటించి యుండుట గమనింపదగిన విషయము. జీవుడు స్వరూపతః ఇచ్ఛా జ్ఞాన క్రియలు గల చేతనుడు. కాని

త్రిగుణాత్మకమును, జడపదార్థమగు యీ దేహమునం దున్నాడు. ఈ దేహము తత్త్వాభిమాన దేవతా ప్రేరితమై కార్యములను జేయుచుండును. ఈ కార్యఫలముల ననుభవించు వాడు (సుఖదుఃఖములను) జీవుడేగాని తత్త్వాభిమాన దేవతలుగారు. దీనికి కారణము జీవునియందు గల భౌతిక విషయ వాంఛ - యీ శరీరమే తాననుకొను మమత్వ భ్రాంతి. ఈ అజ్ఞానమే జీవుని దుఃఖములకు కారణము. త్రిగుణాత్మకమైన మనస్సునుండి జనించుచున్న యీ అజ్ఞానము నశించవలెనన్న జీవుని స్వరూపేచ్ఛా జ్ఞానములు మనోజన్య అజ్ఞానమను మలినము నుండి బయల్పడి అభివ్యక్తము గావలసియున్నవి. మానవుడు తాను యిచ్ఛించినను లేకున్నను యేదో యొక కార్యము జేయుచుండును గాని జడమువలె క్రియాహీనుడై యుండజాలడు. కావున జీవుడు శాస్త్రయుక్తములైన సత్కార్యములందే ఇచ్ఛ గలవాడై కార్యఫలము నందు స్నేహములేనివాడై యున్న (అనగా యిట్టి ఫలము గావలెనను కోరిక లేనివాడైయున్న) క్రమముగా వాని స్వరూప జ్ఞానేచ్ఛలు మలిన రహితములై శాశ్వత సుఖ కారణమగు భగవద్ జ్ఞానము గలవాడగును గాన యీ కర్మ విషయ మింతగా వివరించుట జరిగినది.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

4. జ్ఞాన యోగము

ఈ అధ్యాయమునందు శ్రీకృష్ణుడు పరమాత్మ గావున ఆయన భూత భవిష్య ద్వర్తమానములను గురించి సంపూర్ణ జ్ఞానముగల సర్వజ్ఞుడనియు కావున ఆయన యే యే రూపములతో నెన్నిసార్లు అవతరించి యే యే కార్యములను గావించి నదియు అట్లే తనయొక్క మూలరూపమును గురించియు, సర్వజీవుల జన్మలను, ఆ యా జన్మలందు వారు గావించిన కార్యములను గురించియు సంపూర్ణమగు దోషరహిత జ్ఞానము గలవాడని వివరింపబడినది. జీవుల జ్ఞానము అల్పమును, దోషయుక్తమగుటంజేసి వారికి మాత్రము వారి జన్మలను గురించిన జ్ఞానముగూడ ఉండదని దెల్పబడినది. ఈ విధముగ పరమాత్మయొక్క సర్వజ్ఞత్వమును, జీవులయొక్క అల్పజ్ఞత్వమును జెప్పుచు జీవేశ్వర భేదము నిరూపింపబడినది. జీవుల జన్మలన్నియు పరమాత్మచే సృష్టింపబడి జీవుల కొసంగిన భౌతిక దేహధారణ, విసర్జనలతో గూడియున్న వగుచుండ పరమాత్మ యవతారములన్నియు భౌతిక దేహ సంబంధము లేని ప్రాదుర్భావములై యున్నవి. అనగా తనను తానే తాను యిచ్ఛించిన రూపమున, తాను యిచ్ఛించిన ప్రదేశమందు, తాను యిచ్ఛించినవారినే నిమిత్తమాతృలగు తల్లితండ్రులను జేసుకొనుచు సృజించుకొన్నవి. మరియు యీ అధ్యాయము నందు పరమాత్మయొక్క అవతార కారణములను, పరమా

త్మనుగురించిన జ్ఞానార్జన కొరకు గావింపవలసిన వివిధ యజ్ఞ రూపకములగు కర్మలను గురించి గూడ వివరించుట జరిగినది.

౫. బహూనిమే వ్యతీతాని జన్మాని తవ చార్జున।
తాన్యహం వేద సర్వాణి నత్వంవేత్థ పరంతప॥

శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునికి యీ జ్ఞానయోగ విషయము లన్నియు బహు గోప్యములును ప్రాచీనములై యున్నవనియు; యీ యోగమును ప్రథమమున తాను సూర్యునికి జెప్పి నట్లును, సూర్యుడు వైవస్వత మనువునకును, మనువు ఇక్ష్వాకు నికిని జెప్పుచు నీవిధమున పరంపరగా మానవుల కందీయబడి నట్లు జెప్పగా అర్జునునికి గొప్ప సందేహము గలిగెను. నీకన్న ముందునుండియున్న సూర్యునికి యీయోగము నీవు బోధించు టెట్లు సంభావ్యమని ప్రశ్నించెను. ఈప్రశ్న అర్జునునికి శ్రీకృష్ణుడు పరమాత్మయను సత్య మింతవరకు బోధపడ లేదను విషయమును దెల్పుచున్నది. దానికి పరమాత్మ యిట్లు సమాధానము నిచ్చుచున్నాడు. ఓ అర్జున! నాకు అనేకములైన జన్మలు గడచినవి (అనగా స్వస్వరూపాంశలచే ప్రాదుర్భవింపబడిన యవతారములు) నీకును అట్లే గడచినవి గాని నాకు నాజన్మలనుగురించియే గాక నీయొక్క జన్మల నన్నింటిని గురించిన సంపూర్ణ జ్ఞానముగూడ గలదు. ఇక నీకన్ననో నీ జన్మలను గురించిన జ్ఞానమే లేనపుడు నన్నుగురించి యెట్లెరుంగగలవు. నీవు నాయొక్క భక్తుడవుగాన నీకు గోప్యమగు జ్ఞాన విషయములను బోధించుచున్నాను. ఈవిధ ముగ పరమాత్మ సర్వజ్ఞుడను విషయము నిరూపింపబడినది.

7. యదాయదాహి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత।
అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాఽఽత్మానం సృజామ్యహం॥

8. పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయచ దుష్కృతాం।
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే॥.

ఇచ్చట పరమాత్మ తనయొక్క అవతార కారణము లను జెప్పుచున్నాడు. ఓ అర్జున! ఏకాలమునందు ధర్మమునకు హానికలిగి అధర్మము పెరిగిబలుచున్నదో ఆకాలమునందు నన్ను నేను సృజించుకొనుచున్నాను (అవతరించుచున్నాను). ఆట్లవతరించి సజ్జనులను రక్షించుటయు, పాపులగు దుర్జనులను నశిపజేయుటయు, ధర్మమును అవిచ్ఛిన్నముగ రక్షించుటయు ప్రతి యుగమునందును జేయుచుందును. (కలియుగమందుమాత్రము శ్రీహరి యవతారము లేదు) కాని యీ యవతార కార్యము లన్నియు జీవుల ప్రయోజనముకొరకే గాని నాకెట్టి స్వప్ర యోజనమును లేదు.

ఇచ్చట ధర్మమనగా నేమి? పరమాత్మ అవతార మనగా నేమి? తన మూలరూపమున నుండియే సంకల్ప మాత్రమున సర్వమును సృష్టించి పోషించి, లయింపజేయగల అనంతశక్తిసంపన్నుడగు పరమాత్మ యిచ్ఛ లేకున్న యీ సృష్టియందొక్క తృణమైనను గదలజాలదుగదా! ఆయన సర్వాంతర్యామి, సర్వనియామకుడు, సర్వవ్యాపకుడుగదా! అట్టిపరమాత్మ యిచ్ఛగాకున్న దుష్టులవలన శిష్టులకు హాని

గలుగుటయు, తన్మూలమున ధర్మగ్లాని సంభవించుటయు, దానిని పరిహరింప ఆయన మరొక రూపమున యవత రించుటయందు గల కారణములేమి! ఇత్యాది విషయములను గ్రహింపవలసి యున్నది.

వివిధ వర్ణములవారు దేశకాలపాత్రతల నెరింగి శాస్త్రోక్తముగ నా యా సమయములందు లోకకల్యాణార్థము (భగవత్పూజా రూపముగ) వారి విహిత కర్మలను క్రమముగ నాచరించుచుండుట ధర్మము. ఈ క్రమము తప్పినపుడు అధర్మము ప్రబలి ధర్మహాని జరుగుచుండును. ఇక పరమాత్మ యవతారములను గురించి విచారింతము. జీవులు దేహములను ధరించి మానవులుగ బుట్టుచున్నారు. ప్రతి జీవుడును తాను స్వరూపములో, సర్వాంగ సౌష్టవము గలిగి, శ్రీమంతుల గృహములందు మేధా సంపన్నులై సంపూర్ణాయురారోగ్యము లతో నెట్టి లోపములును లేక జన్మింపవలెనను కోరిక యే గలిగియుండును గాని అట్లు జరుగుట లేదుగదా! తనపుట్టుకను గురించి జీవునికి స్వాతంత్ర్యమున్నచో నట్లే జరుగుచుండెడిది. కాని అట్టి స్వాతంత్ర్యము లేక నేదోయొక అదృశ్యశక్తి యిచ్ఛ ననుసరించి ప్రాప్తించుచుండు జన్మలగుటంజేసియే ప్రతి మానవునికిని పుట్టుకతోనే కొంత యనుకూలతయు కొంత ప్రతికూలతయు గల పరిస్థితులతో జన్మించుచున్నాడు. ఇది మానవ జన్మలకు సంబంధించిన విషయము. కాని పర మాత్మ యవతరింప దలంచినప్పుడు తనకార్యము నెరవేరుటకు గావలసిన సర్వానుకూలతలతో తాను యిచ్ఛించిన విధమున శీతోష్ణ సుఖ దుఃఖాదులకు గుఱిగాని యప్రాకృత దివ్య

దేహముతో స్వతంత్రముగ ప్రాదుర్భవించుచుండును. ఇదియే పరమాత్మ అవతారము. ఇట్లవతరించిన పరమాత్మ దేశకాల పాత్రతల ననుసరించి ఆయా ధర్మములకు కట్టుబడియున్నట్లు నటించుచూ తన అవతార కార్యమును పూర్తిజేసుకొను చున్నాడేగాని, విచారింపగా నాయనను బంధింపగల ధర్మ కర్మ లెట్టివియునులేని సర్వస్వతంత్రుడు. ఇక మూలరూపము నందు యథాతథముగ నుండియే ఏకకాలమున వివిధ ప్రదేశము లందు వివిధ రూపములతో నవతరింపగల శక్తిని గురించి విచారింతము. పరమాత్మకు అనంతములగు సాధారణాంశలును, స్వరూపాంశలును గలవు. ఈ అంశలతో ఆయనకు సర్వ వ్యాపిత్వ మున్నది. కావున మూలరూపమున నుండియే ఏక కాలమందు వివిధ ప్రదేశములందు వివిధ రూపములతో ప్రత్యక్షముగా గలడు. సాధారణాంశలకు సంబంధించినవి యంశావతారములు. స్వరూపాంశలకు సంబంధించినవి సాక్షా దవతారములు. పరమాత్మయొక్క మూలరూపమునకు, ఈ యవతారములకును భేదములేదు. చతుర్ముఖ బ్రహ్మ మొదలు దేవగంధర్వ లనబడు దేవతల వరకు గల జీవులకుగూడ సాధారణాంశలున్నవి గాన వారివారి యోగ్యత లందుగల తారతమ్యమున కనుగుణ్యమగు వ్యాపకగలవారై యుందురు. సాధారణ మానవ గణమునకు జెందిన జీవులు నిరంశువులుగాన వీరికి వ్యాప్తి లేదు. వారు ధరించిన శరీరములందు మాత్రము గదియందున్న దీపము తన వెలుగుచే గదినంతయు వ్యాపించి నట్లు తమ చిద్గుణముచే (జ్ఞానముచే) వ్యాపించి యుందురు.

కావుననే అణు స్వరూపుడై హృదయమందున్న జీవుడు పాదము నకు గలిగిన బాధను యాచిత్ గుణముతోనే స్వీకరించి యనుభ వించుచున్నాడు. కొందరు మహా తపఃసంపన్నులైన ఉత్తమ జీవులకు భగవదనుగ్రహము వలన ఏక కాలమందు వివిధ రూపములు వహింపగల శక్తి యుండును.

ఇక అవతార కారణములను గ్రహింతము. దుష్ట శిక్షణ, శిష్టరక్షణ, ధర్మ సంస్థాపనలు జేయుటకు సర్వశక్తి సంపన్నుడై సర్వమును సృష్టించి, సర్వవ్యాపుడై సర్వ సృష్టిని పోషించుచు నియమించుచున్న పరమాత్మ దివి నుండి భువికి రావలసి యున్నదా? షడ్గుణ పూర్ణుడును, సర్వైశ్వర్య సంపన్నుడగు పరమాత్మకు యీ సృష్ట్యాది విషయముల వలన గలుగు ప్రయోజనము లేనట్లే యీ యవతార విషయము లందుగూడ లేదు. అవతారములుగూడ జీవుల ప్రయోజనము కొరకే వచ్చినవి. జీవులందు ఉత్తములు ఆయన మహాత్మ్య జ్ఞానము కొరకు పరితపించుచుందురు, మధ్యములు ఆయన సృష్టిని భౌతిక సుఖానుభూతి కొరకే వినియోగించుకొన పరి తపించుచుందురు, అధములు ఆయన కార్యములను వ్యతిరే కించుచు యితరులకు బాధలు గలుగజేయ ప్రయత్నించుచు తాము బాధల నొందుచుందురు. ఇది వారి వారి స్వరూప యోగ్యత గాన దానిని మార్పుజేయుటకు పరమాత్మగూడ యిచ్ఛింపడు. ఏ జీవుని స్వరూపము నట్లుచియే వారి కర్మా నుగు ఫలముల నిచ్చునేగాని వాని సహజ స్వరూపమును వశింపజేసి మరియొకస్వరూపమునీయడు. పరమాత్మ కట్లు జేయ వలసిన యవసరముగూడ లేదు. ఈ జీవులయొక్క శ్రద్ధా

సక్తులు వారి స్వరూపయోగ్యములై నవిగనే యుండును. వారి శ్రద్ధాసక్తుల కనుగుణ్యమగు ఫలప్రదానము జేయుటయే ఆయన కార్యము. ఈ విషయమున నెట్టి పక్షపాతవైఖరి నవలంభించి ఒకరి కీయవలసిన ఫలమును మరియొకరి కిచ్చునట్టి అజ్ఞాన దోషములేని నిర్దోషుడు. ఒకవేళ మధ్యమ తరగకి జెందిన జీవుడు అనగా భౌతిక సౌఖ్యముల కొరకే ప్రయత్నించుచు వాని ప్రాప్తితోనే తృప్తుడగు జీవుడు వాని శ్రద్ధాసక్తులు మారి దైవజ్ఞానముకొరకు పరితపించుచు ప్రయత్నించి నప్పుడు పరమాత్మ ఏమిజేయునను ప్రశ్న గలుగవచ్చును. వాని శ్రద్ధాసక్తులందు అట్టి మార్పు రాగల యోగ్యతయే యున్నచో వాడు ఉత్తమ తరగతికి జెందిన జీవుడే యగుచున్నాడుగదా! ఇక ఉత్తమ ఫలము నొసంగ పరమాత్మ కభ్యంతర మేముం డును. అట్లే జీవునికి ఉత్తమ ఫలమునందు తగిన శ్రద్ధయు ఆసక్తియులేక దానికొరకు వాడు ప్రయత్నింపక పోయినను వానికి ఉత్తమ ఫలమునే పరమాత్మ యొసంగగలడా? అట్లొసంగిన ఆయన నిర్దోషుడగునా? దొంగకు ధనమిచ్చి పంపుచు' ఉత్తమ పౌరునికి శిక్ష నొసంగు ప్రభువులుగాని న్యాయాధికారులుగాని యుందురా? ఈ జీవస్వరూప యోగ్యతను గురించిన శాస్త్ర విషయములను బహు జాగ్రత్తగ గ్రహింప వలసియున్నది. ఈ యవతార విషయములన్నియు జీవులకు వారి యోగ్యతాను సారమగు ఫలముల నిచ్చుటకే సంభవించినవి. ఒక్కొక్క యవతార సందర్భమున పరమాత్మ యిట్లనేక కార్యములను జేసియున్నాడు. జీవులందరి జ్ఞానముగూడ నొకే విధముగ నుండక తరతమ భేదములతో నుండును. అట్టి

భేదము ననుసరించి కేవలము వేదాధ్యయనము గావించి గురు ముఖమున వాని అర్థమును గ్రహించి పరమాత్మ మాహా త్మ్యము నెఱుంగగలవారు కొందరు. అదే వేదవిషయములను కథారూపమున వినినప్పుడు మాత్రమే విషయ గ్రహణము జేయగలవారు కొందరు. అదే కథావిషయములను నాటకీ కరణ గావించి దృశ్యరూపమున జూపినప్పుడు మాత్రమే విషయమును గ్రహింపగలవారు కొందరు. ఇట్లు ఉత్తమజీవుల జ్ఞానము గూడ పలువిధములుగ తరతమ భేదముతో నుండుటంజేసి వీరికి తన మహాత్మ్యమును దృశ్యరూపమున జూపుటకే (ఆ ఘట్టముతే అనంతర కాలమునకు జెందిన మానవులకు కథలుగ శ్రవణముజేసి ప్రయోజనము గలిగించు టకే) పరమాత్మ అనుకూలమగు రంగస్థలమును నిర్మించి, ఆ రంగమునందు వివిధపాత్రలను ప్రవేశబెట్టి తాను నాయ కుడై యీ కార్యక్రమములను జరుపుచుండును. దీని మూల మున ఉత్తమ జీవులకు పరమాత్మ మోక్షమొసంగగల సర్వో త్తముడను నిర్మలజ్ఞానమును, మధ్యములకు భౌతిక సంబంధ మగు విషయ సుఖముల నొసంగగలవాడను సంశయ జ్ఞాన మును, అధమ జీవులకు ఆయన తమ ప్రబల విరోధియను విపరీత జ్ఞానమును గలుగుచుండును. ఇట్టి జ్ఞానముతో యెవరి యోగ్యతానుసారమగు ఫలములను వారు బొందుచుందురు.

10. వీతరాగ భయక్రోధా మన్మయా మాముపాశ్రితాః।
బహవో జ్ఞానతపసా పూతా మద్భావ మాగతాః॥

ఉత్తము జీవులైనవారు పైన జెప్పబడిన నిర్మల జ్ఞానముతో నన్నాశ్రయించి, రాగము, భయము, క్రోధమను దుష్టవిషయములను విడిచినవారై, నన్నుగురించి జేసిన తపస్సుచే పరిశుద్ధులై నన్నే పొందుచున్నారు. అనగా పరమాత్మయందు స్థితి రూపముగు సాయుజ్యమును బొందుచున్నారు. ఆయనయందు స్థితిని గలుగజేసుకొని ఆయనయొక్క అపరిమిత ఆనందముతో కొంత సాదృశ్యము మాత్రమే గల యథాయోగ్యమగు ఆనందము ననుభవించు చుందురు. ఇచ్చట "మద్భావమాగతాః" అను పదమునకు పరమాత్మ స్వరూపమునే పొందుదురు (అనగా పరమాత్మయే యగుచున్నారు) అని కొందరు అర్థముజేయుదురు. కాని పూర్వాపరములందు పరమాత్మ జెప్పిన విషయములనుగూడ మనస్సునం దుంచుకొని పరిశీలించిన యీ అర్థము పొసగదని గ్రాహ్యమగును.

11. యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజామ్యహం।
మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః॥

12. కాంక్షంతః కర్మణాం సిద్ధిం యజంత ఇహ దేవతాః।
క్షిప్రం హి మానుషేలోకే సిద్ధిర్భవతి కర్మజా॥

ఓ అర్జున! నన్ను ఎవరు వారి జ్ఞానముతో ఏ ప్రకారముగ గ్రహించి భజించుచున్నారో వారిని ఆ ప్రకారముగనే అనుగ్రహించుచున్నాను. సర్వజనులు నాయొక్క మార్గమునే యనుసరించు చున్నారు. మానవులు కోరునది సుఖమేగాని

దుఃఖముగాదు. కాని కొందరు దుఃఖరహిత శాశ్వతానందము నొసంగగల నా సర్వోత్తమత్వమును విస్మరించి, నశ్వరము లగు కొన్ని ఐహిక ఫలములు మాత్రమే సుఖమిచ్చునను భ్రమతో వాని సత్వర సిద్ధికై అన్యదేవతలను (తత్వాభిమాన దేవతలను) సర్వోత్తములను భావముతో భజించుచు శీఘ్రముగ ప్రాప్తించునవైనను తుదకు నశించు ఫలములనే పొందుచున్నారు. ఇచ్చట సాధకుల జ్ఞానమందుండు తారతమ్యత, దాని ననుసరించి వారు జేయు సాధన, అట్టి సాధన ననుసరించి వారు పొందుచుండు ఫలములను గురించి గ్రహింపవలెను. నాయొక్క సర్వోత్తమత్వ జ్ఞానముతో నన్ను భజించువారు మోక్షమునే పొందుదురు గాని, ఆ మోక్షస్థితి యందుగూడ వారి ఆనందము వారి యోగ్యతానుసారముగ తరతమ భేదముతోనే యుండును. ఇక నీ అన్యదేవతలను పూజించువారు, ఆ దేవతలు నా సేవకులగు అస్వతంత్రులని గుర్తింపరు. వారు యీ దేవతలకు జేయు పూజలన్నియు పరోక్షముగ నాకే జెందుచున్నవను జ్ఞానము వారికి లేదు (సర్వ దేవ నమస్కారః శ్రీ కేశవం ప్రతిగచ్ఛతి). ఆ దేవతలకు వారి యోగ్యత ననుసరించి తగిన శక్తి నిచ్చి యీ జగద్వ్యాపారమునందు నేనే నియమించి యున్నాను. నేనొసంగిన శక్తిని ఆయా దేవతల స్వంత శక్తిగ దలంచుచు వారినే యుపాసించి తాత్కాలిక ఫలములనే పొందుచుందురు. కొందరు నాయొక్క అనంతమగు నైశ్వర్యమును గ్రహించి నన్నాశ్రయించి శాశ్వతముగ వారి దారిద్ర్యమును బాపుకొందురు. కొందరు నేనొసంగిన పరిమిత సంపదతో నా సేవకులుగ నున్న

వారినే ఐశ్వర్యవంతులుగ భావించి వారి నాశ్రయించి, వారొసంగు కొద్ది ఫలములతోనే వారి లేమిని తాత్కాలికముగ బాపుకొందురు. కొందరు నన్ను నా సేవకులను విరోధించి దూషించుచు నిత్య దారిద్ర్యము ననుభవించుచుందురు. నా సర్వోత్తమత్వ జ్ఞానములేని ఆసురీ సంపద గల హిరణ్యకశ్యపాదులు చతుర్ముఖునే సర్వోత్తముడని భ్రమించి ఘోర తపస్సుల నాచరించి, ఆతనిచే దుర్లభములగు వరముల బడసియు, నెట్టి ప్రయోజనము నొందగలిగిరి? వారు పొందిన వరముల కెట్టి హానియు లేకుండ నెట్టి చిత్ర విచిత్రములగు రూపముల వహించి వారిని నశింపజేసియుంటిని. కావున నేను కోరినవిధముగ నన్ను నేను సృజించుకొని నా కార్యమును నేను పూర్తిజేసుకొనగలిగిన నా శక్తిని గ్రహింపుము.

13. చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మ విభాగశః।
తస్య కర్తారమపిమాం విద్ధ్య కర్తార మవ్యయం॥

బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులను నాలుగు వర్ణములవారును వారి వారి గుణమున కనువగు కర్మతో నాచే సృజింపబడినారు. అవ్యయుడైన నన్ను ఆ నాలుగు వర్ణముల కర్తగను, నన్ను సృజించు మరియొక కర్త లేడనియు నెఱుంగుము.

నేడు యీ వర్ణవ్యవస్థను గురించి ప్రజానీకమునందు గల యపోహలను దొలగించి దీని సంపూర్ణ నిజస్వరూపమును అర్థమగునట్లు జేయవలెనన్న వేరుగ నొక గ్రంథమును

వ్రాయవలసినదేగాని యిచ్చట వివరింప స్థలముజాలదు. కాని కొంతవరకు కొన్ని విషయములను స్థూలముగ నందింప ప్రయత్నింతును. ఈ నాలుగు వర్ణముల సృష్టి జగత్కార్యము సుఖ శాంతులతో నిర్విఘ్నముగ జరుగుటకు గావింపబడినది. ఇచ్చట పరమాత్మ సృష్టించినది ఆయా వర్ణములందు బుట్టిన జీవులు ధరించుచుండు దేహములనుగాని జీవులనుగాదు. అనగా వర్ణోచిత కర్మను సక్రమముగ నిర్వహింపగల ధర్మములుగల దేహములతో నా యా వర్ణములందు జన్మింపజేసినాను. బ్రాహ్మణుడు బాహ్యాంతర శుచిత్వముగలిగి తన వర్ణధర్మములను నిర్వహించుకొనుచు, యితరవర్ణముల వారిచే వర్ణోచిత సత్కర్మలను జేయింపవలెను. క్షత్రియుడు వీర్యవంతుడై దేశ స్వాతంత్ర్యమును, జాతి సంస్కృతీ నాగరికతలను కాపాడుచు దండ నీతి ననుసరించి దేశీయాంతరంగిక భద్రతను కాపాడవలెను. వైశ్యుడు అంతఃకరణ శుద్ధి, ఆర్థిక శాస్త్ర విజ్ఞానములతో కృషి, పశుసంరక్షణ, క్రయ విక్రయాది కర్మలను జేయుచు దేశ సంపదకు వెన్నెముకయై యుండవలెను. శూద్రుడు దేహదార్ఢ్యము, ఓర్పు, వినయము గలిగి వైశ్యుల కార్య క్రమములందు సహకరింపవలెను. ఏ దేశముగాని యీ విధమగు మేధావులు, రాజకీయవేత్తలు, రక్షణ దళములు, పారిశ్రామికవేత్తలు, కార్మిక వర్గములను నాలుగు తరగతులకు జెందిన ప్రజలు లేకుండ సమగ్రమగు మనుగడనే గలిగి యుండదు గావున యీ వర్గము లన్ని దేశములయందుండి తీరవలెను. ఇట్టి గుణముగలవాడే యిట్టి కర్మను సక్రమముగ నిర్వహింపగలడనియు, యిట్టి కర్మను నిర్వహింప యిట్టి గుణ

ముండుట యవసరమను సృష్టి రహస్యము నెరింగిన భారతీయ తత్వశాస్త్రజ్ఞులు ఈ వర్ణములు సంకరమైనచో గలుగు గుణలోపము నరికట్టుటకై నియమానుసారముగ సమాజమును కట్టుదిట్టము గావించిరి. ఇచ్చట ముఖ్యముగ గమనించదగినది గీతాశాస్త్రము ఏ వర్ణమువాడైనను తన వర్ణోచిత కర్మను ఫలాపేక్షరహితుడై భగవదర్పణ బుద్ధితో జేయుచున్నాడో వాడు పరమాత్మకు మిక్కిలి ప్రీతికరుడై ముక్తిని పొందునని జెప్పినదేగాని, ఒక వర్ణమునకు మాత్రమే మోక్షార్హత గలదనియు మరియొక వర్ణమునకు లేదనియు జెప్పలేదు. మోక్షార్హత జీవస్వరూపము ననుసరించి సాత్విక జీవునికి మాత్రమే గలదని జెప్పియుండుటంజేసి, తమ తమ వర్ణోచిత కర్మలను పై విధముగ నాచరించిన వారందరును సాత్విక జీవులే యగుచున్నారు. కాని యుగధర్మము ననుసరించి నేటి మానవుల బుద్ధులు స్వార్థపరత్వ, అసూయా, ద్వేషములతో కలుషితములై యొకరి కొకరు నీచోచ్చ భేదముల నంటగట్టుకొని పరస్పరముగ విరోధించుకొనుచున్నారేగాని ఇందు శాస్త్రదోషమేమియును లేదు. ఒక వర్ణవ్యవస్థ యనునేల, ఏ సమాజముగాని అందలి వ్యక్తులు నీతి నియమములను విడిచి కుటిల వర్తనులైనపుడు ఆ సమాజము దుష్ఫలముల పాలగును. ఈ వర్ణములకు సంబంధించిన మరికొన్ని విషయములు 9 వ అధ్యాయము నందు 32 వ శ్లోకము నందును 18 వ అధ్యాయమునందు 41 మరియు 46 శ్లోకములందును జూడగలరు.

14\. నమాం కర్మాణి లింపంతి నమే కర్మఫలే స్పృహా।
ఇతిమాం యోఽభిజానాతి కర్మభిర్న సబధ్యతే॥

టీ: అర్జున! నేనుగూడ జగత్సృష్టి పోషణ సంహారాది కర్మలను జేయుచున్నను యీ కర్మవలన నెటువంటి పుణ్య పాప సంబంధము లేనివాడనుగావున నాకు కర్మబంధము లేదు. దీనికి కారణము ఈ కార్యములు నే నెటువంటి ఫలమునందును కోరిక లేనివాడనై (నిర్లిప్తుడనై) జేయుచున్నాను. నన్ను ఈప్రకారముగ నెవరు తెలుసుకొనగలరో వారుగూడ కర్మ వలన బద్ధులగుటలేదు. పరమాత్మ సృష్ట్యాది కార్యములను త్రివిధములగు జీవులకును వారి యోగ్యతానుగుణ్యమగు ఫలములు ప్రాప్తింపజేయుటకే జేయుచున్నాడుగాని, తానెట్టి ఫలమును గోరి జేయుటలేదు కాని యీ కార్యములవలన జీవులకు వివిధ ఫలములకు కారణుడగుచున్నప్పుడు నిర్లిప్తుడెట్లగు ననుశంక గలుగవచ్చును. ఈ సృష్టియందు దేహధారులై యున్న జీవుల కందరకును పరమాత్మ జ్ఞానమను ఉత్తమఫలము నార్జించుటలో సమానావకాశములే యున్నవిగాని వారివారి యోగ్యత (శ్రద్ధాసక్తులు) ననుసరించి సాధనద్వారా యీ జ్ఞానము నార్జించువారు కొందరు, కేవలము యీ వస్తురూప సంపదను అనుభవించుటకొరకే ప్రయత్నించువారు కొందరు, జన్మయొక్క ప్రాశస్త్యము నెరుంగజాలక దానిని దుర్వినియోగ మొనర్చుకొనువారు కొందరు. ఇట్లు యీ మహాకార్యమునుండి వారి శ్రద్ధానుసారముగ కోరుచున్నదానినే గ్రహించు చున్నప్పుడు యిందాయన దోషమేమి! అసలీ

సృష్టియే జేయకున్న ఆయనకు గలుగు నష్టమేమి యనునది మరియొకశంక. సృష్టియే లేకున్న జీవులకు సాధనావకాశములే యుండవుగదా! ప్రభువుగా నిష్పక్షపాతముతో తన ప్రజలకు గావలసిన యవకాశములు గలుగజేయువాడేగదా ప్రభువగుచున్నది. ఈప్రభుత్వముగూడ ఆయన కాంక్షగాదు. అనంత కల్యాణ గుణపూర్ణత్వమువలెనే యీప్రభుత్వముగూడ ఆయన స్వరూపభూతమై యున్నది. ప్రభువు జేయుచుండు సత్కార్యమాయన జేయుచుండ దానిమూలముగ ప్రజలు వారి యోగ్యతాను సారమైన ప్రయోజనమును బొందుచుందురు. కావున ఈకార్యము ఒకరినిమిత్తము జేయుటగాని మరియొకరి నిమిత్తము మానుటగాని సత్ప్రభువుయొక్క లక్షణముగాదు. ఈ రహస్యమును గ్రహింపగల ఉత్తమ జీవులు, ఏవిధముగ పరమాత్మ ఫలాపేక్షారహితుడై కేవలము జీవుల ప్రయోజనము కొరకిట్టి జగన్నిర్మాణము గావించుచున్నాడో, అట్లే వారు గూడ ఫలాపేక్షారహితులై ఆయనయందు భక్తితో తమ విధిని ఆయన పూజారూపమని నిర్వహించినప్పుడు పాపపుణ్యములకు బద్ధులగుటలేదు. లేక దీనిని మరియొకవిధముగ వినియోగించుకొనిన బద్ధులగుదురు. జనకాది కర్మయోగులందరును గృహస్థులైయుండి, రాజ్యనిర్వహణాది బాధ్యతలు గల్గియుండియు, పైవిధముగ పరమాత్మ జ్ఞానము గలవారై తమ కర్మలను జేసుకొనుచు ముక్తులైరి.

17. కర్మణోహ్యపిబోద్ధవ్యం బోద్ధవ్యంచ వికర్మణః।
అకర్మణశ్చ బోద్ధవ్యం, గహనాకర్మణోగతిః॥

కర్మలయొక్క జ్ఞానము. మిక్కిలి నిగూఢము గాన విహిత కర్మలయొక్క తత్త్వమును, నిషిద్ధ కర్మయొక్క తత్త్వమును, కర్మాభావ తత్త్వమును (కర్మలేకుండుట) తెలుసుకొనవలసి యున్నది. దైవార్పణ బుద్ధితో జేయు విహిత కర్మ పాయసమువలె జ్ఞానమునకు కారణమగుచున్నది. నిషిద్ధ కర్మ విషమువలె అజ్ఞానమునకు కారణమగు చున్నది. అసలు కర్మయే జేయకుండుట అసలు జ్ఞానమునే పుట్టింపకుండుటకు కారణమగుచున్నది. కుండెడు పాయసమును నిరుపయోగము గావింప నొక్క విష బిందువు చాలునుగదా! నిషిద్ధకర్మ తత్త్వమెరింగి దానిని సంపూర్ణముగ వదలివేయవలెను. లేని యెడల అది విషమై విహిత కర్మయొక్క సత్ఫలమును నిష్ప్రయోజనము గావించును. అట్లే విహిత కర్మతత్త్వమెరింగి దానిని ఫలమునందు స్నేహములేక భగవత్పూజగా భావించి జేసినప్పుడే దైవజ్ఞానమును గలుగజేయును. కర్మ జేయక మానవుడు జీవయాత్రయే సాగింపజాలడు గావున కర్మను విసర్జించుటయే దుర్లభము కర్మను జేయని వానికి జ్ఞానమను ఫలమేలేదు. అట్టి మానవుడు ఏ ఫలమును దైవార్పణ గావించి పరమాత్మను సంప్రీతుని జేసి దైవజ్ఞానము నొందుటయే కుదురదుగదా! ఈ విధముగ కర్మతత్త్వ మెఱింగి శాస్త్రజ్ఞానముతో జేయవలసిన దానిని జేయుచు, విడువ వలసినదానిని విడువవలెను. లేకున్న యీ జన్మయందు పరమాత్మచే, మిక్కిలి వసతులతో గూడి నీకొసంగబడిన దేహమును నిష్ప్రయోజనము గావించుకొని ప్రాప్తించిన అవకాశమును జారవిడుచుకొనిన మూర్ఖుడవగుదువు. కాని ప్రతి

విషయమునందును నేను స్వతంత్ర కర్తను గానను భావమును గలిగియుండవలెను.

19. యస్య సర్వే సమారంభాః కామ సంకల్పవర్జితాః।
జ్ఞానాగ్ని దగ్ధ కర్మాణం తమాహుః పండితం బుధాః॥

ఏ మనుజుడు యీ ప్రకారము తనయొక్క విహిత కర్మలను తన కిట్టి ఫలము గావలెనను భావముతో గాక పర మాత్మ ప్రీతికొరకు తన విధిని నిర్వర్తించుచున్నాననను భావ ముతో జేయుచున్నాడో, అతడు జ్ఞానమను అగ్నియందు ఆహుతి గావింపబడిన కర్మలుగల తత్వజ్ఞాని యని పండితులు జెప్పుచున్నారు. అగ్నియం దాహుతి జేయుట యనగా యజ్ఞ రూపకముగ త్యాగబుద్ధితో హోమము జేయుచు దైవార్పణ గావించుచున్నాడని గ్రహింపవలెను. అనగా వాడు కర్మల యొక్క పుణ్య పాప బంధము లేనివాడై జ్ఞాని యగుచున్నాడు.

28. ద్రవ్య యజ్ఞా స్తపో యజ్ఞా యోగ యజ్ఞా స్తథా పరే।
స్వాధ్యాయ జ్ఞాన యజ్ఞాశ్చయతయ స్సంశ్రిత వ్రతాః॥

ఈ యజ్ఞములు ద్రవ్యసంబంధమైన దానరూపమైనవి, చాంద్రాయణాది వ్రతములతో గూడిన తపోరూపమైనవి, దైవ స్తోత్రాదులతో గూడిన ధ్యానరూపమైనవి, జ్ఞానార్జన జ్ఞాన దానములతో గూడిన జ్ఞానరూపమైనవి మొదలుగాగల యనేక విధములైన కాయిక, వాచిక, మానసిక యజ్ఞములై యున్నవి.

39. శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం తత్పరః సంయతేంద్రియః।
జ్ఞానం లబ్ధ్వాపరాం శాంతిమచిరేణాధి గచ్ఛతి॥

శాస్త్రములందుగల దృఢ విశ్వాసముతో ఆస్తిక్యబుద్ధి గలవాడై యింద్రియములను స్వాధీనమునందుంచుకొని పరమాత్మయే సర్వోత్తముడను జ్ఞానము గలవాడు మోక్షకారణమైన అపరోక్ష (యథార్థ) జ్ఞానమునొంది శీఘ్రముగ యుత్కృష్టస్థితియైన మోక్షమును బొందుచున్నాడు. ఇచ్చట మోక్షకారణమగు జ్ఞానమునకు శ్రద్ధ (శాస్త్రములందును పరమాత్మయందును దృఢనమ్మకము) మిక్కిలి యవసరమని జెప్పబడినది. నమ్మకమునకుగలశక్తి మిక్కిలి గొప్పది. కారణ కార్యఫలము లొకదానితో మరియొకటి పరస్పర సంబంధము గలిగియుండును. కాని కొన్ని సమయములందు కారణ కార్యములు ప్రత్యక్షముగ లేకున్నను ఫలితము నుద్భవింపజేయుగల శక్తి నమ్మకమునకున్నది. దూరమున జరిగిన యొక కార్యమును గాని, దానికారణమునుగాని మనము ప్రత్యక్షముగ జూడకున్నను, దానినిగురించి మనకు వివరించినవారి మాటయందుగల విశ్వాసముతో దానిని నిర్లక్ష్యముజేయక నాప్రదేశమునకేగి, జూచి సత్యమును గ్రహించుచున్నాము. ఇంతయేల! ఒక దంపతుల కొకపుత్రుడు గలిగినాడు. అందు భార్యయగు నాస్త్రీ ఆపిల్లవానిని ప్రసవించు సమయమున అచ్చటనున్న బంధువులును, ఆపిల్లవాని తండ్రియు, తుదకా ప్రసవించినస్త్రీయును, ఆపిల్లవాడు ఆమెగర్భమునుండి బహిర్గతమైనట్లు ప్రత్యక్ష సాక్ష్యము జెప్పగలరుగాని ఆపిల్లవాడు ప్రత్యక్షముగ

జూడ లేదుగదా! కాని వాడు పెరిగి పెద్దయగుచున్నకొలది వానితల్లి వానియందుజూపు ప్రేమవలనను, యితరులు "వాడు ఆమెబిడ్డ" యని చెప్పుకొను మాటయందును దృఢవిశ్వాసము గలవాడై ఆమెయే తన తల్లియని నిర్ణయించుకొనినాడు. ఇక తండ్రివిషయము యెంత విచిత్రమైనదో జూడుడు. "ఈ పిల్లవానితండ్రి నాథయ్యగారు యీయనయే" అను ప్రత్యక్ష సాక్ష్యము నీయగల అర్హత ఆస్త్రీకి (తల్లికి) మాత్రమేగలదు గాని యితరులెవ్వరుగాని, తుదకు ఆతండ్రిగాని జెప్పగలరా! కాని ఆమె శీలమును గురించిన విశ్వాసము ఆ తండ్రినిగాని, యితరులనుగాని ఆపిల్లవానిని "ఫలానావాని కుమారుడు" అని గుర్తింపజేయుచున్నది. ఈవిధముగ తల్లి తండ్రి కుమారుడను నిర్ణయము గావించినది విశ్వాసము. ఇట్టి విశ్వాసముతో యెవరిధర్మములు వారు నిర్వర్తించుకొని చక్కని ఫలముల నొందగలుగుచున్నారు. ఈవిధముగా మనము నమ్మికతో వినినమాటయే (శబ్దమే) ప్రమాణమగుచున్నది. అట్టి శబ్ద రూపమునుండి యథార్థవిషయముల నెఱింగించునవే వేద ములుగాన అవి ఆగమప్రమాణము లగుచున్నవి. అట్టివేదముల యందును, అవి బోధించిన పరమాత్మయొక్క అస్తిత్వము నందును, శాశ్వతసుఖస్థితి రూపమైన మోక్షమునందును, అట్టి మోక్షస్థితిని జేకూర్చు జూపిన మార్గమునందును దృఢ విశ్వాస ముంచుకొని, సత్యాన్వేషణ గావించినచో సత్యమును గ్రహించి కృతార్థుల మగుదుము. అట్లుగాక పరమాత్మ యందును శాస్త్రమునందును శ్రద్ధలేనివానికిగల్గునది దుర్గతియే.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

5. కర్మ సన్యాస యోగము

లోగడ అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని "మానవుడు తన కిష్ట మున్నను లేకున్నను దేవిమూలమున యనేక విధములగు కర్మలయందు ప్రయుక్తు డగుచున్నా"డని ప్రశ్నించినపుడు "రజోగుణ సముద్భవములైన కామ క్రోధాదులవలన" ననియు "వానిని విసర్జింపవలె" ననియు పరమాత్మ జెప్పియున్నాడు. మరల ఫలేచ్ఛా రహితుడై భగవదర్పణ బుద్ధితో కర్మలు జేయవలసినదనియు జెప్పియున్నాడు. ఇచట కృష్ణపరమాత్మ వాక్యములందు గల అర్థమును పూర్తిగ గ్రహింపజాలని అర్జునుడు ఆయన నిట్లు ప్రశ్నించుచున్నాడు. హే కృష్ణ! నీవు ఒకప్పుడు కర్మ జేయుమనియు, ఒకప్పుడు విసర్జింపుమనియు జెప్పుచున్నావు. ఇందేది శ్రేయస్కరమైనదో నాకు వివరముగ జెప్పవలసినది! అనగా రజోగుణ సముద్భవములైన కామ క్రోధములను విడుచుట యనగా నేమియో, ఫలాపేక్షారహిత ముగ భగవదర్పణ బుద్ధితో కర్మజేయుట యనగా నేమియో వివరింపవలసినదిగ అర్జునుడు కోరియున్నాడు. దానికి శ్రీకృష్ణుడు గావించిన వివరణయే యీ అధ్యాయము నందలి విషయము.

ఓ అర్జున! కామక్రోధములను విడుచుట, భగవదర్పణ బుద్ధితో కర్మలను జేయుట యను రెండు విషయములును ఒకే ఫలము నిచ్చునవి. ఇందేది శ్రేష్ఠమనిన భగవదర్పణ బుద్ధితో

కర్మలను జేయుటయే శ్రేష్ఠము. మానవుడు కర్మజేయకుండ నుండజాలడని లోగడనే జెప్పియున్నాను. కావున కర్మలను జేయుచునే తాను జేయు కర్మల కిట్టి ఫలము గావలెనని యిచ్ఛించుటలేదో అప్పుడు కామ క్రోధములను త్యజించిన వాడే యగుచున్నాడు. వానికి మోక్షము కరతలామలకమే.

4. సాంఖ్యయోగౌ పృథగ్బాలాః ప్రవదంతి నపండితాః।
ఏకమప్యాస్థిత స్సమ్య గుభయోర్విందతే ఫలం॥

5. యత్సాంఖ్యైః ప్రాప్యతే స్థానం తద్యోగైరపి గమ్యతే।
ఏకం సాంఖ్యంచ యోగంచ యఃపశ్యతి సపశ్యతి॥

అర్జున! కామ క్రోధములను త్యజించుట యనగా సర్వసంగ పరిత్యాగముగావించి సన్యాసాశ్రమమును స్వీకరించుటగా దలంపక కర్మఫలేచ్ఛను త్యజించుటయని గ్రహింపుము. మోక్షముకొరకు సన్యాసాశ్రమమును స్వీకరించి సర్వకర్మలను త్యజించి మహాజ్ఞాని గావలసినదేగాని గృహస్థాశ్రమమునం దుండి జేయు కర్మయోగమువలన ప్రయోజనము లేదనునది కొందరు అజ్ఞానుల అభిప్రాయము మాత్రమే. మనస్సునందు ప్రకోపించుచుండు కామక్రోధములను సంపూర్ణముగ త్యజింపక సన్యసించితినని జెప్పుకొనుట జ్ఞానకారణముగాక భేషజ మగుచున్నది. కర్మయోగము (అనగా పరమాత్మ ప్రీతికొరకు జేయు నిష్కామకర్మ) గూడ జ్ఞానకారణమేనని పండితుల

అభిప్రాయము. ఈజ్ఞానకర్మయోగములందు వాని నియమముల నెటింగి దేనిని చక్కగ నాచరించినను ఒకే ఫలమును పొందు చున్నారని గ్రహించినవాడే నిజముగ జ్ఞాని. ఇచ్చట సన్న్యాస మనగా కర్మనే సన్న్యసించుట గాదనియు, కర్మఫలమును మాత్రమే సన్న్యసించుటనియు గ్రహింపవలెను.

8. నైవకించిత్కరోమీతియుక్తోమన్యేత తత్త్వవిత్।
పశ్యం శృణ్వన్ స్పృశంజిఘ్రన్ అశ్నన్గచ్ఛన్ స్వపంశ్వసన్॥

9. ప్రలపన్విసృజన్గృహ్ణన్నున్మిషన్నిమిషన్నపి।
ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేషు వర్తంత ఇతి ధారయన్॥

కర్మయోగానుష్ఠానపరుడగు భగవత్తత్త్వజ్ఞాని శ్రోత్రాది పంచ జ్ఞానేంద్రియములతోను, పాణిపాదాదులగు కర్మేంద్రియ ములతోను యీశరీరమందు జరుగుచుండు సర్వకార్యముల విషయమునందును తాను స్వతంత్రకర్త గాదనియు, పర మాత్మచే యాజ్ఞాపింపబడిన ఇంద్రియములు వాని విషయము లందవి ప్రవర్తించుచున్నవనియు తెలిసికొనవలెను. సర్వ స్వతంత్రుడును సర్వాధికారియు నగు పరమాత్మ ఈ శరీర మందలి హృదయస్థానమునుండి తన సేవకులైన యింద్రి యాభిమాని దేవతలద్వారా యీశరీరమును కార్యవంతము జేయుచున్నాడు. అట్టి శరీరమందున్న జీవుడు అనాదియగు కర్మబంధము గలవాడై, యనగా తానే కర్తనను కర్తృత్వాభి మానమును, తానే యీశరీరమను మమత్వాభిమానమును

గలవాడై శరీరముద్వారా లభించుచున్న ఫలమునం దిచ్ఛ గలవాడై సుఖ దుఃఖములకు లోనగుచున్నాడు. పరమాత్మ కూడ వానియొక్క పూర్వజన్మ కర్మ బంధరూపమైన యీ అజ్ఞానమున కనుగుణ్యముగ సుఖదుఃఖాదుల నొసంగుటకే వానిని ప్రేరేపించి వాని శరీరముచే కార్యములను జేయించు చున్నాడు. పరమాత్మ జీవులకు కర్మలను జేయుట, వదలి పెట్టుట, తాము కోరినవానినిమాత్రమే జేయుట అను విషయ మున స్వాతంత్ర్యము నీయలేదు. ఈ పరమ సత్యమును గ్రహించి జీవుడు ఫలేచ్ఛను త్యజింపగలిగినప్పుడా కార్య ఫలము కర్తయగు పరమాత్మకే యర్పణమగుచున్నది. ఎవరిచే నెట్టి కర్మలను జేయించినను, స్వభావముచే స్వతంత్రుడగు శ్రీహరికెట్టి కర్మలేపమును లేదు. అయనకు కర్మఫలేచ్ఛయు లేదు. కర్మవిషయమున యీ జ్ఞానము స్థిరమైన జీవుడు నిర్లిప్తుడై దానికార్యముల నదిజేయుచున్న యీ శరీరమను యంత్రమునందుండియు వికారరహితుడై యంత్రిగాడగు పర మాత్మ కార్యములనుమాత్రమే జూచుచుండును. ఇట్లు తన యందు దృష్టినుంచి తన సర్వకర్తృత్వమును, సర్వాధికార మును గ్రహించిన జీవుని పరమాత్మ యనుగ్రహించునుగావున, ఆయన సేవకులగు యింద్రియాభిమాన దేవతల యనుగ్రహ మునుగూడ నొందినవాడై కర్మఫలత్యాగము విషయమున మనోస్వాధీనత గలిగి సాధనయందు కృతకృత్యుడై కర్మ యోగ సిద్ధిని బొందగలడు.

14. నకర్తృత్వం నకర్మాణి లోకస్య సృజతిప్రభుః
నకర్మఫలసంయోగం స్వభావస్తు ప్రవర్తతే॥

పరమాత్మ యీ జగద్వ్యాపారమునకును, సమస్తమానవులు జేయుచున్న కర్మలకును స్వతంత్రకర్త యైనప్పటికిని, యీ కర్మలవిషయమున అయనకెట్టిఫలేచ్ఛ లేదు గావున ఆయన కెట్టికర్మలేపమును లేదు. జీవుడు ఆయనయం దర్పణ జేయు కర్మఫలము లెట్టివైనను ఆయనకు నిమిత్తములేదు. ఇచ్చట కర్మఫలమును దైవార్పణజేయుమని జెప్పుటలోగల రహస్యము జీవుడు కర్మఫలములతో ముడిబెట్టుకొని సర్వవికారములకును లోనగుచు తన విద్యుక్త ధర్మములను విడిచి పతితుడుగాకుండ, ఫలేచ్ఛారహితుడై (త్యాగ స్వభావము పెంపొందించుకొని) నిర్వికారుడై విద్యుక్త కర్మాచరణద్వారా దైవజ్ఞానమును పొందవలెనని జెప్పుటయే. ఇచ్చట కొందరు విపరీతార్థములను సృష్టించి మనము జేయుచుండు సర్వకర్మలకు పరమాత్మయే ముఖ్యకారణముగావున సత్కర్మఫలమువలె దుష్కర్మఫలమునుగూడ ఆయన కర్పణ జేయవచ్చునా యని ప్రశ్నింతురు. మనకు అట్టి దుష్కర్మఫలము నందిచ్ఛలేనిచో దానినిగూడ అర్పణ జేయవచ్చును గాని యీ కర్మఫలమాయన కంటకుండుటయేగాక, సత్ఫలములనర్పించి సత్ఫలమగు దైవజ్ఞానము నొందుటకు బదులుగ, దుష్ఫలములనర్పించి దుష్ఫలమగు అజ్ఞానమునుమాత్రమే బొందగలవు. అసలు కర్మఫలమందిచ్ఛయే లేనప్పుడు దుష్కర్మలపైసక్తి ఏల? కావలసినది కర్మఫలత్యాగము. అదియే కర్మసన్యాసము. కాని కర్మలనే విడుచుట సాధ్యపడు విషయము గాదు గావున అట్టి ప్రయత్నము జేయరాదు. ఒకప్పుడు పరమాత్మ యనుగ్రహించి ఆయననుగురించిన యథార్థ జ్ఞానమును ప్రసాదించి

నప్పుడే కర్మలను విడువగలశక్తియు అధికారమును లభించును.

ఈ కర్మ సిద్ధాంతము మిక్కిలి సూక్ష్మమైనది. కర్మ విషయమున కర్తృత్వాభిమానమును, ఫలాపేక్షను విసర్జింప నంతకాలమును కర్మ బంధహేతువే యగుచు, మానవుడు గావించుచుండు ప్రతి దుష్కర్మకును దుష్టఫలమును, సత్కర్మకు సత్ఫలమును అనుభవింపవలసియే యుండును. వాల్మీకి మహర్షి సుందరకాండయందు రావణునితో ముచ్చటించు చున్న హనుమంతులవారి ముఖతః బలికించియున్నాడు. "రావణా! నీవు కొంత సత్కర్మ గావించియున్నావు గావున ముల్లోకాధిపత్యమును సంపాదించి సుఖబడుచున్నావు. అట్లే మహర్షులను పీడించుట, పరులభార్యలను దొంగలించుటవంటి దుష్కర్మలకుగూడ తగినఫల మనుభవింపబోవుచున్నావు. లోగడ గావించిన సత్కర్మల ప్రభావము యీ దుష్కర్మ ఫలానుభూతినుండి నిన్ను రక్షింపజాలదుసుమా!" ఇట్లు ఏకర్మకు ఆకర్మఫలము తప్పదు. ఈ కర్మ ఫలానుభవము మూడు విధములుగ జెప్పబడియున్నది. ఏ కర్మఫలము యింతవరకు అనుభవమునకు రాకున్నదో అది సంచిత కర్మ. దీనిని గురించి పశ్చాత్తాపముజెంది శ్రీహరిని భక్తితో సేవించి ఆయన అనుగ్రహించినచో గలుగు జ్ఞానముద్వారా నశింపజేసు కొనుట కవకాశమున్నది. ఇక ప్రారబ్ధము బహు ప్రాచీన మైనదై జీవుని వాసనా రూపమున పెనవైచుకొని యుండి క్రమేణ యనుభవము ద్వారా తీరుచుండును. ఇది తీరిపోవు లోపల ఫలాపేక్షతో కర్మలు జేయుచున్న మరల పెరుగు చుండును. ఇట్టి కర్మ సాధకులకు పరమాత్మను గురించిన

యథార్థ జ్ఞానము గలిగిన యనంతరము గూడ అనుభవింప వలసినది మిగిలియుండును. కాని కొందరు మహాజ్ఞానులు మాత్రము అట్టి కర్మఫలమును కొంత యనుభవించి కొంత యితరులకు దానముగావించి కర్మఫలప్రాప్తిని పూర్తిగావించు కొందురు. ఈకర్మఫలమును దానముగావించు విషయమున దుష్కర్మఫలమునుగూడ దానము జేయుటద్వారా తగ్గించు కొనవచ్చునుగాని, అట్టిఫలమును స్వీకరించువారుండవలెగదా!

18. విద్యా వినయ సంపన్నే బ్రాహ్మణే గవిహస్తిని।
శునిచైవశ్వపాకేచా పండితాస్సమదర్శినః॥

పండితుడు విద్యావినయముగల బ్రాహ్మణునియందు, ఆవునందు, ఏనుగునందు, కుక్కయందు, మరియు కుక్క మాంసమును భుజించు చండాలునియందును నిర్దోషుడైన పరమాత్మనే జూచుచున్నాడు. వివిధ శరీరములందుండి వానిని కార్యవంతములు గావించుచు, వానియందున్న జీవులకు వారి యోగ్యతానుసారమగు ఫలముల నిచ్చుచున్నవాడు పరమాత్మ యేనను జ్ఞానముగలవాడు పండితుడు. పైవిధముగ నెటువంటి నీచ లేక ఉచ్చాదిష్ఠానములందున్నను ఆయన దోషరహితుడే. కారణములు అధిష్ఠానధర్మములు పరమాత్మకుగాని పరమాత్మ ధర్మములు అధిష్ఠానములకుగాని అంటవు. కాని జీవునివిషయ మట్లుగాక తానున్న అధిష్ఠానమునకు భిన్నుడైయుండియు దాని ధర్మములను తనకంటించుకొని అజ్ఞానాది దోషయుక్తు డగుచున్నాడు. సర్వస్వతంత్రుడై, సర్వకర్తయై సర్వశరీరము

లందుండి వానిచే కర్మలు జేయించువాడు పరమాత్మ యగుచుండగ అస్వతంత్రుడై ఎట్టి కర్మను జేయజాలని జీవునికెట్లు పాపపుణ్యములు గలుగుచున్నవను శంక గలుగవచ్చును. పరమాత్మయొక్క సర్వస్వాతంత్ర్య, సర్వకర్తృత్వాదులను తన అస్వాతంత్ర్యమును గుర్తించిన జీవునికి పాపపుణ్యములు లేవు. కాని జీవుడట్లు గుర్తించుట లేదుగదా! స్వరూపతః ఇచ్ఛాజ్ఞాన క్రియలుగల జీవుడు తానుకర్తగాకున్నను, తానే కర్తనను భ్రాంతిచే తన జ్ఞానమును, ప్రాప్తించుచున్న నశ్వరములగు విషయములందే తను మమకారము గలవాడగుచు తనయిచ్ఛను మలినాచ్ఛాదితములు గావించుకొని 'నేను' 'నాది' యను అహంకార మమకారములచే బద్ధుడగుచున్నాడు. అట్లుగాక తన స్వరూపేచ్ఛాజ్ఞానములను విహితములగు సత్కర్మలందే ప్రవృత్తము గావించుకొనుచు, కర్మఫలత్యాగము నభ్యసించు అధికారము జీవునికిగలదు. (కర్మణ్యేవాధికారస్తే-శ్లోకమును జూడుడు) అట్లభ్యసించు జీవుడు పరమాత్మ యనుగ్రహము నొందగలవాడై యీ అజ్ఞానమునుండి తరింపగలవాడగును.

24. యోఽన్తస్సుఖోఽన్తరారామ స్తథాన్తర్జ్యోతి రేవయః।
సయోగీబ్రహ్మనిర్వాణం బ్రహ్మభూతోఽధిగచ్ఛతి॥

ఎవరు కామక్రోధ రహితమైన శుద్ధాంతఃకరణమందు (నిర్మలమైన మనస్సునందు) అభివ్యక్తమగుచున్న జ్ఞానజ్యోతి గలవాడో, అతడు పరమాత్మయందుంచిన మనస్సుతో మిక్కిలి

సుఖమునొందుచు ప్రాకృత శరీర రహితుడైన పరమాత్మను బొందుచున్నాడు. ఇచ్చట కొందరు బ్రహ్మమేయగుచు బ్రహ్మానందము ననుభవించుచున్నాడని వ్యాఖ్యానింతురుగాని అది పొసగదు. "నిర్వాణంబ్రహ్మ అధిగచ్ఛతి" అనగా ప్రాకృతశరీరరహితుడైన బ్రహ్మను పొందుచున్నాడని అర్థము. ఆచ్చట పొందువాడు పొందబడు పదార్థము వేరువేరని అర్థమగుచున్నది. బ్రహ్మమే యైనవాడు మరల బ్రహ్మను పొందుట యనునదిఅసమంజసమైనవిషయముగదా! ఈసంకటము నుండి దప్పించుకొనుటకు, "బ్రహ్మనిర్వాణం" అను పదమునకుగల "ప్రాకృత శరీర రహితుడైన" అనుఅర్థమును విస్మరించి "బ్రహ్మానందము" అను అర్థమును గల్పించుట యుక్తము గాదు. అట్లే "బ్రహ్మభూతః" అను పదమునకు "బ్రహ్మమైనవాడు" అని అర్థము జెప్పుటగూడ అసంగతము. ఎట్లన 18 వ అధ్యాయములోని ౫౪ వ శ్లోకమందుగూడ ఇట్టిఅర్థము జేయువారు "బ్రహ్మభూతః........మద్భక్తింలభతేపరామ్" "బ్రహ్మమైనవాడు నాయందు భక్తిని గలిగియుండు" న అర్థము జెప్పుచున్నారు. బ్రహ్మమైనవానికి మరల బ్రహ్మయందు భక్తిగలిగియుండుట యెట్లుపొసగును. కావున "బ్రహ్మభూతః" యనగా "బ్రహ్మయందు మనస్సుంచి వాడు" అని జెప్పుటయే యుక్తము.

29. భోక్తారం యజ్ఞతపసాం సర్వలోక మహేశ్వరం।
సుహృదం సర్వభూతానాం జ్ఞాత్వామాంశాంతిమృచ్ఛతి

పైన జెప్పబడిన జ్ఞానముతో ఏ జనులు నన్ను గురించి యజ్ఞములను, తపస్సును జేయుచున్నారో (అనగా ఫలేచ్ఛారహితులై కేవలము నా ప్రీతి కొరకు) వారు జేయు యీకర్మ ఫలములను స్వీకరించునట్టి (అనగా సంప్రీతుడనై) సమస్త లోకములకును స్వామినై నట్టి, సమస్తులకును ఉపకారినైనట్టి నన్ను తెలుసుకొన్నవారై మోక్షమును బొందుదురు.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

6. ఆత్మ సంయమ యోగము

ఈ అధ్యాయమునందు పరమాత్మను ధ్యానించు విషయములను గురించి జెప్పబడినవి. ధ్యానయోగ మనగా నేమి? దానిని ఎట్లభ్యసింపవలెను? అభ్యసించువారు పాటించవలసిన నియమము లెట్టివి? అభ్యసించి కృతకృత్యులై యోగసిద్ధిని బొందినవారి లక్షణము లెట్లుండును? యోగసిద్ధివలన గలుగు ఫలమెట్టిది? ఈ యోగము నభ్యసించుచు ఫలసిద్ధికి పూర్వమే శరీర వియోగము గలిగినవారు పొందు గతులెట్టివి? ఇత్యాది

విషయములను వివరించుచు, యీ యోగము మిక్కిలి శ్రేష్ఠ మైనదని శ్రీకృష్ణపరమాత్మ అర్జునుని కుపదేశించియున్నారు.

4. యదాహి నేంద్రియార్థేషు నకర్మ స్వనుషజ్జతే।
సర్వసంకల్ప సన్న్యాసీ యోగారూఢ స్తదోచ్యతే॥

ఇంద్రియ విషయములగు శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధములందాసక్తి విడిచి, వాని సంబంధములైన కర్మలను విడిచినవాడై అట్లే ఫలాపేక్షగల కర్మలయొక్క సంకల్పమును విడిచినవాడు అపరోక్షజ్ఞాని అనగా తనకిట్టి ఫలము గావలెనను కోరికలేక పరమాత్మయొక్క సర్వోత్తమత్వము నెరింగి. ఆయన ప్రీతికొరకు మాత్రమే కర్మలను జేయుచుండెడి వాడు అపరోక్షజ్ఞాని, లేక యథార్థమగు తత్వజ్ఞానము గలవాడు.

6. బంధు రాత్మాత్మన స్తస్యయే నాత్మై వాత్మనాజితః।
అనాత్మనస్తు శత్రుత్వే వర్తే తాత్మైవ శత్రువత్॥
జితాత్మనః ప్రశాంతస్య పరమాత్మా సమాహితః।

ఏమనుజుని మనస్సు జయింపబడి స్వాధీనమునందుండునో ఆమనస్సు అతనికి భగవద్జ్ఞానమును బుట్టించి మోక్షమున కుపకరణమగుచున్నది. అట్టి స్వాధీనతలేని ఆమనస్సే శత్రువై విషయజ్ఞానమును బుట్టించి అపకారి యగుచున్నది. బాహ్యేంద్రియములవలె కంటికి కనబడని అంతరింద్రియమగు

మనస్సు బహు విచిత్రమైనది. బలిష్ఠమైన పొగరుబోతు గుఱ్ఱమువలె స్వాధీనమునం దుంచుకున్నవానికి ప్రయోజన కారియై లేనివానికి ప్రమాదకారియగును. సంకల్ప వికల్పములను బుట్టించుట దీనియొక్క విచిత్రగుణము. సంకల్ప వికల్పము లనగా బాహ్యేంద్రియములగు చెవి, చర్మము, కన్ను, నాలుక, ముక్కు అనుచు శబ్దములను, స్పర్శను, రూపములను, రుచులను, వాసనలను గ్రహించి "ఇవి నాకు కావలెను" అని సంకల్పించుచు "ఇవి నాకువద్దు" అనివికల్పించుచుండును. మనుజుడు (అనగా మానవ శరీరమందుండి పూర్వానుభవములతో నున్న జీవుడు) యీమనస్సుతో సన్నిహితుడై యుండి దాని ప్రభావమునకు లోనగుచున్నంత కాలము యీ సంకల్ప వికల్పములు తనవిగనే భ్రాంతి నొందుచు కొన్ని విషయములపై రాగమును, కొన్నింటిపై ద్వేషమును పెంచుకొనుచు వికారములకు లోనగుచుండును. శాస్త్రోక్తములగు యీ రహస్యములను పెద్దలద్వారా విని, గ్రహించుకొని, సహజముగ వికారములులేని తాను వేరనియు, వికారములు గల్గించుచుండు మనస్సును, దాని ఉపకరణములగు యీ యింద్రియములు వేరనియు గ్రహించి ఆ మనస్సం దించుచుండు విషయజ్ఞానము వలన ప్రభావితుడుగాకుండుట నభ్యసింపవలెను. కొంతకాల మిట్లభ్యసింపగా యీమనస్సు తనకు దాసునిగ నున్న జీవునికి తానే దాసురాలగును. ఈ విషయమున పరమాత్మ యనుగ్రహముగూడ గావలసియున్నందున ఆయనను విస్మరింపరాదు. ఇట్లు తనకు వశమైన మనస్సు తన (జీవునియొక్క) స్వరూపేచ్ఛ ననుసరించి తనవశమందున్న

బాహ్యేంద్రియములను భగవద్విషయములందే ప్రవర్తింపజేసి జీవునికి భగవద్జ్ఞానము నందించుచుండును. ఇచ్చట జీవుని స్వరూపేచ్ఛ సదిచ్ఛయై యుండవలెను. ఈవిధమగు సాధనతో జయింపబడిన మనస్సు ఉపకారియు, లేనియెడల అపకారియ నగుచున్నది. ఇట్లు శాంతించిన మనస్సువలన యెట్టి వికార ములకును గురిగాని జీవుడు తనతోపాటు తాను నివసించు చున్న శరీరమునందు హృదయస్థితుడై యున్న పరమాత్మను కన్నులెదుటకు తెచ్చుకొనుచుండును.

10. యోగీయుంజీత సతత మాత్మానాం రహసిస్థితః।
ఏకాకీయత చిత్తాత్మా నిరాశీ రపరిగ్రహః॥

నియమింపబడిన మనస్సుగల మనుజుడు జ్ఞానోపాయము నెరింగినవాడై, సంగరహితుడై, నిరంతరము నేకాంతస్థలము లందుండువాడును, ఆశారహితుడును, యితరులచే దేనిని స్వీక రింపనివాడై తన మనస్సును యెల్లప్పుడును పరమాత్మయం దుంచవలెను. ఇట్లు పరమాత్మ పరము గావింపబడిన మనస నందు ఆయనయొక్క నిర్దోషత్వ, చిదానందాత్మక, ప్రభు త్వాది కల్యాణ గుణములను చింతన జేయుచు ఆయనయొక్క మాహాత్మ్య జ్ఞానమును వృద్ధిజేసుకొనుచుండును. ఇదియే ధ్యానయోగము. ఇట్లు కొంతకాల మభ్యసింపగా లోకగ జెప్పిన అసంప్రజ్ఞాత సమాధిస్థితిని బొందగలడు. అట్టి జీవుడు కళేబరమునందుండియు ముక్తప్రాయుడే అనిపించుకొనును.

13. సమంకాయ శిరోగ్రీవం ధారయన్నచలంస్థిరః।
సంప్రేక్ష్య నాసికాగ్రం స్వం దిశశ్చానవలోకయన్॥

14. ప్రశాంతాత్మా విగతభీర్బ్రహ్మచారివ్రతేస్థితః।
మనః సంయమ్య మచ్చిత్తో యుక్త ఆసీతమత్పరః॥

శిరస్సు, కంఠము, మధ్యదేహము, సమముగా నుంచుకొని కదలకుండా స్థిరముగ కూర్చొని, దిక్కులను జూడక తన యొక్క నాసికాగ్రమునందు దృష్టి నిలిపి, భయరహితుడును, బ్రహ్మచర్య వ్రతుడునునై, మనస్సును విషయములందు బోకుండ నియమించుకొని నన్నే సర్వోత్తముడుగా దెలిసికొని నాయందే ధ్యానరూపమైన అభ్యాసమును గలిగియుండునది. ఈ ధ్యానయోగ విషయమున ముఖ్యముగ గమనింపవలసిన నియమములు, వెన్నెముకను నిట్టనిలువుగా నుంచుట, కూర్చొను ప్రదేశమును మెత్తగను పరిశుభ్రమైనదానిగ నుంచుకొనుట, పద్మాసనము వేసుకొని ప్రతిదినమును తాను అభ్యసింప గలిగినంతకాలము అభ్యసించుట– మొదలగునవి. దీనికి శరీర పటుత్వ మవశ్యము గావున నభ్యసింపదలచినవారు సాధ్యమైనంతవరకు శరీర పటుత్వము సడలక ముందునుండియే అభ్యసించుట యుచితముగాని, ఎప్పుడో వృద్ధాప్యమునందు చూచుకొనవచ్చు ననుకొనుట కష్టమగును.

17. యుక్తాహార విహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు।
యుక్త స్వప్నావ బోధస్య యోగోభవతి దుఃఖహా॥

ఈ యోగము నభ్యసించువారు మితిమించి భుజించుట గాని, యుపవసించుటగాని తగదు. అధికముగా నిద్రించుట గాని, నిద్రలేకుండుటగాని తగదు. సంభోగాది క్రియలను పరిమితము గావించుకొనవలెను. గృహస్థు డిట్టి నియమమును పాటించుట బ్రహ్మచర్యముతో సమానమే యగును. సంపూర్ణముగ స్త్రీ సంబంధములేకుండ నుండగల మనోనిగ్రహ ముండుట మంచిదే గాని, అది మరల చిత్తచాంచల్యమునకు కారణము గారాదు. అధిక ప్రసంగములందు పాల్గొనక పరిమితమైన మృదుభాషణము గలిగియుండవలెను. మితి మించి ఆవేశపూరితులై మాట్లాడుటవలన శరీర శక్తి తగ్గిపోవును. ఈ నియమములతో నభ్యసించు ధ్యానయోగము సంసారమును తరింపజేయగల దగుచున్నది.

19. యథా దీపో నివాతస్థో నేఙ్గతే సోపమా స్మృతా।
యోగినో యతచిత్తస్య యుంజతో యోగమాత్మనః॥

గాలిలేని స్థలమందున్న దీపజ్వాల యెట్లు నిశ్చలమై యుండునో, అట్లే మనఃస్థిమితము నొందిన ధ్యానయోగి నిశ్చలుడై యుండును. ఇచ్ఛారహితుడై యోగసిద్ధిని బొందిన వాని లక్షణ మిట్లుండును. ఈ సమాధి స్థితియందు బాహ్యేంద్రియ వ్యాపారముండదు గాన వాని సుఖానుభూతి యింద్రియములచే గ్రహింపరానిదై అతిశయ సుఖముగలదై యుండును. అనగా యింద్రియమూలమున ప్రాప్తించుచుండు భౌతిక సుఖముకన్న మిక్కిలి గొప్పదిగ నుండును. ఇట్టి యోగిని ఎట్టి దుఃఖములుగూడ చలింప జేయజాలవు.

25. శనైః శనై రుపరమే ద్బుద్ధ్యా ధృతి గృహీతయా।
ఆత్మ సంస్థం మనః కృత్వాన కించిదపి చింతయేత్॥

మనస్సును మెల్లమెల్లగా ధైర్యముగా విషయముల నుండి మళ్ళించుకొనవలెను. అట్టి వికార రహిత స్థితి నొందిన మనస్సు బుద్ధి స్థితి నొందును (అనగా సంకల్ప వికల్పములతో గూడిన చంచలత్వములేక నిశ్చలస్థితి నొందును). ఇచ్చట మనః స్థిమితములేక తన యిచ్ఛానుసారము ప్రవర్తించు పిల్లవానిని అల్లరి పిల్లవాడనియు, స్థిమితముగ నియమించిన ప్రదేశమందుండి నియమించిన కార్యములందు మనస్సు నుంచి జేయువానిని బుద్ధిమంతుడనియు సాధారణముగ మనము జెప్పుచుందుముగదా! అట్టి బుద్ధిని పరమాత్మ యందుంచిన దానిగ జేసి యితర చింతనమునుండి సంపూర్ణముగ విరమింప జేయవలెను. ఇచ్చట "శనైః శనైః" (మెల్ల మెల్లగా) "ధృతి గృహీతయా" ధైర్యముతో మనస్సును స్వాధీనబరచుకొని) అను విషయములను ముఖ్యముగ గమనింపవలెను. ఎన్నియో జన్మలనుండి విషయ వాసనలతో గూడుకొనియున్న మనస్సు పొగరుబోతు గుఱ్ఱమువలె త్వరగా స్వాధీనముగాదు. మితిమీరించిన బలప్రయోగము ఉభయ భ్రష్టత్వమునకు కారణముగాన మెల్లమెల్లగా స్వాధీనము జేసుకొనవలెను. ఈ అభ్యాసమునందు కృతకృత్యుడగుటకు జరుగు కాలవ్యవధిని గురించి నిస్పృహజెందక ధైర్యముతో ప్రయత్నింపవలెను. ఒక్కొక్క సమయమున చిత్తశుద్ధితో ప్రయత్నించిన సాధకుడుగూడ, తలుపులన్నియు మూసుకొని

రైలుపెట్టెయందు గూర్చున్న ప్రయాణీకుడు తానెంతదూరము ప్రయాణించినది గ్రహింపజాలని విధమున, తన సాధన ఎంత వరకు పురోగమించుచున్న విషయమును గ్రహింపజాలని స్థితి యందుండును. కావున ముఖ్యముగా నిట్టి విషయములందు అనుభవజ్ఞులైన సద్గురువుల నాశ్రయించి వారి మార్గదర్శకత్వము నొందుట యుక్తము.

29. సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతానిచాత్మని।
ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః॥

30. యోమాంపశ్యతి సర్వత్ర సర్వంచమయిపశ్యతి।
తస్యాహం నప్రణశ్యామి సచమేన ప్రణశ్యతి॥

ధ్యానయోగము సిద్ధించిన మనుజుడు చతుర్ముఖ బ్రహ్మాది ఉత్తమ ప్రాణులు మొదలు శునక మాంసమును భుజించు నీచప్రాణివరకును గల సమస్తప్రాణులందును నియామకుడనై యుండు దోషరహితుడనైన నన్నే జూచుచుండును. అనగా వారు గావించు సమస్త వ్యాపారములును నా నియమానుసారముగ జరుగుచున్నట్లు గ్రహించుచు, వారి మనుగడ కొరకు నాపై నాధారబడుచు నన్నే ఆశ్రయించుకొనియున్న వారుగ గ్రహించును. అట్టి జ్ఞానము గలవానికి నావలన యెట్టి నాశముగాని లేదు. అట్లే వానివలన నాకెటువంటి నాశము గాని లేదు. అనగా సర్వథా నాయందే మనస్సుండుటవలన (నాభక్తుడగుటవలన) అతనికి నేను శుభమునే జేయుచుండును.

అట్లే యతడుకూడ నా సర్వోత్తమత్వమును గ్రహించినవాడై సందున నామార్గమునకు వ్యతిరేకమైన పాపకార్యములందు విరియ కర్తుడుగాక నాకు మిక్కిలి అనుకూలుడై యుండును. ఈ విధముగ ధ్యానయోగికిని పరమాత్మకును పరస్పర సన్నిహితత్వము గలుగుచున్నది.

31. సర్వభూతస్థితం యోమాం భజత్యేకత్వ మాస్థితః।
సర్వథా వర్తమానోఽపి సయోగీ మయివర్తతే॥

ధ్యానయోగముద్వారా స్థిరజ్ఞానమును పొందగలిగిన యోగి, ఏప్రకారముగ నున్నప్పటికిని నాథకుడై నాయందే యున్నవాడగుచు ఉత్తమఫలమైన మోక్షమునే బొందుచున్నాడు. అనగా నతడు అపరోక్షజ్ఞాని యగుచున్నాడు గావున అతనికి కర్మలేపము లేదు. మరియు సమాధిస్థితియందున్న సమయములందు నిత్యకర్మానుష్ఠానమును విడిచినను దోషము లేదు.

35 అసంశయం మహాబాహో మనో దుర్నిగ్రహంచలం।
అభ్యాసేన తు కౌంతేయ వైరాగ్యేణ చ గృహ్యతే॥

ఈ మనఃస్వాధీనతను గురించి అర్జునునికి కలిగిన సంశయమును పరమాత్మ దీర్చుచున్నాడు. బలశాలివైన ఓ అర్జున! చంచలస్వభావము గల మనస్సును స్వాధీన మొన

రించుకొనుట మిక్కిలి కష్టమైన విషయమేగాని మిక్కిలి ఆవశ్యకమైనది గూడ సుమా! మనఃస్వాధీనత లేనివానికి ధ్యానయోగమే సిద్ధింపదుగదా! కావున దీనిని తప్పనిసరిగ అభ్యాసము వైరాగ్యము అను రెండు ఉపాయములతో నభ్యసించి సాధింపవలెను. సాధారణముగ మానవునికి విషయసుఖములందు మిక్కిలి మక్కువ. అట్టి సుఖములు దారా పుత్ర ధనాదులవలన ప్రాప్తించుచుండును. కాని యివి శాశ్వతములుగాక వానితోనే సమయమునైనను వియోగము సంభవించుట కవకాశము గలదను విషయమును మనము ప్రత్యక్షముగ జూచుచున్నాము. అట్లు జరిగినప్పుడు యీ సుఖకారణమైన విషయములే దుఃఖకారణము లగుచున్నవి. ఈ విధముగా నీ భౌతిక సుఖములన్నియు దుఃఖ మిశ్రితములును, తాత్కాలికములును, మరియు పునర్జన్మ హేతువులు. ఈ సత్యమును గుర్తించి వీనియందు విరాగమును వృద్ధిజేసుకొనుట నభ్యసింపవలెను. అట్లే నీవు యీ విషయసుఖముల ననుభవించుటకు తగిన యవకాశము గల్పించిన సుఖప్రదాత యెవరో యోచించునది. ఆ పరమాత్మయే నీకు యీ దారా పుత్ర ధనాదుల నీయనియెడల, యిచ్చినను వానిని నీ యధీనమునం దుంచనియెడల, ఉంచినను వానిని యనుభవించుటకు తగిన భార్యముతో గూడిన దేహము నొసంగనియెడల నీ వనుభవింప గలుగున దేమున్నది. ఈ రహస్యమును గుర్తింపక ప్రత్యక్ష గోచరములగు ప్రాప్తించిన విషయాదులపై మమకారము జూపుచున్నావేగాని పరోక్షముగ నిజమగు కారణుడైనవానిని విస్మరించుట యెంతవరకు సమంజసము. ఈ జ్ఞానము గలిగి

పునర్జన్మ కారణములైన యీ తాత్కాలిక దుఃఖ మిశ్రిత ఫలములపై విరాగమును, సర్వకారణ కారణుడై శాశ్వత సుఖము నొసంగగలవానిపై మమకారమును వృద్ధి జేసుకొను టయే అభ్యసింపదగిన కార్యము.

41. ప్రాప్య పుణ్య కృతాం లోకానుషిత్వా శాశ్వతీః సమాః।
శుచీనాం శ్రీమతాంగేహే యోగభ్రష్టోఽభిజాయతే॥

42 అథవా యోగినామేవ కులే భవతి ధీమతాం।
ఏతద్ధి దుర్లభతరం లోకే జన్మయదీదృశం॥

ఈ యోగమును అభ్యసించుచు కారణాంతరముల వలన సిద్ధికి పూర్వమే వదలివేయుటవలనగాని, లేక మరణము సంభవించినగాని కలుగు ప్రయోజనమేమి? ఇటు ఐహిక సుఖములు లేక అటు యోగసిద్ధి గలుగక ఆధ్యాత్మిక సుఖము లేక ఉభయ భ్రష్టుడు గావలసినదేగదా! అను అర్జునుని సందేహమునకు పరమాత్మ సమాధానము నిచ్చుచున్నాడు. ఈయోగము నభ్యసించినవాడు యోగభ్రష్టుడైనప్పటికిని మరణానంతరము పుణ్యఫలముచే పొందదగిన స్వర్గాది ఉత్తమ లోకములనే పొంది, అచ్చట బహుకాలము సుఖించి మరల భుక్తశేషమైన కర్మతో శుద్ధులైన శ్రీమంతుల గృహము లందుగాని, పండితులైన యోగుల గృహములందుగాని జన్మించి పూర్వవాసనలచే ధ్యానయోగవిషయముల నెరింగిన వాడై, బలాత్కారముగనైనను దాని నభ్యసించు బుద్ధి గల

వాడగును. ఇట్లు ప్రయత్నించిన సత్కార్యము కొంచమైనను సత్ఫలము నే యొసంగును.

ఎప్పుడో ప్రాప్తించు మోక్షమునుగురించి, ఆ స్థితి యందు ఏదో మహాసౌఖ్యము గలదని గ్రుడ్డి నమ్మకములతో కంటికి కనబడుచున్న సుఖములను వదలుకొనుట అవివేకమని కొందరు మందమతుల అభిప్రాయము. మరికొందరు కోరికతో జేయు యజ్ఞయాగాదులవంటి సత్కర్మలవలన మరణానంతరము ప్రాప్తించు స్వర్గలోకాదుల సౌఖ్యమే ఉత్తమమైనదని భావింతురు. ఇదియొక భ్రమ. ఇహ సౌఖ్యములు తాత్కాలిక ములై తుదకు దుఃఖమున బడవైచును. స్వర్గలోకాదులు ప్రాప్తించినను మరల గర్భనరకముతో గూడిన జన్మకు రావలసినదే గాన జనన మరణ రాహిత్యముతో గూడిన దుఃఖరహిత శాశ్వతానంద స్థితికి ప్రయత్నించుటయే ఉత్తమోత్తమము. అట్టి ప్రయత్నము జేయుచు క్రమేపి కృతకృత్యు డగుచున్నవానికి యీ భూలోక స్వర్గలోకాల సౌఖ్యము లొక లెక్కలోనివిగావు. ఎండ తీవ్రతకు మిక్కిలి డస్సియున్నవానికి బావివద్ద నీళ్లు తోడుకొని పోసుకొనుచు జేయు స్నానమువలన లభించు సుఖముగూడ లభించుచు, తటాకమునందు స్నానము జేయువానికి మరికొంత ఎక్కువ సుఖముగూడ లభించునుగదా! అట్లే మోక్షసుఖము కొరకు ప్రయత్నించువానికి బహు స్వల్పములైన యీ సౌఖ్యములు కరతలామలకములుగ నుండియే గొప్పదగు మోక్షసుఖము గూడ ప్రాప్తించును.

47. యోగినామపి సర్వేషాం మద్గతే నాంతరాత్మనా।
శ్రద్ధావాన్ భజతే యో మాం స మే యుక్తతమో మతః॥

సమస్తమైన యోగులందును ఎవరు భక్తితో నన్నే భజించుచున్నారో వారు యోగులందు శ్రేష్ఠులనియు నాకు సమ్మతమైనవారనియు గ్రహింపుము. అనగా సాధకులు వారి యోగ్యతానుసారముగ వివిధ రీతులలో సాధన జేయుచుందురు. కృచ్ఛ్ర చాంద్రాయణాది వ్రతనిష్ఠాపరులు, ఆచార వ్యవహార నియమ నిష్ఠాపరులు, నిత్యకర్మానుష్ఠానపరులు మొదలగు వివిధ రీతులలో నున్నారు. కాని యీ నిష్ఠలన్నియు దైవ జ్ఞానార్జనకు ఉపకరణములేగాని, సంపూర్ణ మోక్షకారణములు గావు. ఇవియు అంతఃకరణశుద్ధి లేకపోయిన దాంభికములగును. కావున సాధన ముఖ్యముగా పరమాత్మయందు మానసిక స్నేహరూపమగు భక్తితో గూడినదై యుండవలెను. పరమాత్మయందు సాధకునికుండు భక్తిభావము పై నుదహరించిన యుపకరణములవలె బాహ్యమునకు గోచరించునదిగాదు. కావున యిట్టి మిక్కిలి గోప్యమైన ధ్యానయోగము శ్రేష్ఠతమమైనదని పరమాత్మ జెప్పుచున్న విషయము గమనార్హము.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

7. జ్ఞాన విజ్ఞాన యోగము

ఇంతవరకు అర్జునునకు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ భగవదర్పణ బుద్ధితో ఫలేచ్ఛారహితులై చేయవలసిన కర్మపై శిష్యమును గురించి బోధించియున్నాడు. ఈ అధ్యాయమునుండి భక్తి యోగమువరకు గల ఆ అధ్యాయములందును పరమాత్మయం దుండవలసిన భక్తియొక్క ప్రాశస్త్యమును గురించి చెప్పబోవు చున్నాడు. పరమాత్మయందు దృఢ విశ్వాసము గలుగవలె నన్న ఆయనయొక్క విశేష శక్తులను గురించి తెలియంగవలసి యున్నది. పఠన శ్రవణాదులవలన గలుగునది ఆయనను గురించిన సాధారణమగు (సూత్రప్రాయమగు) జ్ఞానము. అట్టి జ్ఞానముతో ఆయనయందు విశేషభక్తి జేసి సాధనద్వారా గ్రహించునది విజ్ఞానము (అనుభవ జ్ఞానము). ఆయన సంప్రీతుడై యనుగ్రహించినప్పుడే ఆటంకములు తొలగి ఆయనను గురించిన యథార్థజ్ఞానము గలుగగలదు. అట్లనుగ్రహింపవలె నన్న మిక్కిలి భక్తి జేయవలెను. నిరుపేదకు రాజదర్శనము లభించుట మిక్కిలి కష్టమేగాని, సింహద్వారముకడ పట్టుదలతో కొంతకాలము వేచియున్నచో నొకరోజున ఆయన దృష్టి యీ నిరుపేదపై బడక మానదుగదా! అట్టి దృఢ విశ్వాసముతో గూడిన ప్రయత్నము లుండవలెను.

2. జ్ఞానంతేఽహం సవిజ్ఞానమిదం వక్ష్యామ్యశేషతః।
యత్ జ్ఞాత్వానేహభూయోఽన్యత్ జ్ఞాతవ్య మవశిష్యతే॥

ఓ అర్జున! నీ కెంతవరకు గ్రహింప సాధ్యమగునో యంతటి పరమాత్మయొక్క విశేషముగ గ్రహింపవలసిన మాహాత్మ్యమును, సాధారణముగ గ్రహింపవలసిన మాహాత్మ్యమును గురించి జెప్పబోవుచున్నాను. దేనిని గ్రహించిన పిదప నిక దెలిసికొనవలసిన దేమియులేదో అట్టిదానిని తెలిసికొందువుగాన శ్రద్ధగలిగి వినవలసినది. ఇచ్చట పరమాత్మ "నీ కెంతవరకు గ్రహింప సాధ్యమగునో" యనుటలోని విశేషము గమనార్హము. బోధించుచున్నది పరమాత్మయేయైనను జీవుని యోగ్యతానుసారముగనే గ్రహింపగలడు. సర్వవ్యాప్తుడును, సర్వాధారుడును నగు పరమాత్మను గురించి యెరింగినప్పుడు సర్వమును యెరింగినట్లేగదా! అట్టివానికి యిక యెరుంగవలసిన దేమి మిగిలియుండును. ఇట్టి జ్ఞానమునకు ఆయన అనుగ్రహమే ముఖ్యకారణముగాని ఎన్నివిద్యలు నేర్చినను, ఎంత పాండిత్యము సంపాదించినను, ఎంతటిధనవంతుడైనను ప్రయోజనములేదు. ఇచ్చట అర్జునుడు పరమాత్మ భక్తుడై ఆయనచే స్వయముగ నుపదేశమునుబొందు అదృష్టము గలవాడైయున్నాడు. ఇట్టి మహోత్కృష్టమైన బోధ అర్జునకు బోధించుటయును కారణముతో బహిర్గతమై (వ్యాసభగవానునిద్వారా) మనకు సులభముగ లభించినదిగదా యని పొరబడవచ్చును. ఆయనయందు భక్తి విశ్వాసములు లేక లభించిన విషయమును జీర్ణించుకొనజాలము. కావున పరమాత్మయందు భక్తివిశ్వాసములు ముఖ్యము. అవిగలవానికి శాస్త్రశ్రవణాది యవకాశములు గలుగజేయుటద్వారా

పరమాత్మ యనుగ్రహించి యీజ్ఞానమును సులభముగ లభ్య మగునట్లు జేయును.

3. మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతి సిద్ధయే।
యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చిన్మాంవేత్తి తత్త్వతః॥

వేయిమంది మనుష్యులందు ఏఒక్కడో యీజ్ఞానము కొరకు ప్రయత్నించుచున్నాడు. అట్లు ప్రయత్నించు అనేక మందిలో ఏఒక్కడో యీజ్ఞానమును పొందగలుగుచున్నాడు. అట్టిజ్ఞానులందు (సాధారణ జ్ఞానులందు) ఏఒక్కడో నన్ను యథార్థముగ దెలిసికొనుచున్నాడు (ప్రత్యక్షజ్ఞానము లేక విజ్ఞానము గలవాడగుచున్నాడు). భగవద పరోక్షము గలుగు వారు మిక్కిలి స్వల్పసంఖ్యయం దుందురని భావము.

4. భూమిరాపోఽనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధి రేవచ।
అహంకార ఇతీయంమే భిన్నాప్రకృతి రష్టధా॥

జీవునికి పరమాత్మను గురించిన జ్ఞానము గలుగకుండ ఆటంకమగుచున్నది ప్రకృతిబంధము. కావున ఆ ప్రకృతి తత్వమును గురించి నిజభక్తునికి పరమాత్మ బోధింపబోవు చున్నాడు.

నా యధీనమందున్న యీ జడ ప్రకృతి, భూమి, నీరు, అగ్ని, గాలి, ఆకాశమను పంచభూతములు, చంచల స్వభావముగల మనస్సు, స్థిరత్వముగల బుద్ధి, "నేను, నాది" యను

జ్ఞానమునకు కారణమైన అహంకారము అను మొత్తము ఎనిమిది విధములుగ నున్నవి. దీనికి మహత్తు (చిత్ జ్ఞానాశ్రయము) చేర్చిన తొమ్మిది యగును.

గీతాచార్యుడైన పరమాత్మ లోగడ యీ ప్రకృతి సంబంధమైన మనస్సును సాధకుడు నియమించుకొనవలసిన అవసరమును గురించి అనేకమార్లు జెప్పియున్నాడు. దానిని జాగ్రత్తగ గ్రహింపవలసిన యావసరమున్నది. అనేకవిధములగు విషయ జ్ఞానముల నందించి జీవుని తన ప్రభావము నందుంచుకొని వానిచే వివిధ రీతులగు నాటల నాడించు శక్తి గలది యీ మనస్సు. అట్టి మనస్సు నిర్మలమై జీవుని యధీనమగువరకు వీనికి సత్యము గోచరించదు. అట్టి మనస్సుయొక్క అధీనమునుండి తాను బయటబడుటయే గాక దానిని తన యధీనమందుంచుకొని నిర్మలము గావించుట జీవుని కెట్లు సాధ్యము? ప్రథమమున స్వరూపతః యిచ్ఛా జ్ఞానములుగల తాను యీ మనస్సను పదార్థమునుండి భిన్నుడను సత్యమును గ్రహింపవలెను. అట్లు గ్రహించి పరమాత్మకు శరణాగతుడై ఆయన అనుగ్రహ బలముతో తన స్వరూపభూతమైన సదిచ్ఛను, చిత్ జ్ఞానమును బలీయము లొనర్చుకొని, మనస్సందించుచుండు విషయజ్ఞానమును నిరాకరించినచో ఆ మనస్సు తన దుష్ట వ్యాపారమును వదలి జీవుని యధీనమగును. ఈ విధముగ సాధన జరుగవలసిన దెచ్చటనో, అది ఒరులెరుంగని యెట్టి గోప్యమైన విషయమో చదువరు లెరుంగగలరు. ఇట్టి మూలవిషయమును విస్మరించి (అనగా మనస్సును) కేవలము

ఉపకరణములగు వాక్సంబంధమైన, కాయికములైన (బాహ్యేమునకు గోచరించు) సాధనలు ప్రయోజనకరములు గాకబోవుటయేగాక పరుల మెప్పును గూర్చగల ధాంబికములగును.

౫. అపరేయ మిత స్త్వన్యాం ప్రకృతిం విద్ధిమే పరామ్।
జీవ భూతాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగత్॥

ఓ అర్జునా! పైన జెప్పబడిన ఎనిమిది విధములగు ప్రకృతి మిక్కిలి అధమమైనది. ఈ జడ ప్రకృతికన్న భిన్నమైనదియు, ఉత్తమమైనదియు, జీవరూపిణియు నగు వేరొక ప్రకృతి (చిత్ ప్రకృతి లేక లక్ష్మీదేవి) నాయందున్నదానిగా, అనగా నా యధీనమందున్నదానిగా తెలుసుకొనుము. ఈ జడ ప్రకృతి జీవరహితము గాన దీనికి స్వరూపభూతమగు యిచ్ఛా జ్ఞానములు లేవుగాని జీవప్రేరిత మైనపుడు క్రియాశక్తిని మాత్రము గలిగియున్నది. గొడ్డలికి స్వాయముగా వెళ్ళి కట్టెను నఱుకవలెనను యిచ్ఛా జ్ఞానములు లేవుగాని, మానవ ప్రేరితమై యుపయోగించినప్పుడు కార్యవంత మగుచున్నది. అట్లే యీ పంచభూత, మనోబుధ్యహం కారములను జడ ములుగూడ పరమాత్మ ప్రేరితములై (అనగా పరమాత్మచే నాజ్ఞాపింపబడి తగిన శక్తి నొసంగబడి అధిష్ఠాన దేవతలచే) కార్యవంతము లగుచున్నవి. కావున నివి పరమాత్మాధీనములు. పరమాత్మ తన శక్తిని చిత్ ప్రకృతి యందుంచిన కారణముగ దాని నుండి బహిర్గత మగుచుండు యీ జడము లకు లక్ష్మీదేవి తల్లివంటిది. కావున యీమె జడములకంటె

డి త్తమమును, అస్వతంత్రు రాలై పరమాత్మపై నాధారబడు నది గావున ఆయనకన్న అధమమైయున్నది. ప్రధమముగా నీమె గర్భమునుండి బయల్వడినవి సత్వ రజ స్తమో గుణము లును, మహ త్తత్వమును జడములు. పై మూడు గుణము లకును శ్రీ, భూ, దుర్గా యను మూడు రూపములతో ఆమెయే వానిని కార్యవంతము జేయుచు మహ త్తత్వము నందు ప్రవేశపెట్టుచున్నది. ఇట్లు త్రిగుణాత్మకమైన మహ త్తత్వమునకు చతుర్ముఖ బ్రహ్మ అధిష్ఠాన దేవత యగుచు యితర తత్వముల నన్నింటిని సృష్టించుచున్నాడు. ఈ గుణము లనే తమ దేహములుగా స్వీకరించిన శ్రీ, భూ, దుర్గలును, మహతత్వాదులనే తమ దేహములుగ స్వీకరించిన బ్రహ్మాది దేవతలును పరమాత్మ యధీనము నందుండియే సృష్టి కార్య ములను జేయుచున్నారు. ఈ త్రిగుణాత్మకములైన తత్వము లన్నియు నిత్యానిత్యత్వములై యున్నవి. ఇచ్చట 'నిత్య' మనగా తన స్వరూపమునకు, ధర్మములకు నాశములేనిదనియు, 'అనిత్య' మనగా తన స్వరూపమునే పోగొట్టుకొనునదనియు, "నిత్యానిత్యత్వ" మనగా స్థూల స్వరూపమును పోగొట్టుకొను చున్నప్పటికిని సూక్ష్మరూపములో నుండి మరల మరియొక ప్రదేశమందు, మరియొక కాలమున అదే స్వరూపముతో ప్రత్యక్షమగుచు ప్రవాహ రూపమగు నిత్యత్వము గలిగి యుండునదిగ గ్రహింపవలెను. కొందరు యీ చిత్ ప్రకృతిని గూడ పరమాత్మయొక్క లక్షణ మేనని జెప్పుచు ఆయనతో నేకత్వము గూర్తురుగాని అది పొసగని శాస్త్ర విరుద్ధ విష యము. చిత్ ప్రకృతి పరమాత్మకన్న భిన్నమైనది. ఇది పర

మాత్మ లక్షణమేయగుచో జన్యమైన జడములన్నియు పర మాత్మనుండియే జన్య మగుచున్నవగుచు పరమాత్మవలె త్రిగుణాతీతములును, వికారరహిత నిత్యత్వముగల చేతన ములు గావలసియున్నవి. పరమాత్మనుండి జన్యములైనవి లోగడ పరమాత్మ "తదాత్మానం సృజామ్యహం" అని జెప్పి నట్లు ఆయనయొక్క అవతారములగుచు, అవతార కార్య ములు పూర్తియైనంతనే మూలరూపమును పొందునవేగాని స్వరూపనాశము నొందునవిగావు.

7. మత్తః పరతరం నాన్య త్కించి ద స్తి ధనంజయ।
మయి సర్వమిదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ॥

ఓ అర్జున! నావలె అనాది నిత్యత్వముగల లక్ష్మీదేవి జీవులును నిత్యత్వములేని యితర ప్రకృతి తత్వములును యున్నప్పటికిని వీనియం దేదియు నాకంటె ఉత్తమమైనవి గావు. ఈ ప్రకృతి మొదలగు సమస్త జగత్తును, దానియొక్క గుణుగడకును అభివ్యక్తికిని, హారమునందలి మణులు సూత్ర ముపై నాధారబడియున్నట్లు నాపై ఆధారబడియున్నవి. హారమునకు ముఖ్యాధారమగు సూత్రమే లేనియెడల యీ పదార్థములకు పరస్పర సంబంధముగాని, స్వరూపముగాని లేదు. కావున యీ సర్వ సృష్టికి నాధారభూతుడనగుచు సృష్టిం చినవానికి పరస్పర సంబంధము గూర్చుచు రూపకల్పన జేయుచు నాయొక్క శక్తితో సర్వ సృష్టియందును వ్యాపించి యీ తత్వములను నియమించుచు పోషించుచున్నానని

మెరుంగుము. ఇచ్చట గీతాచార్యుడు నాకంటె ఉత్తముమైః తత్వము మరొకటి లేదని మాత్రమే జెప్పినాడుగాని, నాకంటె యితర తత్వమే లేదని మాత్రము జెప్పలేదు.

12. యేచైవ సాత్వికాభావా రాజసాస్తామ సాశ్చయే।
మత్తఏవేతి తాన్విద్ధి, నత్వహం, తేషుతేమయి॥

ఈ సాత్విక రాజస తామస గుణములచే నే యే పదార్థములు బుట్టుచున్నవో అట్టివన్నియు నావలననే బుట్టుచు నాయందే యాధారబడుచూ, నావశమై యున్నవనియు, నేను మాత్రము వానివలన బుట్టుటగాని, వానిపై నాధారబడుటగాని వాని వశమైయుండుటగాని లేదని తెలిసికొనుము. నేను వాని పుట్టుకకు ముఖ్యకారణుడ నగుచు వానికి అధిపతినై యుంటున్నప్పటికిని యీ సంబంధమువలన ఒకరి ధర్మము లొకరి కంటవు.

14. దైవీహ్యేషా గుణమయీ మమమాయా దురత్యయా।
మామేవ యే।పపద్యంతే మాయామేతాం తరంతితే॥

ఓ అర్జున! పరమాత్మనగు నా యధీనమందుండు నదియు, త్రిగుణాత్మకమై శ్రీ, భూ, దుర్గాదేవతలు అధిష్ఠాన దేవతలు గాగలదియు నగు మాయ మోహింపజేయునదై, జీవులకు దాట శక్యముగానిదై యున్నది. కాని యెవరు నాయందు దృఢ విశ్వాసముంచి నాకు శరణాగతు లగు

చున్నారో వారు మాత్రము నా యనుగ్రహము వలన యీ మాయను దాటుచున్నారు. ఈ మాయ జీవ పరమాత్మల మధ్య తెరవలె నుండి జీవుడు పరమాత్మను దర్శించుట కాటంక మగుచుండును గాని; జీవుని జూచుచుండుటకు పరమాత్మ కాటంకము గాజాలదు. లోగడ 4 శ్లోకము వివరణ యందు జెప్పినట్లు మాయ పరమాత్మయొక్క లక్షణము గాదు. ఆయనకంటె భిన్నమైనదియు, ఆయన అధీనమైనదియు, ఆయన ఆజ్ఞను వర్తినియు ననిమాత్రమే గుర్తింపవలెను. అనంత కల్యాణ గుణ పూర్ణుడును, నిర్దోషుడును, సర్వులకును న్యాయ మొనగూర్చు కరుణామయుడును నగు పరమాత్మకిట్టి జడ లక్షణములు జెప్పుట సమంజసముగాదు. కాని బంధించు స్వభావముగల యీ మాయవలన పరమాత్మకు గలుగు ప్రయోజనమేమి? యను శంక గలుగవచ్చును. ఒక ప్రభుత్వమునందు దుష్టులను శిక్షించునట్టియు, శిష్టులను రక్షించునట్టియు రక్షక భట శాఖ యుండును. సజ్జనులకు రక్షణ యనగా దుర్జనులకు శిక్షణయే యగుచుండును. ఈ విధముగ నీ శాఖ దుర్జనులను శిక్షించునదియు, సజ్జనులను రక్షించునదియు నగుచున్నది. అది వారివారి యోగ్యతలకు సంబంధించిన విషయము. అట్లే యీ మాయ పరమాత్మ భక్తుల కుపకారియు, దైవద్వేషులను బంధించునదియు నగుచున్నది. అట్లగుచో నామెనే భక్తితో పూజించి తరింపవచ్చునుగదా! పరమాత్మ ప్రసక్తి ఏల? యను ప్రశ్న గలుగవచ్చును. (ఇట్టి అనుమానముతోనే అర్జునుడు 12వ అధ్యాయ ప్రారంభము ననే "నీ యుపాసన శ్రేష్ఠమా లక్ష్మీ యుపాసన శ్రేష్ఠమా"

అని ప్రశ్నించియున్నాడు). ఆమె సర్వ స్వతంత్రురాలు గాక పరమాత్మచే నియమింపబడి దుష్టులను బంధించునదే గావున, ఆయన యిచ్ఛలేక, తనను భక్తి జేసినంతమాత్రమున పరమాత్మ యాజ్ఞను విస్మరించి బంధరాహిత్యమును గలిగింపజాలదు. బంధరాహిత్యము పరమాత్మ యనుగ్రహమువలన (అనగా ఆయన ఆజ్ఞ ననుసరించి ఆమె విడువవలసినదే) ప్రాప్తింపవలసినదే. పరమాత్మ ఆజ్ఞ ననుసరించి ఆయన అనుగ్రహించిన సజ్జనులకు ఆటంకము గాకుండటయు, లేనివారిని బంధించుటయే ఆమె విధియైయున్నది. ఆమె యనుగ్రహించినను పరమాత్మచే నామె కొసంగబడిన శక్తులవరకు పరిమితమైన ఫలములను మాత్రమే యొసంగగలదు గాని, మోక్షమొసంగు అధికారము ఆమెకు లేదు. కావున మోక్షాసక్తులగు సాధకులకు హరి సర్వోత్తమత్వ జ్ఞానమును, శ్రీహరి యధీనురాలగు మాయను గురించిన జ్ఞానముగూడ నుండవలెను. (మాయ యనగా ప్రకృతి బంధము).

16. చతుర్విధా భజంతేమాం జనాః సుకృతి నోఽర్జున।
ఆర్తోజిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీచ భరతర్షభ॥

ఓ అర్జున! అనారోగ్యాది ఆపదలచే బాధల నొందువాడు, ధనధాన్యాది సంపదను గోరువాడు, నన్ను గురించిన జ్ఞానము నార్జింప చింతన జేయువాడు, అట్లు ప్రయత్నించి తెలుసుకొనిన జ్ఞానియను నాలుగువిధములైన పుణ్యవంతులు నన్నే భజించుచున్నారు. ఇందు జ్ఞాని నాకు ఉత్తమభక్తుడై

మిక్కిలి ప్రీతికరుడు. జిజ్ఞాసువు మధ్యస్థుడు. ఇక ఆర్తుడును అర్థార్థియు అధమశ్రేణికి జెందిన భక్తులు. ఇందు ఆర్తులును అర్థార్థులును తాత్కాలికములగు ప్రాపంచిక ఫలములను మాత్రమే గోరువారైనను పుణ్యవంతులును, నాభక్తులని చెప్పుటలోని విశేషమును గ్రహింపవలెను. వారు కోరునవి హీనమైన ఫలములే యైనను, సర్వులకును వారు కోరు ఫలము లొసంగగల సర్వశక్తి సంపన్నుడను నేనేయను జ్ఞానముతో నన్నే భజించుచున్నారుగదా ! నన్ను తిరస్కరించి అన్య దేవతల నుపాసించుటయో, లేక తమకు గావలసిన ఫలములు తమ స్వశక్తిచే తామే పొందగలమని అహంకరించుటయో లేదుగావున వారుగూడ పుణ్యవంతులైన నాభక్తులే. కాని పొందు ఫలములు మాత్రము వారుకోరినవియే యగుచున్నవి.

19. బహూనాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే।
వాసుదేవ స్సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః॥

అనేక జన్మల సాధనానంతరము నన్ను సర్వాంతర్యామిగను, సర్వాధారుడుగను, సర్వమునకును స్వామిగను సంపూర్ణునిగను తెలిసికొన్నవాడైన జ్ఞాని నన్నే పొందును. అట్టివాడు అత్యంత దుర్లభుడు. ఇచ్చట పరమాత్మ జ్ఞానివిషయమున మాత్రము అభయమిచ్చుచున్నాడనగా మిగిలినవారి విషయమున ఆయనను పొందదగిన జ్ఞానము నార్జించి పొందిన పొంద వచ్చును, లేకున్న లేకపోవచ్చును అనునట్లు విడిచియున్నాడు. అనగా వారివారి యోగ్యతానుసారముగ వారియొక్క ఆర్త

భక్తి, కామ్యభక్తిగూడ నొకప్పుడు నిష్కామకమైన శ్రేష్ఠ భక్తిగ మారుట కవకాశము గలదు. అట్లు మారిన పర మాత్మను బొందగలరు లేకున్న వారి కోర్కెలను మాత్రమే పొందగలరు.

23. అంతవత్తు ఫలం తేషాం తద్భవత్యల్ప మేధసాం।
దేవాన్ దేవయ జోయాంతి మద్భక్తాయాంతిమామపి॥

అల్పజ్ఞానము గలవారు అనగా శ్రీహరియొక్క సర్వ స్వతంత్రాది జ్ఞానమును, ఇతర దేవతలయొక్క అస్వతంత్రాది జ్ఞానమును లేనివారు ఇతర దేవతలను మాత్రమే పూజించి వారొసంగు నశ్వర ఫలములనే బొందుచున్నారు. కాని నన్ను సర్వోత్తముడని యెరింగి నన్ను పూజించువారు దేవతలను బొందుచు తుదకు నన్నే పొందుచున్నారు అనగా పరమా త్మను సర్వోత్తమత్వజ్ఞానముతో పూజించిన ఆయన సేవకులగు అన్యదేవతలుగూడ సంప్రీతులై వారిచ్చు ప్రాపంచిక ఫలము లను వారిచ్చెదురు, తుదకు పరమాత్మ యొసగు శాశ్వత సుఖరూపమైన మోక్షమును పరమాత్మ యొసంగును. ఇచ్చట తారతమ్య జ్ఞానమువలన గలుగు ఫలము జెప్పబడినది.

26. వేదాహం సమతీతాని వర్తమానానిచార్జున।
భవిష్యాణి చ భూతాని మాంతు వేద నకశ్చన॥

ఓ అర్జున! నేను సర్వజ్ఞుడను గావున భూత భవిష్య ద్వర్తమానములకు జెందిన సర్వ భూతములను గురించిన

సంపూర్ణ జ్ఞానము గలవాడను. కాని నన్ను గురించినసంపూర్ణ జ్ఞానముగలవారు మాత్రము యెవ్వరును లేరు. అనగా పరమాత్మను గురించిన సంపూర్ణ జ్ఞానము ఆయనకు అతి సన్నిహితురాలును, సమవ్యాప్తయైన లక్ష్మీదేవికిని, జీవోత్తముడగు చతుర్ముఖ బ్రహ్మకు గూడ లేదని విశదమగుచున్నది. పరమాత్మయొక్క సంపూర్ణ జ్ఞానము సంపూర్ణముగ దుర్లభమైనది. ముక్తజీవులు గూడ మోక్షస్థితి యందు వారి వారి యోగ్యతానుసారముగ పరమాత్మనుగురించి జ్ఞానమెంత గల్గియున్నారో వారి మోక్షానందముగూడ తదనుగుణ్యముగనే యుండును. పరమాత్మయొక్క ఆనందము ననుభవింపగలవారితరు లెవ్వరును లేరు. ఏలనన శ్రీహరి ఆనందము ఆయన స్వరూపభూతమైనదేగాని భిన్నముగాదు. ఈవిధముగ తారతమ్యభేదము మోక్షస్థితియందుగూడ జెప్పబడినది గావున అది నిత్యమైనది.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః

8. అక్షర పరబ్రహ్మ యోగము

ఈ అధ్యాయమునందు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణ పరమాత్మను బ్రహ్మ, అధ్యాత్మము, కర్మ, అధిభూతము, అధిదైవము, అధియజ్ఞ మను పదముల నర్థము బోధింపుమని కోరగా శ్రీకృష్ణుడిట్లు చెప్పుచున్నాడు. బ్రహ్మ పరమోత్తమమైన ఓంకార శబ్దాక్షర వాచ్యమైనది. అనాది నిత్యత్వము గలిగి జ్ఞానానంద పూర్ణమైనది. దేహనాశ, స్వరూపనాశ, దుఃఖసంబంధ, అపూర్ణత్వాది దోషములు లేనిది. చిత్ ప్రకృతి (లక్ష్మీదేవి) కూడ అక్షరశబ్ద వాచ్యురాలే గావున వీరి మధ్య గల భేదమును గ్రహించుటకుగాను బ్రహ్మ విషయమున "ఉత్తమాక్షర శబ్దవాచ్య"మని (పరమాక్షర) చెప్పుట జరిగినది. జీవునికి ఉపకారకములై యుండు సూక్ష్మపదార్థములగు యింద్రియములు అధ్యాత్మము. సృష్టి సంబంధమైన వ్యాపారము కర్మ. నశించు స్వభావముగల దేహము అధిభూతము. జీవుడు అధిదైవము. అధియజ్ఞుడు పరమాత్మయే. శరీర పతన కాలమున జీవునికి అధియజ్ఞుడగు పరమాత్మ ధ్యానమువలన ఉత్తమ మార్గమున ప్రయాణించుట ద్వారా జన్మరాహిత్యము గలుగును. లేక అధమ మార్గముద్వారా ప్రయాణించుటవలన పునర్జన్మ గలుగును. ఇట్టి బ్రహ్మజ్ఞానమువలన పునర్జన్మ రాహిత్యము గలుగుటకు పరమాత్మయందు ఉత్తమ భక్తి జేయవలసినదని అర్జునకు బోధించియున్నాడు.

6. అంతకాలేచ మామేవ స్మరన్ముక్త్వా కళేబరం।
యః ప్రయాతి సమద్భావం యాతి నాస్త్యత్ర సంశయః॥

ఎవడు మరణకాలమందు పరమాత్మనే స్మరించుచున్న వాడై దేహమును విడిచిపోవుచున్నాడో అతడు పరమాత్మయందుండుట యను సాయుజ్యాది స్వరూపైక్య మోక్షమును పొందుచున్నాడు. ఇందు సందియములేదు. కారణమేమన జీవుడు దేనిని స్మరించుచు తన దేహమును విసర్జించునో, అనంతర మట్టి సంస్కార పూర్వమైనదానిని పొందుటయే జీవునికి స్వభావసిద్ధమైనదియు, శాస్త్రప్రయుక్తమైనదియు నగు విషయము. కావున నన్ను స్మరించుచు దేహవిసర్జన గావించిన నన్నే పొందుట పరమ సత్యము.

7. తస్మాత్సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుధ్యచ।
మయ్యర్పిత మనోబుద్ధి ర్మామేవైష్యస్య సంశయః॥

మోక్ష కారణమైన పరమాత్మయొక్క సదా సంస్మరణమే మరణకాలమందుగూడ ఆయన సంస్మరణకు కారణమగుచున్నది గావున ఓ అర్జున! సర్వకాలములందును పరమాత్మనగు నన్నే స్మరింపుము. నాయందే బుద్ధిగలవాడవై సర్వ కర్మలను జేయుచుండుము. అట్లు జేసిన సందేహరహితముగ నన్నే పొందుదువు. ఇచ్చట గమనింపదగిన విషయము "సర్వకాలములందు" అని జెప్పుట. మరణకాలమందు దేహమున గలుగు వికారములు మిక్కిలి తీవ్రములై జీవుని భ్రా

తుని జేయును. అట్టి స్థితియందు చిత్తశాంతితో పరమాత్మను స్మరింపగలమని తలంచుట అవివేకము. కావున మానవుడు బుద్ధి తెలిసినప్పటినుండి తాను గావించుచుండు ప్రతి కార్యము నందును పరమాత్మనే దలంచుచుండుట అభ్యసింపవలసి యున్నది. అట్లభ్యసించిన వారుగూడ బుద్ధిబలములేని కొంద రా స్థితియందు పరమాత్మను విస్మరించు నవకాశముగలదు. ఏలనన ఆ స్థితి అట్టి వికారసహితమైన దగుటయే. కావున అవిచ్ఛిన్నమగు అభ్యాసము జేయవలసియున్నది. ఇచ్చట అర్జునుని పురికొల్పుచున్నది ప్రాణములు పణముగాబెట్టి జేయు నట్టి యుద్ధకర్మకొరకు. అందు విజయమో వీర మరణమో జెప్పజాలము గావున తననే స్మరించుచు యుద్ధము జేయుమని పరమాత్మ ప్రబోధించుచున్నాడు.

8. అభ్యాసయోగ యుక్తేన చేతసానాన్య గామినా।
పరమం పురుషం దివ్యం యాతి పార్థాను చింతయన్॥

ఓ పార్థా! కల్యాణగుణపూర్ణుడును, సమస్త దేహాంతర్గతుడనై, నియమించువాడను, ఉత్తముడనగు నన్ను యితర విషయములందు ప్రియుక్తముగాని మనస్సుచే అభ్యాస మను ఉపాయముచే ధ్యానించువాడు నన్నే పొందు చున్నాడు. ఇచ్చట మనస్సునకుగల విచిత్రగుణమును గమ నింపవలెను "మనస్సనగా నేమి?" అని ప్రశ్నించి నప్పుడొక పాశ్చాత్య వేదాంతి "ప్రవాహరూపమగు తలంపుల పరంపర" అని వివరించినాడు. ఇది నిర్వ్యాపారిగ నుండజాలదు గావున

దానికార్యమది జేయుచుండుటకుగాను దానికి కొన్ని విషయములు ఆహారముగ నుండవలెను. ఇంద్రియాదు లందించుచుండు విషయములకు మారుగ పరమాత్మయొక్క మహాత్మ్యమును గురించిన విషయములను స్వీకరించు విధమున నభ్యసింపవలెను. అపుడు క్రమేణ యీ మనస్సు భగవద్విషయము లందే సంచరించుచుండును.

9. కవిం పురాణమను శాసితారం అణోరణీయాం
సమనుస్మరేద్యః।
సర్వస్యధాతార మచింత్యరూప మాదిత్యవర్ణం తమసః
పరస్తాత్॥

10. ప్రయాణకాలే మనసాచలేన భక్త్యాయుక్తో యోగబలేన
చైవ।
భ్రువోర్మధ్యే ప్రాణమావేశ్య సమ్యక్ సతంపరం పురుష
ముపైతి దివ్యం॥

ఎవరు సర్వజ్ఞుడును, ఆదిమధ్యాంత రహితుడును, జీవ జడ జగత్తుకు శాసకుడును, పరమాణు స్వరూపుడును, రక్షకుడును, సంపూర్ణముగ నెఱుంగ శక్యముగాని రూపముగలవాడును, సూర్యుని వర్ణమువంటివర్ణము గలవాడును, సత్వ రజ స్తమో గుణాత్మకమగు ప్రకృతికంటె భిన్నుడును, గుణ త్రయమున కతీతుడునగు పరమాత్మను మరణకాలమందును, మరియు నితర కాలములందును వాయుజయ రూపబలముచేత,

భ్రూమధ్యమందు ప్రాణవాయువును ప్రవేశింపజేసి నిశ్చలమైన మనస్సుతో స్మరించునో అతడు ఉత్తముడును, క్రీడాది గుణవిశిష్టుడైన పరమాత్మను బొందుచున్నాడు. ఇచ్చట "వాయుజయరూపబలముచే" అని జెప్పుటను గుర్తింపవలెను. ఇది ప్రాణాయామము నభ్యసించుటద్వారా ప్రాణదేవుని యనుగ్రహము వలన గలుగుబలము. ఈ క్రియవలన మనోనిశ్చలతయు, దేహపటుత్వము గలుగును గాన నిత్యకర్మయగు త్రికాల సంధ్యావందనములను ప్రారంభించబోవునపుడు "ప్రాణాయామేన వినియోగః" యనిజెప్పుచు యథాశక్తిగ నీ ప్రాణాయామమును ప్రతిదినమును జేయుమని శాస్త్రములు జెప్పుచున్నవి కాని శ్రీమధ్వులు తమ తంత్రసారములోని నాల్గవ అధ్యాయమునందు గల 172-173-174 శ్లోకములందు యీ వాయుజయ రూపబలమగు సమాధిస్థితిని బొందుటకు కేవలము ప్రాణాయామాదులపైనే యాధారబడవలసిన అవసరము లేదనియు, యీ ప్రాణాయామాదులకన్న సులభతరముగాపరమాత్మయందలినిర్మలభక్తితో సంతత శాస్త్రవిచారము ద్వారా పొందవచ్చుననియు జెప్పియున్నారు. కాని నిత్యము మనస్స్థిరత్వముకొరకై యథాశక్తిగ ప్రాణాయామము నభ్యసింపవలసినదేనని జెప్పియున్నారు.

12. సర్వద్వారాణి సంయమ్య మనోహృది నిరుధ్యచ।
మూర్ధ్న్యాధాయాత్మనః ప్రాణమాస్థితో యోగధారణామ్॥

13. ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మవ్యాహరన్మా మనుస్మరన్।
యః ప్రయాతి త్యజన్దేహం సయాతి పరమాంగతిం॥

వాయువు సంచరించు సమస్త యింద్రియ మార్గములను నిరోధించి హృదయ ప్రదేశమునందు మనస్సును నిరోధించి (స్వేచ్ఛగా బయటకు బోనీయక) ప్రాణవాయువును సుషుమ్నా నాడిచే బ్రహ్మ రంధ్రము నందుంచి "ఓం" యను నొక్క అక్షరముచే ప్రతిపాద్యుడైన పరమాత్మను స్మరించుచు దేహత్యాగము జేసిన వాడుత్తమగతి బొందును. ఇచ్చట పరమాత్మ అర్జునునికి యోగవిద్యను గురించి బోధించు చున్నాడు. ఇది పూరక కుంభక రేచకములను మూడు క్రియలతో గూడియున్నది. పూరకమనగా యెడమ నాశికారంధ్రము ద్వారా లోనికి తీసుకొనగలిగినంత గాలిని నెమ్మదిగ పీల్చుట. కుంభకమనగా నట్లు పీల్చిన గాలిని విడువకుండ యథాశక్తిగ బంధించియుంచుట. రేచకమనగా అట్లు బంధించిన గాలిని కుడినాశికా రంధ్రముద్వారా నిదానముగ పూర్తిగ వదలుట. ఈ క్రియను సాధన జేయుచున్న సమయమున మనస్సు నితర విషయములందు బోనీయకుండ నిరోధించి హృదయస్థానమునం దుంచవలెను. ఈ యోగవిద్యను అనుభవనీయులైన సద్గురువుల ద్వారా నభ్యసించుట ఉత్తమము. ఈ యోగవిద్యవలన కొంతకాలమునకు అణిమాది సిద్ధులు ప్రాప్తించును. అట్టి సిద్ధులు మానవుని అహంకారపూరితుని గావించి పతితుని జేయు నవకాశముగూడ గలదు గావున ముఖ్యముగా భక్తి వైరాగ్యములు లేకుండ నిట్టి విద్యల నభ్యసించి ప్రయోజనము లేదు.

14. అనన్యచేతా స్సతతం యోమాం స్మరతి నిత్యశః।
తస్యాహం సులభః పార్థనిత్యయుక్తస్య యోగినః॥

ఓ అర్జున! ఎవరు సమస్తవేళలందును మెట్టిచింతనయు లేక నన్ను స్మరించుచున్నారో, అట్టివారికి నాయొక్క నిరంతర స్మరణ నాయొక్క ప్రాప్తికి కారణమగుచున్నది. కావున వారికి నేను బహుసులభముగ ప్రాప్యుడనగుచున్నాను. నిర్మలమైన మనస్సుతో జేయు నిరంతర పరమాత్మధ్యానమే ఆయన ప్రాప్తికి సులభోపాయము. పరమాత్మ ప్రాప్తివలన యీ దుఃఖ కారణమైన జడదేహప్రాప్తి యుండదు.

24. అగ్నిర్జ్యోతిరహః శుక్లః షణ్మాసా ఉత్తరాయణం।
తత్రప్రయాతా గచ్ఛంతిబ్రహ్మ బ్రహ్మవిదోజనాః॥

ఈ శ్లోకముయొక్క తాత్పర్యమును గ్రహించుటకు ముందు దేహావిసర్జన గావించిన జీవునిస్థితి యెట్లుండునో కొంత గ్రహించుట యుక్తము. జీవులందు యోగసిద్ధిగలిగి మోక్షమును బొందువారు కొందరు, మధ్యలో యోగభంగము వలననేమి, యితర పుణ్యకర్మాచరణ వలననేమి స్వర్గాది యుత్తమ లోకములకేగి, కొంతకాలము సుఖించి మరల మానవజన్మకు వచ్చువారు కొందరు, పాపకర్మలు గావించి, దైవచింతనయే లేక అనిత్య నరకములకేగి కొంతకాలము బాధల ననుభవించి మరల వివిధ యోనులద్వారా జన్మకు వచ్చువారు కొందరు, మహాపాపులై, భగవద్వేషము జేసి నిత్య నరకమునబడి జన్మకురాక బాధల నొందుచుండువారు కొందరు. ఇందు మోక్షమునకేగు జీవులకు లింగ శరీర

భంగమై, మొట్టి ప్రాకృత శరీర సంబంధమును లేక వారి వారి స్వస్వరూపములతో వైకుంఠమును జేరుదురు. ఇక స్వర్గాదుల కేగువారు స్థూల శరీరములు నశించినంతనే దివ్యశరీరములు ధరించియు, నరకాదుల కేగువారుగూడ స్థూలశరీరములు నశించి నంతనే యాతనా శరీరములను బొందియు, ఆయా లోకములకు సంబంధించిన దేవతలచే, ఆయా లోకములకు గొనిపోబడి సుఖదుఃఖముల ననుభవింతురు. వైకుంఠమును జేరు బ్రహ్మజ్ఞానులు, అగ్ని, అర్చి, అహరభిమాని, శుక్ల పక్షాభిమాని, ఉత్తరాయణాభిమాని యిత్యాది ఉత్తమ దేవతలచే తీసికొనిపోబడుచు వారు జూపించుచుండు దేదీప్యమానమగు కాంతితో గూడిన ఆహ్లాదకరమగు మార్గము ననుసరించి పరమాత్మ స్థానము జేరి తిరిగి జన్మకురారు.

25. ధూమో రాత్రి స్తథా కృష్ణః షణ్మాసా దక్షిణాయనం।
తత్ర చాంద్రమసం జ్యోతి ర్యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే॥

ఇతర లోకములకేగువారు ధూమాభిమాని దేవత, రాత్ర్యభిమాని దేవత, కృష్ణపక్షాభిమాని దేవత, దక్షిణాయనాభిమాని దేవతలు మార్గదర్శకులైయుండ వారి వారి యోగ్యతల కర్హములగు మార్గములద్వారా చంద్రలోకాది ఉత్తమ లోకములకేగి వారి కర్మల కనువగు ఫలముల ననుభవించి మరల జన్మకు వత్తురు. ఇక పాపులు భయంకరులగు యమభటులచే నరకములకు గొనిపోబడుదురని వేరుగ జెప్పవలసినదేమి! జీవుల కిట్టి ఫలముల ప్రాప్తింపజేయునది పరమా

త్మయే యైనను, అది వారి యోగ్యతానుసారము ఆయా కర్మలందు వారికుండు ఆసక్తిని బట్టి ఫలము లొసంగు చున్నాడేగాని యెట్టి నైర్ఘృణ్యము (నిష్కరుణ)తో గాదు. ఫలప్రదాన విషయమున ఆయన నిష్పక్షపాతి గావుననే ఆయన నిర్దోషుడును సర్వజ్ఞుడు.

28. వేదేషు యజ్ఞేషు తపస్సు చైవ
దానేషు యత్పుణ్య ఫలంప్రదిష్టం।
అత్యేతి తత్సర్వ మిదం విదిత్వా
యోగీపరం స్థానముపైతి చాద్యం॥

ఈ అధ్యాయమునందు జెప్పబడిన అధ్యాత్మాది, భగవద్ధ్యానాది, జగత్సృష్ట్యాది, శుక్ల కృష్ణ మార్గాది విషయములను గ్రహించిన యోగి వేదాధ్యయన, కృచ్ఛ్ర చాంద్రాయణాది వ్రత, యజ్ఞ దానాదులకు జెప్పబడిన పుణ్యఫలమునకు మించిన ఫలమగు విష్ణుస్థాన ప్రాప్తి యను గొప్ప ఫలమును బొందుచున్నాడు. అనగా వేదాధ్యయనాదు॥ ఫలమును, మరియు అంతకన్న గొప్పదగు మోక్షఫలమును గూడ బొందు చున్నాడని భావము.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

9. రాజవిద్యా రాజగుహ్య యోగము

ఈ అధ్యాయముయొక్క పేరు వలననే నిది యెట్టి ఉత్తమ విద్యను బోధించునదో గ్రాహ్యమగుచున్నది. "గుహ్యతమం" అని ప్రధమశ్లోకమునందే జెప్పియుండుటవలన మిక్కిలి గోప్యమగు జ్ఞానమును బోధించుచునదని విశదమగుచున్నది. అశుభములనుండి విముక్తినొసంగు యిట్టి విద్యను యోగ్యత గలవానికే బోధింపవలెను గావున పరమాత్మ యీ యోగమును, అర్జునుడెట్టి ప్రశ్నయు నడుగకనే అతని యోగ్యతననుసరించి బోధించియున్నాడు. యోగ్యత విషయమున ముఖ్యముగా రెండు విషయములను (లక్షణములను) గమనింపవలెను. మొదటిది అసూయారాహిత్యము, రెండవది శ్రద్ధ. పరమాత్మ ప్రారంభముననే ప్రధమ శ్లోకమందు అర్జునుని "అనసూయవే" యనుచు అసూయారహితుడని నిర్ణయించి నాడు. అల్లే రెండవశ్లోకమున "అశ్రద్దధానాః" అనుచు అశ్రద్ధగలవానికి యీ యోగము బోధించుట నిష్ప్రయోజనమనినాడు. అనగా అర్జునుడు శ్రద్ధగలవాడుగావుననే అడుగకయే బోధించియున్నాడు. మనము సాధారణముగ నేదేని గొప్ప రహస్యమును బుద్ధిమంతుడును, జాగ్రత్తపరుడగువానికే జెప్పుదుము. వివేకహీనులకిట్టి రహస్యములను జెప్పిన వారు దాని ప్రయోజనమును బొందజాలకపోవుటయే గాక ప్రమాదములను సృష్టింతురు. ఈ సత్యమును దృష్టియం దుంచుకొని

ఇందలి విషయములను మిక్కిలి శ్రద్ధతోను, నిర్మల బుద్ధితోను గ్రహించినప్పుడే పరమాత్మయొక్క జ్ఞానమునకు కారణమగుచున్నవి. దైవద్వేషులకు విపరీతజ్ఞాన మొసంగునవగుచుండును. ఇంద్రుడును విరోచనుడును బ్రహ్మవద్దనే బ్రహ్మవిద్య నభ్యసించిరిగాని, వారికి వారి యోగ్యతానుసారమగు జ్ఞానమే గలిగినది. అట్లే యీ యోగమునందలి విషయములు శ్రద్ధాసక్తునకు యథార్థజ్ఞానమును శ్రద్ధారహితునకు నిష్ఫలమునొసంగునవగును.

4. మయాతతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా।
మత్‌స్థాని సర్వభూతాని నచాహం తేష్వవస్థితః॥

5. నచ మత్‌స్థాని భూతాని పశ్యమే యోగమైశ్వరం।
భూతభృన్నచ భూతస్థోమమాత్మా భూతభావనః॥

ఓ ధనంజయా! చరాచరాత్మకమైన యీ జగత్తంతయు నాచే వ్యాపింపబడియున్నది. అట్లే సమస్త జీవజడములగు భూతములన్నియు నన్నే ఆశ్రయించి యున్నవి. నేను మాత్రము వానిని ఆశ్రయించి యుండలేదు. ఈ జగత్తులో నా యధీనమందులేని పదార్థమేలేదు. ఈ సర్వతత్వములును వాని మనుగడకు నాపై ఆధారబడుచున్నవేగాని నేను మాత్రము వేనిపైనను ఆధారబడువాడనుగాను. నేను నా శక్తిని వానినుండి ఉపసంహరించిన అవి నశించును (లక్ష్మీదేవి, జీవుల స్వరూపములుదప్ప) గాని నేను మాత్రము

నా స్వశక్తిచే నెల్లప్పుడును మెట్టి మార్పును జెందక ఉండు వాడనే. మరియు నా శక్తి సంపద యెట్టిదో జూడుము. ఇట్లు సర్వభూతములతో సంబంధము గలిగియున్నప్పటికిని వాని స్వభావ స్వరూప ధర్మములు నాకుగాని, నా స్వభావ స్వరూప ధర్మములు వానికిగాని గలుగవు. ఈ విధముగ పరమాత్మ అవ్యక్తరూపుడై సర్వజడ జీవజగత్తున కుత్పత్తికర్తయై పోషణకర్తయై యున్నప్పటికిని వానికన్న భిన్నుడై భిన్న ధర్మములు గలిగియున్నాడు. ఒకదశలో పరమాత్మయే జీవుడగుచు ప్రకృతి గుణబద్ధుడై భ్రాంతి రూపములగు సుఖ దుఃఖముల ననుభవించుచున్నట్లు బోధించు విషయము లెంత సత్యదూరములో గ్రహింపుడు.

7. సర్వభూతాని కౌంతేయ ప్రకృతిం యాంతి మామికాం।
కల్పక్షయే పునస్తాని కల్పాదౌ విసృజామ్యహమ్॥

ఇచ్చట పరమాత్మ సృష్టినిగురించి తనకుగల ఉత్పత్తి నాశముల కర్తృత్వమును గురించి జెప్పుచున్నాడు. ఓ అర్జున! ప్రళయకాలమందు సర్వభూతములును (వానినుండి నాశక్తిని ఉపసంహరించిన కారణముగ) నా యధీనమందున్న చిత్ ప్రకృతియందు లయమగుచున్నవి. మరల అట్టిప్రకృతిని నిమిత్త కారణముగ జేసికొని అనగా నా వీర్యమును దానియందుంచి అస్వతంత్రములగు యీ సమస్తభూత సముదాయమును మరల వివిధముగ సృజించుచున్నాను. ఇచ్చట పరమాత్మచే యీ సృష్టి లయములు జరుగుచున్న క్రమమును గ్రహింపవలెను.

పరమాత్మ, లక్ష్మీదేవి, జీవులు అను యీ మూడును అనాది నిత్యములగు చేతనములు. ఇందు పరమాత్మ సర్వస్వతంత్రుడు, లక్ష్మీదేవి (చిత్ ప్రకృతి) జీవులు అస్వతంత్రులు. పరమాత్మ లక్ష్మీదేవి గర్భమందు వీర్యముంచిన ఫలితముగ సత్వ రజ స్తమో గుణములును, సూక్ష్మరూపమున ఆమెగర్భమందున్న మహ త్తత్వమును ప్రథమమున వెలువడినవి. త్రిగుణములు యీ మహ త్తత్వమును ప్రవేశింపగా నది త్రిగుణాత్మకమైనది. ఇది పరిణామోపాదాన మగుచుండగ నిందు కొంతభాగము అహంకార తత్వముగ పరిణమించినది. అహంకారతత్వము నుండి కొంతభాగము బుద్ధి తత్వముగను ఇట్లే ఒకదానికి మరి యొకటి ఉపాదానము లగుచుండగ దానినుండి పరిణమించుచు చతుర్వింశతి (ఇరువదనాలుగు) తత్వములతో గూడిన యీ జడ జగత్సృష్టి జరిగినది. ఈ జడతత్వములన్నియూ పరమాత్మచే నియమింపబడిన తత్వాభిమాన దేవతలచే కార్యవంతము లగుచు జగద్వ్యాపారము జేయుచున్నవి. ఈ సృష్టివలననే జీవులకు యీ చతుర్వింశతి తత్వములతో గూడిన దేహములు లభించి, అట్టి దేహములద్వారా విషయముల నాస్వాదించి సుఖ దుఃఖముల ననుభవించుచున్నారు. ఇట్లు విస్తరించిన సృష్టిని స్వామి తన యిచ్ఛానుసారము పోషించినంత కాలము పోషించి లయమొనర్చుచున్నాడు. లయకాలమున యీ తత్వములనుండి ఆయా దేవతలను ఉపసంహరించును. అప్పుడు యివి నిర్వీర్యములై సూక్ష్మరూపములనుదాల్చుచు, వ్యుత్క్రమము ననుసరించి దేనినుండి యేది పరిణమించినదో అదే క్రమము ననుసరించి యొకదానియందు మరియొకటి లయమగును.

9. నచమాం తాని కర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ!
ఉదాసీన వదాసీన మస క్తం తేషు కర్మసు॥

ఓ అర్జున! ఇటువంటి సృష్టి స్థితి లయములను గొప్ప కర్మను నేను గావించుచున్నప్పటికిని నాకు ఎటువంటి కర్మ బంధము లేదు. ఈ కర్మ నంతయు నేను ఫలాపేక్షా రహితుడనై జేయుచు ఉదాసీనుడనై యున్నాను. గావున ఆ కర్మఫలము లగు సుఖదుఃఖాదులు నాకు లేవు. ఈ సృష్ట్యాది కర్మలవలన నాకుగలుగు ప్రయోజనము లేకున్నను జీవుల ప్రయోజనము కొరకు జేయుచున్నాను. జీవులకు ప్రభువుగా వారివారి పూర్వ జన్మ కర్మలకు, వారి యోగ్యతానుసారమగు ఫలముల నీయ వలసియున్నదిగదా! అనుభవశూన్యులైనవారి జ్ఞానము నిద్రాణమై యుండునేగాని జాగృతము గాజాలదు. ఈ సృష్టి కార్యమువలన ఉత్తమ జీవులకు నాయొక్క మాహాత్మ్య జ్ఞానమును, మధ్యములకు భౌతిక సుఖానుభవమును, అధము లకు దుఃఖానుభవమును గలుగుచున్నవి. నాకు యీ జీవు లకు ప్రత్యేకముగ నిట్టి ఫలముల నీయవలెనను కోరిక లేదు. ఒకరికి సత్ఫలము మఱియొకరికి దుష్ఫలము గలుగుచున్నది. కావున ఒకరికొరకు సృష్టికార్యము జేయుట మరియొకరికొరకు మానుట గూడదనిపనిగదా! కావున తామరాకుపై నీటి బిందువువలె నిర్లిప్తుడనై సృష్ట్యాదులను జేయుచున్నాను. నన్నే ఆదర్శముగ నుంచుకొని నీవుగూడ నీయొక్క శాస్త్రవిహిత కర్మను నిర్లిప్తుడవై జేయుము. పాప పుణ్యముల సంబంధ ముండదు.

11. అవజానంతి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితమ్।
పరంభావమజానంతో మమభూత మహేశ్వరమ్॥

12. మోఘాశా మోఘ కర్మాణో మోఘజ్ఞానా విచేతసః।
రాక్షసీమాసురీంచైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః॥

సర్వోత్తముడనైన నా యథార్థరూపము నెరుంగజాలని మూర్ఖులు సామాన్య మనుష్య దేహములవంటి శరీరమును గల్గియున్న నాయొక్క ఉత్తమత్వము నెఱుంగజాలనివారై యున్నారు దీనికి కారణము వారికిగల ప్రాపంచిక సుఖాపేక్ష, వ్యర్థకర్మలు, విరుద్ధమైన మనస్సు, విపరీతజ్ఞానముతో గూడిన ఆసురీ సంబంధమైన బుద్ధిభ్రంశత్వము, దుష్టస్వభావము. రామకృష్ణాది అవతారములందు పరమాత్మ ధరించినవి సామాన్య దేహములవలె అజ్ఞానులకు గోచరించినను, అవి నిజముగా నాశరహితములగు దివ్యదేహములు. ఆ అవతార సమయము లందు వారు వహించిన ధర్మదీక్ష, గావించిన మహత్కార్యములు, జూపించిన శౌర్య ధైర్య బల పరాక్రమము లన్నియు మానవాతీతములని కనులార గాంచియు చెవులార వినియు ఉత్తములగు కొద్దిమందిమాత్రము వారు సాక్షాత్తు శ్రీహరియే యను నిశ్చయజ్ఞానము గలవారైరి. కొందరు సత్యమును నిర్ణయించుకొనజాలని సంశయజ్ఞానము నొందిరి. కొందరు యీ సత్యమును విస్మరించి విపరీతజ్ఞానముతో విరోధించిరి. ఇదివారి వారి యోగ్యత ననుసరించి జరిగిన విషయము.

13. మహాత్మానస్తుమాంపార్థ దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః।
భజంత్యనన్యమనసో జ్ఞాత్వా భూతాది మవ్యయం॥

ఓ అర్జున! ఉత్తమ స్వభావము గలవారుమాత్రము దైవీసంపదతో గూడినవారై నన్ను సర్వభూత కారణుడననియు, నాశరహితుడననియు జ్ఞానముగలవారై నన్నే సేవించుచున్నారు. స్వభావసిద్ధముగ దైవీసంపద యున్నప్పుడే భగవద్ జ్ఞానము గలుగును.

17 పితాహమస్య జగతో మాతాధాతా పితామహః।
వేద్యం పవిత్ర మోంకారః ఋక్సామ యజురేవచ॥

ఈజగత్తున కంతటికిని నేనే తండ్రిని, తల్లిని, పోషకుడను పూజ్యుడను, తెలియదగినవాడను, పవిత్రుడను, ఓంకార శబ్దవాచ్యుడను పూజ్యుడైన ఋక్ నామకుడను, సర్వ రూపాంతర్గత నిర్దోషుడనైన సామనామకుడను, సర్వ యజ్ఞోద్దేశ్యుడనైన యజుర్నామకుడను. ఈ విధముగ సర్వ జీవజడముల కాధారభూతుడను. సృష్టించి లయ మొనర్చు నాతో సమానుడగు కల్యాణ గుణపూర్ణుడు లేడని గ్రహింపుము. ఇచ్చట పరమాత్మ తండ్రియేగాక తల్లినిగూడ తానేనని జెప్పుట విశేషము. దీనికి కారణము తల్లియగు లక్ష్మీదేవి నిమిత్త కారణముగుచుండగ పరమాత్మయే ముఖ్యకారణుడగుచున్నాడు. ఇచట లక్ష్మీదేవి గర్భమునుండి ఉత్పత్తి యగునవి క్రియాశూన్యములగు జడములే. ఆ జడములందు

జీవతత్త్వమును ప్రవేశబెట్టి వానిని కార్యవంతము జేయువాడు పరమాత్మయే గావున జగదుద్భవమునకును, జగద్వ్యాపారము నకుగూడ ఆయనయే ముఖ్యకారణము. ఇచ్చట పురుషుడైన పరమాత్మను స్త్రీగా జెప్పుట మరియొక విశేషము. పరమాత్మ స్త్రీ పురుష రూపములు రెండును ఒకే కాలమందు వహింప గలడు. స్త్రీ యగు లక్ష్మీదేవికి పరమాత్మను పొందుటవలన ఆనందము గల్గుచున్నదే గాని ఆమెను పొందుటవలన పరమాత్మకు గలుగు ఆనందము లేదు. ఆయన స్వరూపానందము అచింత్యమైనది గావున ఆనందము కొరకాయన మరియొక రిపై నాధారబడవలసిన పనిలేదు. స్త్రీలయందలి బింబరూపి యగు శ్రీహరి స్త్రీరూపియు. ఇట్లు ఆయన స్వరమణుడు.

22. అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యేజనాః పర్యుపాసతే।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహం॥

ఇచ్చట పరమాత్మ చతుర్దశ భువనములందున్న సర్వ జీవరాసులును వినునట్లుగ నొక బహిరంగ ప్రకటన గావించి యున్నాడు. వినువారు చిత్తశుద్ధితో ఆయనయొక్క భక్తరక్షణ దీక్షను గ్రహించి తదనుగుణముగ తమవిధి నెఱింగి మెలగుట శ్రేయోదాయకము. ఓ అర్జున! ఏ జనులు అన్యులనుగాని, అన్యవిషయములనుగాని చింతింపక నన్నే యెల్లప్పుడును మనోవాక్కాయములతో చింతన జేయుచుందురో (భక్తితో నుపాసించుచున్నారో) అట్టివారియొక్క పూర్తి యోగక్షేమమును నేనే వహించుచున్నాను. ఆహా! ఎంత

చక్రానీ అభయప్రదానము. మనస్సును అహంకార మమకార రహితము గావించుకొని, నిర్మలహృదయముతో ఆయనకు శరణాగతులగుటకన్న ఆయనను సంప్రీతుని జేసుకొనగల గొప్ప కార్యమేమున్నది. ప్రహ్లాదుడు, నారదుడు, అంబరీషుడు, రుక్మాంగదుడు మొదలగు పరమ భాగవతోత్తము లనేకులు ఆయనయందు గల దృఢ విశ్వాసముతో మార్జాల కిశోర న్యాయము ననుసరించి తమ సంపూర్ణ బరువు బాధ్యతలనుంచి ఆయనద్వారా రక్షణ బొందియున్నవారేగదా! ఇచ్చట ముఖ్యముగ గమనింపదగినది అంతఃకరణ శుద్ధి, దృఢ విశ్వాసము. వీనియందు లోపమున్న ఆయన వహించు బాధ్యత యందు గూడ లోపముండును గావున దీనిని తీవ్రమగు ఆత్మ విమర్శ ద్వారా గ్రహింపజాలని మూర్ఖులు పరమాత్మ యీ విషయమున అన్యాయమొనర్చెనను పొరపాటు భావము వహించుట మహా దోషము.

ఈ సత్యమును కృత, త్రేతా, ద్వాపర యుగము లందు పరమాత్మ తన భక్తకోటిని రక్షించిన ఘట్టములను పురాణేతిహాసములు చాటుచున్నవి. ఇక కలియుగము నందుగూడ పురందరదాస, కనకదాస, విజయ దాసాది దాస కూటమికి జెందిన యనేక భక్త శిఖామణుల చరిత్రలు గూడ చాటు చున్నవి. ఒకప్పుడు సకలైశ్వర్య సంపన్నుడగు పరమాత్మకు గూడ తన నిజభక్తున కేమియు నొసంగజాలని విచిత్ర స్థితి సంభవించినది. శ్రీరామచంద్రునికి సీతాన్వేషణ గావించి తిరిగివచ్చిన ఆంజనేయునకు బహూకరింపదగిన దేమియులేక ఆయనను గాఢముగ కౌగలించుకొని యున్నాడు. ఆ పరిష్వంగమునందలి ఆంతర్యము, ఆ దివ్యదేహ స్పర్శవలన వాయు

నందనునికి గలిగిన దివ్యానుభూతియు, భక్తునకు భక్తరక్షణ బిరుదాంకితునకు గ్రాహ్యమగు విషయమేగాని అల్పజ్ఞులగు సాధారణు లెఱ్ఱుకొనంగలరు. (ఇది ప్రాణదేవుని కిచ్చిన భావి బ్రహ్మపదవిని సూచించుగాథ). పరమాత్మ లీలలు వర్ణనాతీతములు.

26. పత్రం పుష్పం ఫలంతోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి।
తదహం భక్త్యుపహృత మశ్నామి ప్రయతాత్మనః॥

ఒక పత్రమునుగాని, ఒక పుష్పమునుగాని, ఒక ఫలమునుగాని, ఉదకమైనను నీటినిగాని ఎవరు నాకు భక్తితో (త్యాగబుద్ధితో) సర్పించుచున్నారో అట్టివా రర్పించినవానిని నేను ప్రీతితో భుజించుచున్నాను. సకలైశ్వర్య సంపన్నుడగు పరమాత్మకు భక్తుడు సమర్పించు పదార్థముయొక్క గుణముతోగాని పరిమాణముతోగాని, విలువతోగాని పనిలేదు. ఆయనకు గావలసినది భక్తుని నిర్మలహృదయము. ఇచ్చట వాక్చాతుర్యములతో గూడిన కాపట్యములు పనికిరావు. తన స్తోమత ననుసరించి తనకు మిక్కిలి మక్కువయగు పదార్థమును ఆయనకొరకు ప్రీతితో సర్పణజేయగల శ్రద్ధతో గూడిన హృదయముండవలెను. కలిగియుండియు లోభత్వముచే దైవార్పణ విషయమున పై ప్రమాణమును జూపి తప్పించుకొన ప్రయత్నించు కపటికి గలుగునది దుర్గతియే. గజేంద్రుడొక్క పుష్పమును, శబరి యొక ఫలమును హృదయ పూర్వకముగ నర్పణగావించి తరించిరి. రంతిదేవుడు ఉపవ

శించుచు తనవద్ద నేమియులేక కొంచము నీరును భక్తితో నివేదన గావించి, అనంతరము దైవప్రసాదముగ దానిని స్వీకరింపబోవుచుండ, నొకబాటసారి దాహముతో వచ్చి యర్థింప దానినిగూడ నిచ్చివైచెను. వెంటనే స్వామి అనుగ్రహమునకు పాత్రుడై తనకొరకు వంపబడిన విమానారూఢుడై స్వామి సాన్నిధ్యమును జేరెను. కావున గ్రహింపగల ముఖ్య విషయము తనకున్న దానిని పరమాత్మకొరకు భక్తిపూర్వకముగ త్యజింపగలబుద్ధి. తుదకు తాను ధరించుచున్న శరీరముగూడ పరమాత్మ యొసంగినదే గావున అట్టి శరీరముపై యభిమానమునుగూడ ఆయన ప్రీతికొరకు త్యజింపవలెను.

30. అపిచేత్సు దురాచారో భజతే మా మనన్యభాక్।
సాధురేవ సమంతవ్యః సమ్యగ్వ్యవసితోహిసః॥

ఇచట పరమాత్మ భక్తిసులభుడను విషయమును నిరూపించుకొనుటకు తన భక్తులకు విశేష వసతులను కల్పించుచున్నాడు. ఓ అర్జున! అత్యంత దురాచారుడైనప్పటికిని, మరియొకరినిగాక నన్నే భజించుచున్న కారణముగ నా తత్వమును బాగుగ నెఱింగినవాడగుటనుగాన వాడుగూడ సాధువే యని తెలిసికొనదగియున్నాడు. పరమాత్మ యీ అధ్యాయమునందు ముఖ్యముగ చివరభాగమున జెప్పుచున్న విషయములు మిక్కిలి సూక్ష్మములుగాన జాగ్రత్తగ గ్రహించి క్రమముగు నర్థమును గ్రహింపవలెనేగాని విపరీతార్థములను జేయరాదు. ఒకని పూర్వజన్మ కర్మానుసారముగ, సాత్విక స్వభావముగల

జీవియై (విష్ణుద్వేషము జేయుని) తాను నివసించుచున్న త్రిగుణాత్మకమగు ప్రాకృత శరీరగుణ ప్రభావమునకు లోనై, మిక్కిలి దురాచారుడైనప్పటికిని, పరమాత్మను భక్తితో సేవించుచున్న కారణముగ పరమాత్మయే కరుణించి వానిని ఆ దురాచారములనుండి మళ్ళింపజేసి వాడుగూడ తరించుటకు తన జేయూత నీయగలడని దీనిభావము. ఇచటగూడ విపరీత జ్ఞానముతో గూడిన బాహ్యాపటాటోపములు బనికిరావు. నిర్మలమగు భక్తి యుండవలెను. అది మానసికమగు విషయము గావున అంతఃకరణశుద్ధితో విమర్శించుకొనవలెను.

౩౨. మాంహిపార్థ వ్యపాశ్రిత్యయేఽపిస్యుః పాపయోనయః।
స్త్రియోవైశ్యాస్తథా శూద్రాస్తేఽపియాంతి పరాంగతిం॥

ఓ అర్జున! స్త్రీలు, వైశ్యులు, శూద్రులు మరియు పూర్వపాపములచే కల్గిన అనేక యోనులందు జన్మించినవారు గూడ నన్నాశ్రయించి, ఉత్తమగతినే పొందుచున్నారు. స్త్రీ వైశ్య శూద్రాదులకు వేదాధ్యయనార్హత లేదుగావున అట్టి మోక్షార్హత లేదనుకొనుట పొరపాటు. మరియు పాపయోనులందు జన్మించి దేవాలయప్రవేశాది యర్హతలు లేనివారికి గూడ నిర్మల భక్తితో మోక్షప్రాప్తి గలదు. ఇట్టి నిషేధములకు కారణములు వారి గుణకర్మలకు సంబంధించినవైనను పరమాత్మయం దనన్యభక్తి జేయుటకు మానవులకేగాక పశుపక్ష్యాదులకుగూడ అర్హత గలదను విషయము పురాణములు దెల్పుచున్నవి. భక్తిసులభుడగు పరమాత్మ తనయందు

భక్తిగలవారికి సులభముగా లభ్యమగువాడే. నీచకులజుడగు గుహునికి, పశువగు గజేంద్రునికి, పక్షియగు జటాయువునకు పరమాత్మయందుగల భక్తి ఎట్టిఫలమొసంగినది. బాహ్యశుచులై తనగృహమునకు దూరముగనున్న అలయమునకు భగవద్దర్శనార్థ మేగుచుండ, దేవాలయ ప్రవేశములేని చండాలుని ముందుకు రథారూఢుడైన స్వామి తానే వచ్చి వానికి దర్శనమిచ్చుచున్నాడు. "రథస్థం కేశవం దృష్ట్వా పునర్జన్మ నవిద్యతే" అనిగదా శాస్త్రవచనము. ఎల్లప్పుడును నేఁడోయొక దేవళమునందు స్వామి ఉత్సవములు జరుగుచూ, చూచువారికి నిజమగు భక్తియు, ఆసక్తియు నుండవలెనేగాని రథస్థుడైన కేశవదర్శనమునకు కొరత యెక్కడిది? ఈ దర్శనమును నిషేధింపగలవారెవరు? కావున యిచట వేదాధ్యయనార్హతలు, దేవాలయ ప్రవేశార్హతలు గలవా? లేవా? యను విషయముకన్న పరమాత్మయందు మనకు నిర్మలమగు భక్తి గలదా! లేదా! అని విమర్శించుకొనుట ఉత్తమము.

34. మన్మనాభవ మద్భక్తో మద్యాజీమాం నమస్కురు।
మామేవైష్యసియుక్త్వైవమాత్మానం మత్పరాయణః॥

అర్జునా! నాయందు మనస్సుగలవాడవై నాయొక్క భక్తుడవై నన్ను పూజింపుము. నాకే నమస్కరింపుము. నేనేయుత్తమగతినని యెరింగి నీమనస్సు నాకర్పణ గావించినవాడవైన నన్నే పొందెదవు. ఈ విధముగ పరమాత్మకు భక్తరక్షణయను దీక్షయున్నది. ఈ విషయమునుగురించి ఎవరును

ఎట్టి సందేహమునకు లోనుగాకుండుటకు పరమాత్మ ఆజ్ఞాపించుచున్న ధోరణిలో అర్జునునకు జెప్పుచున్నాడు. సంపూర్ణశక్తిమంతుడై తనదీక్షను తాను నిర్వహించుకొనగలవానికే గదా ఆజ్ఞాపించు అధికారముండునది. కావున నిర్దుష్టముగ తన పాదకమలద్వయమును మనముందుంచి "వీనిని ఆశ్రయింపుము, నీకు శాశ్వత సుఖరూపమైన సద్గతి యొసంగుదును" అని జెప్పగల యర్హత ఆకల్యాణగుణపూర్ణుడును దయామయుడైన శ్రీనివాసునికిదప్ప యెవరికుండును ? కాని ఆయన పాదములు అంత సమీపమందున్నవా ? అనుశంక గలుగవచ్చును. ఆయన పాదములకొరకై ఏడుకొండలనే దాటనవసరము లేదనుశంకను బాపుటకే ఉత్తరాధ్యాయమునందు తాను ఏవిధముగ సర్వవ్యాప్తుడై సర్వాంతర్యామియై యున్నాడో తన విభూతిరూపములను గురించి జెప్పబోవుచున్నాడు.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

10. విభూతి యోగము

విభూతియనగా ఐశ్వర్యము లేక సంపద అని యర్థము. సర్వోత్పత్తికి ముఖ్యకారణుడగుచు తన ఉత్పత్తికి మాత్రము యెట్టికారణుడును లేని పరమాత్మయొక్క ఐశ్వర్యము విశేష మైనది, అనంతమైనది. సామాన్యముగ నైశ్వర్యము అణిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాప్యము, ఈశత్వము, వశిత్వము అని ఎనిమిది విధములుగ అష్టైశ్వర్యములని పేరు గలిగియున్నవి. "అణోరణీయాన్ మహతో మహీయాన్" అను శ్రుతి వాక్యము ననుసరించి పరమాత్మ అణువునందు పరమాణువై, మహత్తునందు మహాస్వరూపుడై సర్వవ్యాప్తిత్వ సర్వాంతర్గతత్వములు గలిగి పొందగలిగినదెట్టియు లేని పూర్ణ కాముడును, శ్రేష్ఠతముడు నగు ప్రభువు. వివిధ పదార్థము లందుగాని, ప్రాణులందుగాని అభివ్యక్తమగుచుండు శ్రేష్ఠ ధర్మములకు పరమాత్మయే నియామకుడు, అట్టి అభివ్యక్తి ద్వారా సజాతీయములందు వానికి శ్రేష్ఠత్వము నిచ్చు చున్నాడు. అనంతాంశలుగల పరమాత్మ ఒక్క అంశచేతనే సర్వజగత్తును వ్యాపించి ఇట్టి కార్యమును జేయుచున్నాడు. వేదవ్యాస, కపిల, రామ, వాసుదేవాది రూపములు ఆయన స్వరూపాంశలతో గూడినవై సాక్షాదవతారము లగుచున్నవి. ఇట్టి ఆయన అంశలకును మూలరూపమునకును గుణభేదము లేదు. పూర్ణత్వముగల మూల స్వరూపమునుండి యుద్భ

వించిన అంశములన్నియూ పూర్ణములే. ఏకకాలమందిట్టి అంశలెన్ని ఆయన స్వరూపమునుండి బహిర్గతమైనను మూలరూపముయొక్క పూర్ణత్వమునకు భంగములేదు.

2. నమేవిదుః సురగణాః ప్రభవం న మహర్షయః।
అహమాదిర్హి దేవానాం మహర్షీణాంచ సర్వశః॥

ఓ అర్జున! నాయొక్క విభూతిని (మహిమను) సమస్తమైన దేవతలుగాని, మహర్షి సముదాయములుగాని యెఱుంగజాలరు. ఏలనన నేను వారికి కారణుడ నగుచున్నానుగాని వారు నాకు కారణులు కారుగదా! తమకన్న ముందునుండి యుంటున్న తమ తండ్రియొక్క ఘనతనుగురించి సంపూర్ణముగను, ప్రత్యక్షముగను బిడ్డ లెరుంగజాలరుగదా! కాని జీవ పరమాత్మలొకేకాలమునుండి యుంటున్న అనాదినిత్యులే గదాయనుశంక గలుగవచ్చును. కాని చతుర్థాధ్యాయము నందు జెప్పినట్లు జీవులకు పూర్వజన్మల జ్ఞాన ముండదుగదా! ప్రతిజన్మయందును సాధనగావించి తుదకు పరమాత్మయొక్క ఘనతను వారి యోగ్యతానుసారముగ మాత్రమే గ్రహింప గలుగుచున్నారుగాని పూర్తిగ గ్రహింపజాలరు.

8. అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్తస్సర్వం ప్రవర్తతే।
ఇతిమత్వా భజంతే మాం బుధాభావ సమన్వితాః॥

జ్ఞానులుమాత్రము నన్ను సమస్తమైన జగత్తునకును సృష్టికర్తననియు, నాచేత యిష్టానిష్టప్రాప్తియును సర్వ జగ

వ్యాపారమును జరుగుచున్నదనియు గ్రహించి నన్ను భక్తితో పూజించుచున్నారు. సర్వకారణ కారణుడను నేనేగాని సమస్తభూత సముదాయముతో గూడి బాహ్యదృష్టికి గోచర మగుచుండు యీజగత్తు జరుగుచుండు వ్యాపారమునకు నిమిత్త కారణము మాత్రమే.

9\. మచ్చిత్తా మద్గతప్రాణా బోధయంతః పరస్పరమ్।
కథయంతశ్చమాం నిత్యం తుష్యంతిచ రమంతిచ॥

ఇట్లు నేనే సర్వకారణ కారణుడనని గ్రహించినవా రెల్లప్పుడును నాయందే మనస్సుంచి నాగురించిన వ్యాపార ములనే జేయువారై పరస్పర సంభాషణలద్వారా నా మాహా త్మ్యమును బోధించుకొనుచు సంతృప్తులగుచున్నారు. మాన వునికి సుఖమొసంగునది తృప్తిగాని పదార్థముగాదు. అట్టి తృప్తివలన విశేషసుఖానుభవము గలవా రగుచున్నారు. ఇచ్చట కొందరు "మచ్చిత్తా" "మద్గతప్రాణా" యను పద ములకు భక్తునికి పరమాత్మతో అభేదము జెప్పుచు పరమాత్మ యే యగుచు సుఖ చుచుండునని అర్థము జేయుచున్నారు. పరమాత్మతో నభేదము ప్రాప్తించినప్పుడు మరల ఒకరికొకరు పరమాత్మనుగురించి చెప్పుకొనవలసిన యవసరముగాని, అవ కాశముగాని ఎట్లు గలుగుచున్నదో! అనంతర శ్లోకమందు అట్టి భక్తులను అనుగ్రహించి బుద్ధియోగమును తనయొక్క విషయపూర్వక జ్ఞానము నొసంగుచున్నాననియు, అట్టి జ్ఞాన ముతో వారు అజ్ఞానరూపమగు బంధము నధిగమించుచున్నా

రని జెప్పియున్నాడు. ఇచ్చట జ్ఞానప్రదాత, జ్ఞానపరిగ్రహీతలు వేరువేరుగనే జెప్పబడియున్నారు.

15. స్వయమేవాత్మ నాత్మానం వేత్థత్వం పురుషోత్తమ।
భూతభావన భూతేశ దేవదేవ జగత్పతే॥

ఇచ్చట అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని ప్రార్థించుచున్నాడు. క్షరాక్షర పురుషులకన్న శ్రేష్ఠుడవైన పురుషోత్తమా! నీవు సర్వసృష్టిని నియమించు దేవదేవుడవు (దేవతలచే గూడ పూజింపబడు శ్రేష్ఠుడవు). అన్యుల ప్రమేయములేక నిన్ను నీవు తెలిసికొనగలవు. అనగ అన్యులెవ్వరుగూడ పరమాత్మ యొక్క అనుగ్రహరూపమైన సహాయము లేనిదే పరమాత్మ నెఱుంగజాలరు. ఇట్లు ప్రార్థించి ఎట్టి విభూతి రూపములతో ఆయన యీలోకముల నన్నిటిని వ్యాపించియున్నాడో తెలియ జేయగలందులకు ప్రార్థించుచున్నాడు.

17. కథం విద్యామహం యోగింస్త్వాం సదా పరిచింతయన్।
కేషు కేషుచ భావేషు చింత్యోఽసి భగవన్మయా॥

అనంతశక్తి సంపన్నుడవైన ఓ కృష్ణా! నాచే నీవు ఎల్లప్పుడును ధ్యానము చేయబడుచున్నను నీవు యే యే పదార్థములందు నీయొక్క సామర్థ్య సన్నిధానములచే నాయా పదార్థములకు ఉత్తమత్వము నిచ్చుచు వానియందుండు ధ్యాన యోగ్యములగు నీరూపములను నాకు వివరముగ

దెల్పును. ఇచ్చట విషయగ్రహణ మనుకూలముగ నుండుట కొకచిన్న యుపమానమును గ్రహింపుము. ఒకప్పుడు మనకు మిక్కిలి ప్రేమాస్పదులైన భార్యబిడ్డలు మనకు దూరముగ నున్నప్పుడు జ్ఞాపకమునకువత్తురు. ఆసమయమందు మనమనస్సు సంపూర్ణముగ వారియందు లగ్నమగుచున్నది గావున కంటిచే నందింపబడుచుండు స్వరూపములనుగాని, చెవిచే నందింపబడు చుండు శబ్దములనుగాని స్వీకరింపదు. దీనికి కారణము ఆ సమయమున మన మనస్సు వారి స్వరూపములను, వారి గుణములను, వారు చేయుచుండు కార్యములను చింతించుట యందు లగ్నమైయున్నది. అనగా వారిని మనము ధ్యానించుచున్నామని దెలిసికొనవలెను. అట్లే పరమాత్మ విషయమునగూడ సంపూర్ణముగ ప్రేమగలవారమై, యింద్రియము లందించు విషయములను స్వీకరింపక ఆయనయందు లగ్నమైన మనస్సు గలవారమై ఆయన గుణములను, స్వరూపములను, శక్తులను మన యోగ్యతానుసార మెన్నింటిని గ్రహింపగలమో వానిని గ్రహించి సదా మననము జేసుకొనుటయే భగవద్ధ్యానమగు చున్నది. దీనికి భగవద్గుణములను శక్తులను రెుఱుంగవలసిన యవసరమున్నది గావుననే అర్జునుడు పరమాత్మను ఆయన సామర్థ్య సన్నిధానములను దెల్పు వివిధ పదార్థ స్వభావములను దెల్పుచు వానినుండి ఎట్లభివ్యక్త మగుచున్నాడో వివరింపుమని కోరియున్నాడు. పరమాత్మను ప్రకృతి గుణాతీతుడైన కల్యాణగుణ పూర్ణునిగ గ్రహించినప్పుడే ధ్యానింప నవకాశమున్నది గాని, అనూహ్యమగు నిర్గుణ పదార్థముగ గ్రహించినప్పుడు ధ్యానించుటయే కుదురదు. కావుననే

శ్రీ మధ్వాచార్యులవారు భగవదుపాసనను గురించి వివరించు నప్పుడు "ఉపాసన" యను పదమునుగాక "గుణోపాసన" యను పదమును వాడియున్నారు. మనము పఠించుచుండు స్తోత్రాదు లందు వర్ణింపబడిన పరమాత్మ గుణములను గ్రహించి వానిని మననము జేసికొనుచు యితరేంద్రియ వ్యాపారము నరికట్టి నప్పుడే భగవద్ధ్యానమగును గాని, కేవలము నేత్రములు మూసుకొని, మనస్సు యితర విషయములందు సంచరించు చుండగ మంత్రోచ్చారణ గావించుచుంటుట ఎక్కువ ప్రయో జనకరముగాదు.

ఇచ్చట ఉపాసన యనగా నేమియో మరికొంత విప రముగ సాంప్రదాయానుసారముగ గ్రహించుట శ్రేష్ఠము. ఉపాసన యనగా (Identity) ఏకత్వము. అచింత్యమగు శక్తిగల పరమాత్మతోగాని, ఆయన గుణములతోగాని యేక త్వము అల్పుడగు జీవునికి సాధ్యముగాదు. మరి ఆయనను ఉపాసించుటెట్లు! జీవుడు స్వరూపతః ఇచ్ఛాజ్ఞాన క్రియలు గల చేతనుడు. ఈ ఇచ్ఛాజ్ఞానములతోనే పరమాత్మ గుణము లను తన శక్త్యానుసారము గ్రహించి సదా వానిని మననము జేయుచుండవలెను. ఈ భగవద్గుణములను గ్రహించు విషయ మున జీవుల స్వరూపజ్ఞానమందుగల తారతమ్యానుసారముగ గ్రహించుచుందురు. దేవతా గణములుగాక సాధారణ మనుష్యోత్తముల కక్ష్యకు జెందిన జీవులు అధమపక్షము సత్, చిత్, ఆనంద, ఆత్మ (నిర్దోషుడు, జ్ఞానపూర్ణుడు, సంపూ ర్ణానంద స్వరూపుడు, ప్రభువు) అను నీ నాల్గుగుణములనైనను ఉపాసింపవలెనని శ్రీమదాచార్యులవారి నిర్ణయము. అనగా

ఆయన నిర్దోషత్వము నెంతయుపాసింపగలడో అంత తన స్వరూపేచ్ఛను దోషరాహిత్య మొనర్చుకొనగలడు. ఆయన సర్వజ్ఞత్వము నెంత యుపాసింపగలడో తన స్వరూప జ్ఞానము నంత నిర్మలము గావించుకొనగలడు. ఆయన ప్రభుత్వము నెంత యుపాసింపగలడో అంత తన స్వరూప క్రియాశక్తిని వృద్ధిగావించుకొని త్రిగుణాతీతత్వమును పొందగలడు. ఇట్లు పరమాత్మ గుణోపాసనద్వారా తన యోగ్యతానుసారముగ తన స్వరూపేచ్ఛా జ్ఞానక్రియలను దోషరహితములు గావించుకొనినవాడై లింగశరీర భంగముగలిగి (ప్రకృతి సంబంధ రహితుడై) స్వరూప గుణములు సంపూర్ణాభివ్యక్తికి రాగా సదిచ్ఛ, సత్ జ్ఞానములతో పరమాత్మను దర్శించుచు, పరమాత్మయొక్క అపరిమితానందముతో కొంత సాదృశ్యము మాత్రమేగల (తద్భిన్నమగు) తన స్వరూప యోగ్యతానుసారమగు ఆనందము ననుభవించుచుండును. ఇదియే ధ్యానయోగముద్వారా లభించుముక్తి. దీనికి భక్తి వైరాగ్యములు ముఖ్యసాధనములు.

19. హంత తేకథయిష్యామి దివ్యాహ్యాత్మ విభూతయః।
    ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠ నాస్త్యంతో విస్తరస్యమే॥

కురువంశ శ్రేష్ఠుడవైన ఓ అర్జునా! నాయొక్క అప్రాకృతములైన విభూతి రూపము లనంతములై యున్నవి. కానీ నీకొరకు కొన్ని ముఖ్యమైనవానిని దెల్పుచున్నాను. ఇచ్చట విశేషము ఆశ్చర్యార్థకమగు "హంత" అను పద

ప్రయోగము అర్జునునిశ్రద్ధను గమనించిన పరమాత్మ మిక్కిలి సంతుష్టుడైనట్లు సూచించుటకే యీపదప్రయోగము జరిగినది.

20 అహమాత్మా గుడాకేశ! సర్వభూతాశయస్థితః।
అహమాదిశ్చ మధ్యంచ భూతానామంతయేవచ॥

ఇచట పరమాత్మ యర్జునుని "గుడాకేశ" యని సంబోధించినాడు. గుడాకేశ యనగా నిద్రను జయించినవాడాయని అర్థము. నిద్రను జయించుట యింద్రియస్వాధీనత గలవారికే వీలగుకార్యము. నిద్రయనగా యింద్రియములు విశ్రాంతిని గోరి నిర్వ్యాపారులుగ నుండుస్థితి. ఇది యింద్రియముల యిచ్ఛానుసారము జరుగుచుండునుగాని మన యిష్టానుసారము జరుగునదిగాదు. అర్జునుడు నిద్రను జయించినవాడనగా కొంత యింద్రియస్వాధీనతను సంపాదించినవాడగుచున్నాడు. పూర్వశ్లోకమందు ధ్యాన విషయమున అర్జునుడు జూపిన శ్రద్ధయే పరమాత్మ యిట్లు సంబోధించుటకు కారణము. ఓ అర్జున! నేను సర్వప్రాణుల హృదయములందును ప్రభువునైయుండి వారుజేయు వ్యాపారములకు ప్రవర్తకుడను మరియు సృష్టిస్థితిలయకర్తను.

పరమాత్మయొక్క విభూతి రూపములు రెండురకములు. ఆయనయొక్క విశేషాంశ అంతర్యామిగనుండి కొన్ని పదార్థములకు విశేషశక్తి నిచ్చుచు, సజాతీయములగు నితర పదార్థములకంటె వానికి శ్రేష్ఠత్వము నిచ్చునవి కొన్ని. ఇట్లు

పదార్థములందంతర్గతుడై యున్నప్పటికిని పదార్థ ధర్మములు ఆయనకుగాని, ఆయన ధర్మములు పదార్థములకుగాని అంటవు. పరస్పర భిన్నత్వమే గల్గియుండునుగాని అంశరూపుడైన పరమాత్మాధీనమునందుండి ఆయన యిచ్ఛానుసారము ఆ పదార్థమునుండి విశేషశక్తి యభివ్యక్తమగుచుండును. ఇక రెండవరకము ఆయన స్వరూపాంశలచే ఆయనను ఆయనయే సృజించుకొని విశేషశక్తిచే ప్రకాశములగుచుండు సాకారవత్ కారములు. ఈ సాకారవత్ కారములకును ఆయన మూలరూపమునకును గుణభేదము లేదు.

21. ఆదిత్యానామహం విష్ణుర్జ్యోతిషాం రవిరంశుమాన్।
మరీచిర్మరుతామస్మి నక్షత్రాణా మహంశశీ॥

ఓ అర్జునా! ద్వాదశాదిత్యులందు విష్ణువునై యున్నాను. (ఇది సాకారరూపము) ప్రకాశించువానియందు సూర్యునికి, మరుత్తులందు మరీచికి, నక్షత్రములందు చంద్రునికి, మరియు దేవతలందు యింద్రునికి, రుద్రులందు శంకరునికి, వసువులందు అగ్నికి, ధనదులందు కుబేరునికి, పురోహితులందు బృహస్పతికి, సేనాపతులందు స్కందునికి, శబ్దములందు ఓంకారమునకు దేవఋషులందు నారదునికి, సిద్ధులందు కపిలునికి (యిది సాకారరూపము) గుఱ్ఱములందు ఉచ్చైశ్రవస్సునకు, గజములందు ఐరావతమునకు, ఆయుధములందు వజ్రమునకు, గోవులందు కామధేనువునకు, బహుశిరస్సులుగల సర్పములందు శేషునికిని, దైత్యులందు ప్రహ్లాదునికిని, శస్త్రధారులందు

శ్రీరామచంద్రునికి (యిది సాకొరాపము) నదులందు గంగకు, మాసములందు మార్గశీర్షమాసమునకు, ఋతువులందు వసంత ఋతువునకు, యాదవులందు వాసుదేవునకును (యిది సాకొరాపము) పాండవులందు అర్జునునికిని, మునులందు వేదవ్యాసునకును (సాకొరాపము) నియామకుడై వారికి సజాతీయములగు యితరులకన్న శ్రేష్ఠత్వము నిచ్చుచున్నాను. ఇట సాకొరాపములుగాని ఇతర జడచేతనముల విషయము లలో స్వామి శ్రేష్ఠత్వమిచ్చు విషయమున వానియోగ్యతయే కారణము. ఆయన సర్వజడచేతనాంతర్గతుడై యున్నాడు. ఇచ్ఛాజ్ఞానరహితములగు జడపదార్థములందుగూడ నున్నాడు. రక్షకుడై ఆయనలేనట్టి ఏవస్తువునకును మనుగడయేలేదు. ఒక ప్రదేశమునుండి గ్రహించిన ఒకశిల పరమాత్మ విగ్రహముగ మలచబడి నిత్యమును శ్రీగంధ కర్పూరాదులతో గూడిన జలముచే నభిషేకింపబడుచు, పరిమళ పుష్పములచే పూజింప బడుచున్నది. అట్లే గ్రహింపబడిన మరియొకశిల దేవాలయపు పైకప్పునందు వినియోగింపబడి గౌరవా గౌరవములు లేక యున్నది. మరియొకశిల ముఖద్వారముక్రింద నుపయోగింప బడి ప్రతివారిచే తొక్కబడుచున్నది. ఇది పరమాత్మ తన యంశతో నంతర్గతుడై వానియందుండి వాని యోగ్యతాను సార మొసంగు ప్రాముఖ్యత.

41, యద్యద్విభూతి మత్సత్త్వం శ్రీమదూర్జిత మేవవా।
తత్తదేవావ గచ్ఛత్వం మమతేజోంశ సంభవమ్॥

ఈవిధముగ నేవస్తువు అభివృద్ధి సంపత్తు గలిగి తన జాతియందు శ్రేష్ఠమైయున్నదో అది నాయొక్క ప్రకాశ రూపమైన అంశతో గూడియున్నదని గ్రహింపుము. ఈ పదార్థములందు మాత్రమేగాక యీసమస్త జగత్తును నా యొక్క అంశచే వ్యాపించియున్నానని తెలియుము.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

11. విశ్వరూప సందర్శన యోగము

పూర్వాధ్యాయమునందు జెప్పబడిన పరమాత్మ యొక్క వ్యాప్తరూపము ఉపాసనజేయుటకును (క్రమముగా నెఱింగి ధ్యానముజేయుటకును) మనస్సునందు విలక్షణమగు రూపురేఖలను దిద్దుకొనుటకును అవకాశము లేనిదై యున్నందున నిజభక్తుడగు నర్జునునకు ధ్యానింప నవకాశముగల తన నిజ విశ్వరూపమును జూపుచున్నాడు. లోకములందు వివిధములుగ విస్తరించియున్న విభూతిరూపముల నన్నింటిని ఏక దేశమం దుండునట్లుగ, ఏకకాలమం దభివ్యక్త మగునట్లు గావించి, అట్టి రూపమును ప్రత్యక్షముగ జూడగల జ్ఞానశక్తిని

ప్రసాదించి తన దివ్యమగు విశ్వరూపమును జూపుచున్నాడు. ఇచ్చట అర్జునునికి పరమాత్మయొక్క సృష్టి, స్థితి సంహార, నియమన, బంధ, మోక్ష, జ్ఞానాజ్ఞాన ప్రదత్వాది అష్ట కర్తృత్వములతో గూడియున్న రూపము గోచరమగు చున్నది. ఇప్పుడు అర్జునునికి జూపబోవు విశ్వరూపముగాక పూర్వము యశోదకును, ఒకప్పుడు ధృతరాష్ట్రునకుగూడ పరమాత్మ తనయందు విశ్వరూపములను జూపియున్నాడు గాని మూడు రూపములును ఒకేవిధమైనవి గావని గ్రహింప వలసినది. ఈ విశ్వరూప దర్శనముగూడ సమయోచితమగు ప్రయోజనముకొఱకు వారి వారి యోగ్యతలకు తగిన విధముగ నొసంగినట్లు విదితమగుచున్నది. యశోదకు చతుర్దశ భువనములను తన వదనమందు జూపియున్నాడు. ఆ దృశ్యమామెకు తను స్వప్నావస్థయందో, వైష్ణవ మాయావేశ స్థితియందో యున్నటువంటి యనుభూతి నొసంగినది. ఆమె "కలయో వైష్ణవ మాయయో" యనుచు తన సందిగ్ధావస్థను వ్యక్తము నొనరించెను. అట్టి దృశ్యము జూచియు శ్రీకృష్ణుడు పరమాత్మయను నిశ్చితజ్ఞానము నొందజాలక తన పుత్రుడను వ్యామోహమును విడువలేకపోయెను. ఇక ధృతరాష్ట్రుని విషయమున "ధర్మమూర్తులగు పాండవ పక్షమును పరమాత్మనగు నేను వహించియున్నాను జాగ్రత్త" అను హెచ్చరికతో గూడినదై యున్నది. ఆ దృశ్యము ధృతరాష్ట్రునకు శ్రీకృష్ణుడు పరమాత్మయను తాత్కాలిక జ్ఞానము మాత్రమే గలిగించినది. అది తాత్కాలికమగుటకు కారణము ఆ జ్ఞానము మరల పుత్ర వ్యామోహమను మలినముచే నాచ్ఛాదింపబడి యుద్ధ

నివారణ గావింపజాలకపోయెను. ఇక అర్జునుని విషయమున, అర్జునునికి తన శక్తినిగురించి, కృష్ణభగవానుని గురించి, నిజమగు యుద్ధకారణములను గురించి, భవిష్యత్తులో గలుగబోవు యుద్ధ ఫలితములను గురించి సందేహ రహితమగు నిశ్చిత జ్ఞాన మొసంగునట్టి దృశ్యముగ నున్నది. ఈ దృశ్యము మహా జ్ఞానులకును దేవతలకును మిక్కిలి హర్షము గూర్చునదైనను, అట్టి స్థితి యింకను జేరని అర్జునునకు సంభ్రమాశ్చర్య భయోత్పాతములను గల్గించినను శ్రీకృష్ణుడు పరమాత్మయను నిశ్చయ జ్ఞానమును ప్రసాదించినది. లోగడ పరమాత్మ బోధించిన విషయములవలన కొంతవరకు నశించిన మోహము గలవాడై "మన్యసే యది తచ్ఛక్యం మయా ద్రష్టుమితి ప్రభో" ప్రభువైన శ్రీకృష్ణా ఆరూపము నాచే జూచుటకు శక్యమైనదని నీవు దలచినచో "ద్రష్టు మిచ్ఛామి తే రూప మైశ్వరం పురుషోత్తమ" ఓ పురుషశ్రేష్ఠుడా అట్టి నీయొక్క అచింత్య శక్తిగల రూపమును జూడగోరుచున్నానని ప్రార్థించెను. అర్జునుని యీ మాటలు అతనికి పరమాత్మయం దేర్పడిన భక్తి ప్రతిపత్తులను తన దాసత్వమును నిరూపించుచున్నవి. అట్టి దాసుని కరుణించిన పరమాత్మ "దివ్యం దదామి తే చక్షుః పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్" అనుచు సామాన్యమగు యీ చర్మచక్షువులచే జూడశక్యముగాని ఆ దివ్య స్వరూపమును జూచుటకు జ్ఞాననేత్రి మొసంగుచున్నాను గావున నా విశ్వరూపమును జూడుమనెను. ఇచ్చట విశ్వరూప సందర్శన సమయమున అర్జునుని యనుభూతిని గుర్తింపవలసియున్నది. క్రమము ననుసరించి ఆయన సృష్టిస్థితి రూపములనుగాంచి

సంభ్రమము, ఆశ్చర్యములను పొందెను. అనంతరము లయ రూపమును గాంచినప్పుడు భయకంపితుడాయెను.

5. పశ్యమేపార్థ రూపాణి శతశోఽథ సహస్రశః।
నానావిధాని దివ్యాని నానావర్ణాకృతీనిచ॥

ఓ అర్జున! నాయొక్క శత సంఖ్యాకము మరియు అసంఖ్యాకమై నానావిధములై నానావర్ణములచేతను వివిధాకారములచేతను గూడిన అప్రాకృత రూపములను జూడుము. అనగా యీరూపమునందు ద్వాదశాదిత్యులును, అష్టవసువులును, ఏకాదశ రుద్రులును, అశ్వినీ దేవతలును, నలుబది తొమ్మండుగురు మరుత్తులును అట్లే అనేకములగు అద్భుత పదార్థములతోగూడి పూర్వమెన్నడును జూడబడని విచిత్ర రూపమును జూడుము.

7. ఇహైకస్థం జగత్కృత్స్నం పశ్యాద్యసచరాచరం।
మమదేహే గుడాకేశ యచ్చాన్య ద్ద్రష్టుమిచ్ఛసి॥

ఓ అర్జున! నయొక్క దేహమందు సమస్త చరాచరములతోగూడిన జగత్తునంతటిని ఏకదేశమందుండు దానినిగ (అనగా బహువిధములుగ విస్తరించియున్న జగత్తునంతటిని ఒకేస్థలమందున్న దానినిగ) జూడుము. మరియు యిట్లుచూచి మరి యితరములైనవానిని వేనిని జూచుటకు యిచ్చించుచున్నావో అట్టివానినిగూడ చూడుము.

10. అనేక వక్త్రనయన మనేకాద్భుత దర్శనం।
అనేక దివ్యాభరణం దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్॥

11. దివ్యమాల్యాంబరధరం దివ్యగంధానులేపనమ్।
సర్వాశ్చర్యమయం దేవ మనంతం విశ్వతోముఖమ్॥

అనంతములగు ముఖములును నేత్రములును గలది (సహస్రశీర్షాపురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాద్) దివ్యములగు నాభరణములను ధరించినదియు, ఆశ్చర్యకరమగు అనేక పదార్థములు తనయందు గలదియు, అనేకములగు దివ్యాయుధములను ధరించినదియు, దివ్యమగు వస్త్రములు, మాలలు, సుగంధము మొదలగువానిని ధరించి, అన్ని దిక్కులయందును వ్యాపించిన ముఖములుగలదై, గుణపరిపూర్ణమై, ఆదిమధ్యాంతములు లేక ఆశ్చర్యమును గలిగించుచు, అనేక సహస్రములగు సూర్యుల కాంతితో సమానమగు కాంతిగల నా దివ్య రూపమును జూడుము. ఇచ్చట గ్రహింపదగిన విశేషము పరమాత్మ మున్ముందు చేతనులగు తత్త్వాభిమాన దేవతలను, అనంతరము వారిచే కార్యవంతము జేయబడుచున్న జగత్తును, అట్టి జగత్తును సృష్టించి పోషించుచున్న (ధరించుచున్న) ఆది మధ్యాంతములు లేని తన దివ్య రూపమును క్రమముగ జూపించుచున్నాడు.

15. పశ్యామి దేవాం స్తవ దేవదేహే
సర్వాం స్తథా భూతవిశేష సంఘాన్।
బ్రహ్మాణమీశం కమలాసనస్థం
ఋషీంశ్చ సర్వానురగాంశ్చ దివ్యాన్॥

16. అనేక బాహూదరవక్త్రనేత్రం
పశ్యామిత్వాం సర్వతోఽనంతరూపం।
నాంతం నమధ్యం నపున స్తవాదిం
పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప॥

17. కిరీటినం గదినం చక్రిణంచ
తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తి మంతం।
పశ్యామిత్వాం దుర్నిరీక్ష్యం సమంతా
ద్దీప్తానలార్క ద్యుతి మప్రిమేయమ్॥

హే శ్రీకృష్ణ! నీ దేహమందు చతుర్ముఖ బ్రహ్మను, ఆయన తొడపైనున్న రుద్రుని, సమస్త దేవతలను, ఋషులను, అద్భుతమైన సర్పములను, సర్వభూత సముదాయమును జూచుచున్నాను. పూర్ణుడవైన శ్రీకృష్ణ! నీయొక్క అనేకములైన బాహువులను, ఉదరములను, ముఖములను, నేత్రములను గలిగి సర్వప్రదేశము లందును వ్యాపించియున్న నీయొక్క అపరిచ్ఛిన్నరూపమును జూచుచున్నాను. నీరూపమునకు ఆది మధ్యాంతములు దెలియుటలేదు. కిరీటమును చక్రమును, గదను ధరించి నీయొక్క తేజోసమూహముచే నలుదిక్కులను వెలిగించుచున్నటువంటినీన్నీ, జ్వలించుచున్న అగ్ని, సూర్యుని కాంతివంటి కాంతిచే బుట్టబడి సామాన్య నేత్రములతో జూడ శక్యముగాని అపరిమితుడవైన నిన్ను జూచుచున్నాను. ఈ విధముగ పరమాత్మయందు సర్వసృష్టిని దానిని పోషించు

చున్న ఆయన సేవకులగు సర్వదేవతలను జూచి మిక్కిలి సంభ్రమాశ్చర్యముల నొందెను. ఇక లయస్వరూపమును జూడ బోవుచున్నాడు.

25. దంష్ట్రాకరాళానిచ తే ముఖాని
దృష్ట్వైవ కాలానల సన్నిభాని।
దిశో నజానే న లభేచ శర్మ
ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస॥

26. అమీచత్వాం ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః
సర్వేసహైవా౽వనిపాలసంఘైః।
భీష్మోద్రోణః సూతపుత్ర స్తథాసౌ
సహాస్మదీయైరపి యోధముఖ్యైః॥

29. యథాప్రదీప్తం జ్వలనం పతంగా
విశంతి నాశాయ సమృద్ధవేగాః।
తథైవ నాశాయ విశంతిలోకా
స్తవాపి వక్త్రాణి సమృద్ధవేగాః॥

జగత్తునకు ఆధారుడవును. దేవతలకు ప్రభువైన కృష్ణా! ప్రళయాగ్నితో సమానమైన కోరపండ్లతో మిక్కి భయమును గల్గించుచున్న నీముఖమును జూచుటచే దిక్కు తెలియుటలేదు. గావున నాకు ప్రసన్నుడవుగమ్ము. భీ ద్రోణ కర్ణాది యోధులును, యీసమస్తమైన రాజసమూ

మున్నూ, ధృతరాష్ట్రుని పుత్రులున్నూ, ఇటు మావారున్నూ నీకోరలతోఁగూడిన ముఖముద్వారా నదీ ప్రవాహములు సముద్రమును జేరునట్లు నీయందు ప్రవేశించుచున్నారు. ఏ ప్రకారముగ మిడుతలు అమితవేగముతో తమ మరణము కొరకు జ్వలించుచున్న అగ్నిని ప్రవేశించుచున్నవో, ఆప్రకారముగ యీ దుర్యోధనాదు లందరును అతి వేగముతో మరణముకొరకు నీముఖమునందు ప్రవేశించుచున్నారు. ఇట్టి పరమాత్మయొక్క లయ స్వరూపమును గాంచిన అర్జునుడు మిక్కిలి భయభ్రాంతుడై పరమాత్మతో నిట్లు బలుకుచున్నాడు.

31. ఆఖ్యాహిమేకో భగవానుగ్రహరూపో
నమోస్తుతే దేవవరప్రసీద।
విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి భవంతమాద్యం
నహిప్రజానామి తవ ప్రవృత్తిం॥

ఓ దేవ శ్రేష్ఠుడా! నీకు నమస్కరించుచున్నాను నాకు ప్రసన్నుడవగుము (అనగా నేనడుగబోవు విషయములను దెల్పుము) ఉగ్రస్వరూపుడవైన నీవెవ్వరవు? ఎందులకుగాను యింత భయంకర రూపమును వహించినావు! ఈ భయంకర రూపముతో నీవు దలపెట్టిన కార్యమెట్టిదో దెలియుటలేదు. ఓ ఆదిపురుషుడా నిన్ను చక్కగ దెలిసికొన నపేక్షించుచున్నాను.

32. కాలోఽస్మి లోకక్షయకృత్ప్రవృద్ధో
లోకాన్ సమాహర్తుమిహ ప్రవృత్తః।
ఋతేఽపి త్వాం న భవిష్యంతి సర్వే
యేఽవస్థితాః ప్రత్యనీకేషు యోధాః॥

ఓ అర్జునా! నేను లోకడ యీ జగత్తును సృష్టించ వాడను నియమించి పోషించువాడనని జెప్పియున్నాను. అట్టి నేనే యీ జగత్తును బంధించువాడను, నశింపజేయువాడనై అగు కాల శబ్దవాచ్యుడనై దేశతః కాలతః పూర్ణుడనై యుండి యీ యుద్ధమందు పరస్పర వైరముతో పాల్గొ బోవుచున్నవారి నందరిని సంహరింప ప్రవృత్తుడనై యున్న కాల నామక పరమాత్మను. మీ పక్షమున మీ సోదరులై దుగురును, వారి పక్షమున కృతవర్మ, కృపాచార్య అశ్వత్థామలును దప్ప మిగిలినవా రెవ్వరును ఉండబోవునదిలేద ఈ విధముగ యుద్ధఫలిత మేమియో అర్జునునకు ముందుగ తెలియజేసి యున్నాడు.

33. తస్మాత్త్వ ముత్తిష్ఠయశోలభస్వ
జిత్వా శత్రూ న్భుంక్ష్వ రాజ్యం సమృద్ధమ్।
మయైవేతే నిహతాః పూర్వమేవ
నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్॥

పై శ్లోకమునందు పరమాత్మచే జెప్పబడిన "నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్" యను విషయమును ప్రతివారు

సువర్ణాక్షరములతో హృదయమునందు ముద్రింప జేసుకొన వలసినది. ఓ అర్జున యీ సమస్తులయొక్క కాలము తీరిపోయి యుండుటచే వీరిని నశింపజేయు బోవుచున్నాను. నేను వీరి ఆయుస్సును హరింప జేసియున్నాను గావున (అనగా యింత వరకు ఏ నా శక్తిచే వీరి శరీరములు కార్యవంతము లగుచు న్నవో అట్టి శక్తిని వారి దేహములనుండి ఉపసంహరింప బోవుచున్నాను) వీరిని నీవు యుద్ధమందు జంపినను, చంప కున్నను మృత్యుపాయులైన వీరందరును మరణించుట తథ్యము. ఇది నా నిర్ణయ మగుటంజేసి దానికి తిరుగులేదు. కానీ నీవు వీరి మరణములకు కేవలము నిమిత్తమాత్రుడవని (బాహ్యము నకు గోచరించు కారణుడవని మాత్రము) గ్రహింపుము. దీని వలన నీవు నా భక్తుడ వగుటంజేసి నీకొక ప్రయోజన మొన గూర్చుచున్నాను. అది "మహా వీరుడగు అర్జునుడు గొప్ప యోధులను రణమందు జయించి నాడ"ను మహా కీర్తి అట్టి కీర్తిని బొందినవాడవై రాజ్యసుఖముల ననుభవింపుము. ఇచ్చట స్వామి గావించిన ప్రబోధము ప్రతి మానవునును తన దినచర్యయందు గ్రహింపదగిన విషయము. పరమాత్మ యొక్కడే సర్వ స్వతంత్రుడు గాన యీ జగత్తునందు జరుగు చుండు సర్వ కార్యములును ఆయన యిచ్ఛానుసారమే జరుగుచుండును. ఆయన యిచ్ఛగాకున్న యొక్క తృణమైన నను కదలజాలదు. కానీ వారివారి యోగ్యతల ననుసరించి ఆయనయొక్క సేవకులైన యీ సర్వజీవులను ఒక్కొక్క కార్యమం దొక్కొక్కనిని ప్రేరేపించి బాహ్య కారణునిగ జేయుచు వానికి సుఖదుఃఖాది ఫలముల నిచ్చుచుండును.

ఈ రహస్యమును గ్రహించి పరమాత్మనుగురించి నిశ్చయ జ్ఞానము గల్గినవానికి "ఇది నేను జేయుచున్నాను" "ఇది నాది"యను భావము తొలగిపోవును. మరియు తాను గావించు చుండు కార్యములయొక్క ఫలమునందు క్రమేణ నిర్లిప్తత గల్గుచు దృష్టి మాత్రము ఎల్లప్పుడును పరమాత్మయందే నిలువగలదు.

34\. ద్రోణంచ భీష్మంచ జయద్రథంచ
కర్ణం తథాన్యానపి యోధవీరాన్ ।
మయా హతాం స్త్వంజ హిమా వ్యథిష్ఠా
యుధ్య స్వజేతాసి రణే సపత్నాన్॥

పరశురామునివద్ద ధనుర్వేదము నభ్యసించిన ద్రోణ భీష్ములను, స్వచ్ఛంద మరణముగల భీష్ముని, శంభుదత్త వర ప్రసాదియైన సైంధవుని, ఇంద్రదత్త శక్త్యాయుధధారియగు కర్ణుని నేనెట్లు హతప్రాయులను జేసియున్నాననుశంక గల్గి చున్నదా! పారికట్టి విద్యలను. వరములను, ఆయుధముల నొసంగినవారందరును నాకన్న యుధములును, నాసేవకులై యున్నారుగావున అవిఅన్నియు నా ప్రభావముముందు నిర్వీర్య ములగుచు నాకాటంకములు గాజాలవు. ఒకవేళ పరశురాముని కిని నాకును భేదములేదను మరియొకశంక గలుగవచ్చును. ఇచ్చట భీష్మ ద్రోణాదులకు విద్య నొసంగిన పరశురాముడు త్రేతాయుగమందు శ్రీరామచంద్రునిగ నాచే ఆయనయం దున్న నాస్వరూపాంశలను నేను పరిగ్రహించిన యనంతర

కాలమందలి పరశురాముడేగాన, ఆయనరూపముతో నేనే వారికొసంగిన విద్యగాన నదియు నాకాటంకము గాజాలదు. కావున మొట్టి శంకలకును గురిగాక నీ వర్ణధర్మమగు యుద్ధము జేసి తథ్యమగు విజయమును పొందుము.

40. నమః పురస్తాదథ పృష్ఠతస్తే
నమోఽస్తుతే సర్వత ఏవసర్వ।
అనంత వీర్యామిత విక్రిమస్త్వం
సర్వం సమాప్నోషితతోఽసి సర్వః॥

గుణపూర్ణుడవైన హే కృష్ణా! నీకొఱకు పూర్వ పశ్చిమ దక్షిణోత్తరాది సమస్త దిక్కులందును ఇవే నా నమస్కారములు. నీవు అనంతమైన పరాక్రమము, వీర్యములచే యీ సమస్త జగత్తును వ్యాపించి, నియమించుచుండుటంజేసి నీవు సర్వశబ్దవాచ్యుడవై యున్నావు ఇది "సర్వం ఖల్విదం బ్రిహ్మ-పురుషయే వేదం సర్వం" మొదలగు వాక్యములచే వేదసమ్మతమైన విషయము.

45. అదృష్ట పూర్వం హృషితోఽస్మి దృష్ట్వా
భయేనచ ప్రివ్యథితం మనోమే।
తదేవమే దర్శయ దేవ రూపం
ప్రిసీద దేవేశ జగన్నివాస॥

ఓ శ్రీకృష్ణ! పూర్వ మెన్నడును జూడని నీ విశ్వరూపమును జూచి మిక్కిలి సంతుష్టుడనైతిని గాని భయము

చేత నామనస్సు వ్యాకులము జెందినది. నీ మహిమ నెఱుంగ జాలని నేను లోగడ నీ యెడల అనేక యపరాధములను జేసి యుండవచ్చును. కావున నన్ను క్షమించి నాయందు ప్రసన్ను డవై క్రీడాది గుణయుక్తమైన నీ పూర్వరూపమును జూపుము.

46. కిరీటినం గదినం చక్రహస్త
మిచ్ఛామిత్వాం ద్రష్టుమహం తథైవ ।
తేనైవ రూపేణ చతుర్భుజేన
సహస్రబాహో భవ విశ్వమూర్తే ॥

అనంత బాహువులతో విశ్వవ్యాప్తమైన నీ విశ్వరూపము నెట్లు జూచితినో, అట్లే చతుర్భుజుడవై చక్ర గదా కిరీటధారివై ఆహ్లాదమును గలిగించు నీ సాధారణ రూపమును జూడగోరుచున్నాను. నన్ను అనుగ్రహించి ఆ రూపముతోనే నాకు దర్శనము నిమ్ము.

47. మయా ప్రసన్నేన తవార్జునేదం
రూపం పరం దర్శిత మాత్మయోగాత్ ।
తేజోమయం విశ్వమనంత మాద్యం
యన్మేత్వ దన్యేన న దృష్టపూర్వం ॥

ఓ అర్జునా ! నీయందుగల అనుగ్రహముచే దేశకాలాదులలో పరిచ్ఛిన్నములేని (అనంతమైన) తేజోవంతమైన, సమస్తమునకుంను ఆదియైన, ఉత్తమమైన యిట్టి స్వరూపము,

నాస్వరూప సామర్థ్యముచే నీవలన జూడబడినది. ఇంతకు పూర్వము నీకంటె తక్కువైనవారిచే నెవరిచేతను జూడబడి యుండలేదు. ఇది కేవలము నాచే యనుగ్రహింపబడిన వారికి మాత్రమే లభ్యమగునది. అట్టి అనుగ్రహమునకు నాయందు నిర్మలభక్తి యేగాని, భక్తిలేని యెట్టి యజ్ఞయాగాది, చాంద్రాయణ వ్రతదాన తపో వేదాధ్యయనాదులు గానేరవు.

52. సుదుర్దర్శమిదం రూపం దృష్టవానసి యన్మమ।
దేవా అప్యస్య రూపస్య నిత్యం దర్శన కాంక్షిణః॥

అర్జునా! నాయొక్క ఏ రూపమును నీవు చూచియుంటివో అట్టి రూపమును దేవతలు సైతము యెల్లప్పుడును చూచియు మరల చూడగోరుచుందురు. ఇట్టి మిక్కిలి దుర్లభమైన రూపమును గాంచియున్నావు. ఇది కేవలము నాయందు భక్తిగలవారికే లభ్యమగునదిసుమా! ఉత్తరాధ్యాయమునందు భక్తిని గురించి పరమాత్మ బోధింపబోవు చున్నాడు గావున ఇచ్చటనే ప్రస్తావన జేయుచున్నాడు.

55. మత్కర్మ కృన్మత్పరమో మద్భక్తః సంగవర్జితః।
నిర్వైరః సర్వభూతేషు యఃసమామేతి పాండవః॥

ఈ శ్లోకమునందలి విశేషము జాగ్రత్తగ గ్రహింపవలసినది. పరమాత్మ రెండవ అధ్యాయమునుండి ఆరవ అధ్యాయమువరకు ఫలేచ్ఛారహితులై దైవార్పణ బుద్ధితో వర్ణా

చిత్తకర్మను గావింపవలసినదిగ బోధించెను. సప్తమాధ్యాయము నుండి యింతవరకు పరమాత్మయొక్క మాహాత్మ్యమునుగురించియు ఆయనయం దుండవలసిన భక్తినిగురించియు జెప్పి, భక్తుడగు అర్జునునికి తన విశ్వరూపమునుగూడ జూపెను. కాని యిచ్చట మరల కర్మయొక్క ప్రాశస్త్యమును గురించి జెప్పుచున్నాడు. కారణ మేట్టిదన అర్జునుడు భక్తుడై, అనుగ్రహపాత్రుడై, పరమాత్మ యొసంగిన దివ్య చక్షువుచే ఆయన విశ్వరూపమునుగూడ జూచినప్పటికిని కర్మను విసర్జించు అర్హతగల అపరోక్షజ్ఞాని కాలేదు గావున అర్జునుడు కర్మత్యాగముజేయుట అంగీకరింపలేదు. అపరోక్షజ్ఞాని గూడ లోకసంగ్రహము కొరకు కొంత కర్మ జేయవలసినదే. ఓ అర్జునా! ఎవరు నేను సర్వోత్తముడనను జ్ఞానముతో, నాయందు సంపూర్ణ భక్తిగలిగి ఫలేచ్ఛారహితులై నా ప్రీతి కొరకు విహితకర్మలను నా పూజగ భావించి సర్వభూతములందును వైరములేనివారై జేయుచుందురో వారు నన్నే బొందుదురు. ఇచ్చట గల ధర్మసూక్ష్మతనుగూడ గ్రహింపవలసినది. కర్తృత్వము వహింపని హింస పాపకారణముగాదు. త్యాగబుద్ధితో నిర్మలమైన అంతఃకరణతో జేయు తన వర్ణోచిత కర్మయగు యుద్ధమునందు గోచరించు హింసవలన క్షత్రియునికి పాపములేదు. ఇచ్చట వ్యక్తిగత రాగద్వేషములకు తావులేదు. దండనీతి క్షత్రియధర్మ మగుటంజేసి దైవద్వేషులను దండించుట పరమాత్మ పూజయగుచున్నది గాని పాపకారణముగాదు. శ్రీ హనుమంతులవారు గావించిన రాక్షససంహారమంతయు తన దైవమగు శ్రీరామచంద్రులవారి

పూజారూపమైనదేగాని, యిట్టి ఫలముగావలెననిగాని, నీకు నాకు వ్యక్తిగతముగ విరోధులనిగాని స్వార్థచింతనతో గావించినదిగాదు. ఇంతవేల ? భీమసేనుని జూడుము. ఎట్టి సందేహములును లేనివాడై తన విధి నిర్వహణకుగాను ఉద్దండ గదాదండమును ధరించి భీమకర్మకు సంసిద్ధుడై యున్నాడో. కావున నీవును యుద్ధమును ప్రారంభింపుమని ప్రబోధించుచున్నాడు.

వేదమతమునకు మూలాధారములగు శ్రుతి స్మృతులు పరమాత్మయొక్క స్వరూపము నెట్లు జెప్పియున్నవో నెఱుంగజాలని హైందవేతరులు మనకు పరమాత్మను గురించి సక్రమమగు జ్ఞానములేక మన యిష్టానుసారమైన రూపములను, అనేక నామములతో పూజించుచుందుమని హేళన జేయుచుందురు. ఈ విశ్వరూపమును వారు గ్రహింపగల జ్ఞానముగలవారగుచో వారుగావించు హేళనకు వారే సిగ్గుబడవలసి వచ్చునేమో.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

12. భక్తియోగము

ఈ అధ్యాయమునందు భక్తియనగా నేమి? ఎవరి యందు ఏవిధముగ భక్తి జేయవలెను? భక్తుని లక్షణము లెట్లుండును? అట్టి భక్తివలన గలుగు ఫలితమేమి? మొదలగు విషయములను అర్జుననికి పరమాత్మ యుపదేశించియున్నాడు. నిరంతర ప్రేమ ప్రవాహరూపమైనది భక్తి. అనగా మనకు ప్రియమగు దారాపుత్ర ధనాది విషయములను గురించి సదా ఎట్లు మనస్సునందు మననము జేయుచుందుమో అట్లే పరమాత్మయొక్క అనంత కల్యాణ గుణములను మనస్సునందు సదా మననము జేయుచుండుటనే భగవద్భక్తి యందుము. కాని ఆయనయొక్క అనంతములగు రూపములను, అనంత శక్తిని, అనంతజ్ఞానమును, సర్వవ్యాప్తత్వమును, సర్వోత్తమత్వమును అందరును మనస్సునందారూఢము గావించుకొని, ఆయన గుణోపాసన జేయగలస్థితియందుండరు గావున వారి వారి యోగ్యతానుసారముగ నెవరెన్ని గుణముల నుపాసింపగలరో వన్నింటిని గురించి చింతించుచుండవలెను సర్వులును ముఖ్యముగ సత్, చిత్, ఆనంద, ఆత్మ (నిర్దోషుడు జ్ఞానానంద స్వరూపుడు (ప్రభువు) అను యీ నాలుగు గుణములను ముఖ్యముగ నుపాసింపవలసినది.

ఈ అధ్యాయము "నిన్నుపాసింపవలెనా? లేక అక్షరము నుపాసింపవలెనా?" అను అర్జునుని ప్రశ్నతో ప్రారంభమగు

చున్నది. ఇచ్చట "అక్షర" శబ్దమునకు కొందరు "నిర్గుణ బ్రహ్మ" అనియు, మరికొందరు "శుద్ధజీవుడనియు" అర్థము జెప్పుచు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని "సగుణస్వరూపుడవగు నిన్ను పాసింపవలెనా? లేక నిర్గుణబ్రహ్మ నుపాసింపవలెనా?" అని ప్రశ్నించినట్లును, అట్లే "పరమాత్మయగు నిన్ను పాసింపవలెనా? లేక శుద్ధజీవుని యుపాసింపవలెనా?" అని ప్రశ్నించినట్లు వ్యాఖ్యానించియున్నారు. శ్రీమధ్వులు "బ్రహ్మవగు నిన్ను పాసింపవలెనా? లేక అక్షరశబ్దవాచ్యరాలగు లక్ష్మీదేవి (చిత్ ప్రకృతి) నుపాసించుట ఉత్తమమా?" అని ప్రశ్నించి నట్లు వ్యాఖ్యానించియున్నారు. ఇందేది క్రమమగు వ్యాఖ్యానమో గ్రహింపవలసియున్నది. నిర్గుణబ్రహ్మ యనిర్వచనీయమని జెప్పుచున్నారుగావున, అట్టి అనూహ్య పదార్థమును ఎట్టి గుణములచే మనస్సునందారూఢము గావించుకొని యుపాసింపవలెనను విషయముగూడ అనూహ్యమేయగుచూ యీ వ్యాఖ్యానము పొసగుటలేదని దెల్పుచున్నది. ఇట్టి వ్యాఖ్యానము గావించినవారే నిర్గుణబ్రహ్మ ఉపాసనార్హుడు గాడనియు, సాధకునికి సగుణబ్రహ్మయే శరణ్యమనియు లోగడ జెప్పియున్నారు. ఇక శుద్ధజీవుడెవరు? అను విషయము క్రమముగ వివరింపబడి యుండలేదు. శుద్ధజీవుడు స్వరూపోద్ధారకుడగు గురువని భావించిన, గురువు మార్గదర్శకుడు గాగలడేగాని, మోక్షప్రదాత గాజాలడు. లేక లక్ష్మీదేవియేయని వారిభావముగుచో శ్రీమధ్వులతో నేకీభవించిన వారే యగుచున్నారు, కావున శ్రీమధ్వుల వ్యాఖ్యానమే శాస్త్రసమ్మతమైనదని గ్రహింపగలరు. లోగడ అక్షర పర

బ్రహ్మ యోగమందు "అక్షర" శబ్దమునకు పరమాత్మయని అర్థము జెప్పి ఇచ్చట చిత్ ప్రకృతియను అర్థము జెప్పుటెట్లు సమంజసమను ప్రశ్న గలుగవచ్చును. అచ్చట మామూలుగ అక్షరమనిగాక పరమాక్షరమని జెప్పబడి యుండుటచేత పరమాక్షర శబ్దము బ్రహ్మకే అన్వయము. ఇచ్చట మామూలు అక్షరశబ్దము లక్ష్మీదేవికే అన్వయము.

అసలు అర్జును డిట్టి ప్రశ్న యడుగుటకు కారణమేమి? లోగడ పరమాత్మ తన యధీనమందున్న "మాయ" దాట శక్యముగానిదని జెప్పియున్నాడు. కావున మాయను ప్రసన్నురాలిని గావించుకొని ఆటంకములు దొలగించుకొని పరమాత్మను జొందుటగూడ యొక మార్గమని అర్జునుడు భావించి యిట్లు ప్రశ్నించి యుండవచ్చును. మరియొకచోట లక్ష్మీదేవి జీవజడ ప్రపంచమునకు తల్లివంటిదని జెప్పియున్నాడు. తల్లి సులభముగ ననుగ్రహించునను తలంపుతో నిట్లు ప్రశ్నించి యుండవచ్చును (7 అ-14 శ్లో.) ప్రశ్నకు కారణ మెట్టిదైనను పరమాత్మ జెప్పిన క్రమమగు విధానము శ్రీమధ్వులు గావించిన వ్యాఖ్యానము ఎట్లు పరస్పర సంబంధము గలిగియున్నవో గ్రహించునది.

2. మయ్యావేశ్య మనో యేమాం నిత్యయుక్తా ఉపాసతే।
శ్రద్ధయా పరయోపేతస్తే మే యుక్తతమామతాః॥

ఓ అర్జున! ఎవరు మనసు సంపూర్ణముగ నాయందుంచి, ఎల్లప్పుడును ఉత్తమమైన బుద్ధితో నన్నే ధ్యాన

రూపకముగ నుపాసించుచున్నారో వారు మోక్షోపాయము నెఱింగిన వారియందు ఉత్తములై యున్నారు గావున వారు నాకు సమ్మతులు. అనగా నేనే సర్వోత్తముడనను జ్ఞానముతో సదా నా గుణములనే అన్య చింతన లేక ధ్యానించు వారు ఉత్తములనియు, మోక్షమును దప్పక బొందుదురనియు నా మతము.

3. యేత్వక్షర మనిర్దేశ్య మవ్యక్తం పర్యుపాసతే।
సర్వత్రగమ చింత్యంచ కూటస్థమచలం ధ్రువమ్॥

4. సంనియమ్యేంద్రియ గ్రామం సర్వత్ర సమబుద్ధయః।
తేప్రాప్నువంతి మామేవ సర్వభూత హితే రతాః॥

అక్షర శబ్దవాచ్యురాలగు లక్ష్మీదేవి నుపాసించువారు గూడ తుదకు నన్నే పొందుదురుగాని, ఆమె యుపాసన ద్వారా నన్ను జేరుట ఎక్కువ కాలవ్యవధితోను, బహు కష్టములైన నియమ నిష్టలతోను గూడినదై యున్నది. ముఖ్యముగా గమనింపదగిన విషయము ఆమె త్రిగుణములకును అధిష్టాన దేవతయై, తెలిసికొనుటకు శక్యముగాని చిత్ర విచిత్ర గుణములు గలదై ఆకాశమునందు తన స్థానము గలిగియున్నది. ముఖ్యముగా యింద్రియ నిగ్రహము, బ్రహ్మచర్యాది కఠోర నియమములు, సర్వ ప్రాణులయందును అహంకార మమకార రాహిత్యముతో గూడిన సమబుద్ధి,

ద్వేషరాహిత్యము (సంపూర్ణ సత్వగుణము) మొదలగు నియమముల నభ్యసింపవలెను. అట్లగుచో పరమాత్మ నుపాసించునప్పుడు పై నియమములతో పనిలేదా? యను ప్రశ్న గలుగును. ఇచ్చట పరమాత్మ సర్వ స్వతంత్రుడనియు, లక్ష్మీదేవి ఆయనకన్న అవరురాలై, ఆయన యధికారమునకు లోబడి, ఇవ్వబడిన యధికారమువరకే పరిమితమగు ఫలముల నీయగలదు. మోక్షప్రదాతృత్వము శ్రీహరికేగాని లక్ష్మీదేవికి లేదు. ఆమె ప్రసన్నురాలైనప్పుడు శ్రీహరిని జేరుట కంటకము గాకుండ నుండి ఆయనకు సిఫారసు జేయగలదు. ఆ స్థితియందు మరల పరమాత్మను ప్రసన్నుని గావించుకొనుటకు భక్తితో సాధన జేయవలసియున్నది. ఇది కాలవ్యవధికి కారణము. ఇక ఆయన నుపాసించు సాధకుడు పై నియమములను పాటింపలేకున్నను సంపూర్ణ భక్తితో ఆయనకు శరణాగతుడైనప్పుడు ఆయన అనుగ్రహమువలన తత్త్వాభిమాన దేవతల యనుగ్రహముకూడ గలిగి పై నియమములను పాటింపగల శక్తి సాధకునియందు అనాయాసముగ గలుగును. అట్టి శక్తి లక్ష్మీదేవి యొసంగదు. కారణము స్వభావసిద్ధముగ శ్రీహరి యొసంగిన అధికారముతో ప్రాపంచిక సుఖ సంపదల నిచ్చుటయే ఆమె కార్యము. సాధకునియందు విరాగమును పెంపొందించు స్వభావమా ప్రకృతికి లేదు. కావున సాధకుడు స్వశక్తితో పై నియమముల నభ్యసింపవలసి వచ్చుచున్నది. ఇందు ఎంత వరకు విఘ్నములకు గురిగాకుండ కృతకృత్యుడగు ననునది అనుమానాస్పదమైన విషయము. ఇట్టి నియమములను పాటింపకయే ఆమె నుపాసించిన గలుగు బాధయేమి?

నియమరహితునికి ఆమె ప్రసాదించు సంపదలన్నియు యిహ
ముతో బంధించి పరమునకు దూరము గావించునవగును. ఇక
ఆమెను నియమములతో నుపాసించినప్పుడు మునుముందు
సాధారణ సంపదలనే గాక అణిమాది సిద్ధులనుగూడ ప్రసా
దించును. ఆ సిద్ధులు ఎంత నియమవంతునిగూడ ప్రలోభ
ములకు గురిగావించి వికారములను గలిగింపగలవు ఇన్ని కష్ట
ముల నధిగమించి ఆమెను ప్రసన్నురాలుగ జేసుకొనినను
చేయగలిగినది స్వామికి సిఫారసు మాత్రమేగాని, మోక్ష
ప్రదానము గాదు. మరల శ్రీహరి యనుగ్రహమునకు పాటు
బడవలసినదేనని లోగడనే జెప్పియున్నాము. త్రిగుణాత్మకము
లగు దేహధారులైన జీవులకు కత్తిమీద సామువంటి శ్రీ
విద్యోపాసనద్వారా మోక్షము సాధింప ప్రయత్నించుట
మిక్కిలి కష్టములతో గూడియున్నది. ఇక స్వామివిషయమున
ఆయన సర్వజ్ఞుడు, సర్వస్వతంత్రుడును, దోషరహితుడైన
ప్రభువను ఆయన గుణములను సదా మననముజేసుకొనుచు
ఆయనకు శరణాగతులైనప్పుడు సర్వ రక్షణభారము (అనన్యా
శ్చింత యంతో మాం) ఆయన యేవహించి తరింపజేయగలడు.
ఆయన కట్టి స్వాతంత్ర్యమును, సర్వజీవుల స్వరూప యోగ్యత
లను గురించిన సర్వజ్ఞత్వమును, కరుణయు గలవు. కాని
రమాదేవినిగూడ పరివార దేవతలం దగ్రగణ్యురాలుగ ప్రతి
నిత్యము శ్రీహరితో పూజింపవలసినదే.

12 శ్రేయో హి జ్ఞాన మభ్యాసాత్ జ్ఞానాద్ధ్యానం విశిష్యతే।
ధ్యానాత్కర్మ ఫలత్యాగ స్త్యాగాచ్ఛాంతి రనంతరం॥

ఓ అర్జున! నాయొక్క జ్ఞానమునకు కారణమైన శ్రవణ, మనన, శాస్త్రవిచారాది అభ్యాసములకన్న, పొంద బడిన నాయొక్క జ్ఞానము శ్రేయస్కరమైనది. అట్టి జ్ఞానము ధ్యానరహితమైనదిగ నుండరాదు గావున అట్టి జ్ఞానముకన్న ధ్యానముతో గూడిన జ్ఞానము శ్రేష్ఠము. అట్టి ధ్యానముగూడ కోర్కెలతో గూడినదగాక సర్వకర్మల ఫలమును నాయందు త్యాగముజేయు బుద్ధితో గూడిన ధ్యానము శ్రేష్ఠతమము. అట్టి త్యాగమువలన నాయొక్క యథార్థ జ్ఞానప్రాప్తియు చిత్తశాంతియు లభించును. ఇచ్చట కర్మ ఫలత్యాగమున కింతటి ప్రాముఖ్యత నిచ్చుట విశేషము. కర్మలను జేసినప్పుడే ఫలమును, ఫలమున్నప్పుడే త్యాగముజేయుట కవకాశము గాన కర్మలను జేయవలసినదే త్యాగము భక్తికి లక్షణము. కావున భక్తితో జేయు సత్కర్మకు మోక్షకారణమగు జ్ఞానమునిచ్చు శక్తిగలదు ధ్యానవిషయుడగు పరమాత్మ వేదములందును, స్మృతులందును (విశ్వరూపము) జెప్పిన విధముగ బుద్ధియందారూఢమగుటగూడ కష్టమే. పరమా త్మను మనస్సునందు నిలుపుకొనుట నిత్య విహిత కర్మలగు సంధ్యావందన దేవతార్చనలతో ప్రారంభించుట యుచితము. ప్రత్యక్షముగ గోచరించుచుండు సవితృ నామక సూర్యభగ వానునియందు బంగారు భుజకీర్తులను, కిరీటమును, మకర కుండలములను ధరించి హస్తములందు శంఖ చక్రములను దాల్చి బంగారు కాంతులతో వెలుగొందుచున్న శ్రీమన్నా రాయణుని యనుసంధానము గావించుకొని ధ్యానించుటయు, అనంతరము లోకబాంధవునికి అర్ఘ్యప్రదానముల నిచ్చి

గాయత్రిని జపించి, దిగ్దేవతలకు నమస్కరించుట శాస్త్రోక్త విధానము. అనంతరము సాలగ్రామమునందు శ్రీహరి సాన్నిధ్యమునను సంధానము గావించుకొని షోడశోపచార పూజలను గావించుటయు తరువాత తారతమ్యానుసారముగ పరివార దేవతలను పూజించుటయు క్రమవిధానము. ఇట్లు దినచర్యతో ప్రారంభించిన సాధనను విస్తృతము గావించుకొనుచు తనకు మిక్కిలి ప్రియతముడును, ఆరాధ్య దైవమగు శ్రీహరిని ప్రతి పదార్థమునందును జూడగల్గుటను క్రమేపి నభ్యసించుట ద్వారా, పరమాత్మయొక్క విశ్వరూపము సాధకుని మనస్సునం దారూఢము గాగలదు. ఇట్లు సాధన సిద్ధించువరకు నిర్మల భక్తితో కర్మలను జేయుచు ఫలము నాయునయం దర్పణజేయుట వలననే పరమాత్మయొక్క యథార్థ జ్ఞానము గలుగునుగాని కేవలము ఉపన్యాసముల వలన గలుగు పనిగాదు. అట్లే త్యాగరూపమగు భక్తిలేని యాంత్రిక కర్మవలనను ప్రయోజనములేదు. పాఠశాలయందు జేరి అక్షరాభ్యాసముతో ప్రారంభమై ఉన్నతవిద్య నేర్చునంతవరకు గావించిన ప్రయత్నమే యనుభవ పూర్వకమగు సాధన యగుచున్నది.

13. అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవచ।
నిర్మమో నిరహంకార స్సమదుఃఖసుఖః క్షమీ॥

14. సంతుష్ట స్సతతం యోగీ యతాత్మా ధృఢనిశ్చయః।
మయ్యర్పిత మనోబుద్ధిర్యో మద్భక్తస్సమే ప్రియః॥

ఇచ్చట కృష్ణపరమాత్మ భక్తుని లక్షణములను గురించి జెప్పుచున్నాడు. "ఇది నాది" యను స్వాతంత్ర్యాభిమానము, తనయందు లేని గుణములున్నట్లు భావించుకొని దురభిమానములకు లోనుగాక సుఖదుఃఖములందు వికారరహితమైన తుల్యబుద్ధి గలిగియుండవలెను. ఓర్పు అను యీగుణముతో సర్వభూతములయందును ద్వేషము లేకపోవుటయేగాక మైత్రి గలిగియుండి, కృపనుగూడ జూపుచుండవలెను. కాని యిది అహంకార మమకార రాహిత్యమును, పాత్రాపాత్ర నిర్ణయమును గలిగి యథా యోగ్యమైనదై తన వర్ణోచిత కర్మనిర్వహణ కనుగుణ్యమైనదిగ నుండవలెనను ముఖ్య విషయము గమనింపవలెను. లేకున్న ప్రథమాధ్యాయమునందు జెప్పిన అర్జునుని కార్పణ్యదోషమువంటి దగును. విష్ణువే సర్వోత్తముడను దృఢవిశ్వాసము గలిగి ఎల్లప్పుడును సంతుష్టి గలిగి భక్తితో పరమాత్మయొక్క జ్ఞానార్జనకొరకు ప్రయత్నించువాడు ఆయనకు మిక్కిలి ప్రీతిపాత్రుడు.

16 అనపేక్షశ్శుచి ర్దక్షః ఉదాసీనో గతవ్యథః।
సర్వారంభ పరిత్యాగీ యో మద్భక్తస్సమే ప్రియః॥

ఎవరు భగవదనుగ్రహమునుదప్ప యితర విషయముల నపేక్షింపడో, బాహ్యాంతర శుద్ధిగలవాడో భగవత్సంబంధములగు కార్యములను నిర్వహింప సమర్థుడో, దుష్టవిషయములందాసక్తి లేనివాడో, ఇతరులచే తనకు గలుగుచుండు అపకారముల వలనగలుగు దుఃఖమును బొందడో, విష్ణుపూజా సంబంధ

ములుగాని సర్వ భోగ్యములను విడిచినవాడో, నాయందు సంపూర్ణ భక్తి గలవాడో, అతడు నాకు మిక్కిలి ప్రియుడు. ఇచ్చట ప్రతివాక్యమును జాగ్రత్తగ పరిశీలించి అర్థమును గ్రహింపవలెను. సాధకుడగు జీవుని ధర్మములను, సాధ్యమగు పరమాత్మ ధర్మములను గుర్తింపక అర్థరహితమగు సాధన మార్గములను గీతాశాస్త్రము సమ్మతింపదు. సాధకుడు సద్గుణ సంపన్నుడై, భగవద్భక్తిపరుడై, సద్విషయములం దాసక్తి, నిర్వహింప సమర్థత గలిగి' దుర్విషయములం దుదాసీనుడై యుండవలెను.

19. తుల్యనిందాస్తుతిర్మౌనీ సంతుష్టోయేనకేనచిత్।
అనికేతః స్థిరమతిర్భక్తిమాన్మే ప్రియోనరః॥

మరియు ఎవరు జనులు తనను గురించి జేయుస్తుతి నిందలను మనస్సున కంటించుకొనకుండ సముడై యుండునో, మితభాషణుడో, ప్రాప్తించిన విషయములను భగవదిచ్ఛానుసారము ప్రాప్తించినవానినిగ దలంచి తృప్తినొందువాడో, దుష్ట విషయములవలన మనోచాంచల్యము నొందడో, సర్వకాలములందును నాయందు మనస్సుంచువాడో అట్టివాడు నాకు మిక్కిలి ప్రియుమైనవాడు.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

13. క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ విభాగ యోగము

ఈ అధ్యాయమునుండి ప్రారంభమగుచున్న చివరి ఆరు అధ్యాయములును వివిధ తత్త్వములయొక్క స్వభావ ధర్మములను వానియందుగల పరస్పర భేదమును గురించిన తత్త్వజ్ఞానమును బోధించుచున్నవి. ఏ పంచభేద తారతమ్య జ్ఞానమే జీవునికి ముక్తి హేతువని శ్రీ మధ్వాచార్యులవారు బోధించి యుండిరో ఆ జ్ఞానమే యీ అధ్యాయములందు బోధింపబడినది. జీవజడ పరమాత్మలకును, జీవులకు జీవులకును, జడమునకు జడమునకును గల పరస్పర శాశ్వత భేదమే పంచ భేదము. మరియు యీ తత్త్వములయొక్క స్వభావ ధర్మము లందుండు శాశ్వత నీచోచ్చాదుల తరతమ భేదమును గురించిన జ్ఞానమే తారతమ్య జ్ఞానము. ఈ అధ్యాయమునందు జడమగు క్షేత్రమును (శరీరమును) దానిని గురించిన సంపూర్ణ జ్ఞానముతో దానిని కార్యవంతము జేయుచున్న క్షేత్రజ్ఞుని (పరమాత్మను) గురించి చెప్పబడినది.

2. ఇదం శరీరం కౌంతేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే।
ఏతద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః॥

ఓ అర్జున! కంటికి కనబడుచు తెలిసికొనదగియున్న ఈ శరీరము క్షేత్రము. ఇది చిత్ ప్రకృతి (లక్ష్మి) జన్య

మగు మహత్ (బ్రహ్మ, వాయు) అహంకార (గరుడ, శేష, రుద్ర) బుద్ధి (భారతి, సరస్వతి) మనస్సు (ఇంద్ర, కామ) శబ్ద (బృహస్పతి ప్రాణ) స్పర్శ (అపాన) రూప (వ్యాన) రస (ఉదాన) గంధ (సమాన) శ్రోత్ర (దిగ్దేవ) త్వక్ (అహంకారిక ప్రాణ) చక్షు (సూర్య) జిహ్వా (వరుణ) ఘ్రాణ (అశ్వినీద్వయ) వాక్ (వహ్ని) పాణి (దక్ష) పాద (జయంత) పాయు (మిత్ర) ఉపస్థ (మను) ఆకాశ (గణపతి) వాయువు (ప్రవాహ వాయు) అగ్ని (అగ్ని) జల (వరుణ) భూమి(భూదేవి, శనిరాజు) అను యిరువదినాలుగు తత్వములుగ నున్న జడ పదార్థము (పరమాత్మ యొసంగిన శక్తితో దానిని కార్యవంతము జేయుచుండు తత్వాభిమాన దేవతలనుగూడ జూపడమైనది) ఇట్టి జడపదార్థ సముదాయముచే గూడియున్న సమస్త భూతాది ప్రపంచ రూపమైన యీ క్షేత్రమును సంపూర్ణముగ నెఱింగిన వానిని క్షేత్రజ్ఞుడని పండితులు జెప్పుచున్నారు.

3. క్షేత్రజ్ఞం చాపిమాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత।
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోః జ్ఞానంయత్తత్ జ్ఞానంమతం మమ॥

ఓ అర్జున! క్షేత్రమని జెప్పబడుచున్న యీ సమస్త భూతాదులందుండి, యీ సమస్త క్షేత్రమును యెఱింగిన క్షేత్రజ్ఞునిగా (బ్రహ్మగా) నన్నే గ్రహింపుము. ఈ క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞులను వివరముగా నెరింగిన జ్ఞానమేదియో అదియేనాకు సమ్మతమైనది. చతుర్వింశతి జడతత్వములతో గూడిన యీ

జగత్తును ప్రవేశించి దానిని తన శరీరముగ వహించుచున్న (దాని ధర్మములు తన కంటకుండ) పరమాత్మకు యీ క్షేత్రమును గురించిన సంపూర్ణ జ్ఞానముండుటకు హేతువు) అది ఆయన అధీనమందుండి, ఆయన శక్తిచేతనే కార్యవంతమగుచుండుటవలన. సర్వజ్ఞుడైన పరమాత్మకు యీ క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులను గురించిన జ్ఞానముతో ప్రయోజనములేదు. జడమగు క్షేత్రమునకు జ్ఞానమే యుండదుగావున దానికిని యీ జ్ఞానముతో పనిలేదు. ఇక క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులను గురించిన జ్ఞానము నొంది సాధన జేయువలసిన వాడెవరు. జగత్సంబంధమైన చతుర్వింశతి తత్వములతో గూడిన క్షేత్రములే జీవులు ధరించుచుండు దేహములు. అట్టి దేహాంతర్గతుడై పరమాత్మ దానిని కార్యవంతము గావించుచు దేహధారియైన జీవునకు వాని కర్మానుసారమైన ఫలముల నొసంగుచున్నాడు. ఈ కర్మ ఫలానుభవ సమయమున దేహమందు గలుగుచుండు వికారములను తనవిగ భావించి భ్రాంతుడగుచుండు అజ్ఞానాదిదోషయుక్తుడైన జీవునికే యీ క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ జ్ఞానము గావలసియున్నది. ఇట్లు క్షేత్రము, క్షేత్రమును నడిపించు పరమాత్మయు, పరమాత్మతో బాటు క్షేత్రమందుండి దాని ద్వారా సుఖ దుఃఖముల ననుభవించు జీవులును భిన్న ధర్మములుగల భిన్న పదార్థములు. పరమాత్మకన్న భిన్నులగు జీవులున్నారను విషయము నంగీకరింపనివారు శరీరముద్వారా గలుగుచుండు సుఖదుఃఖములను క్షేత్రజ్ఞుడైన పరమాత్మకే యంటగట్టుదురు. ఇదిఎంతవరకు సమంజసమో వారికేయెఱుక.

7. ఇచ్ఛాద్వేష స్సుఖం దుఃఖం సంఘాత శ్చేతనా ధృతిః।
ఏతత్ క్షేత్రం సమాసేన సవికార ముదాహృతమ్॥

ఇచ్చట క్షేత్రవికారములను జెప్పుచున్నాడు. ఇచ్ఛ (కామ) ద్వేష (కలి) సుఖ (ప్రాణదేవ) దుఃఖ (విప్రచిత్తి) మనోవృత్తి (జీవుడు) ధైర్య (భారతి) మొదలగు వికార సహితమైనది క్షేత్రము. ఈ క్షేత్రముద్వారా దాని ధర్మములగు వికారములను స్వీకరించుచుండు జీవుడు వీని నన్నిటిని తనవిగనే (శరీరమే తానని) భావించి అజ్ఞానాది దోషయుక్తుడగుచున్నాడు అనగా తన స్వరూపభూతములగు ఇచ్ఛాజ్ఞానములను. దోషాచ్ఛాదితములు గావించుకొనుచున్నాడు. ఈ అజ్ఞానము నశించుటకు సాధనమార్గము జెప్పుచున్నాడు.

8. అమానిత్వ మదమ్భిత్వ మహింసాక్షాంతి రార్జవమ్।
ఆచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మవి నిగ్రహః॥

తనకు తాను మెచ్చుకొనకుండుట తన యల్పత్వమును గ్రహించి గర్వరహితుడై యుండుట, సజ్జనులను పీడింపకుండుట, సహనశక్తి, ఋజువర్తనము, గురుభక్తి, బాహ్యాంతర శుచి, స్వధర్మ నిర్వాహణమందు ధైర్యము, మనోనిగ్రహమును గలిగియుండవలెను.

10. అసక్తి రన భిష్వఙ్గః పుత్రదార గృహాదిషు।
నిత్యంచ సమచిత్తత్వ మిష్టానిష్టోప పత్తిషు॥

దారాపుత్ర ధనాదులందు మమకార రాహిత్యము, సుఖ దుఃఖములయెడ వికారము నొందకుండుట, ఇష్టానిష్ట విషయప్రాప్తివలన మనశ్చాంచల్యము లేకుండుట, సదా పరమాత్మయందే మనస్సుంచి పరమాత్మ జ్ఞానముకొరకు శాస్త్ర విచారము జేయుట మొదలగు సాధన మార్గముల ద్వారా క్షేత్రజ్ఞుని జ్ఞానము జీవు డార్జింపవలెను. ఇక క్షేత్ర జ్ఞుని గురించి వివరించుచున్నాడు.

13 జ్ఞేయం యత్తత్ప్రవక్ష్యామి యద్జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే।
అనాది మత్పరంబ్రహ్మ న సత్తన్నాసదుచ్యతే॥

ఏ క్షేత్రజ్ఞుని గురించిన జ్ఞానము మోక్ష కారణమగు చున్నదో అట్టివానిని గురించి యవశ్యము దెలిసికొనవలసి యున్నది. అతను ప్రకృతి సంబంధమైన పుట్టుట యను గుణము గల దేహము లేనివాడు. అట్టి దేహమునకుండు యింద్రియాదు లును, వాని సహాయముతో మాత్రమే (మానవునివలె) జేయు కర్మలు గలవాడుగాడు. ప్రత్యక్షముగ కంటితో చూడగల రూపముగల భూమి, అగ్ని, జలముకన్నను, కంటితో చూడ జాలని రూపములుగల ఆకాశము వాయువుకన్న భిన్నుడుగ నున్న విలక్షణుడు. రూపములుగల పృథివి, జలము, అగ్నికి పరిమిత వ్యాప్తియేగాని పరమాత్మకుగల సర్వ వ్యాపకత్వము లేదు. రూపరహితములగు ఆకాశము, వాయువులకు సర్వ వ్యాపకత్వమున్నది గాని, అది కొన్ని పదార్థముల విషయ మున బహిర్వ్యాప్తియు కొన్ని పదార్థముల విషయమునసే

అంతర్బహిర్వ్యాప్తి గలదు. కాని పరమాత్మకు సర్వాంతర్బహిర్వ్యాప్తత్వము గలదు (అంతర్బహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణస్థితః) ఈ విధముగ పరమాత్మ పై విషయముల కన్న భిన్నుడును, దేశతః కాలతః పాత్రతః పరిపూర్ణుడై యున్నాడు.

14. సర్వతః పాణిపాదం తత్సర్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్।
సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి॥

బ్రహ్మ ఎల్లచోట్లయందును కరములును పాదములును గలది. అట్లే శిరస్సును ముఖము కన్ను చెవియు గలది. సర్వ పదార్థములను వ్యాపించినదై జీవులు ధరించు ప్రాకృత దేహములకుండు ఇంద్రియములవలె పరిమిత శక్తిగలవియును, జీవునికి అస్వాధీనమై యుండునవియు గాక ఆయనయొక్క దివ్య దేహమందలి యింద్రియము లన్నియు సంపూర్ణముగ ఆయన అధీనములై యుండి అపరిమిత సర్వ శక్తిని గలిగియున్నవి. పరమాత్మ విషయమున తత్త్వాభిమాన దేవతలందరును ఆయనయొక్క అవయవముల నాశ్రయించుకొని ఆయనకు వశులై ఆ అవయవములద్వారా ఆయన వారి కొసంగు శక్తితో జగత్కార్యమును జేయుచున్నారు. జీవుడు ఇంద్రియ వశుడు (ఆ దేవతలకు వశుడు) ప్రాకృత దేహమునకుండు ఏ యింద్రియము దానిపనిని మాత్రమే అది జేయును. పరమాత్మయొక్క దివ్యదేహమందలి సర్వేంద్రియములున్నూ సర్వ కార్యములను జేయగలవు.

15. సర్వేంద్రియ గుణాభాసం సర్వేంద్రియ వివర్జితం।
అసక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణ భోక్తృచ॥

పరమాత్మ తాను ప్రాకృతములగు ఇంద్రియములచే రహితుడగుచు ప్రాకృతములగు దేహములకుండు ఇంద్రియ ములకును వాని విషయములకును ప్రకాశము నిచ్చువాడు. సృష్టి స్థితి లయాది కర్మలను జేయుచున్నను కర్మ లేపములేని నిర్దోషుడు. సర్వ భూతాధారుడగు ప్రాకృత గుణాతీతుడై సర్వదా ఆనందాది కల్యాణగుణ పూర్ణుడై యున్నాడు. ఇట్టి అచింత్య శక్తిగల పరమాత్మ వేదాదులు బోధించిన మార్గ ముగ సద్గురువులద్వారా గ్రహించి నిశ్చయ బుద్ధితో సాధనజేసి యనుభవపూర్వకముగ నెఱుంగగలవాడని గ్రహించునది.

20. ప్రకృతిం పురుషంచైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి।
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతి సంభవాన్॥

ఇచ్ఛాది వికృత పదార్థములను, సత్వ రజ స్తమో గుణములను, ఏచిత్ ప్రకృతినుండి సంభవించుచు, అట్టివానికి తల్లియై యున్నదో ఆచిత్ ప్రకృతియు, పరమాత్మ జీవులను యీ మూడువిధములైన పురుషులను (చేతనులను) ఉత్పత్తి రహితులని దెలిసికొనుము. ఉత్పత్తిలేదు గావున స్వరూప నాశముగూడ లేని అనాది నిత్యులని గ్రహింపుము

21. కార్యకారణ కర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతి రుచ్యతే।
పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే॥

జీవుడు ధరించుచుండు దేహమునకు, దాని భాగము లగు యిందిృయములు జేయుచుండు కార్యములకు ప్రకృతి కారణమనియు, వాని ఫలితములగు సుఖదుఃఖాదులను జీవుడు భుజించుచుండుటకు పరమాత్మ కారణుడనియు జెప్పబడినది. ఇచ్చట దేహముజేయుచుండు కార్యములకు ప్రకృతి నిమిత్త కారణము మాత్రమే. పరమాత్మ యొసంగిన శక్తిచేతనే దాని కార్య మది జేయుచున్నది. అట్టి కార్యఫలమును జీవుడు భుజించుటయందు పరమాత్మ ప్రేరణ గలదు. ఆయన యను గ్రహించిన జీవుడు ఫలమునందు స్నేహములేనివాడై దానిని యనుభవింపడు. లేనివాడు బద్ధుడై యనుభవించు చుండును.

24. య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతించ గుణైస్సహ।
సర్వధా వర్తమానోఽపి న సభూయోఽభి జాయతే॥

ఓ అర్జున! ఎవడు సత్వరజస్తమోగుణాత్మకమును, సుఖదుఃఖాది వికారములతో గూడినదియగు ప్రకృతిని, మరియు త్రిగుణబద్ధుడై ప్రకృతి సంబంధమగు సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచుండు జీవుని, మరియు జీవునికంటె భిన్నుడై ప్రకృతి సంబంధమైన దేహమందున్నను తత్సంబంధమైన సుఖ దుఃఖములు లేక ఆదేహమును నియమించు పరమాత్మను పూర్వోక్త ప్రకారముగ తెలిసికొనుచున్నాడో అట్టిమానవుడు

ప్రమాదవశమున పాపకార్యమందు ప్రవృత్తుడై నను పరమాత్మ యొక్క మాహాత్మ్య జ్ఞానమువలన ఉద్ధరింపబడినవాడై మరల జన్మలేనివాడే యగుచున్నాడు. ఇట్టి జీవేశ్వర ప్రకృతి భేద జ్ఞానమే వానిని రక్షించును.

28. సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్।
వినశ్యత్స్వ వినశ్యన్తం యః పశ్యతి సపశ్యతి॥

ఎవడు ఏపరమాత్మ ఉచ్చ నీచములైన సమస్తభూతము లందున్నప్పటికిని, ఆయాభూత ధర్మములైన జనన మరణ దుఃఖానుభవ రూపమైన నాశమును తాను పొందక, అనగా అధిష్ఠాన ధర్మములైన ఉచ్చనీచత్వములతో తనకెట్టి సంబంధము లేని సముడైన ఆ పరమాత్మను జూచుచున్నాడో (పరమాత్మను దెలిసికొనుచున్నాడో) అతడు పరమాత్మయొక్క యథార్థ జ్ఞానమును పొందగలవాడు.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

14. గుణత్రయ విభాగ యోగము

గుణమను పదమునకు స్వభావము లేక త్రాడు అను అర్థములు గలవు. త్రాడొక వస్తువును మరియొక వస్తువుతో కలిపి బంధించుట కుపయోగ బడునది. ప్రకృతి సంభవములగు సత్వరజస్తమోగుణముల స్వభావముగూడ నీ జీవుని ప్రకృతితో బాధించుటయే. కాని జీవుని బంధించుటకు మూడు గుణముల అవసరమేమి? ఒక్కగుణము జాలదా? యను ప్రశ్న గలుగ వచ్చును. జీవుల స్వరూప యోగ్యతల ననుసరించి వారి పూర్వ జన్మ కర్మలు వివిధములుగ నుండును. మరియు జీవుల స్వరూప ధర్మములుగూడ సాత్విక, రాజస, తామసములని మూడు విధములుగ నున్నవి. ఇల్లు యే గణమునకు జెందిన జీవుని ఆ గుణమే బంధించుచుండును. వస్తుతః యీగుణములు జడ ములై యున్నను వాని యధిష్ఠాన దేవతలగు శ్రీ భూ దుర్గాదు లచే కార్యవంతములు గావింపబడి ప్రకృతి తత్వములందు ప్రవేశించి వానికార్యములవి జేయుచుండును. ఈ గుణముల మధ్య పరస్పర భేదముండి ఒకదానితో మరియొక గుణము సమ్మేళనముగాక దేనికది స్వతంత్రముగ దాని కార్యమది జేయుచుండును. ఈ అధ్యాయమునందు ఏగుణము జీవుని యెట్లు బంధించుచుండునో, అట్లు గుణబద్ధుడైన వానికార్యము లెట్లుండునో, ఏగుణము ప్రకోపించియున్న సమయమున మర ణించిన వానికిగలుగు ఫలములెట్టివో, జీవుడు యీ గుణబంధ

మాన కతీతుడగుచెట్లో, అట్టి జీవునికి గలుగు ఫలమెట్టిదో వివరింపబడినది.

3. మమ యోనిర్మహద్ బ్రహ్మతస్మిన్ గర్భం దధామ్యహం
సంభవః సర్వభూతానాం తతో భవతి భారత॥

4. సర్వయోనిషు కౌంతేయ మూర్తయః సంభవంతియాః।
తాసాం బ్రహ్మమహద్యోని రహం బీజప్రదః పితా॥

ఓ అర్జున! గొప్పదైన నా భార్యయగు చిత్ ప్రకృతి యందు (లక్ష్మీదేవియందు) నేను గర్భముంచుచున్నాను. తత్ఫలితముగ దేవ, మనుష్య, పశు, పక్ష్యాది సమస్త ప్రాణు లకును దేహ సంబంధమగు యుత్పత్తి యగుచున్నది. ఈ దేహములకు క్షేత్రరూపమగు లక్ష్మీదేవి తల్లియు, గర్భా దానము జేయు నేను తండ్రిని యగుచున్నాను. ఈ చిత్ ప్రకృతి జన్యములగు మహదాది తత్వములందు బ్రహ్మాది జీవులను నేను ప్రవేశబెట్టుచున్నాను గావున, ఆ తత్వములే వారి దేహములగుచు వారు ఆ తత్వాభిమాన దేవత లగుచు న్నారు. మానవ పశుపక్ష్యాదుల దేహోత్పత్తిగూడ లక్ష్మీ నారాయణుల యనుగ్రహము లేకుండ జరుగదు. జీవుడు బీజము ద్వారా తండ్రియందు జేరి అతని రేతస్సునందలి జీవకణ ముల నాశ్రయించుకొని యుండును. ఈ రేతస్సునందలి జీవ కణమునందు తత్వాభిమాన దేవతాసమేతుడై బహు సూక్ష్మ రూపమున పరమాత్మ యుండును. తల్లి గర్భమందు అండము

ఉత్పత్తి యగును, సంభోగానంతరము యీ రేతస్సునందలి జీవకణము తల్లి గర్భమందలి అండములోనికి జొరబడును. ఆవిధముగ అండము దేహమగుచుండగ, పరమాత్మ దేహమును సదాపువా డగుచుండగ, జీవుడు శరీరధారియై ఫలానుభవముకొరకు జన్మించుచున్నాడు. ఇట్లు జడ దేహ మొసంగునది (ప్రకృతి) తల్లి యగుచుండగ నందు జీవుని ప్రవేశపెట్టు పరమాత్మ తండ్రి యగుచున్నాడు. ఈ విధముగ సృష్టి జరుగుచున్నంత కాలమును లక్ష్మీనారాయణుల సంయోగము జరుగు చుండును.

6. తత్ర సత్త్వం నిర్మలత్వా త్ప్రకాశక మనామయం।
సుఖ సంగేన బధ్నాతి జ్ఞానసంగేన చానఘ॥

7. రజో రాగాత్మకం విద్ధి తృష్ణా సంగసముద్భవం।
తన్ని బధ్నాతి కౌంతేయ కర్మసంగేన దేహినం॥

8. తమ స్త్వజ్ఞానజం విద్ధి మోహనం సర్వదేహినాం।
ప్రమాదాలస్య నిద్రాభి స్తన్నిబధ్నాతి భారత॥

పాపరహితుడవైన ఓ అర్జున! ఈ త్రిగుణములును ఆయా జీవుల నెట్లు బంధించుచుండునో జెప్పుచున్నాను వినుము. సత్వగుణమును తదభిమాన దేవతయైన శ్రీదేవియు నిర్మలమైనందున, జీవులకు శారీరిక రోగ బాధలు గలుగ

జేయకుండునదియు, సుఖము మరియు జ్ఞానసంబంధముచేతను జీవుని యీ ప్రాకృత దేహముతో బంధించుచు తత్వ జ్ఞానముగూడ గలుగజేయునదై యున్నది.

రజోగుణమును తదభిమాన దేవతయైన భూదేవి పదార్థములను సృజించి వానిని ప్రకాశింపజేయుచు వానియందు మిళితమించిన ఆశాస్నేహములను గలిగించి జీవుని ప్రాకృత దేహముతో భౌతికములగు కోరికలతోగూడిన కర్మలచే బంధించుచున్నది.

తమోగుణము తదభిమాన దేవతయగు దుర్గాదేవి యును, మిథ్యాజ్ఞానము బుట్టించునదియు, తత్ఫలితముగ జేయవలసిన కార్యములందు సత్రమమును, సకాలమునగు ప్రయత్నములను జేయనీయక, ప్రమాదములను నిద్రామాంద్యములను గలుగజేయుచు అజ్ఞానముచే జీవుని బంధించుచున్నవి. ఇట్లు త్రివిధములగు జీవులను యీ త్రిగుణములును దేహముతో బంధించుచుండును. ఈ గుణములవలన జీవునికి దేహసంబంధము గలిగి దేహముద్వారా ప్రాప్తించుచుండు సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచుండును.

10. రజస్తమశ్చాభిభూయ సత్త్వంభవతి భారత।
రజః సత్త్వంతమశ్చైవ తమః సత్త్వం రజస్తథా॥

ఓ అర్జున! ప్రాకృత శరీరములు త్రిగుణాత్మకములై యుండ, ఒక్కొక్క జీవుని ఒక్కొక్క గుణమే యెట్లు బంధించుచుండునను శంక గలుగవచ్చును. ఇవి ఏకదేశమం

దున్నను ఒక గుణములో మరియొక గుణము కలవని విచిత్ర స్వభావముగలవి. సత్వగుణ మధికమై యున్నపుడు రజస్తమో గుణముల నణగద్రొక్కి తన కార్యమందది ప్రవృత్త మగుచున్నది. అట్లే రజోగుణ మధికముగ నున్నప్పుడు సత్వ తమో గుణముల నణగద్రొక్కి తన కార్యమం దది సమర్థవంత మగుచున్నది. తమోగుణ మధికముగ నున్నప్పుడు సత్వ రజోగుణముల నణగద్రొక్కి తన కార్యము నది జేసుకొనుచుండును. ఈ గుణములు వస్తుతః జడములై యుండియు వానియొక్క పరస్పర విరుద్ధ ధర్మములనుబట్టి భిన్నత్వమును కలిగియున్నవి. ఇంద్రియాదులందు జ్ఞానరూపమగు ప్రకాశమును, సుఖము నిచ్చు సత్వగుణమునకు, విపరీతమగు విచక్షణారహితమగు తృష్ణతోఁగూడిన రజోగుణములోను, ఆలస్యము నిద్రమాంద్యము అజ్ఞానము కలిగించు తమోగుణములోను, సఖ్యమెట్లు గుదురును. అట్లే ఎట్లైనను తాను కోరినదానిని పొందవలెనని తాపత్రయపడు రజోగుణమునకు జ్ఞానసహితమగు సత్వ, ఆలస్య మాంద్యములతోఁగూడిన తమోగుణములతో నెట్లు పొసగును. తాను సుఖించలేక మరియొకరికి సుఖము నొనగూర్పజాలని మూర్ఖగుణమగు తామసమునకు సత్వరజోగుణములతో పొత్తెట్లు గలుగును. ఇట్లు గుణస్వభావముల నెరింగి ఆయా కాలములం దాయా గుణములు వృద్ధియందున్నట్లు గ్రహింపుము. మరియు జడముల స్వభావములందును గల భేదమును గుర్తింపుము.

16. కర్మణః సుకృతస్యాహుః సాత్త్వికం నిర్మలం ఫలం।
రజసస్తుఫలం దుఃఖ మజ్ఞానం తమసః ఫలమ్॥

ఇచ్చట ఆయా గుణములతో జేయు కర్మలకు ఫలములను జెప్పుచున్నాడు. నిర్మలమగు సత్వగుణముచే గావింపబడిన కర్మ సక్రమమైనదై సుఖము నిచ్చును రాజస కర్మ స్వల్ప తాత్కాలిక సుఖమును, గొప్ప దుఃఖమును గలుగ జేయును. తామస కర్మ అజ్ఞానముతో గూడినదై సుఖలేశమైనను లేక దుఃఖ ప్రాప్తిగలిగించును.

18. ఊర్ధ్వం గచ్ఛంతి సత్త్వస్థా మధ్యే తిష్ఠంతి రాజసాః।
జఘన్య గుణవృత్తిస్థా అధోగచ్ఛంతి తామసాః॥

దేహ విసర్జనాంతరము, ఆయా గుణములతో నాచ్ఛాదితమై తదనుగుణములగు కర్మల నాచరించిన జీవులు బొందు ఫలములను జెప్పుచున్నాడు. సాత్వికులు జ్ఞానముచే జనోలోక తపో లోకాది ఉత్తమ స్థానములకును, రాజసులు పునర్జన్మతో గూడిన స్వర్గ, అనిత్య నరకాది లోకములకును, తామసులు హీనగుణ పరిణామ భూతమగు నజ్ఞానముచే నిత్య నరకములను బొందుదురు. ప్రకృతి సంబంధమైన యీ మూడుగుణములను దాటి గుణాతీతుడైన జీవునికి దుఃఖ సంబంధమే లేని శాశ్వత సుఖ మొసంగు విష్ణు ప్రాప్తియగుచున్నది.

22. ప్రకాశంచ ప్రవృత్తించ మోహమేవచ పాండవ।
నద్వేష్టి సంప్రవృత్తాని ననివృత్తాని కాంక్షతి॥

ఇచ్చట కృష్ణపరమాత్మ గుణముల నధిగమించిన జీవుని లక్షణములను జెప్పుచున్నాడు. ఓ అర్జున! గుణాతీతుడు యీ గుణములు గలిగించుచుండు లౌకికవిషయ జ్ఞానమునుగాని, లౌకిక విషయాసక్తినిగాని, మోహమునుగాని దేనిని యిచ్ఛించడు. అట్టి విషయము లన్నియు యీశ్వరేచ్ఛానుసారము వానియందవి ప్రవర్తించుచున్నవను జ్ఞానముచే (అనగా పరమాత్మయొక్క సర్వస్వాతంత్ర, సర్వజ్ఞత్వ, సర్వోత్తమత్వాది జ్ఞానముచే) యీ గుణములవలన గలుగుచుండు ఫలముల విషయమున నిర్వికారుడై సదా వైష్ణవ ధర్మాచరణమునందే మనస్సుగలవాడై యుండును గాన, ఈశ్వరానుగ్రహ ప్రాప్తి గలిగి గుణములచే బంధింపబడువాడు గాకుండును.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

15. పురుషోత్తమ ప్రాప్తి యోగము

ఈ అధ్యాయమునందు శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ నిజభక్తుడగు అర్జునునికి ప్రకృతి, జీవ, పరమాత్మ తత్వములయొక్క స్వభావ స్వరూప ధర్మములను వివరించుచు వానికిగల పరస్పర సంబంధమును, భేదమును బోధించియున్నాడు. సహజముగ జ్ఞానస్వరూపుడగు జీవుడు త్రిగుణాత్మకములగు జడతత్వముల

ప్రభావమునకు లోనగుచు ఫలభోక్త యగుచున్నది, అట్లే తత్వాభిమాన దేవతలచే కార్యవంతము లగుచున్న యీ తత్వములు జీవునికి ఫలప్రదాత లగుచున్నది, ఇట్టి జీవ ప్రకృతులకు భిన్నుడై సర్వోత్తముడై వీనిని నియమించు సర్వశక్తిగల పరమాత్మ పురుషోత్తము డగుచున్న విషయములు నిరూపింపబడినవి. ఈ జీవేశ్వర ప్రకృతిభేద జ్ఞానమే ఆపురుషోత్తముని అనుగ్రహముచే జనన మరణములతో గూడిన యీ సంసారమును తరింప కారణమగుచున్న విషయములు బోధింపబడుటంజేసి ఇది పురుషోత్తమ ప్రాప్తి యోగమని జెప్పబడినది.

1. ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖ మశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్।
ఛందాంసి యస్య పర్ణాని యస్తం వేద స వేదవిత్॥

2. అధశ్చోర్ధ్వంచ ప్రసృతాస్తస్య శాఖా
గుణప్రవృద్ధా విషయప్రవాలాః।
అధశ్చమూలా న్యను సంతతాని
కర్మాను బంధీని మనుష్యలోకే॥

కృష్ణపరమాత్మ చిత్ ప్రకృతి జన్యమగు యీజగత్తును అశ్వత్థ వృక్షముతో (రావిచెట్టు) బోల్చుచు అర్జునునికి జెప్పుచున్నాడు. సాధారణముగ వృక్షములన్నియు మూలములు అధోభాగమందు భూమిలో దృఢముగా పాతుకొనియు, శాఖాపర్ణములు ఊర్ధ్వ భాగములుగ నుండును. ఈజగద్వృక్షమందుకు విరుద్ధముగ వేళ్లుపైకిని కొమ్మలును ఆకులును

క్రిందికిని గలదై యున్నది. ఊర్ధ్వుడును సర్వోత్తముడైన పరమాత్మయు, ఆయనతో సవినాయోగియై ఆయనయొసగిన శక్తిచే తన గర్భమందున్న జడ జగత్తును బహిర్గత మొనరించుచున్నట్టి చిత్ ప్రకృతియు (లక్ష్మీదేవియు) ఊర్ధ్వులై యుండి యీ సంసార వృక్షమునకు మూలములై యున్నారు. వారికన్న అధములగు చతుర్ముఖ బ్రహ్మాది తత్త్వాభిమాన దేవతలు మహదాది తత్త్వములందు వ్యాపించి శాఖా స్థానీయులై యున్నారు. వేదాభిమాన దేవతలు పర్ణములై యున్నారు. అట్టి ఈజగత్తు ప్రతిక్షణమందును అనేక వికారములకు (మార్పులకు) లోనగుచున్నను నదీప్రవాహమువలె యెల్లప్పుడును ఉండునదై, ప్రారంభ నాశములు లేని సత్యమైనదై యున్నది. మనుష్య లోకమునందు జడతత్త్వములతో గూడిన శరీరధారులైన జీవులను బంధించి వారి కర్మానుసారములగు సుఖ దుఃఖాది ఫలముల నిచ్చునదై యున్నదని జ్ఞానులు జెప్పుచున్న యీ రహస్యము నెఱింగినవాడు సమస్త వేదార్థముల నెఱింగినవాడు. ఇట్టి బంధించు జగత్ప్రభావము నుండి బయల్పడి జనన మరణములతో గూడిన సంసారమును దాటవలెనన్న యీజగత్తుకు మూలాధారుడై దీనినంతను వ్యాపించి నియమింపగల పురుషోత్తముడే శరణ్యము.

౫. నిర్మాన మోహాజిత సంగదోషా
అధ్యాత్మ నిత్యా వినివృత్తకామాః।
ద్వంద్వైర్విముక్తా స్సుఖదుఃఖ సంజ్ఞై
ర్గచ్ఛంత్య మూఢాః పదమవ్యయంతత్॥

ఏ పరమాత్మ సూర్య చంద్రాగ్నులకంటె అధికమైన ప్రకాశము గలవాడై సూర్యచంద్రాగ్నులను ప్రకాశింప జేయుచున్నాడో, ఏపరమాత్మ అనుగ్రహమువలన జీవునికి సంసార బంధము నివృత్తమగుచున్నదో, అట్టి పరమాత్మను పొందు మార్గమును బోధించుచున్నాడు. జీవునికి జగత్సంబంధము వలన పత్నీ పుత్ర ధనాది విషయములందు స్నేహము ప్రబలి దోషము గలుగుచున్నది. ఇట్లు జగత్తుద్వారా జీవునికి ప్రాప్తించుచున్న విషయాదులకు జగన్నియామకుడగు పరమాత్మయే ముఖ్యకర్తగాని జీవుడు కేవలము తన ప్రజ్ఞ వలన పొందుటలేదు. ఈ సత్యమును గుర్తింపని జీవుడు తన ప్రజ్ఞవలననే పొందినట్లు భావించుట అహంకారమగుచున్నది. అట్లే ప్రతిక్షణమునందును మార్పును జెందుచుండు స్వభావముగల భౌతిక విషయము లనిత్యములని గ్రహింపక శాశ్వతముగ తనవేనని దలంచుట మమకార మగుచున్నది. ఈ అహంకార మమకారములు మిథ్యాజ్ఞానమునకు కారణములు. జీవుడు ఈ అహంకార మమకారములను మిథ్యా జ్ఞానమును నశింపజేసుకొని ప్రాప్తించుచుండు సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వముల విషయమున నిర్వికారుడై పరమాత్మయొక్క సర్వకర్తృత్వ సర్వాధారత్వాది జ్ఞానము నార్జించునప్పుడు శాశ్వత సుఖప్రదాతయగు పరమాత్మనే బొందును. ఇచ్చట దారాపుత్ర ధనాదులను సంపూర్ణముగ విసర్జింపుమని గీతాచార్యుడు జెప్పుచున్నట్లు భావించుట పొరపాటు. ప్రాప్తించిన దారాపుత్ర ధనాదులకు పరమాత్మయే కారణమని గ్రహించుట, వాని విషయమున వర్ణాశ్రమోచితధర్మము ననుసరించి ప్రవర్తించుట,

అని తనకు శాశ్వతములు గావను జాగ్రత్త వహించి ఒకవేళ వానితో వియోగము సంభవించిన వికారము జెందకుండుటనే అభ్యసింపవలసిన విషయముగాని, వారిని త్యజించి వారియెడ నీ ధర్మమును నిర్వర్తింపకుండుట మహా దోషము.

7. మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతః సనాతనః।
మనష్షష్ఠా నింద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి॥

8. శరీరం యదవాప్నోతి యచ్చాప్యుత్క్రామతీశ్వరః।
గృహీత్వైతాని సంయాతి వాయుర్గంధా నివాశయాత్॥

ఈ శ్లోకములందు పరమాత్మ జీవుల స్వభావ స్వరూప వ్యాపారములను జెప్పుచున్నాడు. ఈ శరీరములందుండి జీవుడని జెప్పబడుచున్నవాడుగూడ పరమాత్మయొక్క అంశవంటివాడే. ఇచ్చట అంశ సదృశుడని గ్రహింపవలసినదేగాని ఆయనయొక్క అంశయేయని దలంపరాదు. ఆయనయొక్క అవతారములు మాత్రమే ఆయన స్వాంశలు, జీవులు భిన్నాంశులు. కాని జీవ పరమాత్మలిరువురును అనాది నిత్యులగు చేతనులగుటంజేసి సాదృశ్యముతోగూడిన నైసర్గిక సంబంధమున్నది. అనంత కల్యాణ గుణ పూర్ణత్వ, సర్వజ్ఞత్వ, సృష్టి, స్థితి, లయ కర్తృత్వాది అనంత శక్తిమంతత్వాది పరమాత్మ గుణములు జీవునికి లేవుగాని, పరమాత్మ బింబముగుచుండగ (రూపం రూపం ప్రతిరూపో బభూవ) జీవుడు ప్రతిబింబము

వంటివాడగుచు కొంత నైసర్గిక సంబంధమునుమాత్రము గలిగి యుండుటంజేసి అంశ వంటివాడని జెప్పియున్నారు. కాని యీ బింబ ప్రతిబింబ సంబంధము కొన్ని సిద్ధాంతములందు జెప్పబడుచున్నట్లు అద్దమునందుగాని నీటియందుగాని గోచరించుచుండు బింబముయొక్క ప్రతిబింబము వంటిదిగాదు. బింబమగు పరమాత్మ శరీరమను ఉపాధినుండి ప్రతిబింబించుచు జీవుడని జెప్పబడుచున్నట్లు జెప్పుట శాస్త్రవిరుద్ధము. పై ఉపమానము ననుసరించి బింబము చేతనమగుచుండగ ప్రతిబింబము బింబధర్మములులేని జడమగుచున్నది. జీవ పరమాత్మ లిరువురును వేరు వేరు ధర్మములుగల చేతనులే గావున ఒకటి చేతనమును రెండవది జడమని జెప్పుట పొసగదు. రెండును ఒకరేయని తలంచుదమన్న పరమాత్మకు శరీర ధర్మములైన వికారముల నంటగట్టుట దోషముగదా! పరమాత్మ కళంకరహితమైన సుపూర్ణ సదిచ్ఛ, అనంతమగు నిర్మలజ్ఞానము, సంకల్ప మాత్రమున సృష్ట్యాది కార్యములు జేయగల అనంత క్రియాశక్తి వంటి స్వరూప గుణములు గలవాడు. జీవునికిగూడ యిచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియలు స్వరూప గుణములేగాని పరమాత్మ గుణములకన్న భిన్నములును యథా యోగ్యతానుసారములై యున్నవి.

శరీరములందు పరమాత్మ హృన్మండలమందుండి, వివిధ తత్వాభిమాన దేవతాంతర్గతుడుగనుండి దీనిని ఎంత కాలము కార్యవంతము జేయుచుండునో, అంతకాలము శ్రోత్రాది జ్ఞానేంద్రియములద్వారా శబ్దాది విషయములను స్వీకరించి మనస్సును ఆరవ యింద్రియమునకు జేర్చుచుండగ తద్వారా

దాని నంటిపెట్టుకొనియున్న జీవుడు స్వీకరించుచుండును. పరమాత్మ యీ శరీరమును విడిచిపోవు సమయమున శరీరమందలి క్రియాశక్తి నశించి జడమగుచు జీవునికెట్టి ప్రయోజనమును గూర్పజాలదు గావున జీవుడుగూడ దీనిని విడిచిపోవును గాని యీ ఇంద్రియాంశలనుగూడ, తనతో, పుష్పమునందలి గంధమును గాలి గొనిపోవునట్లు, దీసుకొనిపోవును. ఇట్టి భూత సంబంధమగు అంశలతోగూడిన విషయ వాసనా సహితుడు గావుననే, స్వర్గ నరకాదులందు తన కర్మఫల మనుభవించి భుక్తశేషమగు కర్మతోనే మరల జన్మను బొందుచున్నాడు.

9. శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనంచ రసనం ఘ్రాణమేవచ।
అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం విషయా నుపసేవతే॥

10. ఉత్క్రామంతం స్థితంవాపి భుంజానం వాగుణాన్వితం।
విమూఢా నానుపశ్యంతి, పశ్యంతి జ్ఞానచక్షుషః॥

ఇట్లు పరమాత్మ శ్రోత్ర, త్వక్, చక్షు, జిహ్వా, ఘ్రాణ, మనో యింద్రియములందుండి వానికి ప్రేరకుడైనప్పటికిని, శుభ ఫలములు గలవాడే. శరీరేంద్రియములతో నిట్టి సంబంధమున్నప్పటికిని, ప్రకృతి ధర్మముల కతీతుడును, ప్రకృతిని నియమించువాడును గావున, జీవునివలె శరీర సంబంధమువలన ప్రాప్తించుచుండు దుఃఖములు లేక నిత్యసుఖానుభవమునే గలిగియున్నాడు. ఈ శరీరములను కార్యవంతము జేయుచుండు కర్మ ఆయనను బంధింపదు. ఇది జీవేశ్వరులకు గల ముఖ్య భేదము.

ఇట్టి పరమాత్మను అంతఃకరణ శుద్ధిలేని అజ్ఞానులు యెట్టి ప్రయత్నముచేతగూడ యింద్రియ ప్రేరకుడుగ తమ శరీరమందున్నప్పుడుగాని, లేక దీనిని విడచునప్పుడుగాని జూడ జాలరు. శుద్ధాంతః కరణులైన జ్ఞానులు మాత్రమే ప్రయత్న మూలమున తమ జ్ఞానచక్షువుతో జూడగలరు. ఇట్లుపరమాత్మ దర్శనము మనోనిర్మలత్వము గలవారికి మాత్రమే ప్రాప్తించు నని విదితమగుచున్నది. పంచజ్ఞానేంద్రియముల ద్వారా గ్రహింపబడు విషయములు మనస్సునందు ప్రాపంచిక విషయ జ్ఞానముగ సంస్కారముజెంది జీవున కందుచున్నది. అట్లందిన జ్ఞానముతో జీవుడు సుఖదుఃఖానుభూతుల నొందుచుండును. ఇట్టి కేంద్రమైన మనస్సును భగవదర్పణము గావించినపుడు నిర్మలమై జీవునికి భగవద్జ్ఞానమును గలిగించుట కుపకరణ మగుచుండును.

14. అహంవైశ్వానరో భూత్వాప్రాణినాం దేహమాశ్రితః।
ప్రాణాపాన సమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధం॥

వైశ్వానర నామకుడైన పరమాత్మ జీవులు ధరించు చుండు దేహములందలి జఠరాగ్ని నాశ్రయించి ప్రాణాపాన వాయువులతో గూడుకొని మానవులు భుజించుచుండు భక్ష్య భోజ్య, చోష్య, లేహ్యములను నాలుగు విధములగు నాహార మును పచనము జేయుచున్నాడు. ఇచ్చట జీవుల కొనంగిన దేహపోషణ విషయమున పరమాత్మయు, ఆయన కత్యంత ప్రీతిపాత్రుడును, అతిసన్నిహితుడైన ప్రాణదేవుడును జగద్వ్యా

పారమున వహించుచున్న ప్రముఖ పాత్రను దెల్పుచున్నాడు. శరీరము శ్వాసకోశ, విసర్జకావయవ, రక్తప్రసరణ, జీర్ణకోశ, నాడీమండలములను ఐదు భాగములుగ విభజించబడి; యీ పంచ మండలములను ముఖ్యప్రాణుని అంగరూపులగు ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన, సమానములను పంచ వాయువులచే కార్యవంతము లగుచున్నవి. ఇందు ఉదానమను వాయువు జఠరాగ్ని యందుండి ఆహారమును పచనము జేయుచుండ, అట్లు పచనమైనదానినుండి రసరూపక మగుపోషక పదార్థమునుమిగిల్చి సారహీనమగు నిష్ప్రయోజన పదార్థమును విసర్జకావయవ మండలాధికారియగు అపానదేవుడు బహిర్గత మొనరించు చున్నాడు. ఈ రసరూపకమగు పోషక పదార్థమును శుభ్రి మొనరించి రక్తముగ మార్చి ప్రాణదేవుడు శరీరమునకు పుష్టి నిచ్చుచున్నాడు. ఈవిధముగ పరమాత్మ యొసంగిన శక్తిచే ముఖ్యప్రాణమూర్తి సర్వప్రాణుల శరీరములను (స్థావర జంగమముల) పోషించుచు సర్వత్రాభిమాన దేవతలందును మిక్కిలి శ్రేష్ఠత్వముగలవాడై యుండుటంజేసి యితర దేవత లందరును ఆయన వశులై యుందురు.

అణుస్వరూపుడైన జీవుడు మనము భుజించుచున్నంత పరిమాణముగల ఆహారమును భుజించుటలేదు. కాని శరీర ముతో సంబంధముండుటంజేసి భుజింపనిచో శరీరమందు గలుగు ఆకలియను వికారమును తనదిగనే భావించి ఊద్బాధ నొందును. జిహ్వేంద్రియముద్వారా భుజించు పదార్థము యొక్క రుచిని మాత్రము గ్రహించుచు, ఆకలి తీరినంతనే

తానే భుజించినట్లు తృప్తి నొందుచుండును. ఇది తన చిద్గుణముచే శరీరమందు వ్యాపించి యుండుటవలననే జరుగుచున్నది.

15. సర్వస్యచాహం హృది సన్నివిష్టో
మత్తః స్మృతిజ్ఞాన మపోహనంచ।
వేదైశ్చసర్వై రహమేవవేద్యో
వేదాంతకృత్ వేదవిదేవచాహం॥

ఇంతవరకు పరమాత్మయొక్క జన్మాద్యష్ట కర్తృత్వములందు సృష్టి, స్థితి, లయ, బంధ, నియమన, మోక్షము లను గురించి జెప్పి యిచ్చట జ్ఞానాజ్ఞాన ప్రదత్వములను కర్తృత్వమును గురించి జెప్పుచున్నాడు. సమస్త ప్రాణుల హృదయములందుండి వారికి స్మరణము, జ్ఞానము, భ్రమము అనునట్టి జ్ఞానాజ్ఞానములను గలుగజేయువాడు తానేనని పరమాత్మ జెప్పుచున్నాడు. మరియు సర్వ వేదార్థములను సంపూర్ణముగ నెఱింగి బ్రహ్మసూత్రాది వేదాంత శాస్త్రమును జేసినవాడుగూడ తానేనని జెప్పుచున్నాడు. ఇచ్చట శ్రీకృష్ణునికి శ్రీవ్యాసునికి అభేదము జెప్పబడినది. జీవుల శరీరమందు తానెచ్చటనుండి నడుపించుచున్నాడో నిర్దుష్టముగ జెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమును లోగడజెప్పిన శ్లోకముతో సమన్వయ మొనర్చుకొనిన ముఖ్య ప్రాణదేవునికిని పరమాత్మకును గల సన్నిహితత్వమును (హృదయస్పందన, శ్వాస క్రియలను) గూడ గ్రహింపగలము. మానవ శరీరమందు జన్మించినదిమొదలు మరణించువరకును జాగ్రత్, స్వప్న,

సుషుప్త్యాది సర్వావస్థలయందును మనకు ప్రత్యక్షముగ గోచరించుచు నిర్విరామముగ సాగుచుండు కార్యము శ్వాసక్రియ, హృదయ స్పందనము. సుషుప్తావస్థయందు మనో వ్యాపారముతో సహా సర్వ శరీర వ్యాపారములును స్థంభించిపోవును. పై రెండు వ్యాపారములును అతి సన్నిహితములై జరుగుచున్నంతకాలము మానవుడు జీవించియున్నట్లును లేనియెడల మరణించినట్లును గ్రహించుచున్నాము. సర్వప్రాణులను నిద్రావస్థనుండి మేల్కొలుపువాడును, ప్రేరణలను గావించి కార్యములను జేయించువాడును, వివిధఫలముల నొసంగువాడును యీ పరమాత్మయే. సర్వప్రాణులును శరీరవియోగము నిచ్చగింపవు గాని వారి యిష్టానిష్టములతో నెట్టి ప్రమేయమును లేకుండ తన యిచ్ఛానుసారము యీ శరీరములందుండువాడును, వీనిని వదలి వెళ్ళువాడును సర్వ స్వతంత్రుడగు పరమాత్మ. ఈయన అనుగ్రహమువలననే శ్రుతి స్మృత్యాదులందు జెప్పబడిన యీ పరమాత్మ జ్ఞానము జీవులకు గలుగుచున్నది.

16. ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరాశ్చాక్షర ఏవచ।
క్షర స్సర్వాణి భూతాని కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే॥

17. ఉత్తమః పురుష స్త్వన్యః పరమాత్మే త్యుదాహృతః।
యో లోకత్రయ మావిశ్య బిభ ర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః॥

ఇచ్ఛా జ్ఞానక్రియలు స్వరూపతః గలిగి చేతనములని జెప్పబడు అనాది నిత్యత్వముగల తత్వములు జీవుడు, చిత్

ప్రకృతి, పరమాత్మయును మూడు. కాని యీ జగత్తునందు క్షరాక్షరములని జెప్పబడినవి రెండు. వివిధ దేహములను బొందుచు వానిని పోగొట్టుకొనుచుండు స్వభావముగల అనగా దేహనాశముగల సర్వజీవులును క్షరచేతనులని జెప్పబడు చున్నారు. ఆకాశము నదుండి ప్రకృతికి తల్లియై దానిని పోషించుకొనునట్టి చిత్ ప్రకృతి (లక్ష్మీదేవి) దేహ నాశము లేని అక్షర శబ్దవాచ్యమగు చేతనము. ఇచ్చట అక్షరశబ్దము లక్ష్మీదేవికే జెల్లును గాని పరమాత్మకు జెప్పరాదు. పర మాత్మ పరమాక్షరుడు. ఈ క్షరాక్షరములకన్న భిన్నుడును, నాశరహితుడై ముల్లోకములను భరించుచున్నట్టి ఉత్తమ చేతనుడు పరమాత్మ అని శ్రుత్యాదులచే జెప్పబడియున్నాడు. స్వరూపనాశము, దేహనాశము, దుఃఖప్రాప్తి, అపూర్ణతలు లేని పురుషోత్తముడు పరమాత్మ. స్వరూపనాశ, దేహనాశ, దుఃఖ ప్రాప్త్యాదులు లేక తన పరిపూర్ణతకొరకు పరమాత్మ నాశ్రయించుకొని యుండునది లక్ష్మీదేవి. ఒక్క స్వరూప నాశము మాత్రము లేక దేహనాశ, దుఃఖప్రాప్తి, అపూర్ణ తలు గలవాడు జీవుడు. జనన మరణాదులతో గూడిన సంసార మునుదాటి, తన యోగ్యతానుసారమగు పూర్ణత్వముకొరకు పరమాత్మపై యాధారబడువాడు జీవుడు. ఈ విధముగ నీ మూడు తత్వములును అనాది నిత్యత్వములు గలిగియున్నను వీని మధ్య యిట్టి శాశ్వత భేదమున్నది. పై శ్లోకములందుగల "క్షర" శబ్దమునకు "నశించు జడమ"ని జెప్పుచు శ్లోకార్థ మునే తారుమారు గావించినవారు కొందరు. "పురుషౌ" అని ప్రక్కనే జెప్పుచున్న మాటను గమనింపవలెనుగదా. పురుష శబ్దము చేతనమునకు జెల్లును గాని జడమునకెట్లు!

20, ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్రమిదముక్తం మయానఘ।
ఏతద్బుద్ధ్వా బుద్ధిమాన్స్యాత్కృత కృత్యశ్చ భారత॥

పాపరహితుడవైన అర్జున! పైన జెప్పబడిన సర్వ విషయములును మిక్కిలి సూక్ష్మమైనవి. వీనిని సక్రమమగు జ్ఞానముతో అనగా పంచభేద తారతమ్య జ్ఞానములతో గ్రహించి నాయొక్క పురుషోత్తమత్వమును తెలిసికొన్నవారికి యథా యోగ్యానుసారమగు పూర్ణత్వము (నాయొక్క ప్రాప్తి) గలుగుచున్నది. ఇది మిక్కిలి ఉత్తమమైన యోగము గావున దీనిని ప్రతిదినమును భోజనమునకు ముందు పారాయణ జేయువారికి వారు భుజించు పదార్థము అమృతతుల్యమై ఆయురారోగ్యాది ఇహసుఖములనే గాక పరమాత్మప్రాప్తిని కలిగించును. ఆబ్దీకములందు భోక్తలు భుజించుసమయమున కర్త దీనిని పఠించిన పితృదేవతలేగాక వారి అంతర్గతుడగు పరమాత్మగూడ సంప్రీతుడై సంపూర్ణ పితృయజ్ఞ ఫలము లొసంగును.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

16. దైవాసుర సంపద్విభాగ యోగము

ఉత్పత్తిగల ప్రతిపదార్థమును నశించుటయు నశించిన ప్రతిపదార్థమును ఉద్భవించుటయు ప్రకృతిసిద్ధమైనది. కాని జీవుడు స్వరూపతః యిట్టి జనన మరణములు లేక అనాది నిత్యత్వము గలిగియున్నాడు. ఇంద్రియ గోచరముగానిదియు, ఎప్పుడు నశించనిదియునగు జీవస్వరూపము బహు సూక్ష్మమైనది (అణుస్వరూపము). ఇచ్చట జీవుని స్వరూపము (పరిమాణమును) గురించి వారివారి సిద్ధాంతముల ననుసరించి భిన్నాభిప్రాయములు గలవు. ఈ విషయమునుగురించి శాస్త్ర ప్రమాణములతో శ్రీమధ్వులు నిర్ణయించిన క్రమ మిట్లున్నది. జీవుడు అణుస్వరూపుడై తన చిత్ గుణముచే (జ్ఞానముచే) శరీరమునందు వ్యాపించి, ఏ భాగమునందు గలిగిన సుఖమునుగాని, బాధనుగాని స్వీకరించుచుండును. జీవుడు గూడ హృదయ స్థానమందు పరమాత్మకు సమీపమందే యున్నాడుగాని ప్రకృతి బంధమను తెరయందుండి పరమాత్మను జూడలేకున్నాడు (ద్వాసుపర్ణాసయుజాసఖాయా....). కాని జీవ పరమాత్మలకు అభేదము జెప్పువారు ఒక దశయందు జీవుడే మరియొక దశయందు పరమాత్మ యగునని వారి అభిప్రాయము గావున, శరీరమందున్నది ఒకే చేతనమనియు, అట్టి చేతనము ఏ శరీరమందున్నప్పుడు ఆ పరిమాణము గలిగి యుండి శరీరమునంతటిని వ్యాపించియుండుననియు ఆ చేత

నము పరమాత్మ అంశ అనియు జెప్పుచు దీనికి ప్రమాణముగ "అణోరణీయాన్ మహతో మహీయాన్" అను కాఠక వాక్యమును జెప్పుదురు. అట్లు జెప్పుటవలన గలుగు యిబ్బందులను గూడ చర్చింపవలెనుగదా! పై కఠోపనిషద్వాక్యము పరమాత్మ పరమైనదిగాని జీవుని పరమైనదిగాదు. శరీరమందు పరమాత్మయొక్క అంశయగు జీవుడు దప్ప వేరొండు చేతనమే లేదనిన, శరీరమందుండి యనుభవించు సుఖదుఃఖముల నన్నింటిని పరమాత్మ అంశకే అంటగట్టవలసి యుండును. కాని గీతాచార్యుడు పరమాత్మ శరీరమందున్నను ఆయనకు శరీర సంబంధ మంటదని నిర్దుష్టముగ జెప్పియున్నాడు. మరియొక విశేషము ఒక్కొక్క సమయమందు శరీరములోని యొక భాగము జాడ్యమువలన నిష్ప్రయోజనమగుచున్నది. ఇందలి సత్యము జీవుని కర్మానుభవము ననుసరించి ఆ భాగమునుండి పరమాత్మ తన శక్తిని ఉపసంహరించి యుండుటంజేసి అది జీవునికి నిష్ప్రయోజనకరమగు భాగమగుచు బాధనుగలిగించు చున్నది. అట్టి దేహమందున్న జీవుడును పరమాత్మయు నొక్కడే యైనచో తాను నివసించుచున్న దేహముయొక్క కొంత భాగమునుండి తన శక్తి నుపసంహరించి తత్ఫలితమగు బాధను తానే యనుభవింపనేల!

అణుస్వరూపులైన జీవరాసులు కోటానుకోట్ల సంఖ్య యందున్నవి. కాని వీరందరి యిచ్ఛాజ్ఞానక్రియ లొకేవిధముగ నుండవు. కొందరి స్వరూపేచ్ఛ దుష్టరహితముగను (సదిచ్ఛగను) జ్ఞానము నిర్మలమైనదిగను, క్రియలు సుఖదాయకములుగ నుండును. కొందరి స్వరూపేచ్ఛ దుష్టాదుష్ట మిశ్రితము

గను, జ్ఞానము సంశయబద్ధమైనదిగను, క్రియలు సుఖదుఃఖముల నిచ్చునవిగ నుండును. కొందరి స్వరూపేచ్ఛ కేవలము దుష్టముగను, జ్ఞానము విరుద్ధమైనదిగను, క్రియలు దుఃఖ దాయకములుగ నుండును. ఈవిధముగ జీవులు స్వరూపతః సాత్త్విక, రాజస, తామసములను మూడు గణములకు జెంది యున్నారు. వీరందరు సంసారదశయందున్నప్పుడు వీరి స్వరూ పేచ్ఛా జ్ఞానక్రియలు ప్రకృతి గుణములచే నాచ్ఛాదింపబడి సంపూర్ణాభివ్యక్తి గలిగియుండవు. ఇందు సాత్త్విక జీవుల యొక్క స్వరూప గుణములే మోక్షసుఖ మీయగలవుగావున వారుమాత్రమే సాధనానంతరము వారి స్వరూప గుణములను పూర్ణాభివ్యక్తికి దెచ్చుకొని దైవానుగ్రహమును బొందగల వారై మోక్షస్థితి నొందగలరు. రాజస తామస జీవుల స్వరూప గుణములు పూర్ణాభివ్యక్తికి వచ్చినను అవి శాశ్వత సుఖరూపమైన మోక్షమున కర్హములైనవి గావు గావున నిత్య సంసారము, నిత్య నరకములను ఫలములకే కారణము లగు చున్నవి. ఈ జీవగణమును దైవీసంపద గలవారనియు (మోక్షార్హులనియు) ఆసురీ సంపద గలవారనియు (మోక్షా ర్హత లేనివారనియు) రెండు భాగములు గావించి పరమాత్మ అర్జునునికి వారివారి స్వభావములు, కర్మలు, ప్రాప్తించుఫలము లెట్లుండునో ఇచ్చట జెప్పుచున్నాడు.

1. అభయం సత్త్వ సంశుద్ధిః జ్ఞానయోగ వ్యవస్థితిః।
దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయ స్తప ఆర్జవం॥

2. అహింసా సత్య మక్రోధ స్త్యాగః శాంతి రపైశునం।
దయా భూతేష్వలోలుత్వం మార్దవం హ్రీ రచాపలం॥

3. తేజః క్షమాధృతిః శౌచమద్రోహో నాతిమానితా।
భవంతి సంపదం దైవీ మభిజాతస్య భారత॥

ఓ అర్జున! నిర్భయత్వము, మనశ్శుద్ధి జ్ఞాన సంపాదనాసక్తి, దానము, మనోనిగ్రహము, వర్ణాశ్రమోచిత కర్మ, వేద శాస్త్రపఠనము, ఇంద్రియ స్వాధీనత, నిష్కాపట్యము, అహింస, సత్యము, త్యాగము, శాంతము. మనోస్థిమితము, కొండెములు జెప్పకుండుట, భూతదయ, పరిమిత భౌతిక సుఖాపేక్ష, సాధుత్వము, బిడియము, స్థిరత్వము, తేజస్సు, ఓర్పు, బాహ్యాంతరశ్శుచి; ధైర్యము, ద్రోహము జేయకుండుట, దురభిమానము లేకుండుట అను యీ యిరువది ఆరు లక్షణములు దైవీసంపద గలవారి యందుండును.

4. దంభో దర్పోభిమానశ్చ క్రోధః పారుష్య మేవచ।
అజ్ఞానం చాభిజాతస్య పార్థ సంపద మాసురీం॥

ఓ అర్జునా! తన అల్పత్వము నెరింగియు గొప్పదనమును ప్రదర్శించుట, పిరికిదనముండియు ధైర్యము నటించుట, అహంకారము, పరపీడనము, కోపము, నిష్ఠురత్వము, అజ్ఞానము అను యీ ఆరు లక్షణములును ఆసురీ సంపదగల వారియందుండును.

5. దైవీసంపద్విమోక్షాయ నిబంధా యాసురీమతా।
మా శుచః సంపదం దైవీ మభిజాతోఽసి పాండవ॥

దైవీ సంపద మోక్షకారణమనియు, ఆసురీ సంపద బంధ కారణమనియు శాస్త్రసమ్మతము గావున దుఃఖింపకుము. ఇచ్చట విశేషము అర్జునునికి మోక్షార్హత గలదని పరమాత్మ ముందుగనే అభయమిచ్చుచూ వర్ణోచిత కర్మకు ప్రోత్సహించు చున్నాడు. ఏలనన హింసతోఁగూడిన యీ యుద్ధమువలన అర్జునునికి తనకు మోక్షార్హత గలదో లేదో యను సందేహమును నివృత్తి గావించుటకు.

7. ప్రవృత్తించ నివృత్తించ జనా నవిదు రాసురాః।
న శౌచం నాపిచాచారో న సత్యం తేషు విద్యతే॥

అసుర స్వభావముగల జనులు శాస్త్ర విహితములగు కర్మలను జేయుటగాని, శాస్త్ర నిషిద్ధములైన కర్మలను విడుచుటనుగాని యెఱుంగరు. మరియు వారియందు బాహ్యాంతర శుద్ధిగాని, శాస్త్రసమ్మతమైన ఆచారముగాని, సత్యమైనమాట గాని లేదు, అనగా మనస్సులో తలంచునది, నోటితో జెప్పునది, శరీరముతో జేయునది పరస్పర విరుద్ధమైనదిగ నుండును.

8. అసత్య మప్రతిష్ఠం తే జగదాహు రనీశ్వరం।
అపరస్పర సంభూతం కిమన్యత్కామ హైతుకం॥

మరియు ఈ అసురీ సంపద గల మనుజులు నాచే సృష్టించబడిన, సత్కర్మాచరణాది సత్సాధనద్వారా నా మాహాత్మ్య జ్ఞానమును బొందుటకు సాధనమగుచున్న యీ జగత్తును అసత్యమనియు, అవిద్యయే కారణమైనదనియు, ఈశ్వరునితో నెట్టి సంబంధము లేనిదనియు (ఈశ్వరసృష్టి గాదనియు) మరియు నొక పదార్థమునకు మరియొకటి యుపాదానమగుచు క్రమబద్ధమగు పరస్పర సంబంధముతో పరిణమించినది గాదని (భ్రాంతిరూపమైనదనియు) కేవలము ప్రాపంచిక సుఖానుభూతికే కారణమైనదనియు, విలక్షణత్వము లేనిదనియు జెప్పుదురు. ఇచ్చట ముఖ్యముగ గమనింపవలసినది జగన్మిథ్యాత్వమును గీతాచార్యు డంగీకరించుటలేదు. ఈ శ్లోకము శ్రీ మధ్వుల జగత్సత్యత్వ ప్రతిపాదనను సంపూర్ణముగ సమర్థించుచున్నది. ముఖ్యముగా జగత్తును అసత్యమనుట నాస్తికవాదమను కన్న ప్రమాదమైనది. కంటికి కనబడుచు వారు కోరుచుండు భౌతిక సుఖముల నొసంగుచున్న యీ జగత్తును నాస్తికులు అసత్యమని తిరస్కరింతురా!

13. ఇద మద్య మయా లబ్ధ మిమం ప్రాప్స్యే మనోరథం।
ఇద మస్తీద మపి మే భవిష్యతి పునర్ధనమ్॥

మరియు అసురీభావ మెట్లుండునో జెప్పుచున్నాడు. నాయొక్క ప్రజ్ఞచేతనే ఈధనము యీరోజున పొందబడినది గావున యిది నాది. దీనిచే నా మనోరథమును పొందుదును. ఇట్టి అహంకార మమకార రూపమైనదే ఆసురీసంపద. ఒక

వేళ యీ అవిద్య తొలగుటకే జగన్మిథ్యావాదులు యీ వస్తురూప జగత్తుగ గోచరించుచున్న జగత్తును మిథ్య యని బోధించినట్లు జెప్పవచ్చును. కాని పరమాత్మ యనుగ్రహము వలన అవిద్య (మాయ) తొలగునుగాని యీజగత్తు మిథ్య గావున దీనితో నాకెట్టి పనిలేదని భావించినంత మాత్రమున బంధము తొలగునా! ప్రాప్తించిన పదార్థము సత్యమనియు, అది పరమాత్మ యనుగ్రహము వలననే ప్రాప్తించినదనియు, దానిని పరమాత్మకే యర్పణ గావించుచు భక్తితోగూడిన విలక్షణమగు సాధనద్వారా ఆయన యనుగ్రహము లభించి అవిద్య తొలగునుగావున సాధన మార్గముగూడ విలక్షణ మైనదిగను, ఆచరణసాధ్యమైనదిగ నుండవలెగాని గంధర్వ నగరమువలె అనూహ్యమైనదిగను శశవిషాణమువలె అసాధ్య మైనదిగ నుండరాదు.

14. అసౌ మయా హతశ్శత్రుర్హనిష్యే చాపరా నపి।
ఈశ్వరోఽహ మహం భోగీ సిద్ధోఽహం బలవాన్సుఖీ॥

“ నాఽహం కర్తా హరిః కర్తా ” యను జ్ఞానముతో శ్రీహరియందుగల సర్వ కర్తృత్వమును, తనయందు లేని కర్తృత్వమును గ్రహించిన సాత్విక జీవులే మోక్షార్హులని శాస్త్రనిర్ణయము. అట్లుగాక నాచే యీ శత్రువు జంపబడి నాడు, అట్లే యితర శత్రువులనుగూడ జంపుదును (ఈశ్వరోఽహం) నేనే పరమాత్మను, సమస్త భోగములతో గూడిన సమస్తమును జేయగల సమర్థుడ ననుకొనుట అసుర జీవుల

లక్షణమగుచు నరకప్రాప్తికి కారణమగుచున్నది. ఇచ్చట "ఈశ్వరోఽహం" అను విషయము వివాదగ్రస్తమగు చున్నది. కొన్ని సిద్ధాంతములు జీవేశ్వరులకు అభేదమును జెప్పుచున్నవి. కాని ఎట్టి పరిస్థితియందు గూడ నేనే పరమాత్మ ననుకొనుట గీతా శాస్త్ర మంగీకరింపలేదు. కావుననే శ్రీమధ్వులుగూడ జీవ పరమాత్మలకు సర్వ స్థితులందును భేదము నే జెప్పి సప్రమాణముగ నిరూపించియున్నారు. జీవితము సుఖముగ గడిచిపోవు చున్నంతవరకు నేనే ఈశ్వరుడ ననుకొనవచ్చును గాని కష్టములు గలిగినంతనే ఏడుకొండలపై వేంచేసియున్న అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండ నాయకుడైన శ్రీనివాసునకు మ్రొక్కుకొనుచు పరుగులెత్తు చున్నాముగదా!

19. తా నహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్।
క్షిపామ్యజస్ర మశుభా నాసురీష్వేవ యోనిషు॥

20. ఆసురీం యోని మాపన్నా మూఢా జన్మని జన్మని।
మా మప్రాప్యైవ కౌంతేయ తతో యాంత్యధమాంగతిమ్॥

ఓ అర్జున! నన్ను ద్వేషించి క్రూరులును అశుభకరులును, మనుష్యులం దధములైన ఆసురీ సంపదగలవారిని నరకమునకు మార్గమైన అసుర యోనులయందే మరల మరల బడవేయుచున్నాను. అట్టి మూఢులు ప్రతి జన్మయందును అసుర యోనులనే బొందుచు నన్ను బొందక క్రమముగ

అధమమైన నిత్య నరకమును బొందుచున్నారు. ఈ విధముగ ఆసురీ సంపదగల జీవులకు మోక్షార్హతలేదు. కొందరు జీవులకే మోక్షార్హత గలదనియు, మిగిలిన వారికి లేదను విషయమును మధ్వసిద్ధాంతము మాత్రమే జెప్పుచుండుటం జేసి జీవస్వరూపమును గురించిన శాస్త్ర పరిశోధన శ్రీ మధ్వులు గావించిన విధమున నితర సిద్ధాంత కర్తలు గావింపలేదని విదితమగుచున్నది.

23. యశ్శాస్త్రవిధి ముత్సృజ్య వర్తతే కామచారతః।
న స సిద్ధి మవాప్నోతి న సుఖం న పరాంగతిమ్॥

24. తస్మాత్ శాస్త్రంప్రమాణంతే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ।
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమి హార్హసి॥

ఈ శ్లోకములందు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ శాస్త్రముయొక్క ప్రాముఖ్యతను దానికిగల ప్రామాణ్య బలమును గురించి జెప్పుచున్నాడు. అర్జునా! ఎవరు శాస్త్రవిధానమును విడిచి తన యిచ్ఛానుసారముగ ప్రవర్తించుచున్నాడో వాడు పురుషార్థములను బొందజాలక యిహపరములకు దూరమగుచున్నాడు. కావున కర్మాచరణ విషయమున శాస్త్ర నిర్ణయానుసారముగ కార్యములు జేయుటయే దైవీ సంపత్తుగల వారి విధి. యథార్థ జ్ఞానమును బుట్టింప శక్తిగల శ్రుతి స్మృత్యాది శాస్త్రములే ప్రమాణములై యుండుటంజేసి దైవీ సంపదగల నీవు శాస్త్రవిధానము నెఱింగి కర్మ స్వభావమును

తెలిసికొని జేయుటకు తగియున్నావు. ఇచ్చట విశేష మెట్టిదన అర్జునునికి విశ్వరూపమును జూపి తాను పరమాత్మనను నిశ్చయ జ్ఞానము గలిగించియు పరమాత్మ అర్జునుని యుద్ధము జేయు విషయమున తాను జెప్పుచున్నా ననియేగాక, తాను జెప్పుచున్నవి శాస్త్ర విహితములగు విషయములని హెచ్చరించుచున్నాడు. మానవునికి శాస్త్రజ్ఞానము మిక్కిలి ఆవశ్యకము. ఆపాతతః శాస్త్రములందు పరస్పర విరోధమున్నట్లు గోచరించినను (అనగా నొక్కొక్క సమయమందు యేది ధర్మము యేది అధర్మము అను నిర్ణయ విషయమున సంకటము గలిగినప్పుడు) అట్టి విరోధమును క్రమమగు జిజ్ఞాస వలననో లేక సమర్థులగు పండితులవలనో అర్థము గ్రహించి విరోధమును పరిహరింపజేసుకొని శాస్త్రవిధి ననుసరింప వలసినదేగాని, శాస్త్రమును నిర్లక్ష్యము జేయుటగాని, స్వంత ఊహానుసారము జేయుటగాని తగనిపని. వేదాదులందు మన ఊహల కనుకూలముగ నున్న విషయములను సత్యములనియు కాని, వానిని అసత్యములనియు జెప్పుట మహాదోషము. కావున సాధకులు శాస్త్రవిషయములందు కడు జాగరూకులై శాస్త్రప్రామాణ్య బలముతో సద్గురువు లుపదేశించిన మార్గములనే అవలంభింపవలెను.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

17. శ్రద్ధాత్రయ విభాగ యోగము

పూర్వాధ్యాయమునందు కృష్ణపరమాత్మ శాస్త్రముల ప్రాముఖ్యతను గురించియు, మానవునికి శాస్త్రజ్ఞానావశ్యకతను గురించి ముచ్చటించి యున్నాడు. ఆవిషయముల నాలకించిన అర్జునున కొక శంక గలిగి పరమాత్మ నిట్లు ప్రశ్నించెను. హే కృష్ణ! ఈ మానవులందరికిని శాస్త్రజ్ఞానము లేకున్నను ఆస్తిక్య బుద్ధితో ననేక కర్మలు జేయుచున్నారు గదా! ఇట్టి వారి యందు సాత్విక, రాజస, తామసుల నెట్లు గుర్తింపవలెను? ఈ ప్రశ్నయందలి భావమును చక్కగ గుర్తించిన పరమాత్మ ఆతని శంక దీర్ప జీవస్వరూప భూతమగు శ్రద్ధను (ఆసక్తి) గురించి జెప్పుచున్నాడు. జీవుల స్వరూప గుణముల ననుసరించియే వాని శ్రద్ధ అంతఃకరణ ద్వారా ప్రతిబింబించుచుండును. అంతఃకరణ యనగా జీవుడు ధరించియున్న దేహసంబంధమైన మనస్సు. జీవుడు సంసార దశయందుండి యెన్ని శరీరములను ధరించుచున్నను, విసర్జించుచున్నను యీ మనస్సు మాత్రము జీవుని పూర్వజన్మ కర్మలను తనయం దిముడ్చుకొని వాసనా రూపమున జీవుని అంటిపెట్టుకొనియుండి అనేక సంకల్ప వికల్పములను గలిగించుచుండును. ఈ యంతఃకరణగూడ నశించి కేవలము జీవ స్వరూప భూతమగు సదిచ్ఛా సద్జ్ఞానములు అభివ్యక్తికి వచ్చి స్వస్వరూపానందమును మోక్ష దశయం దనుభవింపగలవారు సాత్విక

జీవులు మాత్రమే. అంతఃకరణకూడ నశించినప్పుడు అట్టి జీవుని యిచ్ఛాజ్ఞానముల అభివ్యక్తికి ఉపాదాన మేమియును పరిశ్న వచ్చును. అదఠయందు అనాది నిత్యత్వము గలిగి యెన్నడునూ నశించని జీవస్వరూపమే యీ ఇచ్ఛా జ్ఞానాభివ్యక్తికి ఉపాదాన మగుచున్నది. జీవుడే గణమునకు జెంది యెట్టి స్వరూపగుణములను గలిగియున్నాడో, వాని శ్రద్ధయు తదనుగుణ్యముగనే యుండును. కావున మానవునికి శాస్త్ర జ్ఞానమున్నను లేకున్నను వాని ప్రతి కదలికను జాగ్రత్తగ పరిశీలించినచో అనగా ఆహార విహారాదులందు వాని ఆసక్తిని గ్రహించుటద్వారా వాడు యిట్టి శ్రద్ధగలవాడై, యీ గణమునకు జెందియున్నట్లు గ్రహింపగలము. కాని సాత్వికుడు వాని శ్రద్ధననుసరించి క్రమేణ శాస్త్రజ్ఞానము నొందగలవాడగును. ఈ శ్రద్ధ సాత్విక, రాజస, తామసములని మూడు విధములుగ నున్నది. ఇందు సాత్విక శ్రద్ధ గలవారికే మోక్షార్హత గలదు. జీవ స్వరూప భూతమగు యీ శ్రద్ధ లందు మార్పుండదు.

ప్రతి వృక్షమునకును కాయలు గాయుచుండుటను మనము జూచుచున్నాము. ఈ కాయలు వివిధ రకములై వివిధ ప్రయోజనములను గలిగియున్నవి. ఉదాహరణకు మామిడికాయను గ్రహింతము. ఇది పిందెదశయందు వగరుగ నుండి నిష్ప్రయోజనకరముగ నుండును. కాయదశను జేరు నప్పటికి వగరును వదలి పులుపు గుణమును గలిగి సాధారణముగ నిత్యభోజన పదార్థములందుపయోగింపబడు కూరగాయ వలె నుపయోగపడుచు కొంత విలువను బెంచుకొన్నది. ఇది

కాయదశను వదలి పరిపక్వమైన పండుదశకు చేరునప్పుడు పులుపును వదలి మాధుర్యమును సంతరించుకొని భుజించువారి కాహ్లాదము నొసంగుచు తన విలువను పెంచుకొని గౌరవప్రద మగుస్థితిని బొందినది. పిందె, కాయ దశలయందు అభివ్యక్తము గాకున్నను దానియందంతర్గతమైయున్న సహజ గుణమగు మధుర గుణము పరిపక్వ దశయందు పూర్ణాభివ్యక్తికి వచ్చు చున్నది. అట్లే ఉత్తమజీవులస్థితి గూడ సంసార దశయందు వివిధ రీతులుగ నుండియు మోక్ష దశయందు వారి స్వరూప గుణములు పూర్ణాభివ్యక్తికి వచ్చును. ఇక సాధారణమగు బెండ, పొట్ల. చిక్కుడు వంటివి ప్రథమ దశయందు వగరుగ నున్నను పరిపక్వదశకు వచ్చునప్పటికి సాధారణమగు నిత్య భోజన పదార్థములుగ మాత్రమే ఉపయోగబడుచు అంతటి విలువనుమాత్రమే సంతరించుకొనగలవుగాని, మామిడిపండు వంటి ఉత్తమదశకు జేరజాలవు. కారణము మామిడిపండునం దంతర్గతమైయున్నంత మాధుర్యము సహజముగ వీనియందు లేదుగదా। అట్లే మధ్యతరగతికి జెందిన జీవుల స్వరూప గుణములును తదనుగుణ్యములగు ఫలితములును ఉండును. ఇక పొలముల గట్లపై బెరుగుచుండు పిచ్చిపుచ్చవంటి చెట్లుగూడ కాయలను గాయుచుండును. అవియు ప్రారంభదశనుండి పరి పక్వ దశవరకు తమ సహజ గుణమగు చేదునే వృద్ధిగావించు కొనుచు, భక్షించుటకే నిరుపయోగములై, భక్షించినవారికి వికారములను గలుగజేయుచు మనదృష్టియందెట్టి విలువను బొందజాలక అసహ్యించుకొనబడుచున్నవి. వానియందు మన కిష్టమగు రుచియే అంతర్గతమై లేదుగదా। ఇట్టిదే అధమ

కత్ప్యక్షు జెందిన జీవులస్థితి. జీవుల స్వరూప గుణము లిట్లుండు ననియే యీ అధ్యాయమునందలి విషయము.

2. త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా దేహినాం సా స్వభావజా।
సాత్త్వికీ రాజసీ చైవ తామసీ చేతి తాం శృణు॥

3. సత్త్వానురూపా సర్వస్య శ్రద్ధా భవతి భారత।
శ్రద్ధామయోఽయం పురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధః స ఏవ సః॥

ఓ అర్జున! మనుష్యుల ఆస్తిక్యబుద్ధి జీవుల స్వభావ సిద్ధమైనది. అది సాత్త్వికము, రాజసము, తామసమని మూడు విధములుగ నున్నది. జీవుడు స్వరూపతః యిచ్ఛా జ్ఞాన క్రియలు గలవాడై దేనినో కోరుచు, దేనినో తెలిసికొనుచు, దేనినో జేయ ప్రియత్నించుచు నొకవిధమగు ఆసక్తి (శ్రద్ధ) గలవాడై యున్నాడు. జీవ స్వరూపము ననుసరించియే యీ శ్రద్ధ పై మూడువిధములుగ నున్నది. జీవ స్వరూపమునందు మార్పుండదు గావున వారి శ్రద్ధలందు గూడ మార్పుండదు. ఇక వారి వారి కర్మ లెట్లుండునో విచారింతము.

4. యజంతే సాత్త్వికా దేవాన్ యక్షరక్షాంసి రాజసాః।
ప్రేతాన్ భూతగణాంశ్చాన్యే యజంతే తామసా జనాః॥

సాత్త్వికులు దేవతలను, రాజసులు యక్షరక్షో గణములను, తామసులు భూత ప్రేత పిశాచములను పూజించుచుందురు. ఈ పూజావిధానమునుబట్టి వారి శ్రద్ధ నెఱుంగునది.

5. అశాస్త్రవిహితం ఘోరం తప్యంతే యే తపోజనాః।
దంభాహంకార సంయుక్తాః కామరాగ బలాన్వితాః॥

6. కర్శయంతః శరీరస్థం భూతగ్రామ మచేతసః।
మాం చైవాంతః శరీరస్థం తాన్విద్ధ్యాసుర నిశ్చయాన్॥

ఓ అర్జున! ప్రాణులు ధరించు దేహములందలి హృదయస్థానమునందు నేనున్నాను. అట్టి నన్నాశ్రయించుకొని, నా యాజ్ఞాను వర్తియై ముఖ్యప్రాణు డున్నాడు. అట్లే నా యధీనమందుండి ప్రాణదేవుని వశులై ఇంద్ర సూర్యాది దేవతలు యింద్రియాభిమాని దేవతలై శరీరములను కార్యవంతము జేయుచున్నారు. ఇట్టి శరీరమునందు జీవుడు నాకు బహు చేరువయుండే యుండి అజ్ఞానముచే నాయునికిని గ్రహింపజాలక తన చిద్గుణముచే శరీరమునందు వ్యాపించి యుండి దీని ద్వారా ప్రాప్తించుచుండు సుఖ దుఃఖముల ననుభవించుచున్నాడు. ఈ జ్ఞానము సాత్త్విక జీవుల కుండును గాన నన్ను పరమ ముఖ్యునిగను (సర్వోత్తమునిగను) అనంతరము ప్రాణదేవాదులను నా పరివారముగను తారతమ్యానుసారము గ్రహించి పూజించుచు పురుషార్థముల నొందెదరు. ఈ జ్ఞానము తామసుల కుండదు గావున దంభాహంకారములు గలవారై నన్ను నా పరివార దేవతలను విస్మరించి అశాస్త్రీయములగు ఘోర తపస్సులను జేసియు క్రిమమగు ఫలము నొందజాలరు. ఇచ్చట అసురులు గావించిన తపస్సులను, భాగవతోత్తములగు విష్ణుభక్తులు గావించిన పూజలను పురాణములద్వారా గ్రహింపవచ్చును.

7. ఆహారస్త్వపి సర్వస్య త్రివిధో భవతి ప్రియః।
యజ్ఞస్తప స్తథా దానం తేషాం భేదమిమం శృణు॥

ఓ అర్జున! ఈ త్రివిధములైనవారియొక్క అహార ప్రీతి, యజ్ఞములు, తపస్సులు. దానములందుండు భేదములు గూడ మూడువిధములై యున్నవి. ఆహార విహారాదులకు పరస్పర సంబంధమున్నది. మనము గ్రహించు ఆహారము నందలి సూక్ష్మపదార్థము వాసనారూపమున మనస్సుగాను, మధ్యమపదార్థము రక్తమాంసములుగాను, స్థూలపదార్థము మలమూత్రములుగాను మారుచుండును; గావున ఈ ఆహారము ననుసరించియే మానవుని మానసిక, శారీరిక సంబంధములైన విహారాదులుండును.

1. సాత్వికుల :

ఎ) ఆహారము : శక్తిని ఆరోగ్యము నిచ్చునదై రస తైలయుక్తమై, మనోహరమైనదిగ నుండును.

బి) యజ్ఞము: శాస్త్రవిహితము, ఫలాపేక్షరహితము, శ్రద్ధాయుక్తము.

సి) తపస్సు : బాహ్యాంతర శుచితో దేవతలను, గురువుల పండితులను పూజించునది. ఇతరులను నొప్పింపని సత్య వాక్కుతోను క్రోధరాహిత్యముతోను, ఈశ్వర పరాయత్త చిత్తముతోను గూడినది.

డి) దానము : దేశకాలపాత్రతల నెరింగి జేయు శాస్త్ర
విహితమైనది.

2. రాజసుల :

ఎ) ఆహారము: మిక్కిలి ఉప్పు పులుపు కారములతో గూడినది, పుష్టిహీనమై ఉద్రేకమును గలిగించునది.

బి) యజ్ఞము : ఫలాపేక్షయు దంభముతో గూడినది

సి) తపస్సు : తమ గొప్పదనమును ప్రదర్శించుకొనుచు యితరుల ప్రశంసకొరకు జేయునది.

డి) దానము: అన్యాయార్జిత విత్తముగాని ప్రత్యుపకారము ఆశించిగాని జేయునది.

3. తామసుల :

ఎ) ఆహారము : అశుచిగలదియు, రసహీనమై చల్లని దుర్గంధము గలది.

బి) యజ్ఞము : శ్రద్ధ, మంత్రము, దక్షిణా రహితమైనది.

సి) తపస్సు: దురాగ్రహముతో నితరులకు హాని తలపెట్టి జేయునది.

డి) దానము : శాస్త్రవిరుద్ధము, భక్తిరహితము, అశ్రద్ధము, నమస్కారరహితము.

ఇట్లు త్రివిధములైన శ్రద్ధలతో మానవులు జేయుచుండు తపో యజ్ఞ దానాదులును, వారి ఆహార ప్రీతియ యుండును.

23. ఓం తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణ స్త్రివిధః స్మృతః।
బ్రాహ్మణా స్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా॥

కల్యాణ గుణ పూర్ణుడైన పరమాత్మ "ఓం" అనియు, సర్వవ్యాప్తుడైనందున "తత్" అనియు నిర్దోషుడైనందున "సత్" అనియు మూడు విధములైన పేర్లతో చెప్పబడి యున్నాడు. అట్టి పరమాత్మచే పూర్వము బ్రాహ్మణులును, వేదములును, యజ్ఞములును అభివ్యక్తములైనవి. ఓంతత్సత్ అను శబ్దము నుచ్చరించుచు నశ్వరములగు ఫలముల గోరక శాశ్వతమగు మోక్షఫలమునే కోరు జనులచేత యజ్ఞ తపో దాన రూపములగు కర్మలు జేయబడినవి.

24. అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతంచ యత్।
అస దిత్యుచ్యతే పార్థ నచ తత్ప్రేత్య నో ఇహ॥

ఓ అర్జున! పరలోకములు గలవు, ఫలప్రదాతయగు ఈశ్వరుడున్నాడు అను ఆస్తిక్య బుద్ధిలేక జేయబడు తపో దాన యజ్ఞాదులు మరణానంతరము స్వర్గ ఫలములనుగాని, తుదకు ఇహసంబంధమైన సుఖాది ఫలములనుగాని యొసంగ జాలని నిష్ఫలములైనవని యెఱుంగుము. కావున "ఓం తత్సత్" యను నామోచ్చారణ గావించుచు ప్రతి ఫలాపేక్ష రహితుడవై నా పూజారూపమైన క్షత్రియ వర్ణోచితమైన కర్మయగు యుద్ధమునుజేసి మోక్షసుఖమును బొందుము.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

18. మోక్ష సన్యాస యోగము

ఇది పరమాత్మయగు శ్రీకృష్ణుడు జీవుడగు అర్జునునికి బోధించిన, ఉత్తమ జీవులకు సంసార బంధ రాహిత్యమును గలుగజేయునట్టి పరమ పవిత్రమగు గీతాశాస్త్రము నందలి కడపటి అధ్యాయము. ఇందు పరమాత్మ లోగడ జెప్పిన కర్మ విధానము, కర్మయొక్క ఆవశ్యకత, పరమాత్మయం దుండవలసిన భక్తి, జీవేశ్వర ప్రకృతుల స్వభావముల నెఱింగి పరస్పరముగ వాని మధ్యగల భేదమును గురించిన జ్ఞానము, మొదలగు నిగూఢమైన వేదాంత విషయముల నన్నింటిని మరియొకమారు సింహావలోకనము జేసియున్నారు. సన్యాసము త్యాగమను పదముల కర్థమెట్టిది? ఏవి కామ్య కర్మలు, ఏవి నిష్కామ కర్మలు? కర్మత్యాగము జేయవచ్చునా? లేదా? కర్మత్యాగమున సాత్విక, రాజస, తామస జీవు లెట్లు ప్రవరించు చుందురు? భక్తి యనగా నేమి? పరమాత్మయం దెట్టి భక్తి జేయవలెను? మొదలగు విషయముల నన్నింటిని అర్జునునకు జ్ఞాపకము జేయుట జరిగినది. ఇందు సన్యాసము త్యాగమను విషయములను గురించి జెప్పవలసినదిగ ప్రార్థించిన అర్జునునికి స్వామివారు జెప్పుచున్నారు.

2. కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్యాసం కవయోవిదుః।
సర్వకర్మ ఫలత్యాగం ప్రాహు స్త్యాగం విచక్షణాః॥

ఓ అర్జున! జ్ఞానులు కామ్యకర్మలను విడుచుటను సన్యాసమని జెప్పుచున్నారు. బుద్ధి కుశలత గలవారుగ జెప్ప బడినవారుగూడ జ్ఞానులే గావున, కామ్య కర్మలను త్యజింపు మని జెప్పువారు కొందరు యజ్ఞ దాన తపోరూపమైన కర్మ లను జేయుచునే ఫలత్యాగమును జేయుమని జెప్పువారు కొందరు. ఇందేది ఉత్తమమైనదను విషయమున నా అభిప్రా యమును జెప్పెదను వినుము.

6. ఏతా న్యపితు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ఫలానిచ।
కర్తవ్యా నీతి మే పార్థ నిశ్చితం మత ముత్తమమ్॥

ఓ అర్జున! యజ్ఞ దాన తపస్సులను కర్మలు ఫలమునం దపేక్ష విడువజాలనివారికి బంధమును గల్గించునవగు నప్పటికిని వానిని విడువరాదు. అట్టి కర్మలందు కర్తృత్వాభిమానమును, ఫలేచ్ఛను విడుచుట నభ్యసించుచు, కర్మలను జేయుచుండు టయే ఉత్తమమని నామతము. కర్మలన్నియు బంధహేతు వులేగాని, దుష్కర్మలు సర్వులచే సంపూర్ణముగ విడువవలసిన వగుచుండగ, సత్కర్మలు మాత్రము ఫలమును కోరకుండ జేయుదగినవేగాని సంపూర్ణముగ విడువరాదు. అట్టిసత్కర్మలు పవిత్రతను గలుగజేయునవిగదా! బంధహేతువులని తమ వర్ణాశ్రమ కర్మలను సంపూర్ణముగ విడుచుట తామస త్యాగ మగుచున్నది. దేహకష్టము గలుగునని విడుచుట రాజస త్యాగ మగుచున్నది. కష్టములకోర్చి, కర్మలను జేయుచు, కర్తృత్వాభిమానమును ఫలమును విడుచుట సాత్విక త్యాగ మగుచున్నది.

11. నహి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్యశేషతః।
యస్తు కర్మఫలత్యాగీ స త్యాగీ త్యభిధీయతే॥

దేహధర్మము ననుసరించి దేహధారులైనవారికి కర్మను విడుచుట శక్యమగు పనిగాదు. కావున శక్యముగాని పనిని జేయ ప్రయత్నించుట అజ్ఞానమగుచున్నది. అట్లు కర్మలయందే ప్రివృత్తమగుచుండు మనోదేహాదులను సత్కర్మలయందే ప్రివృత్తము గావించుకొని, ఫలాపేక్ష లేకుండుట ఉత్తమమైన ఉపాయము. అట్టివాడే త్యాగియని జెప్పబడుచున్నాడు. కర్మసిద్ధికి కపిలనామక పరమాత్మ జెప్పిన ఐదు కారణములను జెప్పెద వినుము.

14. అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణంచ పృథగ్విధమ్।
వివిధాశ్చ పృథక్చేష్టా దైవం చైవాత్ర పంచమమ్॥

కపిలాచార్యులవారి సాంఖ్య దర్శనము సేశ్వరము, నిరీశ్వరమని రెండు విధములుగ ననంతర కాలమందు రూపొందినది. నిరీశ్వర సాంఖ్యమందు పరమాత్మ ప్రసక్తి లేదు. ఇక సేశ్వరసాంఖ్యమందు జెప్పబడిన వివిధ కారణములందు పరమాత్మగూడ యొక కారణమేగాని, ముఖ్యకారణమని జెప్పలేదు. ఇక ఆ ఐదు కారణము లెట్టివన 1) కరచరణాదులతో గూడిన దేహము 2) కర్మను సంకల్పించు జీవుడు 3) ఇంద్రియ స్పర్శస్పృవాది సాధనములు 4) వివిధ రూపములగు కర్మలు 5) పరమాత్మ. ఇట్లున్న వివిధ కారణములను గ్రహింప

జాలక తానే స్వతంత్ర కారణుడని దలంచువాడు బుద్ధిహీనుడని తెలిసికొనుము.

17. యస్య నాహం కృతో భావో బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే।
హత్వాపి స ఇమాంల్లోకాన్న హన్తి న నిబధ్యతే॥

ఏమనుజుడు నేనే యీకార్యమును జేయుచున్నానను స్వతంత్రాభిమానము లేనివాడో, ఎవనిబుద్ధి ఫలేచ్ఛాదులందు సంబంధ మగుటలేదో, అట్టివాడు సంహరించినప్పటికిని, వాడు అట్టి కర్మను జేయునివాడే యగుచు పాపము నొందుటలేదు. పరమాత్మచే నియమింపబడి ఆయన ఆజ్ఞ ననుసరించి దేవత లందు రుద్రుడును, యముడును సంహారకార్యమును జేయు చున్నారు. కాని యీకర్మయందు వారికి దైవకార్యమును జేయుట యను భావముదప్ప స్వతంత్రాభిమానము గాని, ఫలేచ్ఛగాని లేదుగావున వారికి పాపములేదు.

18. జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా త్రివిధా కర్మచోదనా।
కరణం కర్మ కర్తేతి త్రివిధః కర్మసంగ్రహః॥

19. జ్ఞానం కర్మచ కర్తాచ త్రిధైవ గుణభేదతః।
ప్రోచ్యతే గుణసంఖ్యానే యథావచ్ఛృణు తాన్యపి॥

జ్ఞానము (తెలివి) జ్ఞేయము (తెలిసికొనబడునది) జ్ఞాతా (తెలిసికొనువాడు) అను మూడును కర్మ ప్రవృత్తికి హేతు

వులు. కరణం (సాధనములు) కర్మ (జేయబడు కార్యము) కర్తా (కార్యము జేయువాడు) అను మూడును కర్మ కాధార ములు. కర్మవిషయమిట్లు పరస్పర భిన్నములగు మూడు కారణములతోను మూడు ఆధారములతో నున్నది. ఇట్టి కర్మ పరిత్యాగము అశక్యమనియు అజ్ఞానమనియు జెప్పుచుండ, జ్ఞాతకు జ్ఞాన జ్ఞేయములకును; లేక కర్త కర్మ కరణములకును కొన్ని వేదాంతములు ఏకత్వము జెప్పుటవలనగలుగు ప్రయోజన మేమి? అసలు కర్మయే లేదుగదా. కావున అట్టి బోధలు నిష్ప్రయోజనములు.

జ్ఞానము, కర్మ, కర్త యను మూడును సత్వ రజ స్తమో గుణ భేదమువలన నైవిధముగ నున్నవో వైదిక సాంఖ్య శాస్త్రమందు జెప్పబడిన విధమును వినుము. 1) జ్ఞాన స్వరూపియై సర్వభూతముల యందున్న పరమాత్మ యొక్కడే నని తెలుసుకొనుట మోక్ష కారణమగు సాత్విక జ్ఞానము. 2) భూతములయందు భేదమున్నట్లే పరమాత్మయందు భేద మున్నట్లు దలంచుట సంశయ భూతమైన రాజసజ్ఞానము 3) జీవునికి పరమాత్మకు, భూతములకు గల భేదము నెరుంగ జాలనిది తామసజ్ఞానము. 1) వర్ణాశ్రమ ధర్మమగు కర్మ ఫలాపేక్ష రహితముగ జేయుట సాత్వికకర్మ. 2) ఫలాపేక్షతో జేయు కర్మ రాజసిక కర్మ 3) అజ్ఞానముతో జేయు దుష్కర్మ తామసిక కర్మ. 1) ఫలాపేక్షరహితుడై భగవత్పూజా రూప ముగ జేయువాడు సాత్విక కర్త. 2) ఫలాపేక్షపరుడై జేయు వాడు రాజసిక కర్త. 3) వివేక శూన్యుడై నీచ కర్మలను గావించి దుఃఖించువాడు తామసిక కర్త.

29. బుద్ధేర్భేదం ధృతేశ్చైవ గుణతస్త్రివిధం శృణు।
ప్రోచ్యమాన మశేషేణ పృథక్త్వేన ధనంజయ॥

ఓ అర్జున! పైన జెప్పిన విధముగనే మానవుల బుద్ధి ధైర్యముగూడ మూడు విధములుగ నున్నది. 1) ధర్మాధర్మ విచక్షణతో గూడినది సాత్త్వికబుద్ధి 2) శాస్త్రవిచారముతో నిమిత్తములేకుండ తనకు కావలసిన వానిని జూచుకొనుట రాజసికబుద్ధి 3) ధర్మమును అధర్మముగా దలంచు విపరీత బుద్ధి తామసికబుద్ధి. 1) శాస్త్రయుక్తమైన సత్కార్యాచరణ విషయమున పట్టుదలతో నుండుట సాత్త్విక ధైర్యము 2) ఐహిక విషయములను పొందుట విషయమున పట్టుదలతో నుండుట రాజసిక ధైర్యము 3) ఇతరుల కపకారము జేయుట యందే పట్టుదల గలిగియుండుట తామసిక ధైర్యము. ఇట్లే సుఖములు మూడు విధములై యున్నవి. 1) ప్రారంభమున యింద్రియ నిగ్రహ మనోనిగ్రహాది కష్టములతో గూడి తుదకు ప్రాప్తించునది సాత్త్విక సుఖము 2) ఆరంభమున సుఖముగనే యుండి తుదకు దుఃఖము గలుగజేయునది రాజస సుఖము 3) ఆద్యంతములయందు గూడ సుఖములేనిది తామససుఖము.

40. న తదస్తి పృథివ్యాంవా దివి దేవేషు వా పునః।
సత్వం ప్రకృతిజైర్ముక్తం య దేభిస్స్యాత్త్రిభిర్గుణైః॥

ఓ అర్జున! ప్రకృతి నుండి పుట్టిన యీసాత్త్విక రాజస తామసములను మూడు గుణములచేతను విడువబడిన జీవ

సముదాయము యీ భూలోకమునందుగాని స్వర్గమునందు గాని లేదు. అనగా యీ గుణ సంబంధము భూలోకవాసులగు మానవులకేగాక స్వర్గలోక నివాసులగు దేవతలకు గూడ గలదు. (కావుననే లోగడ గుణసంబంధముగల అన్య దేవతో పాసనకన్న గుణాతీతుడనైన నన్నే ఉపాసింపుమని పరమాత్మ జెప్పియున్నాడు). ఇంతవరకు కపిలాచార్యులవారి సాంఖ్య శాస్త్రమందు జెప్పబడిన గుణతత్వమును జెప్పి, ఇక యీగుణ ప్రభావము నుండి విముక్తుడగు మార్గమును (శ్రీ వ్యాసుల ఉత్తరమీమాంసా శాస్త్రానుసారమైన) జెప్పబోవుచున్నాడు.

41. బ్రాహ్మణ క్షత్రియ విశాం శూద్రాణాంచ పరంతప।
కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావ ప్రభవై ర్గుణైః॥

ఓ అర్జునా! బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రుల యొక్క కర్మలు వారి వారి సత్వాది స్వభావసిద్ధమైన గుణములచేత భిన్న భిన్నములై యున్నవి. గుణ కర్మల కొక అవినాభావ సంబంధ ముండుటంజేసి, ఆయా కర్మలను జేయుటకు వారి వారి గుణములు, ఆయా గుణములతో వారి వారి కర్మలు జేయుటకును అనుగుణ్యముగ నున్నవి. అనగా కర్మలకు దేహేంద్రియములు సాధనములని లోగడనే జెప్పియున్నాడు. ఈ సాధనములగు మనస్సు, జ్ఞానేంద్రియములు, కర్మేంద్రియము లన్నియు ప్రాకృత సంబంధమైన త్రిగుణాత్మకమైనవి. ఇచ్చట గుణములనగా ఆయా వర్ణములవారి దేహేంద్రియములు వారు గావింపవలసిన కర్మ కనుగుణ్యముగ

నాయూ గుణప్రకోపము గలిగియుండ
ఈ గుణమును జీవుని స్వరూపగుణముతో ముడిబెట్టుకొని పొర
బడరాదు. ఎవరు ఏ వర్ణమునకు జెందినవాడైనను స్వరూపతః
సాత్త్విక జీవుడై అనగా వాని వర్ణోచితకర్మను శాస్త్రయుక్త
ముగ ఫలాపేక్షరహితుడై పరమాత్మయందు భక్తితో
ఆయన పూజారూపముగ ఫలమును ఆయనయం దర్పణజేయ
గల త్యాగబుద్ధితో జేసినవాడు మోక్షార్హుడై మోక్షము
నొందగలడు. ఇక వివిధ వర్ణములవారి ధర్మకర్మలను జెప్పు
చున్నాడు. మరియు "శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః" అని
లోగడ జెప్పి ఒకరి కర్మలయందు మరియొకరు ప్రవేశించుట
యుక్తముగాదని జెప్పిన విషయమును మరువరాదు. ఏవర్ణము
నందు జన్మించినవానికి వాని వర్ణోచిత కర్మయే క్రమముగ
నాచరించినప్పుడు మోక్షకారణమగు జ్ఞానమును బుట్టింప
గలదు.

1) భగవన్నిష్ఠ, ఇంద్రియ నిగ్రహము, కాయిక
వాచిక మానసిక తపస్సు, బాహ్యాంతర శుచి, ఓర్పు, నిష్కాప
ట్యము, ధర్మమును గురించి సామాన్య విశేష జ్ఞానము
మొదలగునవి బ్రాహ్మణ ధర్మ కర్మలు. (వీరు మార్గదర్శకు
లుగ నుండవలసిన బాధ్యత గలదు గావున యిన్ని నియమ
ములు). 2) పరాక్రమము, ధైర్యము, పటుత్వము, శాంతి,
యుద్ధభయము లేకుండుట, సత్పాత్రదానము, నియమనశక్తి
మొదలగునవి క్షత్రియ ధర్మ కర్మలు. 3) సేద్యము, గోర
క్షణ, వర్తకము, వాక్చాతుర్యము, ఆర్థిక విజ్ఞానము మొద
లగునవి వైశ్య ధర్మ కర్మలు 4) పై వర్ణములను సేవించుచు,

ముఖ్యముగా వైశ్యుల ధర్మ కర్మలందు వారికి సహాయపడ గల ఓర్పు, దేహపుష్టిని గలిగియుండుట శూద్ర ధర్మకర్మలు. ఈ నాలుగు వర్ణములవారు గూడ వారి కర్మాచరణయందు ఫలాపేక్షరహితులై భగవత్ప్రీతికొరకు వారి విధ్యుక్త ధర్మ మని దలంచి జేయవలసినవారే.

46. యతః ప్రవృత్తి ర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతమ్।
సర్వకర్మణా త మభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః॥

పై విషయమునే పరమాత్మ యీశ్లోకమునందు శంకా రహితముగ వివరించుచున్నాడు. ఓ అర్జునా! ఈవర్ణముల వారు కేవలము యీకర్మలను యాంత్రికముగ జేయుటవలన గలుగు ప్రయోజనములేదు. ఏ పరమాత్మ వలన యీ ప్రాణుల వ్యాపారములన్నియు జరుగుచున్నవో, ఏపరమాత్మ యీసమస్త చరాచర జగత్తునంతయు వ్యాపించియున్నాడో అట్టి పరమాత్మను వారివారి వర్ణోచిత కర్మద్వారా పూజించి మోక్షమును బొందుచున్నారు. అనగా ప్రతివారును వారు గావించుచున్న కర్మ భగవత్పూజా రూపమనియు, ఆయనచే నియోగింపబడి ఆయన ప్రీతికొరకే జేయుచున్నాముగాని "నాకిట్టి ఫలము గానలెన"ను భావముతో జేయుటలేదని దలంచినప్పుడు నాలుగు వర్ణములవారికిని సత్ఫలములే లభించును. ఇట్టి భగవద్భక్తి. ఫలాపేక్ష రాహిత్యముగల ప్రతి మానవుడును (జీవుడును) స్వరూపతః సత్వగుణము గలవాడే యగుచు మోక్షార్హత గలిగియే యున్నాడు.

47. శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్।
స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్॥

స్వధర్మము కొంత అంగవైకల్యముతో గూడినదైనను సంపూర్ణాంగములతో నాచరించిన పరధర్మముకన్న శ్రేష్ఠమైనది. విహిత కర్మను జేయువాడు కొంత అంగలోపము గలిగినను దోషమునొందడు. ఈవిధముగ పరమాత్మయందు భక్తితో గావించు తమతమ వర్ణోచిత కర్మలే పరమాత్మ జ్ఞానమును గలిగించి యీ గుణబంధమునుండి విముక్తిని జేయును.

54 బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాంక్షతి।
సమస్సర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరామ్॥

బ్రహ్మయందు మనస్సుంచి విషయములందు ప్రవృత్తముగాని మనుజుడు ఏవిషయమును గురించి కోరుటగాని దుఃఖించుటగాని లేక సర్వభూతములందును వారి యోగ్యతానుసారముగు సమభావమును గలిగి నాయందు భక్తిగలవాడై తన యోగ్యతానుసారముగు నాయొక్క యాదార్థ జ్ఞానము గలిగి ముక్తుడగును. లోగడ (5 అ—24 శ్లో) వలెనే "బ్రహ్మ భూతః" అను పదమునకు "బ్రహ్మమైనవాడు" అని కొందరు జెప్పు అర్థము పొసగనిది. ఎట్లన "మద్భక్తిం లభతే" (నాయందు భక్తిని గలిగి) అని జెప్పుటచేత బ్రహ్మమైనవాడు బ్రహ్మయందు భక్తిగలిగియుండుట ఎట్లుపొసగును?

61. ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి।
భ్రామయ న్సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా॥

ఓ అర్జున! సర్వనియామకుడగు శ్రీ నారాయణుడు శరీరములను యీ యంత్రములందుండు సర్వప్రాణుల హృదయములందుండి అతని యిచ్ఛానుసారముగ ఆయా ప్రాణులను వారి యోగ్యతానుసారములగు వ్యాపారములందు ప్రవర్తింప జేయుచు తదనుగుణ్యములగుఫలముల నిచ్చుచున్నాడు. ఈవిధముగా మధ్వశాస్త్రానుసారముగ పరమాత్మ యొక్కడే సర్వస్వతంత్రుడనియు తదితరములన్నియు నస్వతంత్రములనియు గుర్తింపవలెను. అట్లే యంత్రచోదకుడు, యంత్రము, ఫలభోక్త వేరువేరని గుర్తింపవలెను.

65. మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు।
మా మే వైష్యసి సత్యంతే ప్రతిజానే ప్రియోఽసి మే॥

ఇచ్చట పరమాత్మ అర్జునుని ఆజ్ఞాపించుచున్న విధముగ జెప్పుచున్నాడు. ఓ అర్జునా! నీవు నాయొక్క సర్వస్వాతంత్ర్యాది విషయములందు దృఢ నమ్మకము గలిగినవాడవుగావున, నాయందే భక్తి జేయుచు, నా ప్రీతికొరకే త్యాగబుద్ధితో కర్మలను జేయుచు నాకు నమస్కరింపుము. అట్లు జేయుటవలన నీవు నన్నే జొందెదవు. ఇందెట్టి సందేహ మక్కరలేదని ప్రతిజ్ఞ జేయుచున్నాను. ఇచ్చట జ్ఞాన భక్తి వైరాగ్యములు క్రమముగ జెప్పబడినవి.

66। సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ।
అహంత్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మాశుచః॥

ఇచ్చట పరమాత్మ సర్వకర్మలను పరిత్యజింపుమని అర్థము జేయరాదు. లోగడ కర్మయొక్క ప్రాశస్త్యమును గురించి యెంతయో నుపన్యసించిన స్వామి తన మాటలను తానే వ్యతిరేకించు విధముగ జెప్పడుగదా! కావున "నేను యిట్టి ఫలమునుగోరి యిట్టి కర్మను యీ దేవత నుద్దేశించి జేయుచున్నాను" అను వ్యర్థ ప్రయత్నములను వదలి "పరమాత్మ సర్వమునకు స్వామి, రక్షకుడు" అను విశ్వాసముతో నాకు శరణాగతుడవైనచో నిక నీకు "ఏది పుణ్యము ఏది పాపము" యను సందేహములందు బడి కొట్టుకొనకుండ నిన్ను సమస్త పాపకర్మలయందు రక్షించి ముక్తునిజేయు బాధ్యతను వహించుచున్నానని అభయమిచ్చుచున్నాడు. నవ విధ భక్తులలో శరణాగతి మిక్కిలి ఉత్తమమైనది. ఈ స్థితియందు అహంభావము సంపూర్ణముగ నశించును. ఇట్టి మార్జాల కిశోరమువంటి భక్తుని తల్లివలె సర్వవిధముల రక్షించు భారము ఆయన వహించును. తనవిషయమున మానవుని మంచి చెడ్డలను గ్రహింపక సర్వులను సర్వకాలములందును రక్షించుచు వారి యోగ్యతానుసారములగు కోరికల కనుగుణముగ దారాపుత్ర ధనాదులనిచ్చి, వానిని యనుభవించుటకు యీ దేహమునందు ప్రాణములను నిలుపుచు, అవకాశమును గలిగించుచున్నవాడు పరమాత్మ. తనను ఎన్నడునూ తలచని వానికిగూడ నిట్టి అవకాశము నిచ్చి రక్షించుచుండ నిక తనే

శరణమని సాగిలబడినవానికి ఆయనయొసంగు ఫలమునుగురించి వేరుగ జెప్పనేల? ఇట్టి సన్నివేశములను ఆయన అవతార కాలములందు ప్రత్యక్షములుగ జూపించు పురాణగాథలుగలవు.

68. య ఇమం పరమం గుహ్యం మద్భక్తే ష్వభిధాస్యతి ।
భక్తిం మయి పరాం కృత్వా మామేవైష్య త్యసంశయః॥

ఇచ్చట గీతా శాస్త్ర శ్రవణ పఠన మననాదులను గురించిన ఫలము జెప్పుచున్నాడు. ఎవరు అతి గోప్యమైన ఈ గీతా శాస్త్రమును నా భక్తులయందు జెప్పునో అతడు నాయందు ఉత్తమమైన భక్తి జేసినవాడై నన్ను పొందియే తీరునను విషయమున సందియము లేదు.

78. యత్ర యోగీశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః।
తత్ర శ్రీ ర్విజయో భూతి ర్ధ్రువా నీతి ర్మతిర్మమ॥

ఎచ్చట యోగులకు ఈశ్వరుడైన కృష్ణుడును, ధనుర్ధారియైన (భీమ సేనుడును) అర్జునుడును ఉండునో అచ్చట రాజ్యలక్ష్మి (కృష్ణుడు) జయము (భీమసేనులవారు) ఐశ్వర్యము (ఇంద్రపుత్రుడగు అర్జునుడు) న్యాయము యుండుట నిశ్చయమని నా నిర్ణయము. ఇచ్చట "పార్థ" శబ్దము భీమార్జునుల కిరువురికిని వర్తించును. కుంతీదేవికి 'పృథ' యను పేరుగలదు. "పృథస్య అపత్యపుమాన్ పార్థః" అను ఉత్పత్తినిబట్టి భీమార్జును లిరువురును పృథయొక్క పుత్రులే గాన ఆ శబ్దము యిరువురికి అన్వయము. శ్రీ కృష్ణుడు జ్ఞానస్వరూపుడు, భీముడు ఆయనను గురించిన సంపూర్ణ జ్ఞానము లోగడనే గలవాడు, అర్జునుడు గీతా బోధామృతము వలన కృతకృత్యుడై ఉత్తమ ఫలము నొందవలసినవాడు. ధనుర్ధారి యనుట కార్యాచరణయందు సంసిద్ధత జూపుచున్నది. ఉత్తమ గురువులు బోధించిన జ్ఞానముతో శిష్యులు కర్మాచరణద్వారా తమ పూర్ణత్వము నొందగలరను విషయమున సందియములేదు. ఉపనిషత్తు లన్నియు గురు శిష్య సంవాద రూపముననే యుండును. అట్లే సర్వోపనిషత్సారమగు యీ గీతాశాస్త్రముగూడ గురుశిష్య సంవాద రూపమున నున్నది.

ఓంతత్సత్.

ఇతి సర్వం శ్రీ మధ్వాంతర్గత శ్రీ వేద వ్యాసార్పణమస్తు.

మూల్యము : రు. 5-00

రాబోవు ప్రచురణ :

శ్రీ రాఘవేంద్ర తీర్థుల

శ్రీమన్మహాభారత తాత్పర్య నిర్ణయ భావ సంగ్రహము

మూలము : వ్యాఖ్యానము (తెలుగు)

కాపీల కొరకు సంకలనకర్తకు వ్రాయుడు.

శ్రీ భారతి ప్రెస్, పోర్టురోడ్-మచిలీపట్నం